

Päivi Patja

Perheiden omistamisen muuttuvat merkitykset

Diskurssianalyyttinen tutkimus perheiden omistamisen merkityksellistymisestä Suomessa vuosina 1976-2005

Päivi Patja

Perheiden omistamisen
muuttuvat merkitykset

Diskurssianalyttinen tutkimus perheiden
omistamisen merkityksellistymisestä
Suomessa vuosina 1976-2005

Esitetään Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
elokuun 27. päivänä 2011 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the School of Business and Economics of the University of Jyväskylä,
in building Seminarium, Auditorium S212, on August 27, 2011 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2011

Perheiden omistamisen muuttuvat merkitykset

Diskurssianalyttinen tutkimus perheiden
omistamisen merkityksellistymisestä
Suomessa vuosina 1976-2005

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN BUSINESS AND ECONOMICS 103

Päivi Patja

Perheiden omistamisen
muuttuvat merkitykset

Diskurssianalyttinen tutkimus perheiden
omistamisen merkityksellistymisestä
Suomessa vuosina 1976-2005

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2011

Editor
Tuomo Takala
Jyväskylä University School of Business and Economics
Pekka Olsbo
Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-4415-5
ISBN 978-951-39-4415-5 (PDF)

ISBN 978-951-39-4382-0 (nid.)
ISSN 1457-1986

Copyright © 2011, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011

ABSTRACT

Patja, Päivi

The Changing Meanings of Family Ownership.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2011, 122 p.

(Jyväskylä Studies in Business and Economics

ISSN 1457-1986; 103)

ISBN 978-951-39-4382-0

English summary

Diss.

This study examines the changing meanings of family ownership in Finland during the years 1976-2005. The study differs from previous family business studies in which family ownership is seen as a form of ownership that affects the performance of family firms. Drawing from social constructionism, family ownership is seen in this study as the everyday action of the business owning families. The focus of the study is on the cultural meanings attached to that action.

The study applies a discourse analytic approach that focuses attention on language use and its consequences. The empirical data consists of 183 texts that touch on family ownership published during 1976-2005 in *Talouselämä*, the largest financial weekly in the Nordic countries. Drawing from social constructionism, these texts are assumed to represent the cultural meanings attached to family ownership in Finland. The years in question were selected based on the significant changes that have occurred in the Finnish society during the last decades.

The study identifies four discourses that have given meaning to the everyday action of the business owning families during the selected years: 1) family ownership as private ownership, 2) family ownership as "family ownership", 3) family ownership as concentrated ownership, and 4) family ownership as domestic ownership. These discourses have enabled certain industrial policy measures that have either promoted or impeded the everyday action of the business owning families in Finland.

The findings of the study illustrate how new approaches to the study of family ownership expand our understanding of the phenomenon in question. In this case, the social constructionist view on family ownership has made it possible to focus attention on the cultural meanings attached to family ownership and their consequences on the everyday action of the business owning families.

Keywords: family ownership, social constructionism, discourse analysis

Author's address Päivi Patja
Kariniementie 25 as. 2
40520 JYVÄSKYLÄ
Email: p.m.patja@gmail.com

Supervisor Professor Matti Koiranen
Jyväskylä School of Business and Economics
University of Jyväskylä

Reviewers Docent Tarja Pietiläinen
University of Eastern Finland

Docent Saija Katila
University of Helsinki

Opponent Docent Tarja Pietiläinen
University of Eastern Finland

ESIPUHE

Perheiden omistamisen merkityksellistymistä käsittelevä väitöstutkimukseni on ollut pitkä projekti, jonka aikana olen saanut kasvaa niin henkisesti kuin fyysisesti. Henkisellä kasvulla viittaaan ”verta, hikeä ja kyyneleitä” käsittäneeseen tutkimusprojektiin, joka on tarjonnut minulle vuosien varrella yllin kyllin tilaisuuksia mitata monessakin mielessä oma henkinen kanttini ja kapasiteettini. Ensimmäinen tilaisuus henkisen kanttini mittaamiseen koitti jo tutkimusmatkani alkuvaiheissa, jolloin tutkimustekniset syyt pakottivat minut käytännössä luopumaan alkuperäisestä, perheomisteiseen frachisingyrittäjyyteen liittyneestä tutkimusideastani. Jatkossa henkistä kanttiani ja kapasiteettiani ovat mitanneet lukuisat pulmatilanteet, joita diskurssianalyttinen tutkimusotteeni on tielleni heittänyt. Näistä karaistuneeni koen löytäneeni oman tutkijan ääneni - oman tapani tehdä tutkimusta.

Henkiseen kasvuuni liittyen olen kiitollinen siitä, että olen saanut pitkän tutkimusmatkani varrella tutustua toisiin jatko-opiskelijoihin, jotka ovat jopa täysin tietämättään inspiroineet ja kannustaneet minua monin eri tavoin. Tältä osin haluan osoittaa erityiskiitokset seuraaville, jo tohtorinhattunsa ansainneille jatko-opiskelijakollegoilleni: Sofia Kauko-Valli, Minna Tunkkari-Eskelinen, Margit Niemelä, Taru Hautala, Leni Kuivaniemi, Eila Heikkinen, Mirja Lauronen, Marketta Koskinen. Kiitokset teille kaikille siitä, että olen saanut vuosien varrella vaihtaa kanssanne ajatuksia niin täällä kotimaan kamaralla kuin ulkomaisilla konferenssimatkoilla! Viimeisten metrien osalta haluan osoittaa nöyryimmät kiitokseni niin Karoliina Honkalalle kuin Johanna Siljamäelle. Kiitokset teille niin äitiyden ilojen ja surujen jakamisesta kuin viime hetken "preppauksesta"!

Koko tutkimusmatkani ajalta olen erityisessä kiitollisuudenvelassa ohjaajalleni, professori Matti Koiraselle. Olen vuosien varrella oppinut suuresti kunnioittamaan hänen tapaansa antaa jatko-opiskelijoille varsin vapaat kädet tehdä itsensä näköistä tutkimusta. Tämä jos mikä on mahdollistanut myös oman tutkijan ääneni kehittymisen kaikkien näiden vuosien varrella. Myös jatko-opiskelijoiden inspiroijana professori Koironen on ylittämätön. Hänen yleinen innostunut asenteensa on järjestelmällisesti tarttunut myös allekirjoittaneeseen tavatessamme väitöstutkimukseni merkeissä. Tutkimusmatkani loppuvaiheen osalta haluan osoittaa erityiskiitokset työni esitarkastajille, dosentti Tarja Pietiläiselle sekä dosentti Saija Katilalle. Heidän oivaltavien kommenttiansa myötä olen saanut mahdollisuuden kirkastaa myös lukijoilleni oman tapani tarkastella omistavia perheitä ja heidän toimintaansa. Tutkimusmatkani rahoittamisen osalta haluan osoittaa erityiskiitokset Yksityisyrittäjän Säätiölle.

Jatko-opiskeluaikani ei ole toki ollut yhtä tutkimuksen tekemistä. Viimeisten vuosien aikana olen myös mullistanut oman elämäni kertaheitolla perustamalla oman ydinperheeni yhdessä tuolloin vielä poikaystäväni titteliä kantaneen ja sittemmin jo aviomiehekseni tituleeratun elämäni rakkauden, eli Pekan kanssa. Rakkautemme hedelmien, eli tyttäriemme Hennan ja Sonjan odotusajat

todistivat varsin konkreettisella tavalla, että jatko-opintojen aikana on mahdollista kasvaa myös fyysisesti ennen kaikkea vatsan tienoilta.

Viimeisinä jatko-opintovuosinani olen saanut myös tuta äitiyden ja jatko-opintojen yhdistämisen haastavuuden. Teoreettista ajattelua vaativan väitöskirjan työstäminen yövalvomisten aikaansaaman, lähes kroonisen väsymyksen tilassa on ollut rankka kokemus. Mitä tulee väitöskirjan työstämiseen vaadittavan oman ajan saamiseen, niin haluan tältä osin sydämellisesti kiittää niin omia vanhempiani kuin appivanhempiani siitä, että rakkaat tyttäremme ovat aina tarvittaessa päässeet mummon ja papan luokse hoitoon.

Haluan omistaa tämän väitöstutkimukseni vanhemmilleni Seijalle ja Olaville sekä omalle ydinperheelleni. Lupaam kautta kiven ja kannon olla väittelypäivän jälkeen jälleen täysipäisesti läsnä tässä maailmassa!

Jyväskylässä 11.7.2011

Päivi Patja

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	9
1.1	Konstruktionistisen perheyritystutkimuksen ja naisyrittäjyystutkimuksen jalanjäljillä	11
1.2	Tutkimusraportin rakenteesta	14
2	TUTKIMUKSENI ASEMOINTI PERHEYRITYSTUTKIMUKSEN PARIIN ..	15
2.1	Perheiden omistaminen yrityksen omistusmuotona.....	15
2.1.1	Perheiden omistaminen perheomistuksena	18
2.1.2	Perheiden omistaminen keskittyneenä omistuksena.....	28
2.2	Tutkimusaukon hahmottelusta päätutkimusongelman määrittämiseen.....	34
3	TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHTANI JA TUTKIMUSKYSYMYKSENI.....	38
3.1	Oma sovellukseni diskurssianalyysistä.....	38
3.2	Tutkimuskysymysten yhteenveto	44
4	TUTKIMUSAINESTOSTANI JA SEN PARISSA TYÖSKENTELESTÄNI...45	
4.1	Talousjournalismia edustavan Talouselämä-lehden valinnasta.....	46
4.2	Tutkimusaineistooni valikoituneista teksteistä	47
4.3	Tutkimusaineiston tulkinnasta	49
5	DISKURSSIEN ESITTELY	52
5.1	Yksityisomistuksen diskurssi.....	52
5.2	Perheomistuksen diskurssi.....	58
5.3	Keskittyneen omistuksen diskurssi	69
5.4	Kasvullisen kotimaisen omistuksen diskurssi.....	76
5.5	Diskurssien rinnakkaiselosta, hierarkiasta ja seurauksista	80
6	LOPUKSI	92
6.1	Konstruktionistinen tutkimus perheyritystutkimusta uudistavana lähestymistapana	92
6.2	Perheyrityskontekstiin kiinnittyneen yrityksen omistusmuodon näkökulman rajoittavuudesta	93
6.3	Perheiden omistamista koskevan tarkastelun aika- ja paikkasidonnaisuudesta	95
6.4	Uuden, vaihtoehtoisen diskurssin tarpeesta	96
6.5	Tutkimuksen arvioinnista	101
6.6	Potentiaalisista jatkotutkimusaiheista	104

SUMMARY	106
LÄHTEET	108
AINEISTOLÄHTEET	120

1 JOHDANTO

...Perhe, valta ja yhteiskunta. "Missä meidän valtamme muka ilmenisi? Poliitikassa emme voi tehdä mitään – ja siellä valta pelaa", huudahtaa Börje Ahlström korostaen, että yhdellä suvun jäsenellä on korkeintaan 2,2 prosenttia yhtiön osakkeista. Pääosakkaita ovat suku ja Antti Ahlströmin Perilliset Oy; Syp omistaa noin 17 prosenttia osittain suoraan, osan eläkesäätiön-sä ja Mandatuminsa kautta... (Kunnas, Talouselämä 34/1978)

Tehtaat rahasuville. Suomalaisia tehtaita menee kiinni ja tuotantoa siirtyy kaukomaille. Moni on menettänyt uskonsa Suomeen teollisuusmaana. Pessimistien kannattaa kuitenkin huomata, ketkä eivät ole menettäneet uskoaan. Perheyhtiö Berner osti tällä viikolla saappais-taan ja toiveleistaan tunnetun Nokian Jalkineet, joka on ulkoistanut tuotantonsa kotimaisille mbo-yrittäjille. Monitoimiyrittäjä Ilkka Brotherus osti keväällä Suomen ja Pohjoismaiden suurimman valmistalojen tuottajan Finndomon. Panimoyhtiöstään luopuneet Hartwallit ryhtyivät viime vuonna parkettitehtailijoiksi hankkimalla Karelia-Yhtymän...(Malin, Talouselämä 26/2005)

Yllä esitellyissä, väitöskirjani tutkimusaineistoa edustavasta Talouselämä-lehdestä poimituissa tekstinäytteissä huomio on kohdistunut samaan aihepiiriin - jo pitkään maamme talouselämässä mukana olleisiin omistaviin perheisiin. Tästä huolimatta kyseiset, eri vuosikymmeniä edustavat tekstinäytteet näyttävät rakentavan niin itse omistavista perheistä kuin heidän toiminnastaan varsin erilaista kuvaa. Ylemmässä tekstinäytteessä on viittauksia perheen omistuksessa oleviin osakkeisiin liitettyyn valtaan. Alemmassa tekstinäytteessä taas perheiden katsotaan monista muista poiketen säilyttäneen yritysostojensa myötä uskonsa Suomeen teollisuusmaana.

Mistä yllä olevat tekstinäytteet kertovat ja miksi kuva omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan näyttää rakentuvan niissä näinkin erilaiseksi? Entä ovatko kyseiset kuvat jollain tavoin merkityksellisiä omistavien perheiden toiminnan kannalta? Muun muassa näihin kysymyksiin tulen vastaamaan diskurssianalyttiseen tutkimusperinteeseen kiinnittyvässä väitöstutkimuksessani, jossa tarkastelen Talouselämä-lehden teksteihin nojaten perheiden omistamisen merkityksellistymistä Suomessa vuosina 1976-2005.

Aihepiirinsä osalta tutkimukseni on asemoitavissa niin kutsutun perheyrittäjä tutkimuksen (family business research) pariin. Yhdysvalloista, 1960- ja 1970-luvuilta lähtöisin oleva perheyrittäjä tutkimus on keskittynyt muista omistumuodoista erillisiksi määriteltyjen perheomisteisten yritysten tarkasteluun. Täs-

tä lähtökohdasta käsin omistavat perheet ja heidän toimintansa näyttävät olevan oman tutkimukseni tavoin myös perheyrittäjästudion kiinnostuksen kohteena.

Yhteisestä aihepiiristä huolimatta väitöstutkimukseni poikkeaa merkittäväällä tavalla perinteisestä perheyrittäjästudion tutkimuksesta. Näin siksi, että valtaviiran perheyrittäjästudion tutkimuksesta poiketen en hahmota omistavia perheitä ja heidän toimintaansa tietynä omistusmuotona, jolla oletetaan olevan omat vaikutuksensa niin yritysten toimintaan kuin taloudelliseen menestymiseen. Tämän sijaan käytän tutkimuksessani käsitettä perheiden omistaminen korostaakseni sitä, että tarkasteluni kohteena on omistajan roolissa toimiville perheille ja heidän käytännön toiminnalleen annetut merkitykset. Toisin sanoen, viittaa omistamisella yksinkertaisesti siihen, mitä perheet omistajan roolinsa puitteissa käytännössä tekevät.

Tarkastelen omistajan roolissa toimiville perheille ja heidän käytännön toiminnalleen annettuja merkityksiä nimenomaan oman yhteiskuntamme osalta kohdistuen huomioni vuosiin 1976-2005. Kyseisen tutkimusajanjakson valintaa taustoittaa yleinen käsitys siitä, että yhteiskunnassamme on viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut varsin merkittäviä muutoksia. Muun muassa Kari Paakkunainen (2009) on todennut, että yhteiskuntamme on viimeisten vuosikymmenten aikana muuttunut suunnittelutaloudesta ja -valtiosta globaalisti kilpailukykytaloudeksi, -yhteiskunnaksi ja -valtioksi. Oma mielenkiintoni on tämän myötä suuntautunut siihen, miten kyseinen muutos on heijastunut käsityksiimme omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan.

Diskurssianalyttiseen tutkimusperinteeseen kuuluu olennaisesti lähtöoletus asioille ja ilmiöille antamiemme merkitysten seurauksellisuudesta. Oman tutkimukseni kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että perheiden omistamiselle antamillamme merkityksillä voidaan hahmottaa olevan merkityksellisiä seurauksia itse omistaville perheille ja heidän toiminnalleen. Oma mielenkiintoni on suuntautunut nimenomaan sellaisiin elinkeinopoliittisiin toimiin, jotka ovat yhdistettävissä tiettyihin yksittäisiin perheiden omistamisen merkityksellistämispohjiin. Kyseiset toimet ilmentävät mielestäni konkreettisella tavalla sitä, miten yhteiskuntamme on viimeisten vuosikymmenten aikana käytännössä suhtautunut omistaviin perheisiin ja heidän toimintaansa.

Tieteenfilosofisilta lähtöoletuksiltaan tutkimukseni on kiinnitettävissä osin konstruktionistisiin perheyrittäjästudion tutkimuksiin, osin konstruktionistisiin naisryrittäjästudion tutkimuksiin. Ontologis-epistemologisilta juuriltaan tutkimukseni on yhdistettävissä valtaviiran perheyrittäjästudion tutkimukseen nähden marginaalisessa asemassa oleviin konstruktionistisiin perheyrittäjästudion tutkimuksiin. Kyseisissä tutkimuksissa huomio on perinteisestä perheyrittäjästudion tutkimuksesta poiketen kiinnitynyt perheyrittäjästudion toiminnassa mukana olevien yksilöiden keskinäiseen, arkielämän vuorovaikutukseen (Nordqvist, Hall & Melin 2009). Teoreettis-metodologisesti tutkimukseni on kuitenkin lähempänä konstruktionistisia naisryrittäjästudion tutkimuksia, joissa naisryrittäjien sukupuolta lähestytään sukupuolen tekemisen näkökulmasta. Tällöin tarkastelun kohteeksi asemoituvat ryrittäjyden sukupuolistavat käytännöt. (Pietiläinen 2002). Avaan seuraavaksi tarkem-

min tutkimukseni yhteyttä konstruktionistisiin perheyritys- ja naisyritystäjyystutkimuksiin.

1.1 Konstruktionistisen perheyritystutkimuksen ja naisyritystäjyystutkimuksen jalanjäljillä

Ontologis-epistemologisilta juuriltaan perheiden omistamisen merkityksellistymistä tarkasteleva tutkimukseni on kiinnitettävissä konstruktionististen perheyritystutkimusten pariin. Viitataan näillä tutkimuksilla lähtöoletuksiltaan sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaaviin tutkimuksiin, joissa huomio on perinteisestä perheyritystutkimuksesta poiketen kiinnittynyt perheyritystoiminnassa mukana olevien yksilöiden keskinäiseen, arkielämän vuorovaikutukseen (Nordqvist, Hall & Melin 2009). Tavoitteena on tällöin ymmärtää yksilöiden tapaa tulkita ympäröivää todellisuutta perheyritystoiminnan kontekstissa. Tuodakseni näkyväksi konstruktionistisen lähestymistavan avaamat mahdollisuudet uudistaa perheyritystutkimusta, esittelen seuraavaksi lyhyesti kaksi esimerkkiä kyseisistä tutkimuksista.

Susan Ainsworth ja Julie Wolfram Cox (2003) ovat tarkastelleet kriittis-tulkinnallisella lähestymistavalla kontrollin, myöntymisen ja vastustuksen keskinäistä dynamiikkaa pienissä perheyrityksissä. Tutkimusaineisto koostui pääosin kahden pienen perheyrityksen piirissä tehdyistä puolistrukturoiduista haastatteluista, joihin osallistuivat sekä itse omistajaperheet että yritysten työntekijät. Tutkijoiden tavoitteena oli keskittyä yhtäältä niihin vaikutuksiin, joita omistajaperheillä oli omiin organisaatioihinsa. Toisaalta huomion kohteena oli myös se, miten itse omistajaperheet ja yritysten työntekijät kokivat ja tulksivat työskentelyään pienessä perheyrityksessä. Tutkimustuloksinaan Ainsworth ja Wolfram Cox esittelivät molempia tapausyrityksiä koskevissa haastatteluissa usein toistuneita teemoja. Kyseisten teemojen pohjalta pienten perheyritysten organisaatiokulttuurit näyttäisivät olevan aiemmista oletuksista poiketen niin monimutkaisia kuin ristiriitaisia. Johtopäätöksissään tutkijat katsovatkin tutkimuksensa tarjoavan uusia suuntia perheyritystutkimukselle eritoten siltä osin, että perheyrityksiä ja niiden toimintaa olisi syytä lähestyä tulevaisuudessa aiempaa monipuolisimmista lähestymistavoista käsin. (Ainsworth & Wolfram Cox 2003).

Eleanor Hamilton (2006) on tarkastellut kriittis-tulkinnallisella lähestymistavalla naisten roolia perheyrityksen perustamisen kontekstissa. Tutkimuksen empiirinen aineisto on koostunut yritysten perustajasukupolvea ja seuraajasukupolvea koskevasta haastatteluaineistosta. Tutkijan tavoitteena oli ymmärtää nimenomaan naisten roolia muutoin miehiseksi ymmärretyssä perheyrityksen perustamisprosessissa. Merkittävää Hamiltonin tutkimuksesta tekee sen, että siinä ei ole jääty sen yleisen oletuksen vangiksi, jonka mukaan patriarkaalista valtaa ilmentävät toimintamallit marginalisoivat väistämättä naisia. Sen sijaan Hamiltonin tutkimus tarjoaa uskottavan kertomuksen siitä, kuinka naiset

haastavat vallitsevia valtasuhteita perheyrytyksissä. Ainsworthin ja Wolfram Coxin (2003) tavoin myös Hamilton haastaa tutkimuksensa myötä perheyrytystutkijoita lähestymään perheyrytyksiä ja niiden toimintaa eri tieteenalojen teoreettisoinneista käsin, jotta laajentaisimme ymmärrystämme perheyrytyksiin kytkeytyvistä sosiaalisista ilmiöistä ja niiden monimutkaisuudesta. (Hamilton 2006).

Yllä esitellyt tutkimusesimerkit ilmentävät konstruktionistisen lähestymistavan avaamia mahdollisuuksia haastaa itsestäänselvyyksiksi rakentuneita käsityksiämme perheomisteisista yrityksistä ja niiden toiminnasta. Ainsworthin ja Wolfram Coxin (2003) tutkimuksessa haastetuksi tulevat käsitykset perheyrytysten organisaatiokulttuurien harmonisuudesta. Hamiltonin (2006) tutkimus taas asettaa kriittisen tarkastelun alle yleisen oletuksen siitä, että naiset tulevat patriarkaalista valtaa ilmentävien toimintamallien myötä väistämättä marginalisoiduiksi perheyrytyksissä. Perinteisen perheyrytystutkimuksen parissa nämä itsestäänselvyydet eivät useimmiten asemoidu kriittisen tarkastelun alle ja siksi konstruktionistisilla tutkimuksilla voi katsoa olevan oma, merkittävä roolinsa perheyrytystutkimuksen kentällä.

Perheiden omistamisen merkityksellistymistä tarkasteleva tutkimukseni on linjassa konstruktionististen perheyrytystutkimusten kanssa siltä osin, että myös omassa tutkimuksessani huomio kohdistuu itsestäänselvyyksiksi rakentuneisiin käsityksiimme. Tässä tapauksessa kyse on nimenomaan omistavia perheitä ja heidän toimintaansa koskevista käsityksistä. En kuitenkaan tarkastele kyseisiä käsityksiä perheyrytyksessä, perheyrytystoimintaan kiinnittyvien yksilöiden tasolla. Sen sijaan pyrin tarttumaan sellaisiin omistavia perheitä ja heidän toimintaansa koskeviin käsityksiin, jotka ovat ominaisia laajemmalle ryhmälle - tässä tapauksessa omalle yhteiskunnallemme.

Teoreettis-metodologisilta juuriltaan tutkimukseni on kiinnitettävissä konstruktionististen naisyritysjyystutkimusten tutkimustraditioon. 1990-luvulla yleistyneissä konstruktionistisissa naisyritysjyystutkimuksissa sukupuoli ei määrity valtavirran vertailuasetelmien erääksi muuttujaksi, joka on yksiselitteisesti todennettavissa ja jolla yrittäjät on mahdollista jakaa biologisen sukupuolensa perusteella mies- ja naisyritysjyysiin. Sen sijaan sukupuolta lähestytään näissä tutkimuksissa sukupuolen tekemisen näkökulmasta, jolloin tarkastelun kohteeksi valikoituvat yritysjyysten sukupuolistavat käytännöt. Näin varsin erilaisia konteksteja, kuten naisyritysjyysten tutkimustekstejä tai mediatekstejä voidaan tarkastella siitä näkökulmasta käsin, miten sukupuoli kyseisissä konteksteissa tuotetaan. (Pietiläinen 2002).

Sukupuolen tuottamista naisyritysjyysten tutkimusteksteissä on tarkastellut väitöstutkimuksessaan Jönköpingin kansainvälisen kauppakorkeakoulun (JIBS) jatko-opiskelija, Helene J. Ahl (2002). Foucault'n diskurssiteoriaan pohjaavaa diskurssianalyttistä otetta käyttäen Ahl osoittaa, kuinka jopa naisyritysjyysttä ylistäessään tutkimustekstit kuitenkin samalla uusintavat naisten toissijaista asemaa yhteiskunnassa. Näin ensisijaisesti siksi, että kyseiset tutkimustekstit ottavat kriittikittömästi lähtökohdikseen tiettyjä naisiin, miehiin, yritys-toimintaan, työhön ja perheeseen liittyviä oletuksia. Näihin lähtökohtiin

lukeutuu muun muassa naisten ja miesten välille oletettu keskinäinen poikkeavuus. Kyseinen lähtökohta näyttää pitävän tutkimusteksteissä puolensa huolimatta siitä, että itse tutkimustulokset eivät ristiriitaisuutensa pohjalta näytä juurikaan tukevan naisten ja miesten selkeää keskinäistä eroavuutta. (Ahl 2002).

Sukupuolen tuottamista mediateksteissä ovat tarkastelleet muun muassa Tarja Pietiläinen (2001) sekä Nan Langowitz ja Claudia Morgan (2003). Suomalaisella tutkimusaineistolla operoinut Pietiläinen (2001) on tarkastellut naisyrityshäjäyden kuvan rakentumista Yrittäjä-lehdessä vuosina 1990-1997. Pietiläinen osoittaa tutkimuksessaan, kuinka naisyrityshäjäät vertautuvat mediapuheessa selkeästi miehiin ja maskuliiniseen yrityshäjäydeäaliin. Tämän ohella naisyrityshäjäyden tarkastelu näyttää toteutuvan mediapuheessa Pohjoismaissa laajasti jaetun tasa-arvoajattelun valossa. (Pietiläinen 2001). Langowitzin ja Morganin (2003) tutkimusasetelma poikkeaa Pietiläisen vastaavasta siltä osin, että kyseiset tutkijat ovat vertailleet yhdysvaltalaisia yleistalouslehtiä ja naisyrityshäjäille suunnattua kyselyaineistoa sen osalta, eroavatko kyseisissä konteksteissa rakentuvat kuvat naisyrityshäjäydestä toisistaan. Tutkimustulostensa myötä Langowitz ja Morgan toteavat kyseisten kuvien poikkeavan toisistaan. Yleistalouslehdissä rakentuva naisyrityshäjäydeäkuva rakentaa heidän tulkintansa mukaan kyselytutkimusaineistoon nähden varsin rajoittunutta naisyrityshäjäydeäkuva. (Langowitz & Morgan 2003).

Kaiken kaikkiaan konstruktionistinen naisyrityshäjäydeästudkimus on asettanut kriittisen tarkastelun alle valtaviirran naisyrityshäjäydeästudkimuksen naisyrityshäjä vs. miesyrityshäjä -vertailuasetelman itsestäänselvyyden. Kyse ei siis itsestään selvästi olekaan siitä, että naisyrityshäjäät ovat jo lähtökohtaisesti miesyrityshäjäistä poikkeavia yrityshäjäiä. Näinhän valtaviirran naisyrityshäjäydeästudkimuksessa yleisesti oletetaan huolimatta siitä, että vertailuasetelmalliset tutkimustulokset eivät näytä juurikaan tukevan naisyrityshäjäyden selkeätä erityisyyttä. Sen sijaan kyse näyttää ennemminkin olevan siitä, että naisyrityshäjäyden erityisyys nimenomaisesti rakennetaan vertaamalla sitä miehiseen yrityshäjäydeäaliin. Kaiken kaikkiaan yrityshäjäydeä näyttää siis alun alkaen rakentuneen miehille ominaisuuksille ja piirteille ilman, että kyseistä rakentumista on missään vaiheessa asetettu kyseenalaiseksi. (Achtenhagen & Welter 2003; Ahl 2002; Pietiläinen 2002).

Oma lähestymistapani perheiden omistamisen merkityksellistymisen tarkasteluun on niin tutkimusotteeltaan kuin tutkimusaineistoltaan pitkälti yhtenevä yllä avaamani konstruktionistisen naisyrityshäjäydeästudkimuksen kanssa. Muun muassa Pietiläisen (2001) tavoin olen tarkastellut omaa tutkimusaihetani analysoimalla mediatekstejä diskurssianalyysin keinoin. Kyseisestä tutkimustraditiosta poiketen en kuitenkin ensinnäkään kiinnitä Talouselämä-lehden teksteistä tekemiäni tulkintoja yksinomaan median tapaan tarkastella perheiden omistamista. Näin siksi, että konstruktionistiseen mediakäsitykseen nojaten ymmärrän Talouselämä-lehden tekstien heijastavan yleisesti omalle yhteiskunnallemme ominaisia käsityksiä perheiden omistamisesta.

Toisekseen, en ole konstruktionistisia naisyrityshäjäydeästudkimuksia ilmentävästä sukupuolen tekemisen näkökulmasta poiketen rajannut perheiden omis-

tamisen merkityksellistymisen tarkastelua omistajien perhe-statukseen. En siis pyri hahmottamaan yksinomaan kuvaa siitä, miten omistaminen rakentuu nimenomaiseksi perheiden omistamiseksi. Tämän sijaan olen kiinnittänyt tarkasteluni itse omistamiseen ja sitä koskeviin käsityksiin. Tästä johtuen tutkittavakseni ovat avautuneet ne yhteiskunnallemme ominaiset tavat hahmottaa omistamista, joiden puitteissa myös perheiden omistamista on viimeisten vuosikymmenten aikana merkityksellistetty.

1.2 Tutkimusraportin rakenteesta

Käsillä olevan, tutkimukseni maailmaan johdattelevan johdanto-osuuden jälkeen siirryn tekemään selkoa siitä tieteellisestä keskustelusta, johon haluan tutkimuksellani osallistua. Kyse on tutkimukseni paikallistamisesta omaksi tutkimusalakseen tunnustetun perheyrittäjä tutkimuksen (family business research) pariin. Käyn läpi aiempaa perheyrittäjä tutkimusta kartoittaen sen parissa vallitsevia käsityksiä perheiden omistamisesta. Tämän tarkastelun pohjalta hahmotelen tutkimustani kannatelleen tutkimusaukon, josta olen edelleen johtanut varsinaisen tutkimusaineistoni analysointia ohjanneen päätutkimusongelman.

Aiemman perheyrittäjä tutkimuksen tarkastelun jälkeen siirryn avaamaan yksityiskohtaisesti valitsemaani tutkimuksellista lähestymistapaa, eli sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaavaa diskurssianalyysia. Tässä tutkimuksessa soveltamani diskurssianalyysin aukikirjoittamisen yhteydessä tarkennan samalla ne yksittäiset tutkimuskysymykset, joihin vastaamalla olen pyrkinyt ratkaisemaan edellisessä luvussa hahmottelemani päätutkimusongelman.

Soveltamani diskurssianalyysin ja yksittäisten tutkimuskysymysten esittelyn jälkeen avaan tarkemmin valitsemaani tutkimusaineistoa sekä sitä, miten olen sen parissa käytännössä työskennellyt. Tutkimusaineistoni esittelyn ohella teen samalla selkoa siitä, miksi katson Talouselämä-lehden analysoinnin tarjoavan mahdollisuutta hahmottaa yleisesti omalle yhteiskunnallemme ominaisia tapoja tarkastella perheiden omistamista.

Tutkimusaineistoni ja sen parissa työskentelyni esittelyn myötä siirryn suoraan itse asiaan, eli varsinaisten tutkimustulosteni aukikirjoittamiseen. Tältä osin kyse on neljän perheiden omistamista merkityksellistävän diskurssin yksityiskohtaisesta esittelystä, minkä jälkeen tarkastelen vielä kyseisten diskurssien keskinäistä rinnakkaiseloja, hierarkiaa ja seurauksellisuutta. Päätän tutkimusraporttini tutkimukseni teoreettis-metodologisen kontribuution hahmotteluun, jonka jälkeen esitän vielä oman näkemykseni tutkimukseni tieteellisestä arvioinnista sekä sen herättämistä potentiaalisista jatkotutkimusaiheista.

2 TUTKIMUKSENI ASEMOINTI PERHEYRITYSTUTKIMUKSEN PARIIN

Tarkastelen tässä luvussa aiemmin tehtyä perheyritystutkimusta asemoidakseni väitöstutkimukseni teoreettis-metodologisen kontribuution kyseisen tutkimusalan pariin. Kyseistä kontribuutiota pohjustaakseni en kuitenkaan tavanomaisesta linjasta poiketen sinänsä erittele aiemman perheyritystutkimuksen perheyritysaiheisia tutkimustuloksia. Tämän sijaan olen pyrkinyt kartoittamaan sitä, mistä näkökulmista perheiden omistamista on kyseisen tutkimusalan parissa tarkasteltu ja millaisia perheiden omistamista koskevia käsityksiä kyseiset näkökulmat ovat aikojen saatossa tuottaneet. Luvun päätteeksi hahmotelen tutkimustani kannatelleen tutkimusaukon, josta olen edelleen johtanut varsinaisen tutkimusaineistoni analysointia ohjanneen päätutkimusongelman.

2.1 Perheiden omistaminen yrityksen omistusmuotona

Perheyritystutkimuksen historialliset juuret ovat paikallistettavissa 1960- ja 1970-luvuille, jolloin yhdysvaltalaiset, yrityskonsultointia harjoittavat tutkijat julkaisivat ensimmäisiä perheomisteisiin yrityksiin keskittyneitä tutkimusjulkaisuja (ks. esim. Calder 1961; Donnelley 1964; Barnes & Hershon 1976). Yrityskonsultoinnin myötä kyseisten tutkijoiden huomio oli pääosin kiinnittynyt niihin ongelmiin ja haasteisiin, joita perheomisteisten yritysten johtajat kohtasivat yritystoiminnassaan. Nämä ongelmat ja haasteet näyttivät suurelta osin keskittyvän sukupolvenvaihdokseen. Tämä heijastui myös luonnollisesti tutkimusten aihevalintaan sukupolvenvaihdoksen ollessa tutkimusalan alkuaikojen keskeinen tarkastelun kohde. (Gersick, Davis, McCollom Hampton & Lansberg 1997, 4-5; Zahra & Sharma 2004; Handler 1989; Wortman 1994).

Tutkimusalan pioneerien taustasta johtuen angloamerikkalaiseen kulttuuriin kiinnittyneen perheyritystutkimuksen kiinnostuksen kohteet ovat sittemmin monipuolistuneet samalla kun itse perheyritystutkimus on jalkautunut maailmalle. Lähinnä yksittäisten perheyritysten toimintaa ja menestymistä kar-

toittaneiden tutkimusten ohella 1990-luvulla yleistyivät perheomisteisten yritysten kansantaloudellista kontribuutiota hahmottavat toimeksiantotutkimukset (Hoy & Sharma 2006, 19). Näiden tutkimusten myötä perheomisteisuuden vaikutusta yritysten liiketoimintaan ja menestymiseen ryhdyttiin yksittäisten yritysten ohella tarkastelemaan kokonaisten kansantalouksien kontekstista käsin.

Kiinnostuksen kohteiltaan varsin laaja-alaista perheyrittäjästudiumista näyttää kuitenkin yhdistävän tietty tapa tarkastella omistavia perheitä ja heidän toimintaansa, josta käytän jatkossa käsitettä perheiden omistaminen. Perheyrittäjästudium on selkeästi keskittynyt muista omistusmuodoista erillisiksi määriteltyjen perheomisteisten yritysten tarkasteluun. Kyse on yrityksistä, joiden omistajataholla viitataan ensisijaisesti perheeseen tai perheisiin niin suppean ydinperheen kuin tätä laajemman suvun merkityksessä. Tämä omistukseen kytkeytyvä ymmärrys perheyrittäjästudiumista on eksplisiittisesti ilmaistu jo perheyrittäjästudiumin varhaisvuosiin ajoittuvissa perheyrittäjästudiumin määritelmässä (ks. esim. Berry 1975; Lansberg, Perrow & Rogolsky 1988). Tähän käsitykseen liittyen perheyrittäjästudium näyttää jo alun alkaen hahmottaneen perheiden omistamista yrityksen omistusmuotona, jolla jo lähtökohtaisesti oletetaan olevan vaikutuksia yritysten toimintaan ja menestymiseen.

Käsitys perheiden omistamisesta tietynä omistusmuotona on tulkittavissa rivien välistä kautta koko perheyrittäjästudiumin, mutta eritoten uuden vuosikymmenen puolella yleistyneistä tilastollisista tutkimuksista se on hahmotettavissa hyvin näkyvällä tavalla. Viitataan näillä tutkimuksilla 2000-luvun puolella yleistyneisiin tutkimuksiin, joissa perheiden omistamista on tarkasteltu riippumattomaksi muuttujaksi määriteltynä perheomistuksena (family ownership). Perheomistuksella on tällöin pyritty selittämään niin yleisesti yritysten toimintaa kuin eritoten niiden taloudellista menestymistä. Avaan asiaa esittelemällä seuraavaksi lyhyesti kaksi esimerkkiä kyseisistä tutkimuksista.

Uuden vuosikymmenen perheyrittäjästudiumissa on etenkin perheomisteisten yritysten taloudellista menestystä koskevan tarkastelun yhteydessä viitattu toistuvasti Ronald Andersonin ja David Reebin tutkimukseen (Anderson & Reeb 2003). Kyseisessä tutkimuksessa Anderson ja Reeb ovat tarkastelleet perheomistuksen ja yrityksen taloudellisen menestymisen välistä suhdetta käyttäen tutkimusaineistonaan Standard & Poors indeksin 500 suurinta pörssiyritystä sisältävää paneeliaineistoa vuosilta 1992-1999. Perheomisteisten pörssiyritysten identifiointi on toteutettu kyseisessä tutkimuksessa määrittelemällä perheomisteisiksi ne pörssiyritykset, joissa perheillä on osakeomistukseen pohjaten määräävä vaikutusvalta.

Andersonin ja Reebin tutkimustulokset eivät vahvista vielä tuolloin vallinnutta yleistä käsitystä perheomisteisten pörssiyritysten huonosta taloudellisesta menestymisestä. Perheomisteiset pörssiyritykset näyttäisivät päinvastoin olevan vähemmän velkaantuneita ja sijoitetun pääoman tuotolla mitattuna kannattavampia kuin muulla tavoin omistetut pörssiyritykset. Kannattavimpia yrityksiä näyttäisivät olevan ennen kaikkea sellaiset perheomisteiset pörssiyritykset.

tykset, joissa yrityksen perustaja toimii myös yrityksen johtajana. (Anderson & Reeb 2003).

Hsiang-Lan Chen ja Wen-Tsung Hsu (2009) ovat taas tarkastelleet omassa tutkimuksessaan perheomistuksen, hallituksen riippumattomuuden ja yrityksen tutkimus- ja tuotekehitysinvestointien välisiä suhteita. Andersonin ja Reebin (2003) tavoin myös Chen ja Hsu ovat käyttäneet tutkimusaineistonaan pörs-silistattuja yrityksiä. Tässä tapauksessa pörssiyritysten "perheomistusaste" on määritelty jakamalla perheen omistamien osakkeiden määrä kaikkien osakkeiden määrällä. Andersonin ja Reebin tutkimuksesta poiketen kyse ei täten ole ollut selkeästä perheomisteinen pörssiyritys vs. ei-perheomisteinen pörssiyritys -välisestä tutkimusasetelmasta, vaan "perheomistusasteen" vaikutusten määrittämisestä.

Chen ja Hsun tutkimustulokset viittaavat siihen, että yrityksen "perheomistusasteen" ja tutkimus- ja tuotekehitysinvestointien välillä vallitsee negatiivinen suhde. Tämän voi tulkita yhtäältä tarkoittavan sitä, että pörssiyrityksen perheomisteisuus saattaa vähentää riskialttiiden pitkän tähtäimen tutkimus- ja tuotekehitysinvestointeja. Toisaalta se on myös tulkittavissa siten, että korkean "perheomistusasteen" omaavat pörssiyritykset mahdollisesti käyttävät tutkimus- ja tuotekehitysinvestointejaan muita tehokkaammin. Tämän johdosta niiden ei tarvitse investoida tutkimukseen ja tuotekehitykseen siinä määrin kuin matalamman "perheomistusasteen" omaavien pörssiyritysten. (Chen & Hsu 2009).

Huolimatta tarkastelun kohteiden erilaisuudesta, yllä lyhyesti esiteltyjä tutkimuksia yhdistää selkeästi se, että perheiden omistaminen määrittyy niissä yrityksen omistusmuodoksi, jolla jo lähtökohtaisesti oletetaan olevan vaikutuksia yritysten toimintaan ja menestymiseen. Pintapuolisesti tarkastellen kyseinen omistusmuoto näyttäisi viittaavan nimenomaiseen perheomistukseen. Näin siksi, että niin Andersonin ja Reebin (2003) kuin Chenin ja Hsun (2009) tutkimuksessa käytetään jo otsikkotasolla käsitettä family ownership, joka on suomennettavissa nimenomaiseksi perheomistukseksi. Tämän ohella eritoten Chenin ja Hsun (2009) valtaosin johtamis- ja organisaatiotieteellistä lähestymistapaa edustavan tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä on runsaasti viittauksia nimenomaiseen perheomistukseen. Kyseisestä viitekehyksestä on muun muassa poimittavissa käsitys perheomistuksen yhteydestä niin altruismia, sitoutuneisuutta kuin pysyvyyttä ilmentävään organisaatiokulttuuriin (Chen & Hsu 2009, 349).

Tarkemmin katsottuna yllä esiteltyistä tutkimuksista on kuitenkin eriteltävissä kaksi toisistaan jossain määrin poikkeavaa näkökulmaa perheiden omistamiseen. Kyseisille näkökulmille on toki jo edellä mainitusti yhteistä se, että ne hahmottavat omistavia perheitä ja heidän toimintaansa yrityksen omistusmuotona. Mutta, kyseinen omistusmuoto ei kuitenkaan yksinomaan viittaa vain nimenomaiseen perheomistukseen. Eritoten Andersonin ja Reebin (2003) valtaosin rahoitustieteellistä lähestymistapaa edustavan tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä on tarkemmin tutustuttaessa hahmotettavissa viittauksia myös niin sanottuun keskittyneeseen omistukseen. Tämä on tulkittavissa muun muassa kyseisestä viitekehyksestä poimitusta käsityksestä, jonka mukaan keskitty-

nyttä omistusta edustavien suuromistajien katsotaan olevan pienomistajia halukkaampia huolehtimaan siitä, että yritys menestyy taloudellisesti. Näin siksi, että suuromistajien taloudellinen hyvinvointi on suuresta osakkeenomistuksesta johtuen kiinteässä yhteydessä yrityksen taloudelliseen menestymiseen. (Anderson & Reeb 2003, 1305-1306).

Yksittäisten tutkimusten tasolla kyseiset, toisistaan jossain määrin poikkeavat näkökulmat perheiden omistamiseen esiintyvät useimmiten ainakin jossain määrin limittäin. Näin ennen kaikkea 2000-luvun perheyrittäjä tutkimuksen osalta, mitä ilmentävät myös edellä lyhyesti esittelemäni tutkimusesimerkit. Yksittäiset tutkimukset eivät siis useimmiten jakaannu vain jompaa kumpaa näkökulmaa edustaviin tutkimuksiin.

Toisinaan yksittäisistä perheyrittäjä tutkimuksista on myös selkeästi hahmotettavissa kyseisten näkökulmien näkyvä käyttö toisiaan täydentävinä tarkastelukulmina. Tällöin tutkijan tai tutkijoiden nimenomaisena tavoitteena näyttää olleen mahdollisimman kattavan kuvan hahmottaminen perheomisteisten yritysten toiminnasta ja taloudellisesta menestymisestä. Hyvänä esimerkkinä tästä on jatko-opiskelijakollegani Kalevi Tourusen ansiokas väitöstutkimus, jossa Tourunen on tarkastellut suomalaisten perheomisteisten yritysten taloudellista menestymistä ja kansantaloudellisia vaikutuksia vuosien 2000-2005 osalta (Tourunen 2009). Niin perheomistuksen näkökulma kuin keskittyneen omistuksen näkökulma perheiden omistamiseen ovat selkeästi hahmotettavissa Tourusen tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä sen pohjattessa niin rahoitustieteellisiin kuin johtamis- ja organisaatitieteellisiin teoretisointeihin perhepääomasta ja sen vaikutuksista yritysten toimintaan ja taloudelliseen menestymiseen. Avaan seuraavaksi yksityiskohtaisemmin kyseisiä näkökulmia lähtien liikkeelle perheyrittäjä tutkimukselle jo alun alkaen ominaisesta perheomistuksen näkökulmasta.

2.1.1 Perheiden omistaminen perheomistuksena

Käsitys perheiden omistamisesta nimenomaisena perheomistuksena näyttäisi olleen se lähtökohta, jolle koko perheyrittäjä tutkimus on suurelta osin perustunut. Näin siksi, että jo alun alkaen perheyrittäjä tutkimus ymmärrettiin tutkimusalan parissa omistavan perheen ja yrityksen välisenä liittona. Tutkimusala vielä tuolloin hallinneesta rationaalisesta lähestymistavasta käsin omistavan perheen ymmärrettiin lähinnä haittaavan yrityksen toimintaa. Näin ennen kaikkea liittyen omistavaan perheeseen yhdistettyyn tunteellisuuteen, jonka katsottiin olevan selkeässä ristiriidassa loogiseksi, voittoa tavoittelevaksi toiminnaksi hahmotetun yritystoiminnan kanssa. (Hollander & Elman 1988).

Rationaalista lähestymistapaa seurasi systeemiteoreettinen ymmärrys perheyrittäjä tutkimuksesta systeeminä, joka koostuu kahdesta toisiinsa nähden limittäisestä osasysteemistä: perheestä ja yrityksestä. Systeemiteoreettisen lähestymistavan puitteissa omistava perhe ei enää näyttänyt niinkään yritystoimintaa haittaavana tekijänä, vaan ennen kaikkea perheyrittäjä tutkimusta ilmentävänä osasysteeminä. (Hollander & Elman 1988). Systeemiteoreettisen lähestymistavan osasysteemeihin liittyen perheyrittäjä tutkimus on tieteelliseltä taustaltaan pää-

osin kiinnittynyt niin perheterapeuttien mukanaan tuomaan systeemiseen perheteoriaan kuin johtamis- ja organisaatiotieteitä edustaneiden yrityskonsulttien omaamiin teorioihin organisaatioista ja niiden johtamisesta. (ks. esim. Whiteside & Brown 1991; Gersick, Davis, McCollom Hampton & Lansberg 1997, 4-5). Perheiden omistamista koskevien käsitysten suhteen perheomistuksen näkökulman voi tämän pohjalta tulkita nojaavan ennen kaikkea johtamis- ja organisaatiotieteiden parissa vallitseviin käsityksiin omistajista ja heidän toiminnastaan.

Perheomistuksen näkökulma = yritysjohdon tarkastelukulma perheiden omistamiseen

Perheomistuksen näkökulman keskiössä on perheiden omistamisen hahmottaminen yleisesti yritysten toimintaan kohdistuvina vaikutuksina. Mutta kenen näkökulmasta käsin kyseisiä vaikutuksia sitten tarkastellaan? Yleisesti ottaen kyse näyttäisi olevan ensisijaisesti yritysjohdon tarkastelukulmasta. Näin pitkälti siksi, että lähinnä yritysjohdon tarkastelukulmaa edustavilla johtamis- ja organisaatiotieteillä on alun alkaen ollut vahva rooli perheyrittäjä tutkimuksessa.

Yritysjohdon tarkastelukulma on selkeästi tulkittavissa jo perheyrittäjä tutkimuksen pioneerien tutkimuksista. Esimerkiksi Barnes & Hershon (1976) ovat tarkastelleet perheyrittäjiin liittyvää sukupolvenvaihdosta yrityksen johtamisen osalta hahmottaen eri sukupolvien välille rakentuvia valta-asetelmia. Kyseiset tutkijat kuvaavat tutkimuksessaan johtamiseen liittyvän sukupolvenvaihdoksen tuottavan perheyrittäjäyksissä usein ongelmia pitkälti siksi, että yrityksen perustaja-johtaja ei luovu paikastaan yrityksen ylimmässä johdossa. Seuraajasukupolven edustajat joutuvat tämän myötä odottamaan vuosikausia pääsyään ylimpään johtoon taistellen samanaikaisesti vallasta perustaja-johtajan kanssa. Pääsy ylimpään johtoon tapahtuu lopulta useimmiten vasta, kun perustaja-johtaja kuolee tai sairastuu niin vakavasti, ettei hän enää kykene ottamaan aktiivisesti osaa yrityksen johtamiseen. Barnesin ja Hershon mukaan perheyrittäjien sukupolvenvaihdoksiin kytkeytyvät ongelmat heijastuvat myös itse yritystoimintaan. Ongelmallisen tilanteen jatkuessa on mahdollista, että yritystoiminta joko lamaantuu tai mahdollisesti jopa päättyy. (Barnes & Hershon 1976).

Varhaisista perheyrittäjä tutkimuksista hahmotettavissa oleva yritysjohdon tarkastelukulma on ollut varsin luonnollinen siinä mielessä, että tutkimusalan pioneerit ovat suurelta osin olleet yrityskonsultointia harjoittavia tutkijoita. Yrityskonsultoinnin myötä kyseiset tutkijat tulivat väistämättä tutuiksi ensisijaisesti niiden ongelmien ja haasteiden kanssa, joita perheyrittäjien johtajat kohtasivat yritystoiminnassaan (ks. esim. Gersick, Davis, McCollom Hampton & Lansberg 1997, 4-5; Zahra & Sharma 2004). Tästä on kyse myös yllä esittelemässäni Barnesin ja Hershon (1976) tutkimuksessa.

Perheomistuksen näkökulman taustalla oleva vastakkainasetelma

Johtamis- ja organisaatiotieteelliseen lähtökohtaansa pohjaten perheomistuksen näkökulman taustalla näyttää vaikuttavan palkkajohdon hallitseman hajaomis-

teisen pörssiyrityksen normi. Näin siksi, että liiketaloustieteet, joihin myös johtamis- ja organisaatiotieteet lukeutuvat, ovat alun alkaen keskittyneet tarkastelemaan palkkajohdon hallitsemia hajaomisteisia pörssiyrityksiä kehittäen teoretisointinsa suurelta osin kyseisen omistusmuodon tarkastelun pohjalta (ks. esim. Litz 1997). Kyseiseen normiin verrattuna perheomisteiset yritykset rakentuvat väistämättä poikkeaviksi yrityksiksi. Tästä johtuen myös niiden tieteellinen tarkastelu on eriytynyt omaksi, erilliseksi tutkimusalakseen kehittyneeksi perheyritystutkimukseksi.

Yksittäisistä, perheomistuksen näkökulmaa edustavista perheyritystutkimuksista palkkajohdon hallitseman hajaomisteisen pörssiyrityksen normi ei useimmiten ole eksplisiittisesti tunnistettavissa. Kvantitatiivisen tutkimusotteen osalta perheyritystutkimukset ovat jaoteltavissa yhtäältä vain perheyrityksiä tarkasteleviin tutkimuksiin ja toisaalta taas tutkimuksiin, joissa perheyrityksiä vertaillaan muita omistusmuotoja edustaviin yrityksiin. Ensin mainittujen tutkimusten osalta otettakoon esimerkiksi Sam Okoroafon (1999) tutkimus, jossa hän on tarkastellut perheyritysten kansainvälistymisastetta käyttäen tutkimusaineistonaan kyselyä, johon osallistui 187 perheyritystä. Teoreettisen viitekehjyksiensä osalta Okoroafo on nojannut suurelta osin yleisiin, yritysten kansainvälistymistä koskeviin teoretisointeihin. Näin siitä syystä, että nimenomaisten perheyritysten kansainvälistymistä koskevat tutkimukset olivat vielä tuolloin varsin harvinaisia. (Okoroafo 1999).

Perheyritysten ja muita omistusmuotoja ilmentävien yritysten välisestä vertailuasetelmasta on taas kyse muun muassa Shaker Zahran, James Haytonin ja Carlo Salvaton (2004) tutkimuksessa, jossa tarkastelun kohteena on ollut organisaatiokulttuurin yhteys (organisaatiotason) yrittäjyyteen. Kyseisessä tutkimuksessaan Zahra, Hayton ja Salvato nojaavat teoreettisen viitekehjyksiensä osalta suurelta osin resurssipohjaiseen teoriaan (resource-based view). Tutkimusaineisto koostui kyselytutkimuksesta, johon osallistui 536 yritystä. Perheyritysten osuus kyseisistä yrityksistä oli 41 prosenttia (218 yritystä).

Kummastakaan yllä esitellystä tutkimuksesta ei ole selkeästi tunnistettavissa perheyritysten ja palkkajohdon hallitsemien hajaomisteisten pörssiyritysten välinen vastakkainasetelma. Näin siksi, että muun muassa Zahran, Haytonin ja Salvaton (2004) tutkimuksessakaan ei viitata siihen, että perheyrityksiä määrittelemättömät yritykset olisivat pörssiyrityksiä. Tästä huolimatta kyseinen vastakkainasetelma on tulkittavissa tutkimusten teoreettisista viitekehjyksistä, joissa tukeudutaan ennen kaikkea palkkajohdon hallitsemien hajaomisteisten pörssiyritysten tarkastelun pohjalta kehitettyihin johtamis- ja organisaatiotieteellisiin teoretisointeihin. Perheyritysten tarkastelu kyseisten teoretisointien valossa sisältää täten implisiittisen perheyritysten ja palkkajohdon hallitsemien hajaomisteisten pörssiyritysten välisen vastakkainasetelman.

Vastakkainasetelman historiallisesta kehittämisestä

Perheyrityksen ja palkkajohdon hallitseman hajaomisteisen pörssiyrityksen välisen vastakkainasettelun historialliset juuret voidaan ajoittaa niin sanottuun

toiseen teolliseen vallankumoukseen ja suuryritystoiminnan mahdollistaneen osakeyhtiömuotoisuuden yleistymiseen. Osakeyhtiömuotoisuuden yleistymisen on katsottu merkinneen samalla tapahtumaa, joka aikaa myöten johti palkkajohdon hallitseman hajaomisteisen pörssiyhtiön määrittymiseen modernin talouden ylivoimaisimmaksi omistusmuodoksi (ks. Craig 2006, 1).

Iso-Britanniasta 1760-luvun paikkeilla alkunsa saaneen teollistumisen alkuaikojen osalta perheyritysten, ja eritoten pienten perheyritysten on katsottu olleen koko teollistumisprosessin avainasemassa. Yritystoiminnan kasvua ajatellen pienten perheyritysten on hahmotettu ilmentäneen aikakautensa tehokainta yksityisen liiketoiminnan muotoa suhteutettuna teollistumisen alkuaikoina vallinneisiin teknologisiin, taloudellisiin ja liikkeenjohdollisiin olosuhteisiin. (Colli 2006, 1). Nopeasti kasvavan liikevaihtonsa myötä pienet perheyritykset pitivät käytännöllisesti katsoen yllä talouden silloista kasvuprosessia (Habakkuk 1955, 155).

Kuva perheyrityksistä muuttui kuitenkin perustavanlaatuisella tavalla 1800-luvun loppupuolelle ajoitetun toisen teollisen vallankumouksen ja suuryritystoiminnan mahdollistaneen osakeyhtiömuotoisuuden yleistymisen myötä. Teollistumisen syntymäkodiksi ristityssä Britanniassa tuli 1800-luvun puolivälin paikkeilla voimaan laki (Joint Stock Companies Act 1844), jonka nojalla osakeyhtiömuotoisen yrityksen perustaminen tuli yleisesti vapaaksi yritystoiminnan organisointimuodoksi. Tämä oli siinä mielessä suuri edistysaskel, että tätä ennen osakeyhtiömuotoinen yritys oli käytännössä mahdollista perustaa vain hallitsijan antamalla erikoisluvalla.

Osakeyhtiömuodon yleistymisen myötä Iso-Britannia joutui luovuttamaan taloudellisen valta-asemansa Yhdysvalloille, josta tuli jo 1890-luvulla hajaomistettuine ja palkkajohdon johtamine pörssiyhtiöineen maailman johtava teollinen maa. Yhdysvaltain taloudellisesta noususta johtuen perheyritysten nähtiin menettäneen teollistumisen alkuaikoihin liittyneen avainasemansa talouskasvun vetureina. Näin siksi, että niin pienten kuin keskisuurten perheyritysten katsottiin tehneen Yhdysvalloissa tilaa niin sanotuille moderneille, palkkajohdon johtamille ja hajaomistetuille suurpörssiyhtiöille. (Chandler 1990).

Palkkajohdon johtamien ja hajaomistettujen suurpörssiyhtiöiden ilmaantumisen oli yhteydessä Yhdysvaltojen 1870- ja 1890-lukujen välisiin teknologisiin innovaatioihin niin liikenteessä kuin tuotannossakin (Colli 2003, 6). Mahdollisuus hyötyä mittakaavaeduista oli johtanut yritysten koon kasvattamiseen, minkä johdosta taas yritystoiminnan rahoitukseen eivät enää riittäneet vain muutaman sijoittajan tai perheen varat. Pääomamarkkinoiden kehittymisen myötä yritystoiminnan rahoittamiseen liittyvä ongelma ratkesi pääomamarkkinoiden kanavoidessa yksittäisten sijoittajien varoja kasvavaan yritystoimintaan. (Plihon, Ponssard & Zarlowski 2005, 12).

Yritystoiminnan kasvu sekä tuotannon ja jakelun monimutkaiset yhteydet saivat myös aikaan organisatorisen vallankumouksen teollistumisen alkuaikojen suhteellisen yksinkertaisten organisaatorakenteiden kehittyessä ajan saatossa yhä monimutkaisemmiksi. Organisaatorakenteiden monimutkaistuminen sai aikaan myös sen, että omistajien sijaan suuryhtiöiden johtotehtäviin nousi-

vat palkatut johtajat, joiden itsenäisyys yhtiöidensä johdossa kasvoi sitä mukaa, kun yritysten organisaatorakenteet monimutkaistuivat. (Colli 2003, 6). Palkkajohtajien nousu suuryhtiöiden johtotehtäviin nojasi näkemykseen, jonka mukaan vain niin sanotuilla ammattijohtajilla katsottiin olevan ne johtamiseen ja tekniseen osaamiseen liittyvät taidot, joita suuryritysten johtamisen nähtiin vaativan. Esimerkiksi yksikään omistajatahona ollut perhe ei kyseisen näkemyksen mukaan ollut siinä mielessä riittävän suuri, että se olisi pystynyt tarjoamaan jäseniään kaikkiin niihin johtoportaisiin, joita moderneissa moniyksiköllisissä yrityksissä tarvittiin. (Chandler 1981).

Palkkajohtajien erikoistunut tietotaito ja heidän johtamiensa yritysten kyky luoda jatkuvaan laajentumiseen tarvittavia varoja johti aikaa myöten siihen, että yritystä omistamattomat palkkajohtajat kontrolloivat yhä enenevässä määrin johtamiensa yritysten kohtaloa. Yritystoimintojen yhä monimutkaistuessa yritysten palkkajohtajat vastasivatkin lopulta niin yritystoiminnan resurssien allokoinnista kuin oleellisimmista strategisista päätöksistä (Colli 2003, 7). Tämän seurauksena yritysten omistajina olleiden perheiden on katsottu muiden omistajatahojen ohella ryhtyneen tarkastelemaan yrityksiään lähinnä ”vuokranantajan” näkökulmasta siinä mielessä, että heidän mielenkiintonsa kohteena ei enää niinkään ollut yrityksen johtaminen, vaan lähinnä yritystoiminnasta saatavat tuotot. (Chandler 1981).

Yllä esiteltyjä muutoksia esittelivät jo 1930-luvulla yhdysvaltalaiset Adolph Berle ja Gardiner Means teoksessaan: *The Modern Corporation and Private Property* (1932). Kyseisessä teoksessaan Berle ja Means esittivät empiirisiä todisteita yritysten omistuksen ja johdon kasvaneesta eriytymisestä sekä niin sanottujen julkisten, eli pörssinoteerattujen osakeyhtiöiden syntyyn liittyneestä osakkeenomistuksen sirpaloitumisesta. (Colli 2003, 7).

Toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvallat vakiinnutti asemansa maailman suurimpana teollisena taloutena ja modernin teollisen talouden malliesimerkkinä yhdysvaltaisten yritysten osoittautuessa niin tehokkaiksi kuin tuottoisiksikin. Koska palkkajohdon hallitsemat, hajaomisteiset pörssiyritykset olivat julkisuudessa näyttävimmän esillä tuli Yhdysvaltain talouden menestys varsin itsestään selvästi liitettyksi kyseiseen omistusmuotoon. Tätä näkemystä tukivat omalta osaltaan 1900-luvun loppupuolella arvostetun yhdysvaltalaisen taloushistorioitsijan Alfred D. Chandler Jr.:n teesit, joiden mukaan perheomisteisuus ja perheen johto eivät kyenneet vastaamaan toisen teollisen vallankumouksen asettamiin suurtuotannon ja pääomaintensiivisyyden vaatimuksiin. Chandler esittikin menestyvien teollisten talouksien taustalla olleen siirtymisen teollistumisen alkuaikojen perheomisteisista ja -johtoisista yrityksistä toisen teollisen vallankumouksen hajaomistettuihin ja palkkajohdon johtamiin pörssi-yhtiöihin. (Craig 2006, 1-2; Chandler 1990).

Perheiden omistamista koskevat käsitykset = perheomistukseen yhdistetyt haitat ja hyödyt

Perheomistuksen näkökulman keskiössä on jo aiemmin mainitusti perheiden omistamisen hahmottaminen yritysten toimintaan kohdistuvina vaikutuksina. Tämä lähestymistapa on käytännössä merkinnyt perheiden omistamisen hahmottamista kaksijakoisesti, eli nimenomaiseen perheomistukseen yhdistetyiksi haitoiksi ja hyödyiksi. Näiden haittojen ja hyötyjen rakentuminen pohjaa ennen kaikkea yritysjohdon näkökulmaan kyseisestä asiasta. Toisin sanoen, kyseiset haitat ja hyödyt kuvastavat lähinnä yritysjohdon tarkastelukulmasta käsin merkityksellisiä haittoja ja hyötyjä.

Mitä tulee sinänsä perheomistukseen yhdistettyihin haittoihin ja hyötyihin, niin eritoten taloushistorioitsijoiden käsityksen mukaan eri tieteenaloilla vallinnut kuva perheomisteisista yrityksistä on ollut aina 1980- ja 1990-luvuille asti varsin negatiivinen. Perheomisteisten yritysten on alun alkaen ymmärretty olevan siinä määrin ongelmallinen omistusmuoto nimenomaan hajaomisteisiin pörssiyrityksiin nähden, että niiden olemassaoloa toisen maailmansodan jälkeisenä aikakautena on pidetty varsin poikkeavana. Perheomisteiseen yritystoimintaan pohjaavien aasialaisten talouksien 1980-luvulle ajoittunut kasvu yhdessä muiden tekijöiden kanssa muuttivat kuitenkin perustavanlaatuisella tavalla niin tiedemaailman kuin poliitikkojen parissa vallalla ollutta käsitystä perheomisteisesta yritystoiminnasta. (ks. esim. Craig 2006, 1-3). Tähän muutokseen liittyen on mahdollista tehdä johtopäätös siitä, että perheomisteisuus olisi myös perheyrittäjästudion parissa näyttäytynyt alun alkaen negatiivisemmassa valossa positiivisemmän kuvan vahvistuessa vasta 1980-luvulta lähtien.

Yksittäisissä perheyrittäjästudiosissa viitataan perheomistukseen yhdistettyihin haittoihin ja hyötyihin useimmiten vain siinä määrin kuin on ollut oleellista tutkimuksen tarkastelun kohteen kannalta. Muutamissa, yksittäisissä tutkimuksissa on kuitenkin lähes yksinomaan keskitytty niiden erittelyyn ja perusteluun. Muun muassa Manfred Kets de Vries (1993) on eritellyt syvähaastatteluihin pohjaavan tutkimusaineistonsa pohjalta perheomisteista yritystoimintaa koskevat "hyvät ja huonot uutiset". Hänen listauksensa käsittää muun muassa perheyrittäjien strategista päätöksentekoa, organisaatiokulttuuria, rahoitusresursseja ja perheen välisiä suhteita koskettavia tekijöitä. Perheyrittäjästudiosissa usein siteeratun Kets de Vriesin (1993) ohella aiheeseen ovat myös tarttuneet muun muassa perheyrittäjästudion pioneereihin lukeutuva Robert Donnelley (1964) sekä Renato Tagiuri ja John Davis (1996).

Nykyisissä perheyrittäjästudiosissa toistuvasti mainitut, nimenomaiseen perheomistukseen yhdistetyt haitat ja hyödyt näyttävät yhtäältä rakentuvan omistavien perheiden ja sukujen perhe-statusen pohjalta. Toisaalta niiden taustalta on myös mahdollista tunnistaa käsitys omistuksen ja johdon eriytyneisyydestä. Avaan seuraavaksi tarkemmin perheomistukseen yhdistettyjä haittoja ja hyötyjä keskittyen lähinnä perheyrittäjästudiosissa usein viitattuihin haittoihin ja hyötyihin.

Perhe-statukseen kiinnittyvät haitat ja hyödyt

Käsitys omistavien perheiden ja sukujen perhe-statukseen kiinnittyvistä haitoista on hahmotettavissa jo perheyrittäjä tutkimuksen alkuaikojen edustavista tutkimuksista (ks. esim. Donnelley 1964; Levinson 1971). Tämä on siinä mielessä ymmärrettävää, että tutkimusalan pioneerit olivat jo aiemmin mainitusti useimmiten yrityskonsultointia harjoittavia tutkijoita, jotka yrityskonsultoinnin myötä tulivat tutuksi lähinnä perheomisteisiin yrityksiin liittyvien ongelmallanteiden kanssa (Gersick, Davis, McCollom Hampton & Lansberg 1997, 4-5; Zahra & Sharma 2004; Handler 1989; Wortman 1994).

Omistavien perheiden perhe-statukseen kiinnittyvien haittojen taustalta on tunnistettavissa käsitys siitä, että perheeseen ja perhe-elämään yhdistyvien tunteiden katsotaan lähinnä haittaavan yritystoimintaa. Muun muassa Donnelley (1964) viittaa perheomisteisuuden etuja ja haittoja kartoittavassa artikkelissaan yleiseen käsitykseen siitä, että "when family and business are interrelated, a less effective business enterprise generally results" (Donnelley 1964, 55). Nimenomaan tunteiden läsnäolon osalta kyseinen käsitys näyttää uusintavan ylipäätään liiketaloustieteissä yhä edelleen vallitsevaa (taloudellis-)rationaalisen toimijan oletusta (ks. esim. Pihlanto 2002). Tämän oletuksen seurauksena tunteiden läsnäolo perheomisteisissa yrityksissä näyttäytyy tässä tapauksessa haitallisessa mielessä normista poikkeavana "ilmiönä".

Perheomisteiseen yritystoimintaan yhdistettyjen tunteiden negatiivisyydestä tulkinnasta on esimerkkinä perheyrittäjä tutkimuksen pioneerin, Harry Levinsonin vuonna 1971 julkaistu artikkeli otsikolla: *Conflicts That Plague Family Businesses*. Kyseisessä artikkelissaan Levinson rakentaa kuvaa omistaja-perheen jäsenten välisistä ristiriidoista, jotka näyttävät varsin usein vaivaavan perheyrittäjiä. Kyse voi olla niin eri sukupolvien välisistä ristiriidoista kuin sisarusten tai muiden sukulaisten keskinäisistä kahnauksista. Levinsonin mukaan kyseiset ristiriidat haittaavat väistämättä perheyrittäjien toimintaa. Toisinaan jopa siinä määrin, että perheyrittäjien toiminta päättyy niiden seurauksena. (Levinson 1971).

Perheomisteiseen yritystoimintaan yhdistetyt tunteet eivät kuitenkaan aina näyttäytyä negatiivisessa valossa. Tunteiden läsnäolon on toisaalta ymmärretty myös myötävaikuttaneen yksittäisten perheyrittäjien pitkäikäisyyteen. Näin eritoten siltä osin, että perheomisteiseen yritystoimintaan liittyvien tunteiden myötä perheiden katsotaan olevan sitoutuneita perheen perinnöksi määrittyneen yritystoiminnan siirtoon tuleville sukupolville (ks. esim. O'Hara 2004, 318).

Omistavien perheiden hahmottamiseen nimenomaisina perheinä liittyy myös käsitys perheyrittäjiä vaivaavista sukupolvenvaihdoksista. Näin siksi, että perheyrittäjien sukupolvenvaihdos kiinnittyy tiiviisti ajatukseen perheiden ja sukujen jatkumosta. Käsitys sukupolvenvaihdosten ongelmallisuudesta on selkeästi hahmotettavissa jo perheyrittäjä tutkimuksen pioneeritutkimuksista. Ensimmäiset perheomisteisiin yrityksiin keskittyneet tutkimukset pyörivät jo aiemmin mainitusti valtaosin sukupolvenvaihdokseen liittyvien kysymysten

ympärillä. (Gersick, Davis, McCollom Hampton & Lansberg 1997, 4-5; Zahra & Sharma 2004; Handler 1989; Wortman 1994).

Tietyin väliajoin väistämättä edessä oleviin sukupolvenvaihdoksiin pohjaten perheomisteisuus on yleisesti yhdistetty yritysten lyhytikäisyyteen (ks. esim. Dyer 1986, 4-5). Tätä on selitetty osin osakkeenomistuksen siirtoihin kohdistuvalla verotuksella (ks. esim. Kets de Vries 1993, 315). Perheyritysten sukupolvenvaihdoksiin kohdistuvaan verotukseen ovat kiinnittäneet huomiota muun muassa Melissa Shanker ja Joseph Astrachan (1996). Perheyritysten kansantaloudellista kontribuutiota Yhdysvaltain talouden osalta tarkastelevassa tutkimuksessaan he luovat muun muassa kuvaa edessä oleviin sukupolvenvaihdoksiin kohdistuvan verotuksen potentiaalisista haittavaikutuksista koko Yhdysvaltain talouteen.

Verotuksen ohella perheomisteisuuden yhdistymistä yritysten lyhytikäisyyteen on selitetty niin kutsutulla elinkaariajattelulla. Elinkaariajattelun puitteissa perheyrityksiä tarkastellaan yrityksinä, jotka joko kehittyvät aikaa myöten hajaomisteisiksi pörssiyrityksiksi tai sitten vastaavasti katoavat johtuen omistajaperheen vaikeuksista pitää onnistuneesti käsissään kasvavaa ja yhä monimutkaistuvaa yritystoimintaa. Taloushistoriallisen tutkimuksen parissa jälkimmäistä vaihtoehtoa on kuvattu "Buddenbrooks-vaikutuksella", jolla viitataan kolmannen omistajapolven kyvyttömyyteen harjoittaa menestyksestä yritystoimintaa. "Buddenbrooks-vaikutus" on saanut nimensä saksalaisen kirjailijan Thomas Mannin kuuluisasta, vuonna 1901 julkaistusta teoksesta, jossa Mann kertoo neljän sukupolven yli ulottuvan tarinan Lyypekkiläisestä porvarissuvusta ja sen rappiosta. (ks. esim. Hannah 1982).

Taloushistoriallisen tutkimuksen parissa kuvattu "Buddenbrooks-vaikutus" on hahmotettavissa myös perheyritystutkimuksen parista ennen kaikkea perheyritysten sukupolvenvaihdoksiin keskittyneistä tutkimuksista. Käsitys perheyritysten lyhytikäisyydestä näyttäytyy eritoten viittauksissa esitettyihin arvioihin perheyritysten selviytymisestä. Erään usein siteeratun arvion mukaan vain noin 30 prosenttia perheyrityksistä säilyy toiselle sukupolvelle ja vain noin 15 prosenttia kolmannelle sukupolvelle (Beckhard & Dyer 1983).

Omistuksen ja johdon eriytymiseen kiinnittyvät haitat ja hyödyt

Muun muassa Berlen ja Meansin (1932) esittämään todistusaineistoon pohjaava käsitys omistuksen ja johdon eriytyneisyydestä on ohjannut huomion ensinnäkin omistavien perheiden rooliin yritystoimintansa rahoittajina. Tähän rooliin liittyen perheomisteisuus on useimmiten tullut yhdistetyksi yrityksen rahoitusresurssien rajallisuuteen. Hajaomisteisten pörssiyritysten lähes rajattomiksi ajateltujen rahoitusresurssien rinnalla tiettyyn osakkeenomistajaryhmään, eli tässä tapauksessa yksittäiseen perheeseen tai sukuun yhdistettyjen rahoitusresurssien rajallisuuden on katsottu rajoittavan perheyritysten kasvua varsin merkittävässä määrin (ks. esim. Ward 1997).

Palkkajohdon hallitsemiin hajaomisteisiin pörssiyrityksiin yhdistettyyn omistuksen ja johdon eriytyneisyyteen suhteutettuna omistavien perheiden

osallistuminen yritystensä johtamiseen näyttäytyy lähes itsestäänselvästi normista poikkeavana ilmiönä. Tähän liittyen perheomistus on yhdistetty muun muassa yrityksen organisaatorakenteen epäselvyyteen. Tällä on viitattu niin yleiseen epäselvyyteen auktoriteetin ja vastuunkannon jaon suhteen kuin eritoten organisaation päätöksentekohierarkian sivuuttamiseen. (ks. esim. Kets de Vries 1993, 315-316). Toisin sanoen, perheyriyten omistajaperheiden on ymmärretty ylittävän yritysten osakkeenomistajien osalta normiksi muodostuneen rahoittajaroolin "sekaantumalla" ammattimaisten palkkajohtajien haltuun uskottuun yrityksen johtamiseen.

Käsitys omistuksen ja johdon eriytyneisyydestä on perheyriytystutkimuksen osalta merkinnyt edelleen jo lähtökohtaista oletusta yrityksen johdossa olevien omistajaperheen jäsenten "epäammattimaisuudesta". Eritoten ruotsalaiset tutkijat, Annika Hall ja Mattias Nordqvist (2008) ovat tarttuneet tähän merkityksenantoon viitaten perheyriytystutkimuksissa usein esiintyvään käsitykseen niin sanotuista ammattijohtajista (professional managers). Kyseisillä johtajilla tarkoitetaan perheyriytystutkimuksissa yleisesti omistavan perheen ulkopuolisia johtajia (ks. esim. Chittoor & Das 2007), jolloin niin sanottu ammattimainen johto ja omistajaperheen jäsenistä koostuva johto hahmottuvat kahdeksi eri asiantilaksi. Näin ollen, omistajaperheen jäsenistä koostuvaa johtoa ei ymmärretä niin sanotuksi ammattimaiseksi johdoksi.

Ammattimaiseen johtoon viitaten perheyriytyskirjallisuudessa ohjeistetaan usein, että perheyriyten objektiivisuuden ja rationaalisuuden lisäämiseksi niiden tulisi rekrytoida nimenomaan perheen ulkopuolisia, ammattimaisia johtajia (Gersick, Davis, McCollon, Hampton & Lansberg 1997; Schein 1995). Näin siitäkin huolimatta, että perheen ulkopuolisen johdon integrointi perheyriytyskseen on ymmärretty varsin haasteelliseksi tehtäväksi (Aronoff & Ward 2000; Fletcher 2002). Tämä ohjeistus on hahmotettavissa jo perheyriytystutkimuksen pioneerin, Harry Levinsonin usein siteeratusta näkemyksestä, jonka mukaan "In general, the wisest course for any business, family or non-family, is to move to professional management as quickly as possible," (Levinson 1971, 98).

Hall ja Nordqvist (2008) selittävät "epäammattimaisuuden" merkityksenantoa jo aiemmin viitatulla, muun muassa Berlen ja Meansin (1932) sekä Burnhamin (1941) popularisoimalla käsityksellä, jonka mukaan ammattimainen johto dominoi selkeästi Yhdysvaltain yritys kenttää. Niin Berle ja Means (1932) kuin Burnham (1941) tekivät havainnon yritysten omistuksen ja johdon eriyttämisestä, minkä johdosta yritysten osakkeenomistajien rooliksi kaventui lähinnä yritystoiminnan rahoittaminen tuottoa vastaan siinä missä ammattimainen johto otti haltuunsa yritysten johtamisen.

Omistuksen ja johdon eriyttymistä koskevan käsityksen voi tulkita taustoittavan myös perheyriytystutkimuksissa usein esitettyä näkemystä perheomistukseen yhdistetystä nepotismista, jolla yleisesti viitataan sukulaisten palkkaamista koskevaan käytäntöön. Muun muassa Karen Vinton (1998) on tuonut näkyvästi esille niin nepotismia koskevan tutkimuksen puutteen kuin aiheeseen liittyvän ymmärryksen vähäisyyden. Näkemys perheomisteisiin yritysisiin yhdistyvistä nepotismista näyttäisi olevan perheyriytystutkimuksen parissa vailla

empiiristä todistusaineistoa aihetta koskevien tutkimusten nojattessa lähinnä asiaa koskevaan "yleiseen käsitykseen". (Vinton 1998).

Yleinen käsitys nepotismista näyttää Vintonin (1998) mukaan olevan varsin negatiivissävyinen. Toisin sanoen, sukulaisten suosiminen ja heidän palkkaamisensa ymmärretään yleisesti negatiivisena, vältettävänä asiantilana. Muun muassa Kets de Vries (1993) hahmottaa usein siteeratussa artikkelissaan nepotismin negatiivisia seurauksia omaavaksi käytännöksi. Näin muun muassa siltä osin, että se mahdollistaa johtamiskyvyttömien perheenjäsenten pääsyn yrityksen johtotehtäviin sekä edistää epäoikeudenmukaisten/kohtuuttomien palkitsemissysteemien käyttöönottoa (Kets de Vries 1993). Nepotismia on kuitenkin tarkasteltu perheyrittäjien toimesta myös positiivisessa valossa. Muun muassa Danco (1982) yhdistää nepotismin onnistuneisiin sukupolvenvaihdoksiin. Yhtä kaikki, käsitys perheomistukseen yhdistyvistä nepotismista näyttää jo lähtökohtaisesti asettavan omistajaperheiden jäsenten nousun perheomistajien yritysten johtotehtäviin erityishuomion kohteeksi - niin hyvässä kuin pahassa.

Edellä esiteltyjen haittojen ohella perheyrittäjien tutkimuksen parista on hahmotettavissa myös tiettyjä perheomistukseen yhdistettyjä hyötyjä, joiden voi tulkita pohjaavan käsitykseen omistuksen ja johdon eriytymisestä. Muun muassa Carney (2005) esittää tutkimuksessaan perheomistisuuden yhdistyvän niin olemassa oleviin mahdollisuuksiin tarttumista ilmentäviin investointeihin kuin nopeaan päätöksentekoon. Ensin mainittu viittaa perheomistajien yritysten kykyyn tarttua markkinoilla avautuviin mahdollisuuksiin johtuen siitä, että perheyrittäjät nojaavat rahoituksensa osalta pääosin omiin pääomiinsä. Tämän myötä perheyrittäjissä ei ole tarpeen ottaa investointien osalta huomioon ulkopuolisten asettamia rajoitteita mahdollisten investointien suhteen. Nopean päätöksenteon Carney yhdistää taas omistajajohtajien intuitiiviseen päätöksentekoon. (Carney 2005). Muun muassa Tagiuri ja Davis (1996) taas yhdistävät nopean päätöksenteon siihen, että perheyrittäjien päätöksenteko on yleensä keskittynyt vain muutamaankin perheenjäseneseen. Nopean päätöksenteon myötä perheyrittäjien toiminnan joustavuus kasvaa. Tämä taas edistää perheyrittäjien sopeutumista yritysympäristössä tapahtuviin muutoksiin. (Tagiuri & Davis 1996).

Kets de Vries (1993) kiinnittää perheomistukseen yhdistetyn nopean päätöksenteon perheyrittäjille ominaiseen byrokratian vähäisyyteen. Tämän voi tulkita viittaavan perheomistajien negatiivisessa mielessä yhdistettyyn organisaatorakenteiden epäselvyyteen ennen kaikkea organisaation päätöksentekohierarkian sivuuttamisen merkityksessä. Toisin sanoen, perheomistukseen yhdistetty päätöksenteko keskittyminen näyttää yhtäältä negatiivisessa, mutta toisaalta taas myös positiivisessa valossa. Tätä ristiriitaista merkityksellistymistä on mahdollista selittää muun muassa talouden globalisoinnilla. Talouden globalisoinnista johtuen yritysten toimintaympäristöissä katsotaan esiintyvän nopeita systemaattisia muutoksia, joihin vastatakseen yritykset tarvitsevat strategista ketteryyttä, eli kykyä tehdä nopeita strategisia päätöksiä (Kosonen & Doz 2008, 16-19). Jatkuvasti muuttuvan globaalin toimintaympäris-

tön voi täten tulkita mahdollistaneen huomion kiinnittymisen perheomistukseen yhdistetyn keskittyneen päätöksenteon positiivisiin vaikutuksiin nimenomaan päätöksenteon nopeuden merkityksessä.

Käsitys omistuksen ja johdon eriytyneisyydestä taustoittaa tulkintani mukaan myös näkemystä perheomistukseen yhdistetystä kärsivällisestä pääomasta. Näin siksi, että käsitys omistuksen ja johdon eriytyemisestä on jo aiemmin mainitusti ohjannut huomion omistajaperheiden rooliin yritystoimintansa rahoittajina. Kärsivällisellä pääomalla viitataan perheyrittäjäyhtymämuotoisissa yleisesti omistavien perheiden pitkän tähtäimen tuottohorisonttiin, minkä on ymmärretty mahdollistavan pitkäjänteisen investoinnin tulevaisuuden kasvukykyyn varmistaviin innovatiivisempiin strategioihin ilman pelkoa yhtiöön sijoitetun pääoman likvidoinnista (ks. esim. de Visscher, Aronoff & Ward 1995). Muun muassa Kets de Vries (1993) selittää perheomistukseen yhdistettyä kärsivällistä pääomaa omistavan perheen identiteetin vahvalla yhteydellä perheyrittäjien maineeseen. Koska omistavat perheet identifioituvat niin vahvasti omistamiinsa yrityksiin, he ovat myös valmiita luopumaan lyhyen tähtäimen taloudellisesta hyödyistä nimenomaan siinä tapauksessa, että sen saaminen tahraisi yrityksen maineen. (Kets de Vries 1993).

2.1.2 Perheiden omistaminen keskittyneenä omistuksena

Siinä missä perheomistuksen näkökulma on kiinnitettävissä ensisijaisesti listaamattomiin, yksityisomisteisiin perheyrittäjäyhtiöihin, kiinnittyy keskittyneen omistuksen näkökulma taas valtaosin perheomisteisiin pörssiyrityksiin. Toisin sanoen, perheomistuksen näkökulmasta poiketen keskittyneen omistuksen näkökulma tuo näkyväksi sen, että perheiden omistaminen on yhdistettävissä myös pörssiyrityksiin.

Perheomisteisten pörssiyritysten olemassaolo nostetaan selkeästi esille myös yksittäisissä perheyrittäjäyhtymämuotoisissa tutkimuksissa. Useimmiten tämä tapahtuu viittaamalla esitettyihin arvioihin perheomisteisten pörssiyritysten osuudesta suurimpien pörssilistattujen yritysten keskuudessa. Muun muassa Jim Lee (2006, 103) viittaa omassa artikkelissaan jo aiemmin esiteltyyn Andersonin ja Reebin (2003) tutkimukseen, jossa perheomisteisten pörssiyritysten arvioidaan kattavan noin 35 prosenttia Yhdysvaltain suurimmista pörssiyrityksistä. Tältä osin on syytä korostaa kyseen olevan nimenomaan arvioista. Muun muassa Kalevi Tourunen (2009) on väitöskirjassaan tuonut korostetusti esille sen epäkohdan, että perheomisteisia yrityksiä ei yleisesti ottaen ole virallisesti rekisteröity eikä tilastoitu. Tämä johtuu pitkälti perheyrittäjien määrittelyyn liittyvästä ongelmallisuudesta. (Tourunen 2009, 17). Tästä johtuen perheyrittäjäyhtymämuotoiset tutkimukset joutuvat väistämättä nojaamaan tutkimuksissaan lähinnä eri perheyrittäjäyhtymämuotoisiin pohjaaviin arvioihin perheomisteisten yritysten osuuksista eri talouksissa.

Siinä missä perheomistuksen näkökulma edustaa perheyrittäjäyhtymämuotoisuuden alkuperäistä, jo 1960- ja 1970-luvuilta peräisin olevaa tarkastelukulmaa, on keskittyneen omistuksen näkökulma hahmotettavissa vasta myöhemmistä perheyrittäjäyhtymämuotoisista. Jo aiemmin esiteltyyn, Andersonin ja Reebin (2003) tutkimuksen voi katsoa lukeutuneen ensimmäisiin, laajasti julkisuutta saaneisiin

perheyrittäjästudioihin, joissa perheiden omistamista on lähestytty keskittyneen omistuksen näkökulmasta käsin. Tuoreudestaan huolimatta kyseinen näkökulma näyttää nykyisin vakiintuneen osaksi kansainvälistä perheyrittäjästudioita. Tähän viittaa osaltaan se, että yksinomaan perheyrittäjästudioista julkaisevasta Family Business Review'sta on paikallistettavissa pääosin keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavia perheyrittäjästudioita (ks. esim. Sacristán-Navarro, Gómez-Ansón & Cabeza-García 2011).

Keskittyneen omistuksen näkökulma = sijoittajien tarkastelukulma perheiden omistamiseen

Koska perheomistuksen näkökulman keskiössä on perheiden omistamisen hahmottaminen yleisesti yritysten toimintaan kohdistuvina vaikutuksina, ovat kyseistä näkökulmaa edustavien yksittäisten tutkimusten tarkastelun kohteet hyvinkin moninaisia. Keskittyneen omistuksen näkökulmalle on taas ominaista hahmottaa perheiden omistamisen vaikutuksia pääosin yritysten taloudellisen menestymisen suhteen. Tältä osin kyseisen näkökulman voi tulkita mahdollistavan varsin rajatun kuvan perheiden omistamisesta ja sen vaikutuksista. Keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavissa tutkimuksissa yritysten taloudellisen menestymisen mittarit ovat olleet hyvin samankaltaisia. Tätä ilmentää muun muassa alla lyhyesti esittelemäni Benjamin Mauryn (2006) tutkimus.

Benjamin Maury (2006) on tarkastellut perheomisteisten yritysten taloudellista menestymistä suhteessa ei-perheomisteisiin yrityksiin käyttäen tutkimusaineistonaan 1672:ta länsieurooppalaista yritystä koskevaa aineistoa. Kyse on täten varsin mittavaan tutkimusaineistoon pohjaavasta tutkimuksesta. Taloudellisen menestymisen mittareina Maury on käyttänyt sekä yrityksen markkina-arvon ja jälleenhankinnan suhdetta kuvaavaa Tobinin q-arvoa että koko pääoman tuottoasteetta (ROA). Tutkimuksen tulokset osoittavat perheomisteisten yritysten olevan pääoman tuottoasteeltaan ei-perheomisteisiä yrityksiä parempia siinä tapauksessa, että omistavan perheen jäseniä on mukana myös yrityksen ylimmässä johdossa. Tobinin q-arvon osalta perheomisteiset yritykset näyttävät olevan ei-perheomisteisiä yrityksiä parempia huolimatta omistavan perheen jäsenten läsnäolosta yrityksen ylimmässä johdossa. (Maury 2006).

Yllä esitellyn Mauryn (2006), jo aiemmin esitellyn Andersonin ja Reebin (2003) sekä useiden muiden pääosin keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavien tutkimusten pohjalta on tehtävissä johtopäätös, jonka mukaan perheiden omistamisen vaikutuksia yritysten taloudelliseen menestymiseen tarkastellaan yksittäisissä perheyrittäjästudioissa pääosin yrityksen arvoa kuvaavalla Tobinin q-arvolla sekä yrityksen kannattavuutta kuvaavalla koko pääoman tuottoasteella. Tämän johtopäätöksen vahvistaa myös Tourunen (2009, 40), joka täsmentää perheomisteisten yritysten kannattavuuden mittauksen tapahtuvan yleisesti erilaisilla pääoman tuottomuuttujilla, joihin myös koko pääoman tuottoaste (ROA) lukeutuu.

Perheomisteisten yritysten taloudellista menestymistä arvioivat mittarit antavat ymmärtää keskittyneen omistuksen näkökulman olevan itse asiassa

sijoittajien tarkastelukulma perheiden omistamiseen. Näin siksi, että niin yritysten arvoon kuin kannattavuuteen kohdistuvat arviot ovat ennen kaikkea sijoittajien näkökulmasta käsin merkityksellisiä tarkastelukulmia yritysten menestymiseen. Tältä osin keskittyneen omistuksen näkökulma eroaa selkeästi perheomistuksen näkökulmasta, jossa perheyrittösten toimintaa ja menestymistä tarkastellaan ensisijaisesti yritysjohton kannalta merkityksellisten tekijöiden kautta.

Se, että keskittyneen omistuksen näkökulma edustaa ensisijaisesti sijoittajien tarkastelukulmaa perheiden omistamiseen, tarkoittaa samalla myös sitä, että itse perheomisteinen yritys määrittyy keskittyneen omistuksen näkökulmassa sijoituskohteeksi. Toisin sanoen, sen toimintaa ja menestymistä arvioidaan ennen kaikkea siltä pohjalta, onko se sijoittajien kannalta kannattava sijoituskohte. Tähän liittyen keskittyneen omistuksen näkökulmasta on hahmotettavissa perheomisteisten yritysten osakkeenomistajien jako kahteen eri ryhmään: suuromistajaa edustaviin omistaviin perheisiin ja sukuihin sekä vähemmistöomistajia edustaviin sijoittajiin. Perheomisteisten pörssiyritysten taloudellista menestymistä tarkastellaan tämän pohjalta ensisijaisesti vähemmistöomistajia edustavien sijoittajien näkökulmasta käsin. Tätä käsitystä tukee muun muassa keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavista perheyrittöstudkimuksista poimittavissa oleva lähtöoletus, jonka mukaan vähemmistöomistajien katsotaan yleisesti tavoittelevan maksimaalista yrityksen arvoa (ks. esim. Anderson & Reeb 2003, 1304).

Keskittyneen omistuksen näkökulman taustalla oleva vastakkainasetelma

Perheomistuksen näkökulman tavoin myös keskittyneen omistuksen näkökulmaa perheiden omistamiseen taustoittaa hajaomisteisen pörssiyrityksen normi. Tähän normiin pohjaten vastakkainasetelman osapuolina näyttävät olevan keskittyneen omistusrakenteen omaavat perheomisteiset pörssiyritykset ja hajaomisteiset pörssiyritykset. Perheomisteisten pörssiyritysten omistusrakenteen keskittyneisyydellä viitataan ennen kaikkea omistavan perheen osakeomistukseen pohjaavaan määräävään asemaan yhtiössä.

Perheomistuksen näkökulmasta poiketen perheomisteisten pörssiyritysten ja hajaomisteisten pörssiyritysten välinen vastakkainasetelma on hahmotettavissa myös eksplisiittisesti yksittäisistä, keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavista tutkimuksista. Kyseiset tutkimukset ovat jo aiemmin esiteltyjen tutkimusesimerkkien mukaisesti pääosin vertailututkimuksia, joissa perheomisteisiä pörssiyrityksiä tarkastellaan suhteessa hajaomisteisiin pörssiyrityksiin.

Vastakkainasetelman historiallisesta kehittämisestä

Perheomistuksen näkökulmasta poiketen keskittyneen omistuksen näkökulma on tieteelliseltä taustaltaan liitettävissä ennen kaikkea rahoitustieteisiin. Tähän liittyen keskittyneen omistuksen näkökulman omaaman vastakkainasetelman historialliset juuret ovat ajoitettavissa 1970-luvulle. Tuolloin yhdysvaltalaiset

rahoitustiedettä edustavat tutkijat ryhtyivät järjestelmällisesti kritisoimaan valalla ollutta yleistä käsitystä siitä, että laajan osakkeenomistajajoukon hajaomisteiset pörssiyritykset hallitsivat yhdysvaltalaisista yrityskenttää (La Porta, Lopez-de-Silanes & Shleifer 1999).

Yhdysvaltalaisen rahoitustieteilijöiden esittämä kritiikki kohdistui jo perheomistuksen näkökulman esittelyn yhteydessä mainittuihin, muun muassa Berlen ja Meansin (1932) tekemiin havaintoihin osakkeenomistuksen sirpaloitumisesta ja hajaomisteisten pörssiyritysten hallitsevuudesta Yhdysvaltain yrityskentällä. Yhä useammassa, eritoten Yhdysvaltain yrityskenttää koskevassa 1970- ja 1980-luvun tutkimuksessa todettiin, että jopa suurimpien yhdysvaltalaisen pörssiyritysten omistusrakenne on aiemmista oletuksista poiketen osin keskittynyttä (ks. esim. Eisenberg 1976; Demsetz & Lehn 1985; Morck, Shleifer & Vishny 1988).

Näkemyksiä pörssiyritysten omistusrakenteen osittaisesta keskittyneisyydestä tukivat 1990-luvulla toteutetut, muiden kehittyneiden maiden talouksia kartoittaneet tutkimukset. Kyseisten tutkimusten tulokset antoivat ymmärtää pörssiyritysten omistusrakenteen olevan muualla maailmassa jopa selkeästi keskittyneempää kuin Yhdysvalloissa (ks. esim. Edwards & Fischer 1994; Barca 1995). Tämä keskittyneisyys tarkoitti käytännössä sitä, että jopa suurten pörssiyritysten osakkeenomistajien joukossa oli merkittävää osakkeenomistusta omaavia omistajatahoja, kuten esimerkiksi perheitä tai sukuja. (La Porta, Lopez-de-Silanes & Shleifer 1999).

Perheiden omistamista koskevat käsitykset = keskittyneeseen omistukseen yhdistetyt haitat ja hyödyt

Keskittyneen omistuksen näkökulman keskiössä on jo aiemmin esitetysti perheiden omistamisen hahmottaminen yritysten taloudelliseen menestymiseen kohdistuvina vaikutuksina. Perheomistuksen näkökulman tavoin tämä on käytännössä merkinnyt perheiden omistamisen hahmottamista niin haittoiksi kuin hyödyiksi. Perheomistuksen näkökulmasta poiketen kyseiset haitat ja hyödyt viittaavat kuitenkin ensisijaisesti sijoittajien kannalta merkityksellisiin haittoihin ja hyötyihin.

Keskittyneen omistuksen näkökulmassa perheiden omistamiseen yhdistetyt haitat ja hyödyt näyttävät pohjaavan yhtäältä keskittyneeseen omistusrakenteeseen yhdistettyyn suuromistajan äänivaltaan. Toisin sanoen, jo käsitteiden suuromistaja ja vähemmistöomistaja voi ymmärtää pohjaavan näkemykseen osakkeenomistukseen yhdistetyn äänivallan merkityksellisyydestä.

Osakkeenomistukseen yhdistettyyn äänivaltaan liittyen keskittyneen omistuksen näkökulmalle näyttää olevan ominaista niin sanottu yksi osake, yksi ääni -periaate (one share, one vote). Kyseinen periaate viittaa näkemykseen, jonka mukaan kaikkien osakkeiden tulisi omata sama äänivalta yrityksen toimintaa koskevissa päätöksissä. Tämä periaate yhdistetään yleisesti hajaomisteisiin pörssiyrityksiin. Tähän periaatteeseen verrattuna perheomisteisten pörssiyritysten omistuksen ymmärretään olevan keskittynyttä myös siitä syystä,

että perheomisteisissa pörssiyrityksissä on usein käytössä eri äänivallan omaavia osakesarjoja. Näihin osakesarjoihin liittyen perheomisteisten pörssiyritysten omistajaperheillä katsotaan olevan hallussaan nimenomaan äänivallaltaan suurimmat osakkeet. (ks. esim. Smith & Amoako-Adu 1999, 344; Adams & Ferreira 2007).

Su uomistajan äänivallan ohella perheiden omistamiseen yhdistettyjä haittoja ja hyötyjä näyttää taustoittavan lähtöoletus kaikille osakkeenomistajille yhteisestä, osakkeen arvon maksimoimiseen tähtäävästä päämäärästä (ks. esim. Easterbrook & Fischel 1983). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että perheomisteisten pörssiyritysten omistajaperheiden ja -sukujen toimintaa arvioidaan nimenomaan siltä kannalta, onko heidän toimintansa linjassa osakkeen arvon maksimoimiseen liittyvän lähtöoletuksen kanssa. Tämän pohjalta sellainen toiminta, jonka ei voi katsoa tähtäävän osakkeen arvon maksimointiin rakentuu poikkeavaksi, ja tässä tapauksessa nimenomaan negatiivisessa mielessä poikkeavaksi toiminnaksi.

Perheomistuksen näkökulmasta poiketen keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavista tutkimuksista ei ole poimittavissa yksittäisiä tutkimuksia, joissa keskityttäisiin yksinomaan erittelemään ja perustelemaan perheiden omistamiseen nimenomaan keskittyneen omistuksen merkityksessä yhdistettyjä haittoja ja hyötyjä. Tämän sijaan kyseinen erittely perusteluineen on hahmotettavissa yksittäisten, empiiristen tutkimusten teoreettisista viitekehysistä. Siinä missä perheiden omistaminen yhdistyy perheomistuksen näkökulmassa useisiin haittoihin ja hyötyihin, ovat perheiden omistamiseen nimenomaan keskittyneen omistuksen merkityksessä yhdistetyt haitat ja hyödyt lukumäärältään hyvinkin rajatut. Avaan asiaa niin Villalongan ja Amitin (2006) kuin Andersonin ja Reebin (2003) tutkimuksilla. Kyseisten tutkimusten teoreettisissa viitekehysissä viitataan sellaisiin perheiden omistamiseen nimenomaan keskittyneen omistuksen merkityksessä yhdistettyihin haittoihin ja hyötyihin, jotka näyttävät toistuvan muissakin keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavissa perheyrittäjä tutkimuksissa.

Villalonga ja Amit (2006) lähestyvät omassa, perheiden omistamisen, kontrollin ja johtamisen vaikutuksia yritysten arvoon tarkastelevassa tutkimuksessaan perheiden omistamiseen yhdistettyjä hyötyjä ja haittoja niin sanotun agenttiteorian pohjalta. Palkkajohdon hallitseman hajaomisteisen pörssiyrityksen normiin ja eritoten omistamisen ja johtamisen eriytymiseen perustuva agenttiteoria (Jensen & Meckling 1976, 305) olettaa jo lähtökohtaisesti, että yrityksen johdolla (agentti) on yrityksen osakkeenomistajista (päämies) eroavat päämäärät yritystoiminnan suhteen. Tästä johtuen yrityksen johto on altis tavoittelemaan omia itsekäitä päämääriään sen sijaan, että se tavoittelisi ensisijaisesti osakkeenomistajien toiveita palvelevia päämääriä. Agenttiteorian kannattajat katsovat, että yrityksen johtoa on tästä syystä yhtäältä kontrolloitava ja toisaalta myös kannustettava tavoittelemaan osakkeenomistajille mieluisia päämääriä. Kyseiseen kontrolliin sekä lähinnä taloudellisiin kannusteisiin liittyviä kustannuksia kutsutaan agenttiteorian puitteissa nimenomaisiksi agenttikustannuksiksi. (ks. esim. Tourunen 2009, 48-49).

Yllä esiteltyyn agenttiteoriaan nojaten Villalonga ja Amit (2006) viittaavat suuromistajaa edustavien perheiden yhtäältä vähentävän klassista osakkeenomistaja-johtaja -konfliktia. Näin siksi, että suuromistajaa edustavilla perheillä on vähemmistöomistajia suuremmat kannusteet valvoa yhtiön johtoa. Agenttiteoria kuitenkin olettaa, että edellä mainitun osakkeenomistaja-johtaja -konfliktin ohella yrityksissä voi esiintyä myös suuromistajien ja vähemmistöomistajien välisiä ristiriitoja. Kyseiset ristiriidat viittaavat suuromistajaa edustavien perheiden mahdollisuuteen käyttää kontrolloivaa asemaansa hyväkseen saadakseen yhtiöstä sellaista hyötyä, joka on samalla muiden osakkeenomistajien edun vastaista. Suuromistajaa edustavan perheen läsnäoloon voidaan täten vähemmistöomistajien näkökulmasta liittää niin hyötyjä kuin haittoja. (Villalonga & Amit 2006).

Anderson ja Reeb (2003) tarkentavat tutkimuksensa teoreettisessa viitekehysessä suuromistajaa edustaviin perheisiin kiinnittyvien haittojen viittaavan esimerkiksi suuromistajan ja vähemmistöomistajien väliseen ristiriitaan investointeja koskevien päätösten suhteen. Siinä missä vähemmistöomistajien oletetaan tavoittelevan osakkeen markkina-arvon maksimointia, voivat suuromistajaa edustavat perheet taas katsoa saavansa itselleen suurempaa hyötyä tavoittelemalla yrityksen kasvua, teknologisia innovaatioita tai yksinkertaisesti yrityksen eloonjäämistä. Suuromistajaa edustavat perheet voivat myös aiheuttaa ongelmia siltä osin, että he pysyvät yrityksen johdossa siinäkin tapauksessa, että heidän pätevyytensä ja ammattitaitonsa eivät enää ole riittävät yrityksen johtotehtäviä silmälläpitäen (Shleifer & Vishny 1997).

Anderson ja Reeb (2003) tarkentavat teoreettisessa viitekehysessään myös niitä hyötyjä, joita voidaan liittää suuromistajaa edustavien perheiden läsnäoloon pörssiyrityksissä. Suuromistajaa edustaviin perheisiin yhdistetty johdon valvonta pohjaa siihen, että perheiden oma varallisuus on niin selkeästi yhteydessä yrityksen hyvinvointiin. Näin siksi, että perheiden varallisuutta on vähemmistöomistajiin nähden huomattavassa määrin kiinni yrityksessä. (Anderson ja Reeb 2003).

Villalongan ja Amitin (2006) sekä Andersonin ja Reebin (2003) tutkimusten teoreettisten viitekehysten esittely ilmentää perheiden omistamisen yhdistymistä keskittyneen omistuksen näkökulmaa edustavissa tutkimuksissa useimmiten parempaan omistajavalvontaan ja toisaalta taas perheiden mahdollisuuteen käyttää kontrolloivaa asemaansa vähemmistöomistajien edun vastaisesti. Perheiden omistamiseen yhdistetyt haitat ja hyödyt ovat näin ollen keskittyneen omistuksen näkökulmassa hyvinkin rajalliset. Myös tähän nojaten keskittyneen omistuksen näkökulma mahdollistaa perheomistuksen näkökulmasta poiketen varsin rajallisen kuvan perheiden omistamisesta ja sen vaikutuksista yritysten toimintaan.

2.2 Tutkimusaukon hahmottelusta päätutkimusongelman määrittämiseen

Perheiden omistamista yrityksen omistusmuotona hahmottavaa valtavirran perheyritystutkimusta on yleisesti ottaen kiittäminen siitä, että se on tuonut näkyvyyttä niin yksityisomisteisille kuin pörssilistatuille perheyrityksille. Näin ennen kaikkea keskisuurten ja suurten perheyritysten osalta, sillä perheyritystutkimusta pidetään yleisesti tutkimusalana, jonka parissa tarkastelun kohteeksi ovat suurelta osin valikoituneet vanhemmat, suuremman kokoluokan perheyritykset (ks. esim. Habbershon, Nordqvist & Zellweger 2010, 6). Tähän liittyen valtavirran perheyritystutkimus on kautta vuosikymmenien pyrkinyt kumoamaan sen yleisen käsityksen, jonka mukaan perheyritykset rinnastuvat lähinnä pienyrityksiin.

Perheiden omistamisen tarkastelu yrityksen omistusmuotona on myös merkinnyt huomion kiinnittymistä perheyritystoimintaa syrjiviin kansallisiin tilastointikäytäntöihin. Perheyrityksiä ei ole virallisesti rekisteröity eikä tämän myötä myöskään virallisesti tilastoitu missään päin maailmaa. Tämän taustalla on perheyritysten määrittelyyn liittyvä problematiikka, sillä yksiselitteistä ja yleisesti hyväksyttyä perheyrityksen määritelmää ei ole vielä tähän päivään mennessä saatu kehitettyä. Tästä johtuen muun muassa perheyritysten kansantaloudellista kontribuutiota tarkastelevien tutkimusten tulokset ovat olleet lähinnä arvioita sen sijaan, että kyse olisi tilastollisista faktoista. (Tourunen 2009).

Valtavirran perheyritystutkimuksen myötä käsityksemme perheyrityksistä on myös vuosikymmenien saatossa muuntautunut yhä positiivisävyisemmäksi. Eritoten perheomistuksen näkökulman puitteissa alun alkaen lähinnä ongelmalliseksi omistusmuodoksi määrittyneet perheyritykset ovat aina 1980-luvulta lähtien tulleet yhdistetyiksi muun muassa kärsivälliseen pääomaan sekä päätöksenteon nopeuteen. Kyseisistä ”piirteistä” johtuen perheyritysten katsotaan nykyisin omaavan strategista kilpailuetua muihin omistusmuotoihin verrattuna. Uuden vuosituhannen puolella yleistynyt perheiden omistamisen tarkastelu keskittyneenä omistusmuotona on edelleen uudistanut käsitystämme perheyrityksistä. Listattuihin pörssiyrityksiin keskittyneet rahoitustieteelliset tutkimukset ovat rakentaneet kuvaa pörssilistatuista perheyrityksistä muun muassa johdon valvonnan suhteen varteenotettavina sijoituskohteina.

Valtavirran perheyritystutkimuksen heikkoutena voi kuitenkin pitää sen omaamaa omistusmuodon näkökulmaa perheiden omistamiseen. Perheiden omistamisen määrittäminen yrityksen omistusmuodoksi on tarkoittanut käytännössä sitä, että omistavien perheiden toiminnan tarkastelu on väistämättä rajoittunut nimenomaisten perheyritysten kontekstiin sen sijaan, että tutkijoiden huomio olisi kohdistunut omistavien perheiden toimintaan sinänsä. Omistusmuodon näkökulma on edelleen tuonut näkyväksi vain sellaisen omistavien perheiden toiminnan, jolla on katsottu olleen vaikutusta nimenomaisten perheyritysten toimintaan ja menestymiseen. Tämän myötä perheiden omistami-

sen tarkastelu on tiukasti kiinnittynyt nimenomaisten perheyritysten hyvinvointiin.

Teoreettiselta taustaltaan valtavirran perheyritystutkimus pohjaa valtaosin johtamis- ja organisaatitieteisiin, mutta etenkin 2000-luvun tutkimuksen osalta osin myös rahoitustieteeseen. Tämä on tarkoittanut käytännössä sitä, että perheiden omistamisen tarkastelu on perheyritystutkimuksen parissa nojannut lähinnä kyseisille tieteenoiloille ominaisiin käsityksiin omistajista ja heidän toiminnastaan. Tämä on hyvä pitää mielessä, sillä perheyritystutkimukseen viitataan toisinaan myös käsitteellä perheyrittäjäystutkimus. Kyseisen käsitteen pohjalta tutkimusalan teoreettisen taustan voisi tulkita nojaavan yrittäjyyteen. Tästä huolimatta perheiden omistamisen tarkastelu ei kuitenkaan valtavirran perheyritystutkimuksen parissa ole käytännössä nojannut yrittäjyydelle ominaisiin käsityksiin omistajista ja heidän toiminnastaan.

Edellä esitellyn pohjalta valtavirran perheyritystutkimus näyttäisi olevan vailla tutkimusta, jossa tarkastelu kohdistuisi perheiden omistamiseen ilman, että tarkastelu rajattaisiin jo lähtökohtaisesti nimenomaisten perheyritysten kontekstiin. Tämä tarkoittaa käytännössä irrottautumista perheyritystutkimukselle ominaisesta omistusmuodon näkökulmasta ja kyseiseen näkökulmaan kiinnittyvistä johtamis- ja organisaatitieteellisistä sekä rahoitustieteellisistä käsityksistä omistajista ja heidän toiminnastaan. Tämän tutkimusaukon täyttämiseen pyrkii oma tutkimukseni, jossa lähtökohtanani on ollut sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaava käsitys perheiden omistamisesta merkityksellistämisen kohteena olevana toimintana.

Sosiaalinen konstruktionismi on käsitteenä yleisnimitys sellaisille ihmistieteellisille lähestymistavoille, joissa sosiaalisen todellisuutemme nähdään rakentuvan sosiaalisessa, kielellisessä vuorovaikutuksessa. Tämän avaamiseksi turvaudun sosiaalisen konstruktionismin perusteoksiin lukeutuvaan, Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin tiedonsosiologiseen tutkielmaan (1966). Kyseisessä tutkielmassa Berger ja Luckmann esittävät yksittäisten ihmisten ja ryhmien rakentavan keskinäiseen vuorovaikutukseensa pohjaten erilaisia käsityksiä toistensa toiminnasta. Aikaa myöten kyseiset käsitykset sulautuvat niihin vastavuoroiisiin rooleihin, joiden puitteissa ihmiset toimivat suhteessa toisiinsa. Kun nämä roolit vapautuvat kaikkien käyttöön, niihin liittyvä keskinäinen vuorovaikutus institutionalisoituu - eli toisin sanoen irrottautuu itse roolien haltijoista. Tämän institutionalisoitumisen myötä toimintaa koskevat käsitykset, eli toisin sanoen toiminnalle annetut merkitykset tulevat osaksi yhteiskuntaa. Tähän nojaten yhteiskunnassa kulloinkin vallalla olevista käsityksistä koostuvan sosiaalisen todellisuuden voidaan katsoa olevan sosiaalisesti rakentuva. (Berger & Luckmann 1966).

Bergerin ja Luckmannin (1966) näkemystä seurailen ymmärrän myös perheiden omistamisen merkityksellistämisen kohteena olevana toimintana, jota perheet "harjoittavat" omistajan roolinsa puitteissa. Tämän ymmärryksen myötä huomio kohdistuu kyseistä toimintaa koskeviin käsityksiimme, sillä sosiaalinen konstruktionismi hahmottaa todellisuutta nimenomaan toistemme toimintaa koskevista käsityksistä koostuvana sosiaalisena todellisuutena. Mitä

tulee perheiden omistamista koskeviin käsityksiimme, niin sosiaalinen konstruktionismi pitää sisällään lähtöoletuksen käsitystemme paikka- ja aikasidonnaisuudesta (ks. esim. Burr 1995). Ensin mainitun sidonnaisuuden suhteen valtavirran perheyritystutkimuksen parista hahmottamani perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen näkökulmat näyttäytyvät lähinnä tiedemaailmalle ominaisina käsityksinä perheiden omistamisesta. Viitataan tällä siihen, että kyseiset käsitykset ovat rakentuneet ensisijaisesti tutkijoiden keskinäisen kielellisen vuorovaikutuksen myötä ja näin ollen niiden voi tulkita edustavan lähinnä tiedemaailman ymmärrystä kyseisestä ilmiöstä.

Mikäli perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen näkökulmien ymmärretään edustavan lähinnä tiedemaailman käsityksiä perheiden omistamisesta herää kysymys siitä, millaisia ovat niin sanotut arkiset käsityksemme perheiden omistamisesta ja missä määrin ne ovat yhtenevät tiedemaailman parissa vallitsevien käsitysten kanssa. Viitataan arkisilla käsityksillämme Bergerin ja Luckmannin näkemykseen nojaten yksittäisten yhteiskuntien omaamiin käsityksiin omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan. Tähän kysymykseen vastatakseen olen tarkastellut tutkimuksessani perheiden omistamisen merkityksellistymistä omassa yhteiskunnassamme peilaten johtopäätöksissäni omistavia perheitä ja heidän toimintaansa koskevia käsityksiämme tiedemaailman parissa vallitseviin käsityksiin. Yhteiskuntamme jäsenenä koen nimenomaan omalle yhteiskunnallemme ominaisten käsitysten tarkastelun mielekkääksi tehtäväksi.

Edellä käsitellyn paikkasidonnaisuuden ohella merkityksellistämisen aikasidonnaisuus on tullut valtavirran perheyritystutkimuksen osalta näkyväksi niin perheomistuksen näkökulman sisällä tapahtuneena muutoksena kuin uuden keskittyneen omistuksen näkökulman ilmaantumisenä tutkimusalan pariin. Tähän aiheeseen olen tarttunut jo aiemmin todeten valtavirran perheyritystutkimuksen muuttaneen vuosikymmenien saatossa käsityksiämme perheyrityksistä. Omalle yhteiskunnallemme ominaisten käsitysten suhteen merkityksellistämisen aikasidonnaisuus ohjaa valikoimaan tarkastelun kohteeksi tietyn aikakauden. Näin siksi, että perheyritystutkimuksen tavoin myös omalle yhteiskunnallemme ominaisten, perheiden omistamista koskevien käsitysten voi olettaa muuntautuneen vuosikymmenten saatossa. Tämän ymmärryksen valossa olen valinnut tarkasteluni aikakaudeksi vuodet 1976-2005.

Aikakauteen liittyvän valintani taustalla ovat viimeisten vuosikymmenten aikana yhteiskunnassamme tapahtuneet merkittävät muutokset. Muun muassa poliittisen ilmapiirin osalta vielä 1970-luvun puolivälin tienoilla näkyvästi esillä olleen poliittisen vastakkainasettelun on katsottu lientyneen jo vuodesta 1977 lähtien suomalaisen konsensuksen hengen mahdollistaneen Korpilammen konferenssin myötä (ks. esim. Alho 2009, 17; Saari 2010). Seuraavalle vuosikymmenelle ajoittunut talouskasvu taas mahdollisti kansalaistemme aineellisen vaurauden lisääntymisen siinä määrin, että Suomi alkoi 1980-luvulla muistuttaa muita Pohjoismaita myös hyvinvoinnin osalta. (Heinonen 2000). Talouden nousukautta seurasi 1990-luvun alun poikkeuksellisen syvä lama, jonka myötä työttömyydestä kehittyi merkittävä kansantaloudellinen ongelma (ks. esim. Klander & Vartia 1998). Muun muassa näihin muutoksiin liittyen oma mielenkiinto-

ni on kohdistunut siihen, missä määrin ne ovat mahdollisesti muokanneet yhteiskunnallemme ominaisia käsityksiä omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan.

Sosiaalisen konstruktionismin lähtöolettamuksiin kuuluu edelleen ymmärrys kielestä niin sosiaalisen todellisuuden heijastajana kuin kyseisen todellisuuden tuottajana (ks. esim. Suoninen 1992). Tähän liittyen olen edellä tarkastellut valtavirran perheyritystutkimusta myös sen osalta, millaisiin vastakkainasetelmiin yksittäiset perheiden omistamiseen yhdistetyt haitat ja hyödyt pohjaavat niin perheomistuksen näkökulmassa kuin keskittyneen omistuksen näkökulmassa. Valtavirran perheyritystutkimuksen tarkastelun tavoin olen analysoinut myös omalle yhteiskunnallemme ominaisten, perheiden omistamista koskevien käsitysten rakentumista sen sijaan, että olisin tyytynyt vain erittelemään yksittäisiä käsityksiä.

Perheiden omistamista koskevien käsitystemme tarkastelun mielekkyys nojaa sosiaaliselle konstruktionismille ominaiseen lähtöoletukseen merkityksellistämisen ja sosiaalisen toiminnan keskinäisestä yhteydestä (ks. esim. Burr 1995). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että käsityksemme perheiden omistamisesta ovat vaikuttaneet myös siihen, miten me yhteiskunnassamme olemme suhtautuneet omistaviin perheisiin ja heidän toimintaansa. Olen oman tutkimukseni osalta tarkastellut yhteiskuntamme suhtautumista perheiden omistamiseen pohtimalla perheiden omistamista koskevien käsitystemme elinkeinopoliittisia seurauksia. Tältä osin olen keskittynyt ennen kaikkea sellaisiin elinkeinopoliittisiin toimiin, joilla voi katsoa olleen merkittäviä vaikutuksia itse omistaville perheille ja heidän toiminnalleen.

Edellä esitellyn pohjalta tutkimukseni pääongelma on mahdollista kiteyttää seuraavanlaiseksi: **Miten ja millaiseksi perheiden omistaminen on yhteiskunnassamme vuosina 1976-2005 merkityksellistynyt ja millaisia omistavien perheiden toiminnan kannalta merkityksellisiä elinkeinopoliittisia seurauksia kyseisellä merkityksellistymisellä voi tulkita olleen?** Tämän tutkimusongelman ratkaisemisen osalta olen tukeutunut teoreettis-metodologiseksi lähestymistavaksi ymmärrettävissä olevaan diskurssianalyysiin, josta tarkemmin seuraavassa luvussa.

3 TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHTANI JA TUTKIMUSKYSYMYKSENI

Esittelen tässä osiossa tarkemmin varsinaisen tutkimusaineistoni analysointia ohjanneen oman sovellukseni laajaksi teoreettis-metodologiseksi viitekehyyksi ymmärrettävissä olevasta diskurssianalyysistä. Kiinnitän esitykseni tiiviisti omaan tutkimukseeni tarkentaen yksi toisensa jälkeen ne yksittäiset tutkimuskysymykset, joihin vastaamalla olen pyrkinyt ratkaisemaan edellisen luvun lopussa määrittelemäni päätutkimusongelman.

3.1 Oma sovellukseni diskurssianalyysistä

Diskurssianalyttistä tutkimusta voi jo aiemmin mainitusti pitää eräänlaisena sateenvarjona, joka kätkee alleen varsin laajan kirjon erilaisia tutkimuksia. Kyseisiä tutkimuksia toki yhdistää käsitys merkitysten yhteisesti rakennetusta luonteesta, mutta käytännössä diskurssianalyttistä tutkimusta on sovellettu varsin erilaisin tavoin. (ks. esim. Jokinen & Juhila 1999). Eri diskurssianalyttisten sovellusten taustalla on itse tutkijoiden tieteellisen taustan kirjavuus. Toisin sanoen, diskurssianalyttistä tutkimusta tekevät tutkijat ovat paikallistettavissa varsin erilaisiin tieteenaloihin, jolloin he myös toteuttavat omaa tutkimustaan suurelta osin oman tieteenalansa lähtökohdista käsin. (ks. esim. van Dijk 1997, 25-27). Jotta oma sovellukseni tulisi avattua, käyn seuraavaksi läpi diskurssianalyysin yleisiä periaatteita ja luokitteluja tarkentaen samalla oman diskurssianalyysini keskeiset piirteet.

Sosiaalisen konstruktionismin lähtöolettamuksiin kuuluu kahtalainen ymmärrys kielestä yhtäältä sosiaalisen todellisuuden heijastajana ja toisaalta myös kyseisen todellisuuden tuottajana ja rakentajana (ks. esim. Suoninen 1992). Tähän kielikäsitukseen nojaten diskurssianalyttinen tutkimus tavoittelee yleisesti ottaen kielen käytön analysointia ennen kaikkea siitä näkökulmasta käsin, miten kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 9-10).

Olennaisena elementtinä sosiaalisen todellisuuden kielellisessä rakentumisessa on diskurssin käsite. Kansankielellä diskurssin voi määritellä erityiseksi tavaksi esittää jokin asia tai ilmiö jonkinlaisena (Lehtonen 1996), mikä viittaa käytännössä asioiden ja ilmiöiden tarkasteluun tietystä näkökulmasta käsin. Formaalisti ilmaistuna diskurssi voidaan määritellä merkitysten ja niiden välisten suhteiden kokonaisuudeksi, siis eräänlaiseksi merkityssystemiksi, joka syntyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja joka vaikuttaa sosiaaliseen todellisuuteen (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 25).

Itse merkityssystemin käsite on peräisin kielitieteilijä Ferdinand De Saussurelta, joka viittasi kyseisellä käsitteellä siihen, että merkitykset rakentuvat aina suhteessa toisiinsa (Jokinen & Juhila 1999, 67). Brittiläinen kulttuurintutkija Stuart Hall (1999, 153) avaa asiaa ottamalla esimerkiksi käsitteen musta. Mustalla ei näet itsessään ole mitään tiettyä olemusta, josta ammentaisimme sille antamamme merkitykset. Tämän sijaan musta määrittyy nimenomaan suhteessa muihin väreihin. Tässä tapauksessa ennen kaikkea suhteessa sille yleisimmäksi tulkittuun väriin, eli valkoiseen. Diskurssianalyttikon tehtävänä on tähän liittyen pelkkien merkitysten hahmottamisen ohella analysoida sitä, miten kyseiset merkitykset tuotetaan valitussa tutkimusaineistossa (Luostarinen & Väliverronen 1991, 54).

Omaan tutkimukseeni liittyen ymmärrän diskurssin viittaavan niihin yhteiskunnallemme ominaisiin tapoihin tarkastella omistajia ja heidän toimintaansa, joiden puitteissa myös perheiden omistamista on viimeisten vuosikymmenten aikana merkityksellistetty. Käytännössä kyseiset diskurssit viittaavat omistajia ja heidän toimintaansa merkityksellistäviin vastakkainasetelmiin, joihin yksittäiset perheiden omistamiselle annetut merkitykset ovat asemoitavissa. Näin siksi, että käsitys diskursseista merkitysten ja niiden välisten suhteiden kokonaisuuksina viittaa tulkintani mukaan juuri yksittäisiä merkityksiä yhdistäviin vastakkainasetelmiin. Ymmärrykseni perheiden omistamisen merkityksellistymisestä tiettyihin vastakkainasetelmiin nojaten on itse asiassa linjassa sen käsityksen kanssa, että länsimaisille kulttuureille on yleisesti ottaen ominaista dualistinen, dikotominen tapa jäsentää maailmaa (ks. esim. Keski-Luopa 2009).

Diskurssianalyttisen tutkimuksen laajaan kirjoon liittyen diskurssianalyysia on luokiteltu ja jaoteltu eri tavoilla. Omaa tutkimustani silmälläpitäen katson eritoten Jokisen ja Juhilan (1999) esittelemien ulottuvuusparien tarjoavan minulle mahdollisuuden avata riittävällä tarkkuudella omaa sovellustani diskurssianalyttisestä tutkimuksesta. Jokisen ja Juhilan (1999) mukaan diskurssianalyttiset tutkimukset ovat sijoitettavissa seuraavien, neljän ulottuvuusparin puitteisiin: tilanteisuus-kulttuurinen jatkumo, merkitykset-merkitysten tuottamisen tavat, retorisuus-responsiivisuus ja kriittisyys-analyttisyys.

Tilanteisuus vs. kulttuurinen jatkumo -ulottuvuusparin ääripäitä edustavat tutkimukset, joissa merkitysten rakentumista tarkastellaan joko ensisijaisesti käsiteltävänä olevaan tilanteeseen linkittyen tai vaihtoehtoisesti laajempiin konteksteihin liittäen. Jälkimmäisten tutkimusten kohdalla käytetyt aineistot ovat usein laajempia ja itse analysointitapa vähemmän pikkutarkka.

Merkitykset vs. merkitysten tuottamisen tavat -ulottuvuusparin ääripäitä ilmentävät yhtäältä tutkimukset, joissa huomio on itse tutkimusaineistosta hahmotettavissa olevissa merkityksissä ja taas toisaalta tutkimukset, joissa huomio kiinnittyy ensisijaisesti merkitysten rakentumiseen. Jälkimmäistä ääripäätä edustavien tutkimusten osalta retorisuutta vs. responsiivisuutta ilmentävä ulottuvuuspari mahdollistaa tarkennuksen sen osalta, kiinnittääkö tutkija huomionsa merkitysten rakentumisen osalta ensisijaisesti suostutteluun ja vakuuttamiseen vai vaihtoehtoisesti taas ihmisten yhteiseen toimintaan.

Kriittisyys vs. analyttisyys -ulottuvuuspari liittyy kiinteästi tutkimuksen lähtötavoitteisiin ja -oletuksiin. Tutkimuksen taustalla ollessa jo lähtökohtainen oletus jostain alistussuhteesta tai yhteiskunnallisesta epäkohdasta, on kyse tyyppillisesti niin kutsutusta kriittisestä diskurssianalyysistä. Analyttistä ääripäätä edustavissa tutkimuksissa taas pyritään pidättäytymään yhteiskunnallisia valtasuhteita koskevista ennako-oletuksista tarkastellen sosiaalisen todellisuuden rakentumista hyvinkin aineistolähtöisesti ja yksityiskohtaisesti. (Jokinen & Juhila 1999, 54-87).

Oma tutkimukseni on paikallistettavissa edellä esiteltyjen ulottuvuusparien osalta ensinnäkin sellaisten diskurssianalyttisten tutkimusten pariin, joissa merkitysten rakentumista tarkastellaan ennen kaikkea laajempiin konteksteihin liittäen. Ymmärrän toki merkitysten olevan aina sidoksissa sekä "tässä ja nyt" tapahtuvaa ilmentävään tilanneyhteyteensä että laajempiin kulttuurisiin merkityksellistämisen tapoihin (Jokinen & Juhila 1999, 56-57). Kyseisten ääripäiden osalta olen kuitenkin halunnut keskittyä ennen kaikkea jälkimmäiseen pyrkimällä kiinnittämään perheiden omistamisen merkityksellistymisen yleisesti yhteiskunnallemme ominaisiin tapoihin tarkastella omistajia ja heidän toimintaansa.

Laajan määritelmän mukaan kontekstiksi voidaan tulkita kaikki sellaiset tekstit tai puheeseen liittyvät tekijät, joiden katsotaan olevan potentiaalisesti tärkeitä aineiston tulkinnassa ja joita vasten ilmaisuja ja niiden merkityksiä on mahdollista peilata. (ks. esim. Heikkinen 1996, 40; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 43). Kyse on käytännössä analyysin kohteen tarkastelusta tietyssä ajassa ja paikassa, johon tulkintaa suhteutetaan. Diskurssien ja kontekstien kesken vallitsee tiivis yhteys, sillä diskurssien tulkinta edellyttää kontekstia ja päinvastoin (Wahlström 1992, 33). Kontekstit ovat täten analyttisiä apuvälineitä (Suoninen 1997, 53), joiden hahmotteleminen vaatii tutkijalta erilaisten tulkintakontekstien tuntemusta ja jopa luovaa oivallusta (Fairclough 1995, 71).

Kunkin tutkimuksen osalta relevanttien kontekstien hahmottaminen on aina tulkintaa, sillä mitään yhtä ja ainoaa oikeaa tapaa hahmottaa konteksteja ei ole tarjolla (ks. esim. Väliaverron 1998, 32). Tähän liittyen olen nojannut omalle tutkimukselleni relevanttien kontekstien hahmottamisen osalta pitkälti Norman Fairclough'n (1997) kolmitasoiseen kontekstinäkemykseen. Kontekstinäkemyksen kolmitasoisuus viittaa siihen, että Fairclough'n mukaan viestintätilanteiden analysoinnissa on mahdollista ottaa huomioon niin välitön tilannekonteksti, tilannetta ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen konteksti kuin

jopa yleiset olosuhteet käsittävä yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisuus (Fairclough 1997, 85).

Koska olen jo edellä määritellyt tarkastelevani merkitysten rakentumista tilannekontekstia laajemmalla tasolla, olen kyseisten kontekstitasojen osalta tukeutunut tutkimusaineistoni analysoinnissa lähinnä tilannetta ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen kontekstiin sekä yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisuuteen. Ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen konteksti viittaa oman tutkimukseni kohdalla tutkimusaineistokseni valitsemani Talouselämä-lehden journalistiseen, ja eritoten talousjournalistiseen luonteeseen. Toisin sanoen, olen ottanut tutkimusaineistoni tulkinnaassa huomioon ylipäätään journalistiset ja eritoten talousjournalistiset tavat käyttää kieltä. Yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisuudella taas viitataan niin maamme taloutta, politiikkaa kuin osin myös kulttuuria koskeviin olosuhteisiin, joiden voi katsoa avaavan perheiden omistamisen merkityksellistymistä omassa yhteiskunnassamme valitsemalani tarkasteluajanjaksolla.

Edellä esitellyistä konteksteista ehdottomasti tärkein on yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisuus. Kyseisen kontekstin myötä olen pyrkinyt tarttumaan aineistossani koko yhteiskunnallemme kulloinkin ominaisina olleisiin tapoihin tarkastella perheiden omistamista. Ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen kontekstitason mukaan ottamisen myötä olen taas pyrkinyt paikantamaan median roolia lähinnä tiettyjen yksittäisten merkityksenantojen kohdalla. Kyse on nimenomaan sellaisista merkityksenannoista, joiden katson ajan myötä "sulautuneen" osaksi omalle yhteiskunnallemme ominaisia tapoja tarkastella omistavia perheitä ja heidän toimintaansa. Tämän tyylinen median roolin huomioon ottaminen on ymmärrykseni mukaan yhtenevä omaa tutkimustani ohjanneen konstruktionistisen mediakäsityksen kanssa, josta tarkemmin tutkimusraporttini seuraavassa luvussa.

Olen tukeutunut tutkimusaineistoni tulkinnaassa myös valtavirran perheyritystutkimukseen eritoten perheiden omistamisen merkityksellistymiseen liittyvän vastakkainasetelmällisyyden hahmottamisen osalta. Tutkimusaineistoni tarjosi minulle selviä vihjeitä tietyistä vastakkainasetteluista, jotka perheyritystutkimukseen tarkemmin tutustuttuani näyttivät ilmentävän valtavirran perheyritystutkimukselle ominaisia perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen näkökulmia perheiden omistamiseen. Olen tulkinnut tämän tarkoittavan käytännössä sitä, että tiedemaailmalle ominaiset tavat tarkastella perheiden omistamista näyttävät "sulautuneen" osaksi omalle yhteiskunnallemme ominaisia tapoja hahmottaa omistavia perheitä ja heidän toimintaansa.

Merkitykset vs. merkitysten tuottamisen tavat -ulottuvuusparin suhteen sijoitan tutkimukseni lähemmäksi ääripäätä, jossa huomio kiinnittyy itse merkityksiin. Olen tavoitellut tutkimuksellani ennen kaikkea sen näkyväksi tekemistä, että se sosiaalinen todellisuus, jonka puitteissa omistavat perheet ovat käytännössä omassa yhteiskunnassamme toimineet on ollut monimuotoisempi kuin se sosiaalinen todellisuus, joka on tulkittavissa valtavirran perheyritystutkimuksista. Tästä syystä huomioni on ollut pääosin perheiden omistamiselle annettujen merkitysten erittelyssä. Merkitysten rakentumista olen tarkastellut

tutkimuksessani jo aiemmin mainitusti lähinnä perheiden omistamisen merkityksellistymiseen liittyvän vastakkainasetelmällisuuden tasolla. Tähän liittyen tutkimuksellani ei ole niinkään yhteyttä Jokisen ja Juhilan (1999) esittelemään retorisuus vs. responsiivisuus -ulottuvuuspariin.

Koska olen tarkastellut perheiden omistamisen merkityksellistymistä lähinnä laajoihin konteksteihin liittäen sekä pyrkinyt kohdistamaan huomioni ensisijaisesti itse merkityksiin, on varsinainen tutkimusaineistoni analysointi ollut varsin yksinkertaista. Viitataan tällä siihen, että muun muassa Eero Suonista (1999) mukailten olen analysoinut tutkimusaineistoani suuntaamalla huomioni lähinnä sellaisiin yksittäisiin sanoihin ja käsitteisiin, jotka ovat kiinnitetävissä laajempiin (kulttuurisiin) sanastoihin. Kyseisen analysoinnin myötä katson päässeeni tutkimukseni tavoitteeseen nähden riittävällä tarkkuudella käsitä yhteiskunnallemme ominaisiin tapoihin tarkastella perheiden omistamisesta.

Viimeisen ulottuvuusparin osalta tutkimukseni on asemoitavissa lähinnä aineistolähtöisten, analyyttisten tutkimusten pariin. Näin siksi, että kriittisestä diskurssianalyysista poiketen tutkimukseni lähtökohtana ei ole ollut oletus omistavien perheiden yhteiskunnallisesti heikommasta asemasta. Näin ollen en ole myöskään tavoitellut tutkimuksellani niiden kielellisten keinojen analysointia, joilla heidän yhteiskunnallisesti heikompaa asemaansa ylläpidettäisiin ja oikeutettaisiin. (ks. esim. Jokinen & Juhila 1999, 86). Valtasuhteisiin liittyvien etukäteisoletusten sijaan olen jo lähtökohtaisesti pyrkinyt olemaan mahdollisimman avoin valitsemalleni tutkimusaineistolle ja siellä rakentuville jäsenyyksille (ks. esim. Jokinen & Juhila 1999, 86).

Huolimatta siitä, että tutkimukseni on asemoitavissa lähinnä aineistolähtöisten, analyyttisten tutkimusten pariin, olen kuitenkin tarkastellut tutkimuksessani myös valtakysymyksiä. Tähän liittyen pidän muun muassa tuberkuloosin ja aidsin kulttuurisia merkityksiä tarkastelleen Tiina Hautamäen (2002) tavoin jakoa kriittiseen ja analyttiseen diskurssianalyysiin jossain määrin kyseenalaisena. Diskurssianalyysi on yleisesti ottaen ymmärrettävissä kriittiseksi siinä mielessä, että se pyrkii tuomaan näkyväksi itsestäänselvyksiä ja vakiintuneita esittämisen tapoja mahdollistaen tätä kautta myös niiden kyseenalaistamisen. Toisin sanoen, diskurssianalyysi tavoittelee ylipäätään kielenkäytön merkityksellisyyden näkyväksi tekemistä. Tässä mielessä valtakysymysten tarkastelun ei tarvitse yksinomaan viitata tutkimuksen lähtöoletuksena olevien valtasuhteiden ylläpitämisen ja oikeuttamisen näkyväksi tekemiseen.

Valtakysymyksiä on tarkasteltu diskurssianalyttisissä tutkimuksissa usealla eri tasolla. Useimmiten huomio on kohdistunut kilpailevien diskurssien väliseen valtataisteluun, yksittäisten diskurssien sisäiseen toimijoiden asemointiin sekä diskurssien seurauksellisuuteen. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 75). Olen ottanut kaikki edellä mainitut tarkastelutasot huomioon omassa tutkimuksessani tuodakseni mahdollisimman näkyväksi perheiden omistamista koskevien käsitystemme merkityksellisyyden. Avaan seuraavaksi tarkemmin kyseisiä tarkastelutasoja lähtien liikkeelle diskurssien moninaisuuteen pohjaavasta diskurssien keskinäisen rinnakkaiselon tarkastelusta.

Diskurssianalyysin lähtökohtana on näkemys diskurssien moninaisuudesta, eli siitä, että asioita on mahdollista esittää monin eri tavoin, monista eri näkökulmista käsin. Tähän liittyen diskurssit voivat olla niin keskenään kilpailevia ja ristiriitaisia kuin yhteen sovitettavissa olevia ja toisiaan tukevia. Diskurssit eivät siis lähtökohtaisesti ole aina ilmiriidassa toistensa kanssa. Mitä tulee diskurssien keskinäiseen hierarkiaan, niin tiettyä ilmiötä merkityksellistävät diskurssit voivat olla keskenään enemmän tai vähemmän tasaveroisessa asemassa, jolloin yksikään diskurssi ei nouse ylitse muiden. Diskurssit eivät kuitenkaan aina ole tasavertaisessa keskinäisessä suhteessa. Toisinaan tietyt diskurssit voivat nousta muita selkeämmin esille ja jopa vallitsevaan asemaan muiden diskurssien jäädessä joko vastustavaan tai marginaaliseen rooliin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 24-29; Jokinen & Juhila 1993, 76-85).

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (1993) lähestyvät diskurssien hierarkkisuu­den tarkastelua hegemonisen diskurssin käsitteen avulla. Kyseisellä käsitteellä he viittaavat nimenomaan toisiin diskursseihin nähden vallitsevassa asemassa ole­viin diskursseihin. Kysymykseen siitä, miten hegemoniset diskurssit voi käy­tännössä erottaa muista diskursseista Jokinen ja Juhila tarjoavat kaksi vastausta. Yhtäältä, hegemonisen diskurssin voi tunnistaa kiinnittämällä huomiota tietyn diskurssin yksittäisten merkityksenantojen toistuvuuteen tutkimusaineistossa. Toisaalta, hegemoniseen diskurssiin viittaa myös se, mitä itsestäänselvempänä ja vaihtoehdottomampana se näyttää tutkimusaineistossa esiintyvän. (Jokinen & Juhila 1993, 80-81).

Avaan tutkimusaineistostani tulkitsemieni diskurssien keskinäistä rinnak­kaisuutta ja hierarkisuutta osin jo yksittäisten diskurssien esittelyn yhteydessä. Varsinaisesti käsitelen kyseisiä aiheita kuitenkin vasta diskurssien yhteen­vetoa ilmentävässä luvussa viisi. Tämän tarkastelun myötä olen pyrkinyt hyödyntä­mään pitkittäisaineistoni tarjoaman mahdollisuuden hahmottaa perheiden omistamisen merkityksellistymisessä mahdollisesti ajassa tapahtuneita muu­toksia ja kyseisten muutosten yhteyttä yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaiske­hykseen. Kulloinkin vallitsevassa asemassa olevien diskurssien määrittäminen on myös ollut oleellinen osa diskurssien seurauksellisuuden pohdintaa.

Yksittäisiin diskursseihin sisältyvää toimijoiden asemointia olen tarkastel­lut hahmottamalla omistaville perheille kussakin diskurssissa rakentuvia sub­jektipositioita. Subjektipositiot viittaavat käytännössä omistaville perheille ra­kentuviin identiteetteihin. Jokinen ja Juhila (1999) katsovat identiteettien ilmen­tävän diskurssianalyysissä niitä moninaisia ja tilanteittain vaihtelevia määri­tyk­siä, joita ihmiset kielenkäytössään rakentavat niin itsestään kuin muista toimi­joista. Identiteetin käsite liittyy oleellisesti diskurssin käsitteeseen siten, että tietyissä diskursseissa toimijoille rakentuu tietynlaisia identiteettejä. Mikäli identiteetti ymmärretään tässä merkityksessä, käytetään siitä identiteetin sijaan usein käsitettä subjektipositio. Subjektipositio käsite korostaa identiteetin käsi­tettä selkeämmin diskurssien valtaa määrittää toimijoille tietyt paikat. (Jokinen & Juhila 1999, 68).

Omistaville perheille rakentuvien identiteettien tarkastelu tuo selkeästi näkyviin arkisten käsitystemme moninaisuuden suhteessa tiedemailman pa-

rissa vallitseviin käsityksiin perheiden omistamisesta. Tämän ohella identiteettien tarkastelu auttaa ymmärtämään omistavien perheiden toiminnan erilaista ja osin ristiriitaistakin merkityksellistymistä eri diskursseissa.

Mitä tulee diskurssien seurausten pohdintaan, niin sen lähtökohtana on olettautua siitä, että kielenkäyttö ja yksittäiset diskurssit ovat jo itsessään toimintaa ja tekemistä niiden rakentaessa sosiaalista todellisuuttamme (ks. esim. Suoninen 1999, 18-20). Tämän myötä olennainen osa diskurssianalyttistä tutkimusta on analysoida diskurssien mahdollisia seurauksia, sillä ei ole yhdentekevää, millaiset todellisuuden versiot saavat kulloinkin hallitsevan aseman (Jokinen & Juhila 1993, 97). Diskurssien mahdollisten seurausten pohdinnassa on kyse pitkälti sen hahmottamisesta, millaisia asiantiloja kielen käyttö tekee mahdollisiksi ja millaisia asiantiloja se on taas puolestaan estämässä tai vaikeuttamassa (Suoninen 2002, 374). Oman tutkimukseni kohdalla tämä viittaa pohdintaani siitä, millaisia omistavien perheiden toiminnan kannalta merkityksellisiä elinkeinopoliittisia toimia perheiden omistamista merkityksellistävät diskurssit ovat viimeisten vuosikymmenien aikana tulkintani mukaan mahdollistaneet. Kyseiset toimet ilmentävät mielestäni konkreettisella tavalla yhteiskuntamme kulloistakin suhtautumista perheiden omistamiseen.

3.2 Tutkimuskysymysten yhteenveto

Esittelen alla kootusti tässä luvussa erittelemäni yksittäiset tutkimuskysymykset, joihin vastaamalla olen pyrkinyt ratkaisemaan tutkimukseni pääongelman. Kyseisten tutkimuskysymysten osalta kolme ensimmäistä liittyvät yksittäisten perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien hahmottamiseen. Muut kysymykset ovat taas ohjanneet tarkasteluni kyseisissä diskursseissa ja niiden keskinäisissä suhteissa mahdollisesti ajan myötä tapahtuneisiin muutoksiin sekä diskurssien seurauksellisuuteen:

1. Millaisia yksittäisiä merkityksiä perheiden omistamiselle on valitsemallani tutkimusajanjaksolla annettu?
2. Millaisiin omistajia ja heidän toimintaansa merkityksellistäviin vastakkainasetelmiin yksittäiset perheiden omistamiselle annetut merkitykset ovat asemoitavissa?
3. Millaisia subjektipositioita omistaville perheille rakentuu kussakin omistajia ja heidän toimintaansa merkityksellistävissä vastakkainasetelmissä?
4. Millaisia muutoksia yksittäisissä, perheiden omistamista merkityksellistävissä diskursseissa on tapahtunut vuosina 1976-2005?
5. Millaisia muutoksia perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien keskinäisissä suhteissa ja hierarkiassa on tapahtunut vuosina 1976-2005?
6. Millaisia omistavien perheiden toiminnan kannalta merkityksellisiä elinkeinopoliittisia toimia perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien voi tulkita mahdollistaneen vuosina 1976-2005?

4 TUTKIMUSAINIESTOSTANI JA SEN PARISSA TYÖSKENTELYSTÄNI

Ennen tutkimustulosteni tarkastelua on syytä esitellä tarkemmin käyttämäni tutkimusaineistoa sekä sitä, miten olen sen parissa käytännössä työskennellyt. Ylipäätään mediatekstien valikoituminen tutkimusaineistokseni nojaa jo aiemmin mainitusti niin sanottuun konstruktionistiseen käsitykseen tiedotusvälineistä yhtäältä sosiaalisen todellisuuden heijastajana ja toisaalta myös kyseiseen todellisuuteen vaikuttavana tahona (ks. esim. Street 2001, 8). Kyseinen käsitys pohjaa ymmärrykseen siitä, että yhteinen kiellemme muokkautuu keskinäisessä vuorovaikutuksessamme sisältäen tämän myötä niin kullekin ajalle kuin ryhmälle tyypillisiä tapoja käsitteellistää ja tulkita maailmaa. Heijastaessaan sosiaalista todellisuutta tiedotusvälineiden ymmärretään kuitenkin samalla myös omaavan valtaa vaikuttaa maailmaa koskeviin käsityksiimme. Uutiset eivät niin sanotusti kävele toimitukseen otsikko selässään, vaan ne ovat ennen kaikkea ymmärrettävissä journalismin valikoimina ja muokkaamina näkökulmina todellisuuteen. (Luostarinen 2002).

Konstruktionistinen käsitys tiedotusvälineistä mahdollistaa näkemykseni, jonka mukaan mediatekstejä edustavaa Talouselämä-lehteä analysoimalla on mahdollista päästä käsiksi omalle yhteiskunnallemme ominaisiin tapoihin tarkastella perheiden omistamista. Siitä huolimatta, että tiedotusvälineiden ymmärretään samalla myös vaikuttavan sosiaaliseen todellisuuteemme, Talouselämä-lehden tekstien analysoimisen voi yhä edelleen käsittää tuovan näkyväksi koko yhteiskunnallemme ominaisia tapoja hahmottaa omistavia perheitä ja heidän toimintaansa. Näin siksi, että lähinnä talousjournalistiseen kielenkäyttöön kiinnittyvien merkityksenantojenkin voi aikaa myöten ymmärtää sulautuvan osaksi koko yhteiskunnalle ominaisia merkityksellistämistapoja.

4.1 Talousjournalismia edustavan Talouselämä-lehden valinnasta

Tutkimusaineistoni valintaprosessin lähtökohtana on ollut ymmärrys perheiden omistamisen merkityksellistymisen näkyväksi tekemisestä talousjournalististen tekstien analysoinnin avulla. Talousjournalismissa on kyse median välityksellä tapahtuvasta elinkeinoelämää, kansantaloutta ja maailmantaloutta käsittelevän tosiasiapohjaisen tiedon välittämisestä laajalle yleisölle (Mikkonen 1998, 8). Toisin sanoen, talousjournalismi eroaa niin kutsutusta yleisjournalismista juuri siltä osin, että yleisjournalismista poiketen se tarkastelee nimenomaan talouden tapahtumia. Koska perheiden omistaminen on ymmärrettävissä lähinnä taloudellisen toiminnan piiriin luettavissa olevaksi toiminnaksi, voi sen merkityksellistymisen olettaa jo lähtökohtaisesti avautuvan talouden tapahtumia tarkastelevan talousjournalismin analysoinnin kautta.

Talousjournalististen tekstien suhteen minulla oli alun alkaen mahdollisuus tukeutua joko yksinomaisiin talousjournalistisiin julkaisuihin tai vaihtoehtoisesti yleisjournalististen julkaisujen taloutta koskeviin sivuihin, eli lähinnä sanomalehtien taloussivuihin. Yksinomaisten talousjournalististen julkaisujen osalta vaihtoehtoina olivat lähinnä seuraavat julkaisut: Kauppalehti, Kauppalehti Optio, Talouselämä ja Taloussanomat. Sanomalehtien osalta pohdin lähinnä valtakuntamme päälehden, eli Helsingin Sanomien valintaa.

Tutkimusaineistoni valintaa helpotti merkittävästi valitsemani tarkasteluajanjakso. Vuosiin 1976-2005 ajoittunut kolmenkymmenen vuoden tarkasteluajanjakso auttoi karsimaan Helsingin Sanomien taloussivut potentiaalisen tutkimusaineiston joukosta. Näin pitkälti siksi, että seitsemänpäiväisenä sanomalehtenä Helsingin Sanomien taloussivujen analysointi olisi kyseisen tarkasteluajanjakson suhteen ollut ylivoimainen tehtävä yhdelle tutkijalle. Myös yksinomaisia talousjournalistisia julkaisuja edustanut Kauppalehti karsiutui siitä syystä, että arkipäivisin ilmestyvänä taloussanomalehtenä sen tarjoama tekstiaineisto olisi ollut liian laaja yhden tutkijan toteuttaman diskurssianalyysin aineistoksi. Taloussanomat karsiutui taas siksi, että vasta vuonna 1997 ilmestyneenä talousjournalistisena julkaisuna se ei kattanut koko tarkasteluajanjaksoani.

Alustavan karsinnan myötä vaihtoehtoikseni jäivät kahdesti kuussa ilmestyvä Kauppalehti Optio sekä viikottain ilmestyvä Talouselämä-lehti. Näiden osalta lopullinen valintani kallistui jälkimmäiseen talousjournalistiseen julkaisuun. Perustelen valintaani sillä, että jo vuodesta 1938 lähtien yhtäjaksoisesti julkaistuna, viikottaisena talousaikakauslehtenä Talouselämä-lehti tarjosi Kauppalehti Optiota laajemman tutkimusaineiston, joka kuitenkin oli vielä yhden tutkijan hallittavissa. Tämän ohella Talouselämä-lehti oli jo muun muassa Lämsän ja Tiensuun (2000) sekä Vehkaperän (2002; 2003) diskurssianalyttisten tutkimusten myötä osoittanut uskottavuutensa liiketaloustieteellisen tutkimuksen tutkimusaineistona.

Jo aiemmin mainitusti, tutkimukseni keskeisenä lähtöoletuksena on ollut konstruktionistinen käsitys mediasta yhtäältä sosiaalisen todellisuuden heijastajana ja toisaalta myös kyseiseen todellisuuteen vaikuttavana tahona (ks. esim. Street 2001, 8). Mitä tulee mediatekstien rooliin kulttuuristen merkitysten heijastajana, niin tältä osin Talouselämä-lehden valintaa voi yleisesti ottaen pitää aivan yhtä osuvana kuin muitakin alun perin potentiaalisina vaihtoehtoinani olleita talousjournalistisia julkaisuja. Toisin sanoen, kyseinen lähtöoletus ei siinänsä tarjoa perusteita arvottaa talousjournalistisia julkaisuja sen suhteen, mitkä niistä tarjoaisivat "tarkemman/osuvamman" kuvan perheiden omistamisen merkityksellistymisestä omassa yhteiskunnassamme.

Valintani onnistuneisuutta on kuitenkin mahdollista tarkastella ottamalla tarkastelukulmaksi median roolin sosiaaliseen todellisuuteemme vaikuttavana tahona. Tältä osin Talouselämä-lehden valintaa voi perustella muun muassa lehden ikään, arvostukseen sekä levikkiin viitaten. Jo vuonna 1938 Suomen Ulkomaankauppaliiton jäsenjulkaisusta kehittyneenä lehtenä (ks. esim. Mikkonen 1998) Talouselämän voi jo ikänsä puolesta hahmottaa olleen monien vuosikymmenien ajan osallisen perheiden omistamista koskevan kuvan rakentumisessa omassa yhteiskunnassamme. Lehden arvostukseen talousjournalististen julkaisujen kentällä viittaavat taas kahdelle lehden päätoimittajalle, niin Pertti Montolle kuin Pekka Seppäselle myönnetty journalistipalkinnot. Toisin sanoen, Talouselämä-lehden voi muun muassa tähän vedoten olettaa olleen siinä määrin arvostettu julkaisu, että sen puitteissa hahmottuva kuva perheiden omistamisesta on tuskin jäänyt maassamme vaille huomiota.

Levikkinsä osalta Talouselämä-lehti kasvoi 1970-luvun lopun yli 30 000 levikin omaavasta lehdestä vuoteen 2005 mennessä lähestulkoon 76 000 levikin omaavaksi, Pohjoismaiden suurimmaksi talousviikkolehdeksi. Levikkinsä osalta Talouselämä-lehti jää kuitenkin jossain määrin jälkeen potentiaalisena tutkimusaineistonani olleesta Kauppalehdestä. Kauppalehden tavoin myös Talouselämä-lehdellä on kuitenkin omat verkkosivunsa, joiden kautta se on tavoittanut myös lehteä tilaamattomat tahot. (Fiilin, Talouselämä 36+/1988; Talentumin vuosikertomus 2005). Näin ollen, myös levikkinsä osalta Talouselämä-lehdellä voi jo lähtökohtaisesti olettaa olleen oma roolinsa omalle yhteiskunnallemme ominaisten perheiden omistamista koskevien käsitysten rakentumisessa ennen kaikkea omistavia perheitä ja heidän toimintaansa koskevan kuvan leviämisen suhteen.

4.2 Tutkimusaineistooni valikoituneista teksteistä

Varsinainen tutkimusaineistoni kattaa Talouselämä-lehdessä vuosien 1976-2005 aikana julkaistun tekstiaineiston, jossa käsitellään omistavia perheitä ja heidän toimintaansa. Tutkimusaineiston keräämiseksi olen lukenut henkilökohtaisesti läpi kaikki Talouselämä-lehden numerot alkaen vuoden 1976 tammikuun ensimmäisestä numerosta ja päättyen vuoden 2005 joulukuun viimeiseen numeroon. Käytännössä silmäilin suhteellisen tiukalla kammalla läpi jokaisen nume-

ron jokaisen jutun, sillä lehden sisällysluettelo, saati itse juttujen otsikot eivät välttämättä aina antaneet vihjettä siitä, käsiteltäisiinkö siinä valitsemaani aihetta. Aineiston keruu oli tämän myötä toki työlästä, mutta samalla sain jo alusta alkaen vihjeitä diskurssianalyttisen tutkimukseni laajinta tulkintakontekstia edustavasta yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaiskehyksestä.

Yksittäiset tutkimusaineistooni valikoituneet tekstit vaihtelevat varsin suuresti sen osalta, missä laajuudessa niissä käsitellään omistavia perheitä ja heidän toimintaansa. Ääripäitä edustavat yhtäältä lähes yksinomaan kyseiseen aiheeseen keskittyneet tekstit ja taas toisaalta muita aiheita käsitelleet tekstit, joissa omistaviin perheisiin ja heidän toimintaansa viitataan lähinnä muutaman virkkeen laajuudessa. Tämän valinnan myötä tutkimusaineistoni on ollut diskurssianalyysin näkökulmasta käsin varsin laaja. Perustelen tutkimusaineistoni laajuutta kuitenkin sillä, että tutkimukseni tavoitteena on ollut laajan yleiskuvan saaminen perheiden omistamisen merkityksellistymisestä omassa yhteiskunnassamme viimeisten vuosikymmenten aikana. Tutkimusaineistoni laajuus ei ole kuitenkaan siinä mielessä poikkeuksellista, että laajempia tulkintakonteksteja käyttävissä diskurssianalyttisissä tutkimuksissa myös käytetyt aineistot ovat useimmiten kattavampia kuin ensisijaisesti tilannekohtaisiin konteksteihin tukeutuviissa tutkimuksissa (Jokinen & Juhila 1999).

Edellä esittelemiäni kriteerien pohjalta tutkimusaineistooni valikoitui kaikkiaan 183 tekstiä, jotka edustavat varsin erilaisia talousjournalistisia juttutyyppejä. Kaiken kaikkiaan kyseiset tekstit edustavat esiintymistiheydensä mukaisessa järjestyksessä pääosin asiaperäisiä artikkeleita, näitä laajempia ja elämyksellisempiä reportaaseja, persoonallisia kolumneja, henkilökuvia rakentavia henkilöhaastatteluita sekä faktoihin keskittyviä uutisia.

Monipuolisin kuva omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan oli tulkittavissa sekä asiaperäisistä artikkeleista että reportaaseista. Tämä ei ole siinä mielessä yllätyksellistä, että kyseisten juttutyyppeiden laajuus jo sinänsä on mahdollistanut perheiden omistamisen monipuolisen käsittelyn. Yksittäisten tekstien kohdalla kyseisten juttutyyppeiden mahdollistama perheiden omistamisen monipuolinen käsittely oli siinä mielessä ongelmallista, että se varsin selkeästi vaikeutti yksittäisten diskurssien hahmottamista. Näin siksi, että perheiden omistamista merkityksellistävät diskurssit esiintyivät käytännössä usein limittein, jolloin niiden eriyttäminen toisistaan osoittautui varsin haasteelliseksi tehtäväksi.

Eritoten *Pelin henki* -nimisen vakiopalstan puitteissa julkaistut, lehden päätoimittajan mietteitä edustaneet kolumnit helpottivat merkittävässä määrin yksittäisten diskurssien hahmottamista. Kyseisten kolumnien varsin värikäs kielenkäyttö tarjosi selkeitä lisävihjeitä sen suhteen, mistä näkökulmasta käsin niissä tarkasteltiin perheiden omistamista.

Omistavia perheitä ja heidän toimintaansa käsitteleviä tekstejä esiintyi tutkimusajanjaksollani määrällisesti eniten 1980- ja 1990-lukujen loppupuolella ja 2000-luvun alkuvuosina. Tekstien lukumääräinen painottuminen 1980-luvun loppupuolen taloudelliseen nousukauteen on mitä ilmeisimmin ollut yhteydessä silloisen talousjournalistisen huomion kiinnittymiseen ylipäätään yritystoi-

minnan omistamiseen. Teollisuuden rakennemuutokseen ja rahoitusmarkkinoiden liberalisointiin liittynyt yritysten omistuksen keskittyminen sai tuolloin runsaasti palstatilaa talousjournalismissa (Huovila 2003, 115, 121; Mikkonen 1998, 163). Myös 1980-luvun lopulle ajoitettu kasinotalouden aikakausi kohdisti huomion omistamiseen ennen kaikkea siihen liitetyn aineellisen vaurastumisen merkityksessä. Näin jopa siinä määrin, että raha-aiheisten juttujen merkityksen on katsottu tuolloin jo ylikorostuneen talousjournalismin sisällössä (ks. Huovila 2003, 117, 211).

Omistaminen oli jälleen huomion kohteena uutta taloudellista nousukautta ilmentäneellä 1990-luvun loppupuolella. Tällä kertaa kyse oli suomalaisten pörssiyritysten ulkomaalaisomistuksen lähes räjähdysmäisestä kasvusta (Andersen, Kuosa & Riipinen 2005, 3, 9-10), joka herätti maassamme vilkasta keskustelua omistajien kansallisuuden merkityksellisyydestä. Myös vuoteen 1997 ajoittuneen Perheyritysten liiton (ent. Family Business Network Finland) perustamisen voi tulkita olleen yhteydessä siihen, että perheomisteista yritystoimintaa yleisellä tasolla hahmottavien tekstien määrä lähes kaksinkertaistui vuosien 1997 ja 2005 välisenä aikana verrattuna vuosiin 1976-1996. Perheyritysten liiton perustamisen merkittävydestä kertoo se, että nimenomaan 2000-luvun alkuvuosien perheiden omistamista käsitelleet tekstit näyttävät varsin merkittävässä määrin keskittyneen Perheyritysten liiton kannanottojen uutisoinnin ympärille.

4.3 Tutkimusaineiston tulkinnasta

Katson perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien hahmottamiseen tähtäävän tulkintaprosessini käynnistyneen siitä hetkestä, jolloin ryhdyin systemaattisesti erittelemään tutkimusaineistossani toistuvasti esiintyviä sanoja ja käsitteitä. Tulkintaprosessini lähtökohtana on ollut käsitys siitä, että nimenomaan toistuvasti esiintyvät sanat ja käsitteet ovat ymmärrettävissä sellaisiksi tutkimusaineistoni tarjoamiksi merkitysvihjeiksi, joiden avulla pääsen kiinni yleisesti omalle yhteiskunnallemme ominaisista tavoista merkityksellistää perheiden omistamista.

Useamman tutkimusaineistooni kohdistuneen luennan jälkeen minulla oli koossa pitkä lista merkitysvihjeitä, jotka viittasivat osin ristiriitaisiltakin vaikuttaviin merkityksenantoihin. Tämän osalta silmiinpistävimpiä olivat merkitysvihjeet, jotka viittasivat yhtäältä omistaviin perheisiin yhdistettyyn taloudelliseen valtaan ja aineelliseen vaurauteen sekä toisaalta taas perheyrityksiin yhdistettyyn työllistävyyteen.

Ymmärsin jo alun alkaen diskurssin merkitysten ja niiden välisten suhteiden kokonaisuudeksi (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 25). Tämän pohjalta käsitin seuraavaksi tehtäväkseni yksittäisiä merkityksenantoja yhdistävien tekijöiden hahmottelun. Siinä missä yksittäisten merkityksenantojen tulkinta tutkimusaineistoni tarjoamien merkitysvihjeiden pohjalta oli ollut suhteellisen vaivatonta, osoittautui merkityksenantoja yhdistävien tekijöiden hahmottelu sitäkin ongelmallisemmaksi. Näin siksi, että minulla ei vielä tässä vaiheessa

tulkintaprosessiani ollut selkeää käsitystä kyseisten tekijöiden luonteesta. Toisin sanoen, en vielä tässä vaiheessa ymmärtänyt yksittäisten merkityksenantojen asemoituvan yleisesti omistajia ja heidän toimintaansa merkityksellistäviin vastakkainasetelmiin. Tästä johtuen yritin kerta toisensa jälkeen yhdistellä yksittäisiä merkityksenantoja mitä erilaisin tavoin pääsemättä kuitenkaan itseäni tyydyttävään lopputulokseen.

Ymmärrys perheiden omistamisen merkityksellistymisen taustalla olevasta vastakkainasetelmällisuudesta syntyi käytännössä vasta hahmottaessani tutkimukseni omaavan yhtymäkohtia konstruktionististen naisyritysjyystutkimusten kanssa. Olin jo aiemmin kiinnittänyt huomioni tutkimusaineistossani toistuvasti esiintyneeseen perheyritysten ja pörssiyritysten väliseen vastakkainasetelmaan. Kyseinen vastakkainasetelma oli hahmotettavissa Talouselämä-lehden teksteistä muun muassa eksplisiittisinä, yksittäisiä perheyrityksiä ja hajaomisteisia pörssiyrityksiä koskevinä vertailuina. Vasta konstruktionistisiin naisyritysjyystutkimuksiin tarkemmin syvennyttyäni ymmärsin kyseisen vastakkainasetelman rinnastuvan siihen nais- ja miesyritysjien väliseen vastakkainasetelmaan, johon naisyritysjyyden merkityksellistymisen on tulkittu konstruktionistisissa naisyritysjyystutkimuksissa pohjaavan. Tämän ymmärryksen viitoittamana tein alustavan tulkinnan siitä, että perheiden omistaminen näyttäisi merkityksellistyneen omassa yhteiskunnassamme nimenomaan perheyritysten ja pörssiyritysten väliseen vastakkainasetelmaan pohjaten.

Parhaasta tahdostani huolimatta en kuitenkaan saanut käytännössä asemoitua kaikkia yksittäisiä merkityksenantoja perheyritysten ja pörssiyritysten väliseen vastakkainasetelmaan. Eritoten sellaiset merkitysvihjeet, jotka viittasivat omistaviin perheisiin yhdistettyyn taloudelliseen valtaan ja aineelliseen vaurauteen aiheuttivat minulle päänvaivaa. Aikani asiaa pohdittuani ymmärsin tämän tarkoittavan sitä, että perheiden omistaminen näyttää merkityksellistyneen yhteiskunnassamme useampaan kuin yhteen vastakkainasetteluun pohjaten.

Sain vastakkainasetelmien hahmottamisen osalta apua niin perheyritystutkimuksesta kuin maamme taloutta, politiikkaa sekä kulttuuria valitsemani ajanjaksolla avaavasta kirjallisuudesta. Tämä on oman ymmärrykseni mukaan linjassa soveltamani diskurssianalyysin kontekstikäsitteilyksen kanssa. Mikäli diskurssien tulkinnan katsotaan jo lähtökohtaisesti edellyttävän kontekstia ja päinvastoin (Wahlström 1992, 33), voidaan tutkijan konteksteihin liittyvällä tuntemuksella katsoa olevan oleellinen rooli tutkimusaineistosta hahmotettavissa olevien merkityssysteemien tulkinnassa.

Aiempaan perheyritystutkimukseen tarkemmin tutustuttuani hahmotin minulle jo tutun perheyritysten ja hajaomisteisten pörssiyritysten välisen vastakkainasetelman eriytyvän perheyritystutkimuksen parissa itse asiassa kahteen, toisistaan jossain määrin poikkeaviin vastakkainasetelmiin. Yhtäältä vastakkain näyttivät asettuvan listaamattomat perheyritykset ja hajaomisteiset pörssiyritykset ja taas toisaalta perheomisteiset pörssiyritykset ja hajaomisteiset pörssiyritykset. Tämä havainto avasi silmäni myös oman tutkimusaineistoni suhteen hahmottaessani näiden kahden, toisistaan poikkeavan vastakkainase-

telman olevan tulkittavissa myös Talouselämä-lehden teksteistä. Näistä nimenomaan jälkimmäinen oli tulkittavissa Talouselämä-lehdestä ennen kaikkea sijoittajille suunnatuilta sivuilta. Kyseiset vastakkainasetelmat kiinnittyivät luontevasti niin tutkimusaineistostani kuin perheyrittäjästudion parista hahmottamiini perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen käsitteisiin.

Sain asemoitua valtaosan yksittäisistä merkityksenannoista perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen diskursseiksi nimeämiini merkityssysteemeihin. Muun muassa merkitysvihjeet, jotka viittasivat omistaviin perheisiin yhdistettyyn hyvään omistajavalvontaan olivat selkeästi yhdistettävissä perheomistajien pörssiyritysten ja hajaomistajien pörssiyritysten väliseen vastakkainasetelmaan. Tästä huolimatta olin yhä ymmälläni niistä merkitysvihjeistä, jotka viittasivat omistaviin perheisiin yhdistettyyn taloudelliseen valtaan ja aineelliseen vaurauteen. Ongelmani ratkesi tutustuttuani tarkemmin 1970-luvun poliittista ilmapiiriämme taustoittavaan kirjallisuuteen. Kyseinen kirjallisuus auttoi minua yhdistämään kyseiset merkitysvihjeet 1970-luvulla näkyvässä roolissa olleeseen "työn ja pääoman", työtätekevän kansan ja omistajien väliseen vastakkainasetelmaan. Samalla ymmärsin kyseisen vastakkainasetelman kiinnittyvän Talouselämä-lehden teksteistäkin hahmottavissa olevaan yksityisomistuksen käsitteeseen.

Kasvullisen kotimaisen omistuksen diskurssista sain otteen nimenomaan työllistävyyteen viittaavista merkitysvihjeistä. Olin jo aiemmin yhdistänyt kyseiset merkitysvihjeet lähinnä perheomistuksen diskurssiin, koska eritoten 2000-luvun alun taloudellisen taantumien aikaisissa teksteissä tuotiin esille hajaomistajien pörssiyrityksiin nähden pitkäjänteisemmin työntekijöistään kiinni pitävistä perheyrittäjästudion. Nyt huomioni kuitenkin kiinnittyi nimenomaan 2000-luvun puoliväliin ajoittuviin teksteihin, joissa työllistävyyteen viittaavat merkitysvihjeet olivat yhdistettävissä myös omistajien perheiden suomalaisuuteen viittaaviin merkitysvihjeisiin. Tämän myötä silmäni avautuivat kyseisistä teksteistä tulkittavissa olevalle kotimaisten ja ulkomaisten omistajien väliselle vastakkainasetelmalle, joka näytti luontevasti kiinnittyvän kasvullisen kotimaisen omistuksen käsitteeseen.

Edellä esittelemieni merkityssysteemien hahmottamisen yhteydessä olin jo samalla tehnyt alustavia tulkintoja itse omistajien perheille kussakin merkityssysteemissä rakentuvista subjektipositioista. Alun alkaen olin kuitenkin siinä määrin hahmottamiini merkityssysteemien "vankina", että tulkitsin esimerkiksi yksityisomistuksen diskurssin tarjoavan omistajien perheille lähinnä yksityisomistajan subjektipositiota. Vasta myöhemmin ymmärsin siirtää katseeni hahmottamistani merkityssysteemeistä itse merkitysvihjeisiin, jotka viittasivat aiempaa käsitystäni laajempaan valikoimaan erilaisia subjektipositioita. Näiden subjektipositioiden hahmottamisen myötä katsoin omaavani kokonaiskuvan perheiden omistamista merkityksellistävistä yksittäisistä diskursseista.

5 DISKURSSIEN ESITTELY

Esittelen tässä luvussa yksityiskohtaisesti neljä tutkimusaineistostani hahmotamaani diskurssia, jotka ilmentävät joiltain osin toisistaan poikkeavia tapoja tarkastella perheiden omistamista. Olen liittänyt kunkin diskurssin esittelyyn yhteyteen tekstinäytteitä käyttämästäni tutkimusaineistosta. Näiden tekstinäytteiden avulla olen pyrkinyt tekemään näkyväksi oman tapani tulkita tutkimusaineistoani. Diskurssien yksityiskohtaisen esittelyn jälkeen tarkastelen niiden keskinäistä rinnakkaiseloja, hierarkisuutta sekä seurauksellisuutta kiinnittäen tarkasteluni valitsemaani tutkimusajanjaksoon.

5.1 Yksityisomistuksen diskurssi

Yksityisomistuksen diskurssiksi nimeämäni merkityssysteemi on tulkittavissa Talouselämä-lehdestä kautta koko tutkimusajanjaksoni. Nimensä mukaisesti kyseinen diskurssi merkityksellistää perheiden omistamisen itse omistavien perheiden taloudellisen vallan ja aineellisen vaurauden lähdettä edustavaksi *yksityisomistukseksi*:

Perhevaltaa. Omistuksessa turhat väliportaot sentään vähenevät sitä mukaa kun Ehrnroothien dynastia levittäytyy – viimeksi Wärtsilän ylle. Yksityisomistus on osoittautunut yrityksille hyväksi. Vaikka kehitystä kuuluukin kadehtia, ei se välttämättä ole pahaksi, jos omistaja on sekä kyvykäs että ahne. Sellaisesta yhdistelmästä monet osapuolet hyötyvät. Myös palkkaneuvottelijat, joiden jakovara kasvaa. Äivan kaikkia suurrikkaiden kotkotuksia ei silti tarvitse selaisenaan niellä...(Monto, Talouselämä 1/1990)

Yllä esitellyssä tekstinäytteessä yksityisomistuksen määrittäminen itse omistavien perheiden taloudellisen vallan ja aineellisen vaurauden lähteeksi on tulkittavissa kyseisen käsitteen yhteydestä Ehrnroothin omistajasukuun liitettyyn taloudelliseen valtaan (*perhevaltaa/Ehrnroothien dynastia*) ja vaurauteen (*suurriikkaat*). Vaikka yllä esitelty tekstinäyte viittaisi yksityisomistuksen käsitteen yhdistyvän myös yritysten toimintaan ja menestymiseen (*Yksityisomistus on osoittautunut yrityksille hyväksi*), on kyse yksittäisestä poikkeustapauksesta. Yksityis-

omistuksen diskurssin taustalla on selkeästi sosialistiselle ideologialle ominainen käsitys yksityisomistuksesta tuotantovälineiden omistajien taloudellisen vallan ja aineellisen vaurauden lähteenä. Tämän ideologian myötä yksityisomistuksen diskurssille on ominaista tarkastella perheiden omistamista ensisijaisesti itse omistaviin perheisiin kiinnittyen heidän omistamisensa kohteina olevien yritysten jäädessä vähemmälle huomiolle.

Vastakkainasetelmaltaan yksityisomistuksen diskurssi näyttää pohjaavan sosialistista ideologiaa edustavaan "työn ja pääoman", "työtätekevän kansan" ja tuotantovälineiden omistajien väliseen vastakkainasetteluun. Näin siksi, että niin omistaviin perheisiin yhdistetty taloudellinen valta kuin aineellinen vaurauskin rakentuvat nimenomaan suhteessa "työtätekevään kansaan" yhdistettyyn valtaan ja vaurauteen. Toisin sanoen, yksityisomistuksen diskurssi näyttää hahmottavan perheiden omistamista ennen kaikkea "työtätekevän kansan" näkökulmasta käsin:

...Kun tämä noin 300 miljoonan liikevaihtomarkan yritys vuodessa jakaa puolisen miljoonaa markkaa osinkoja, ei se vähän yli sadalle omistajalleen ole kultakaivos. Omistajan, kapitalistin, niukka osuus on Kyrön lailla ollut monessa saneerattavassa yrityksessä tärkeä mielialatekijä. Pääoman ja työn välille ei synny jännitettä. Puhe riistokapitalistista kaikuu tyhjänä... (Montto, Talouselämä 7/1983)

Yllä esitellyssä tekstinäytteessä on kyse Sumelius- ja Hammarén -sukujen omistamasta Kyröstä, johon viitataan muun muassa käsitteellä *kultakaivos*. Kyseinen käsite mahdollistaa omalta osaltaan tulokinnan yksityisomistuksen määrittymisestä itse omistavien perheiden aineellisen vaurauden lähteeksi.

Itse omistavat perheet tulevat yksityisomistuksen diskurssissa positoiduiksi käsitteillä, jotka korostavat sosialistiselle ideologialle ominaista, valtaosin negatiivissävyistä kuvaa taloudellista valtaa ja aineellista vaurautta omaavista yksityisomistajista. Yllä esitellyssä tekstinäytteessä omistavat perheet tulevat määritetyksi *kapitalisteiksi* ja *riistokapitalisteiksi*. Jo aiemmin esitetyssä tekstinäytteessä he taas määrittyivät ennen kaikkea heidän aineellista vaurauttaan korostavalla käsitteellä *suurrikkaat* (Montto, Talouselämä 1/1990). Näiden ohella omistavia perheitä identifioidaan usein myös käsitteellä *20 perhettä*, joka viittaa vuonna 1969 ensiesityksensä saaneeseen, vasemmistolaisviritteisiin lauluun *20 perheestä*:...*Kun nyt Etoloita ynnätään 20 perheeseen, on kyseessä yletön liioittelu...* (Montto, Talouselämä 4/1980).

Perheiden omistamiseen yhdistettyyn valtaan viittaavia merkitysvihjeitä on hahmotettavissa tutkimusaineistostani kautta koko tutkimusajanjaksoni. Kyse on ensisijaisesti perheiden osakeomistuksiin kiinnitetystä vallasta, jonka katsotaan viittaavan yksittäisten yritysten toimintaan liittyvän päätösvallan sijaan koko yhteiskuntaa koskevaan valtaan - taloudelliseen valtaan:

....Perhe, valta ja yhteiskunta. "Missä meidän valtamme muka ilmenisi? Poliitikassa emme voi tehdä mitään - ja siellä valta pelaa", huudahtaa Börje Ahlström korostaen, että yhdellä suvun jäsenellä on korkeintaan 2,2 prosenttia yhtiön osakkeista. Pääosakkaita ovat suku ja Antti Ahlströmin Perilliset Oy; Syp omistaa noin 17 prosenttia osittain suoraan, osan eläkesäätiönsä ja Mandatuminsa kautta... (Kunnas, Talouselämä 34/1978).

Käsitys Ahlströmin omistajasukuun yhdistetystä taloudellisesta vallasta on tulkittavissa yllä olevasta tekstinäytteestä eritoten *perheen, vallan ja yhteiskunnan* keskinäisestä yhdistämisestä. Toisin sanoen, yksittäisten Ahlströmin suvun jäsenten osakeomistuksiin kiinnitettyä valtaa tarkastellaan tämän myötä nimenomaan yhteiskunnallisella tasolla. Kuva taloudellista valtaa omaavista omistavista perheistä rakentuu Talouselämä-lehden teksteissä myös viittauksilla *Lauluun 20 perheestä*:

...Kun nyt Etoloita ynnätään 20 perheeseen, on kyseessä yletön liioittelu. Kauppaneuvos Nils A. Etola on ostanut kohtalaiset potit Suomen Höyrylaivaa ja Stockmannia. Mutta tällä konstilla hän ei tule ikinä saamaan sellaista taloudellista valtaa kuin 20 perheellä sanotaan pahimmillaan olleen...(Monto, Talouselämä 4/1980).

Yllä oleva tekstinäyte liittyy eksplisiittisesti Laulun 20 perheestä omistaviin perheisiin yhdistettyyn taloudelliseen valtaan. Tämä on siinä mielessä poikkeuksellista, että useimmiten kyseistä viittausta ei kuitenkaan eksplisiittisesti selitetä. Tämä on tulkittavissa siten, että Talouselämä-lehden lukijoiden oletetaan jo lähtökohtaisesti tietävän, mistä kyseisessä laulussa on kyse.

Laulun 20 perheestä voi tulkita olleen tuttu ainakin niille Talouselämä-lehden lukijoille, jotka ovat olleet aikuisiässä 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Näin siksi, että kyseinen laulu sai ensiesityksensä vuonna 1969 Kristiina Halkolan esittäessä sen Yleisradion Oma-kabaree televisiotheateriesityksessä. Kai Chydeniuksen säveltämä ja Petri Revon sanoittama laulu luetteli nimensä mukaisesti Suomea hallitsevia "mahtiperheitä". Laulu oli kuitenkin jo syntyessään osin puutteellinen, osin myös vanhentunut. Pitkälti sävellyksen ehdoilla luotuna se näet yhtäältä jätti listaamatta monia suuryrityksiä omistavia perheitä. Toisaalta se myös samalla yhdisti maamme "mahtiperheisiin" sellaisia perheitä, joiden taloudellisesta vallasta ei enää juurikaan ollut todistusaineistoa. (Seppänen 1987, 92; Kuisma 2004, 264).

Ennen kaikkea 1970-luvun Talouselämä-lehden tekstien osalta perheiden omistamisen merkityksellistymistä omistavien perheiden taloudellisen vallan lähdeksi ilmentäväksi yksityisomistukseksi on luontevaa tulkita aikakautensa poliittisen ilmapiirin ilmentäjänä. Kyseisen aikakauden poliittisen vastakkainasettelun on katsottu yleisesti heijastuneen aikakautensa talousjournalismin (Huovila 2003, 213) Tätä näkemystä tukevat myös Talouselämä-lehden tekstit, joissa muun muassa viittaukset Lauluun 20 perheestä asemoivat omistavat perheet aikakautensa poliittista ilmapiiriä ilmentäviin oikeiston ja vasemmiston, yksityisomistuksen ja kollektiivisen omistuksen välisiin vastakkainasetelmiin.

Taloudelliseen valtaan viittaavien merkitysvihjeiden ohella tutkimusaineistostani on 1980-luvun teksteistä lähtien hahmotettavissa merkitysvihjeitä, jotka viittaavat perheiden omistamiseen yhdistettyyn aineelliseen vaurauteen. Nimenomaan 1980-luvun teksteissä kuva yksittäisistä vauraista omistavista perheistä näyttää rakentuvan eksplisiittisillä viittauksilla heidän verotettavaan omaisuuteensa:

...Onninen on rikas perheyhtiö. Rikkaita ovat myös omistajat. Verotettavan omaisuuden perusteella kaikki perheenjäsenet sijoittuvat rikkaimpien helsinkiläisten joukkoon...(Poikolainen, *Talouselämä* 36/1984).

Yksittäisten omistavien perheiden vaurauden rakentuminen nimenomaan viittauksilla heidän verotettavaan omaisuuteensa näyttää heijastelleen yleisesti kyseiselle aikakaudelle ominaista tapaa rakentaa kuvaa yksittäisten kansalaisemme vauraudesta. Muun muassa Esko Seppäsen ja Hannu Taanilan vuonna 1983 ilmestynyt teos: *Ken on maassa rikkahin* (1983) esitteli suurimmilta paikkakunnilta verokalenterin mukaan yli miljoona markkaa vuodessa ansaitsevat veronmaksajat tulojen mukaisessa järjestyksessä. Mukana tarkastelussa olivat myös Kristiina Halkolan tunnetuksi tekemän laulun 20 perhettä. Suomen rikkaimman titteliä Seppänen ja Taanila sovittivat Göran Ehrnroothille ja hänen ”perintöprinsseikseen” he nimittivät Gilbert von Rettigin ja Pekka Herlinin. (Seppänen & Taanila 1983). *Ken on maassa rikkahin* -teos oli vuoden 1983 myydyimpien tietokirjojen joukossa (Mikkonen 1998, 160-161). Teos sai jatkoa seuraavana vuonna Seppäsen julkaistessa tällä kertaa yksin teoksen: *Liksaa ja lukusta*, joka sisälsi yli 400 paikkakunnan rikkaimmat perheet (Seppänen 1984).

Yksittäisten omistavien perheiden vaurauteen viittaavien merkitysvihjeiden ohella 1980-luvun loppupuolen *Talouselämä*-lehden teksteistä on tulkittavissa merkitysvihjeitä, jotka rakentavat yleisesti kuvaa vauraista omistavista perheistä. Alla olevassa tekstinäytteessä viitataan edellisvuonna ilmestyneeseen teokseen, jossa Seppästä ja Taanilaa seuraten on esitelty pääkaupunkiseudun suurituloisimpia. Tässä tapauksessa omistavien perheiden vaurauden katsotaan pohjaavan ennen kaikkea perimiseen. Toisin sanoen, vaurauden lähteeksi hahmottuu itse suku, minkä voi tulkita viittaavan ilman omaa ansiota saatuun vaurauteen. Kyseinen tekstinäyte ilmentää myös näkyvästi yksityisomistuksen diskurssin taustalla olevaa ”työn ja pääoman” välistä vastakkainasetelmaa. Siinä omistaviin perheisiin viittaavat käsitteet *yrittävä suku* ja *periminen* asettuvat vaurauden osalta vastakkain työväestöön viittaavan *työtä tehden* vaurastumisen kanssa. *Vain harva ylittää työtä tehden suurituloiseksi* rakentaa selkeää kuvaa työväestöön nähden *suurituloiseksi* positioituvista omistavista perheistä:

Suku on paras. Suku on hyvä suurten tulojen lähde. Tärkeintä on periminen. Vain harva ylittää työtä tehden suurituloiseksi... Tässä Talouselämän selvityksessä on ensi kertaa tutkittu yksilökohtaisesti pääkaupunkiseudun sadan suurituloisimman tausta. Selvitys vahvistaa, että tärkeintä on yrittävä suku... Listan henkilöt on poimittu suoraan Hannu Hernesniemen toimittamasta kirjasta Hyvätuloiset 1988. Kirjaan on kerätty Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten veroluetteloista kaikki yli 500 000 äyriä vuonna 1987 koonneet... (Hyvönen, Talouselämä 9/1989)

Yksityisomistuksen diskurssista on toisinaan tulkittavissa käsitys omistavien perheiden vaurauden kertymisestä lähes automaattisesti, ilman heidän omaa panostaan asiaan. Heidän vaurautensa katsotaan olevan ikään kuin taattu lähinnä siksi, että he ovat syntyneet *oikeaan perheeseen*, millä viitataan jälleen lauluun 20 perheestä. Alla oleva tekstinäyte ilmentää, kuinka vielä 1970-luvulla

lähinnä omistavien perheiden taloudellista valtaa rakentanut viittaus Lauluun 20 perheestä toimii nyt omistavien perheiden vaurauden rakentajana:

...Aina varma tapa on tietysti syntyä oikeaan perheeseen, vaikkapa johonkin niistä kahdestakymmenestä. Ne, jotka ovat rikkautensa luoneet jo sukupolvia sitten, ovat varmimmin rikkaita vielä seuraavassakin polvessa.... (Rantanen, Talouselämä 35/1983).

Kuva vauraista omistavista perheistä rakentuu eritoten 1980-luvun loppupuolen Talouselämä-lehden teksteissä omistavien perheiden harjoittaman sijoitustoiminnan yhteydessä. Yksityisomistuksen diskurssille ominaisesti omistavien perheiden sijoitustoimintaa ei täten tarkastella sijoittamisen kohteina olevien yritysten toiminnan edistämisen näkökulmasta käsin, vaan ennen kaikkea omistavien perheiden omaa vaurautta lisäävänä liiketoimintana. Tätä kuvastaa seuraava, 1980-luvun lopulle ajoittuva tekstinäyte, jossa sijoitustoimintaa harjoittavat omistavat perheet positioituvat *rahasuvuiksi* ja jossa kyseinen sijoitustoiminta näyttäytyy omistavia perheitä hyödyttävänä, *kukoistavana liikeyrityksenä*:

...Ehrrroothien perheen arvopaperikauppa on tällä vuosikymmenellä kasvanut kukoistavaksi liikeyritykseksi. Casimir, Göran J. Jr G. Ehrrroothin ja heidän sisarensa Elsa Fromondin arvopaperikauppiaasyhtiöiden viime tilikausien yhteinen liikevaihto oli 269 miljoonaa markkaa... Suomenruotsalaisista rahasuvuista von Frenckelleillä ja Rosenleweillä on omia arvopaperikauppiaasyhtiöitä...(Hallman, Talouselämä 22/1988)

Omistavien perheiden vaurauden rakentuminen heidän harjoittamansa sijoitustoiminnan yhteydessä on 1980-luvun lopun osalta ymmärrettävissä kyseiselle aikakaudelle ominaisen yleisen "sijoitusbuumin" ilmentäjänä. Kansakuntamme yleinen vaurastuminen oli huipussaan 1980-luvun lopulla niin sanottuine kulusjuhlineen ja kasinotalouksineen. Kyseiselle vuosikymmenelle ominainen pitkä nousukausi yhdessä rahoitusmarkkinoiden vapauttamisen kanssa kasvattivat nopeasti sekä luotonantoa että kulutusta. Mahdollisuus sijoittaa pankeilta lainattua halpaa, säännösteltyä rahaa kalliina markkinarahana oli avannut niin yrityksille kuin yksityisille kansalaisillekin tien nopeaan ja helppoon rikastumiseen. (Kuisma 2004, 368-373; Kiander & Vartia 1998, 2).

Omistavien perheiden vaurautta rakentavien merkitysvihjeiden esiintyminen vasta 1980-luvun puolen Talouselämä-lehden teksteissä on mitä todennäköisimmin yhteydessä 1980-luvulle ajoitettuun kansankuntamme yleiseen vaurastumiseen. Maamme silloisen vaurastumisen taustalla oli pitkä taloudellinen nousukausi, jonka merkittävyttä kuvastaa muun muassa maamme työllisyysasteen nousu sellaiselle tasolle, että vielä laman allakin vuonna 1990 se oli runsaat 10 prosenttiyksikköä EU-maiden keskiarvoa korkeammalla. (Heinonen 2000). Omistavien perheiden vaurauden korostuminen näyttää heijastelleen yleisesti 1980-luvun taloudelliselle nousukaudelle ajoitettua raha-aiheisten juttujen merkityksen ylikorostumista talousjournalismin parissa (Huovila 2003, 117, 211).

Yksityisomistuksen diskurssia ilmentävästä kirjoittelusta on varsin selkeästi erotettavissa määrällisen tarkastelun pohjalta kaksi perhettä/sukua, joiden taloudellisen vallan sekä aineellisen vaurauden korostus saavat Talouselämä-

lehdessä muita enemmän palstatilaa. Ehrnroothin omistajasuvun valta-asema suomalaisessa talouselämässä korostuu lukuisissa Talouselämä-lehden teksteissä etenkin 1980- ja 1990-luvuilla. Muun muassa 1980-luvulla ilmestyi kaksi artikkelia, joissa keskityttiin yksinomaan hahmottamaan kuvaa Ehrnroothin omistajasuvun taloudellisesta vallasta ja vauraudesta. Näistä jälkimmäisessä, monisivuisessa reportaasissa keskityttiin esittelemään aiheeseen liittyvää runsasta todistusaineistoa: *...Ehrnroothien talousmahdista ja vaikutusvallasta on vyörytettävissä valtava todistusaineisto... (Rantanen, Talouselämä 36+/1988)*. Nimenomaan 1980-luvun lopulle ajoittuneiden artikkeleiden osalta Ehrnroothin omistajasukua koskevan uutisoinnin taustalla näyttäisi olleen osin suvun aateloinnin 300-vuotismerkkipäivä, osin suvun merkittävä rooli kyseiselle vuosikymmenelle ajoitetussa maamme metsäteollisuuden toisessa keskittymisaallossa (Sajasalo 2001, 114).

Erkon omistajasuku saa Talouselämä-lehdessä runsaasti huomiota eritoten 1990-luvun lopulla. Silloiseen, suomalaisittain merkittävään media-alan yhtiöön, Sanoma Osakeyhtiöön kohdistuneet fuusiouutiset ovat eittämättä olleet ohjaamassa huomion kiinnittymistä siihen, kenelle valta Erkon omistajasuvussa siirtyy tulevan fuusion myötä. Talousjournalismille tyypillinen vahva tulevaisuuteen suuntautuneisuus (Koistinen 1998, 55; Aittapelto & Koljonen 2006, 96) ilmenee spekulatioissa, joissa tulevan, viestintäalan suuryhtiön omistamiseen liitettyä valtaa ja vaurautta sovitetaan Aatos Erkon sisaren tyttären, Rafaela Noyerin harteille. Rafaela Noyerin yhdistymistä valtaan ja vaurauteen ilmentävät muun muassa tekstit, joissa häneen viitataan niin *Ankkalinnan prinsessana* kuin *tulevana mediavaltiaana* (Korhonen, Talouselämä 10/1996). Entisestään vaurastuvaksi hahmotuva Erkon omistajasuku esittäytyy muun muassa seuraavassa tekstinäytteessä, jossa esitellään yksityiskohtaisesti kunkin suvun jäsenen omistuksen rahallista arvoa tulevan Sanoma-WSOY:n laskennalliseen pörssiin pohjaten:

...Vaikkei yhtiö ole vielä vuoteen pörssissä, WSOY:n kurssinousu on nostanut Sanoma-WSOY:n laskennallisen pörssiin ohi Raision... Jos Sanoma-WSOY:n markkina-arvo on 15 miljardia markkaa, Aatos Erkon omistuksen arvo on reilut kolme miljardia markkaa. Hänen sisarensa Patricia Seppälän omistuksen arvo on puolet tästä: noin 1,7 miljardia markkaa. Kolmanneksi suurimmaksi osakkeenomistajaksi tulee Asipex Oy, jolla on noin kahdeksan prosenttia osakkeista. Se on rahassa 1,4 miljardia markkaa. Asipex on Aatos Erkon ja hänen puolisonsa Jane Erkon sijoitusyhtiö, jonka tehtävä on Sanoma-osakkeiden omistaminen. Patricia Seppälän lapset, Rafaela Noyer ja Robin Langenskiöld omistavat kumpikin osakkeista 5,24 prosenttia, mikä on runsaat 700 miljoonaa markkaa... Jane Erkon osuus on 0,17 prosenttia osakkeista ja äänistä eli 25 miljoonaa markkaa... (Salo, Talouselämä 19/1998)

Talouselämä-lehden näkökulmasta käsin yksittäisten omistavien perheiden taloudelliseen valtaan ja aineelliseen vaurauteen liittyvää uutisointia voi tulkita talousjournalismille ominaisen henkilöitymisen ilmentymänä. Talousjournalismin henkilöitymisellä viitataan yleisesti jo 1960-luvun loppupuolella alkunsa saaneeseen talousjournalistiseen tapaan käyttää tunnettuja kasvoja lukijoiden katseen vangitsijoina (Mikkonen 1998, 254-255). Niin Ehrnroothit kuin Erkot ovat jo vuosikymmenten ajan olleet varsin merkittävässä rooleissa maamme talouselämässä. Tämän myötä kyseisten omistajasukujen voi katsoa tulleen sii-

nä määrin suurelle yleisölle tutuiksi, että heihin liittyvän kirjoittelun voi tulkita tarjonneen selkeän mahdollisuuden herättää lukijoiden kiinnostus lehteä kohtaan.

Jo aiemmin mainitusti, yksityisomistuksen diskurssi on tulkittavissa tutkimusaineistostani kautta koko tutkimusajanjaksoni. Tutkimusajanjaksoni alun osalta tätä on mahdollista selittää aikakaudella vallinneella poliittisella ilmapiirillä, jonka on yleisesti katsottu heijastuneen myös aikakautensa talousjournalismiin (Huovila 2003, 213). Niin työväenliikkeellä, luokkayhteiskuntaajattelulla kuin näihin tiukasti kiinnittyvällä "työn ja pääoman" välisellä vastakkainasetelmalla on kuitenkin pitkät perinteet maassamme (ks. esim. Haapala 2005). Tämä osaltaan myös selittää yksityisomistuksen diskurssin sitkeää säilymistä perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien joukossa kautta koko tutkimusajanjaksoni. Toisaalta yksityisomistuksen diskurssin elinvoimaisuuden voi myös tulkita olevan varsin kiinteässä yhteydessä talousjournalismin henkilöitymiseen eritoten yksittäisten, tunnettujen omistajaperheiden ja -sukujen vallan ja vaurauden korostuksen osalta.

5.2 Perheomistuksen diskurssi

Yksityisomistuksen diskurssin tavoin myös perheomistuksen diskurssi on hahmotettavissa tutkimusaineistostani kautta koko tutkimusajanjaksoni. Yksityisomistuksen diskurssista poiketen perheomistuksen diskurssi nostaa perheiden omistamisen kohteina olevat yritykset diskurssin keskiöön perheiden omistamisen merkityksellistyessä diskurssissa yritysten toimintaan vaikuttavaksi omistusmuodoksi - *perheomistukseksi...Rajoittaako perheomistus yrityksen toimintaa tai kehittymistä?...(Holtari, Talouselämä 41/1999)*. Kyseinen merkityksellistyminen tarkoittaa ennen kaikkea omistavien perheiden perhe-statusen korostumista. Tämän myötä perheomistuksen diskurssin voi hahmottaa olevan varsin pitkälti yhtenevä perheyrittäjäyksen parista tulkitsemani perheomistuksen näkökulman kanssa.

Siinä missä yksityisomistuksen diskurssi pohjaa merkityksenannoiltaan "työn ja pääoman" väliseen vastakkainasetelmaan, on perheomistuksen diskurssin taustalta hahmotettavissa perheyrittäjäyksen ja pörssiyritysten välinen vastakkainasettelu. Tämän vastakkainasettelun tuo eksplisiittisesti esille alla oleva tekstinäyte, joka on osa silloista A. Ahlström Osakeyhtiötä ja Nokkaa vertailevaa artikkelia:

Tämä yrityspari edustaa yksityisen kapitaalın kahta erilaista kehitysuraa. Toinen on suurin suomalainen sukuyhtiö, toinen taas suurin pörssinoteerattu yritys, joka ei enää edes pidä itseään suomalaisena, vaan monikotimaisena yrityksenä. Kumpi on viisaampi linjavalinta? Vai onko edes kysymys linjavalinnasta, vaan sokean historian jumalattaren johdatuksesta ja satumasta...(Jaakkola, Talouselämä 36+/1988)

Yllä esitellystä tekstinäytteestä hahmotettavissa oleva perheyrittäjäyksen ja pörssiyrityksen välinen vastakkainasetelma tarkoittaa käytännössä sitä, että perhe-

omistuksen diskurssi yhdistää perheiden omistamisen vain ja ainoastaan listaamattomiin perheyrityksiin. Tältä osin diskurssi eroaa yksityisomistuksen diskurssista, jossa perheiden omistamista tarkastellaan vailla omistamisen kohteena oleviin yrityksiin liittyviä rajoituksia ja jopa omistavien perheiden harjoittaman sijoitustoiminnan yhteydessä.

Itse omistavat perheet tulevat perheomistuksen diskurssissa positioituiksi käsitteillä, jotka korostavat heidän perhe-statustaan. Pääosin tämä tarkoittaa sitä, että he määrittyvät joko yksinkertaisesti perheiksi/suvuiksi tai vaihtoehtoisesti heidän omistajan rooliaan korostaviksi omistajaperheiksi/-suvuiksi: *Myllykoski Oyj:n seuraava toimitusjohtaja on omistajasukuun kuulumaton palkkajohdaja, ennusti Talouselämä (31/1996) jo lähes yhdeksän vuotta sitten...*(Malin, *Talouselämä* 14/2005).

Yksittäiset perheiden omistamiselle annetut merkitykset viittaavat perheomistuksen diskurssissa perheomistusta koskeviin luonnehdintoihin. Toisin sanoen, kyse on kyseiseen omistusmuotoon yhdistetyistä, nimenomaan yritystoiminnan kannalta merkityksellisistä piirteistä, jotka perheyritystutkijan näkökulmasta käsin vaikuttavat perin tutuilta. Kyseisten piirteiden osalta *Talouselämä*-lehden teksteistä on kautta koko tutkimusajanjaksoni hahmotettavissa käsitys perheyritysten toimintaa rajoittavasta *rahoitusresurssien rajallisuudesta*:

.....Hartwall on pysynyt pitkään saman perheen omistuksessa. Isä ja poika myöntävät avoimesti, että se merkitsee rahoitusresurssien rajallisuutta. – Emme voi edellyttää että perheen jäsenillä olisi loputtomasti rahaa yrityksen käyttöön, näpättyä Kay Hartwall. Niinpä yrityskuvaa on tahdottu piirtää pidättyvästi...(Kunnas, *Talouselämä* 19/1976)

Yllä olevassa tekstinäytteessä käsitys perheyritysten toimintaa rajoittavasta rahoitusresurssien rajallisuudesta on tulkittavissa Hartwallia koskevan yrityskuvan pidättyvän piirtämisen yhdistymisestä yrityksen perheomisteisuuteen liitettyyn rahoitusresurssien rajallisuuteen. Kyseinen käsitys uusintaa muun muassa yhdysvaltalaisen taloushistorioitsijan, Alfred D. Chandler Jr:n populaarisimaa näkemystä suurtuotannon ja pääomaintensiivisyyden vaatimuksissa pörssiyrityksiin nähden "luonnostaan vajavaisista" perheyhtiöistä (ks. esim. Chandler 1990). Perheyritysten rajallisiin rahoitusresurssihin viitataan myös perheyritystutkimuksen parissa eritoten perheyritysten kasvua koskevissa tarkasteluissa, joissa rajallisten pääomien hahmotetaan asettavan omat haasteensa perheyritysten kasvulle (ks. esim. Ward 1997).

Käsitys perheyritysten rahoitusresurssien rajallisuudesta yhdistyy *Talouselämä*-lehden teksteissä myös itse omistaville perheille asetettuun kysymykseen perheyrityksen mahdollisesta pörssilistautumisesta. Tähän kysymykseen itse omistavat perheet näyttävät usein suhtautuvan varsin kielteisesti. Tästä on esimerkiksi alle oleva tekstinäyte, jossa Ahlströmin silloinen hallituksen puheenjohtaja, Börje Ahlström kiistää, että perheyrityksen pörssilistautumista olisi edes ääneen pohdittu:

..."Kertaakaan ei ole ollut puhetta pörssiin menosta! En katso, että se yhtiön raha-asioita paljon auttaa. Parempi on hoitaa yhtiötä niin tehokkaasti, että pystymme pitämään sen kannattavana perheyhtiönä!"...(Kunnas, *Talouselämä* 34/1978).

Omistavien perheiden kielteiseen suhtautumiseen perheyriytyksen pörssilistautumista kohtaan viitataan myös perheyriytystutkimuksissa. Omistavien perheiden on hahmotettu turvautuvan julkiseen listautumiseen vasta sen jälkeen, kun perheyriytyksen omat varat ja lainarahat eivät ole tarjonneet riittäviä pääomia (ks. esim. Myers 1984, 576). Kielteinen suhtautuminen mahdollista pörssilistautumista kohtaan on yhteydessä perheomistuksen diskurssin taustalla olevaan perheyriytysten ja pörssiyritysten väliseen vastakkainasetelmaan. Tähän vastakkainasetelmaan nojaten perheomistus kiinnittyy perheomistuksen diskurssissa nimenomaan pörssilistaamattomiin yrityksiin.

Perheyriytysten rahoitusresurssien rajallisuuden korostuminen omassa tutkimusaineistossani näyttäisi pitkälti liittyvän seuraaviin seikkoihin. Ensinnäkin, rahoitusresurssien rajallisuus tulee korostetusti esille suurelta osin pääomavaltaisilla teollisuudenaloilla, kuten muun muassa metsäteollisuudessa toimivien perheyriytysten yhteydessä. Koska kyseiset alat vaativat paljon pääomia, kiinnittyy huomio luonnollisesti kyseisillä aloilla toimivien yritysten pääomalähteisiin. Toisekseen, perheyriytysten rahoitusresurssien rajallisuus näyttäisi korostuvan myös valtaosin taloudellisesti jollain tavoin poikkeuksellisina aikakausina, jolloin huomio on tavallista herkemmin kiinnittynyt yritysten käytettävissä oleviin pääomiin. Kyseisestä aikakaudesta oli kyse maamme metsäteollisuuden 1980-luvulle ajoitetussa, niin sanotussa toisessa keskittymisaallossa (Sajasalo 2001, 114). Kuva rajallisten rahoitusresurssien perheyriytyksistä rakentuikin 1980-luvun osalta pitkälti kyseiseen keskittymisaaltoon liittyneiden yritysjärjestelyjen yhteydessä:

...Toimialarationalisointi onkin merkinnyt useille yrityksille tuntuvia investointeja tuotannon tehostamiseksi. Jos omistajat eivät ole olleet halukkaita tai eivät ole kyenneet sijoittamaan uutta pääomaa yritykseensä, yrityksen myynti on ollut ainoa vaihtoehto. Tämä on nähtävissä suurten perhe- ja sukuyhtiöiden selvänä vähenemisenä viime vuosien kauppojen seurauksena...(?), Talouselämä 37/1987)

Käsitys suurten perhe- ja sukuyhtiöiden rahoitusresurssien rajallisuudesta on tulkittavissa yllä olevan tekstinäytteen viittauksesta omistaviin perheisiin yhdistetystä haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä sijoittaa uutta pääomaa yritykseensä. Kuvaa lisäpääoman sijoittamisen suhteen haluttomuutta tai kyvyttömyyttä omistavista perheistä selittää perheomistuksen diskurssin taustalla oleva omistajakuva. Perheomistuksen diskurssille on ominaista hahmottaa omistajia nimenomaan yritystoiminnan rahoittajina ja tästä syystä myös omistavia perheitä luonnehditaan ennen kaikkea yritystoiminnan rahoittamista koskevasta tehtävästä suoriutumisen näkökulmasta käsin. Perheomistuksen diskurssille ominainen omistajakuva on yhteydessä aina 1990-luvulle asti maamme elinkeinoelämässä hallitsevassa asemassa olleeseen johtokeskeiseen kulttuuriin. Kyseiselle kulttuurille oli ominaista nähdä osakkeenomistajien tehtäväksi lähinnä niin sanotun halvan oman pääoman tarjoaminen yritysten käyttöön matalin tuotto-odotuksin. (Veranen 1996; Saarnio, Puttonen & Eronen 2000, 30-31).

Kuva rajallisten rahoitusresurssien perheyriytyksistä yhdistyy eritoten 1990-luvun alun Talouselämä-lehden teksteissä omistavien perheiden osin-

gonottoa koskeviin luonnehdintoihin. Kyseisissä teksteissä omistavien perheiden osingonottoa yrityksistään on luonnehdittu muun muassa rahan "lypsyksi": "...*Olemme sikäli vanhoillinen perhe, että emme ole heittäneet rahaa pois pelaamalla. Toisaalta emme ole myöskään lypsäneet sitä itsellemme, kuten monessa sukufirmassa on käynyt.*"...(Korhonen, *Talouselämä* 41/1992). Käsitteet omistavien perheiden harjoittamasta rahan "lypsämisestä" on tuttu myös perheyritystutkimuksista (ks. esim. Kets de Vries 1996). Perheyrityksen lypsämisen ohella omistavien perheiden osingonottoa yrityksistään hahmotetaan nimenomaan 1990-luvun alun *Talouselämä*-lehden teksteissä jopa perheyritysten tulevaisuuden vaarantamisena:

*Tilintarkastajat huolestuivat Huberista...Tänä keväänä Norrménit haluavat Huberilta 2,4 miljoonan markan osingot, vaikka yrityksen kannattavuuskriisi syveni viime vuonna. Kolmena viime tilikautena Huber on telmynyt yhteenlaskien 197 miljoonan markan nettotappion ja ilahduttanut omistajiaan samaan aikaan 8,7 miljoonan markan osingoilla. Pitkäaikaiset ja -pinnaiset tilintarkastajatkin ovat jo huolissaan... (Malin, *Talouselämä* 15/1993)*

Yllä olevassa tekstinäytteessä Norrménien omistajaperheen halu saada 2,4 miljoonan markan osingot asettuu vastakkain yrityksen kannattavuuskriisin syvenemisen kanssa rakentaen näin kuvaa yrityksen liiketoiminnan jatkuvuuden näkökulmasta käsin huolestuttavasta asiantilasta. Tätä näkemystä vahvistaa yhtiön tilintarkastajien huolestuneisuuteen viittaaminen. Nimenomaan 1990-luvun alun tekstien osalta varsin negatiivisluonteista käsitystä omistavien perheiden osingonotosta on mahdollista tulkita yleisen taloudellisen tilanteen mahdollistamana käsityksenä. Maamme taloutta 1990-luvun alkupuolella "kurittanut" syvä lama on ollut omiaan kiinnittämään huomion yritysten käytettävissä oleviin pääomiin ja tähän liittyen samalla myös yritysten osakkeenomistajille suunnattuihin osinkoihin ja niiden suuruuteen.

Rahoitusresurssien rajallisuuden ohella perheomistuksen diskurssi yhdistää perheiden omistamisen aina 1970-luvulta 2000-luvulle asti julkisuudesta vetäytymiseen:..."*Vetäytyminen julkisuudesta on usein myös kotimaisten perheyritysten valinta...*(Ruohonen, *Talouselämä* 36/2002). Kyseinen merkityksenanto kiinnittyy ennen kaikkea itse omistavien perheiden haluun pysyttäytyä poissa julkisuudesta. Tätä ilmentää alla oleva tekstinäyte, jossa sukuyritys Rettigin *suhde julkisuuteen* liittyy omistajasuvun määrittämiseen *julkisuutta kaihtavaksi/ujoksi*:

*...Julkisuutta tähän asti kaihtanut omistajasuku on antanut pikkusormensa sekä julkisuudelle että tupakan piilomainonnalle. Rettigin suhde julkisuuteen kun ei ole ongelmallinen vain omistajan ujouden, vaan myöskin holhoavan yhteiskunnan mainoskieltojen vuoksi... (Monto, *Talouselämä* 5/1988)*

Kyseisen merkityksenannon kiinnittyminen itse omistavien perheiden haluun pysyttäytyä poissa julkisuudesta mahdollistaa näkemyksen, jonka mukaan talousjournalismin henkilöitymisellä (Mikkonen 1998, 254-256) on ollut oma roolinsa sen rakentumisessa. Talousjournalismin henkilöitymisen myötä itse omistavat perheet hahmottuvat talousjournalismin kiinnostuksen kohteiksi. Tästä johtuen heidän halunsa pysyttäytyä poissa julkisuudesta saa runsaasti palstatilaa ennen kaikkea siinä merkityksessä, että sen katsotaan ongelmallistavan itse perheyrityksen julkisuussuhteen. Tätä ilmentää myös yllä esitelty tekstinäyte,

jossa *Rettigin suhde julkisuuteen rakentuu ongelmalliseksi* muun muassa omistajan ujuden vuoksi.

Myös talousjournalismin nykyisen suuntautumisen voi tulkita vaikuttaneen siihen, että perheiden omistaminen yhdistyy perheomistuksen diskurssissa julkisuudesta vetäytymiseen. Nykyisessä talousjournalismissa painottuu entisen, lähinnä kansantaloudellisen näkökulman sijaan yritystalouden seuranta talousjournalismin keskittyessä pitkälti juuri pörssiin listautuneisiin yrityksiin. Kyseistä keskittymistä selittää osin pörssiyritysten varsin aktiivinen tiedotustoiminta. Pörssiyritysten aktiivisen tiedotustoiminnan taustalla on laaja tiedotamisvelvollisuus, joka nojaa niin arvopaperimarkkinalakiin kuin pörssin omiin, yksityiskohtaisempiin sääntöihin, jotka edellyttävät pörssiyritysten tiedottavan tasapuolisesti ja viipymättä kaikista osakkeensa arvoon olennaisesti vaikuttavista seikoista. (Ahtiainen 2001, 9; Koljonen & Heikkilä 2002, 7-8). Juuri pörssiyritysten aktiiviseen tiedotustoimintaan verrattuna pörssilistaamattomien perheyriitysten lain vaatimusten mukainen tiedotustoiminta voi näyttäytyä julkisuudesta vetäytymisenä.

Perheiden omistaminen näyttää yhdistyvän eritoten tutkimusajanjaksoni alkupuolen osalta käsitykseen omistavia perheitä edustavien hallitusten puheenjohtajien ja perheen ulkopuolisten toimitusjohtajien välisestä toimivaltaristiriidoista:

...Erityisesti perheyriityksissä sukupolvenvaihdos saattaa olla tuskallinen vaihe, jos entinen johto hallituksen puheenjohtajan paikalta puuttuu kärkkäästi päivittäiseen liiketoimintaan... (Monto, Talouselämä 31/1980)

...Iskussa valta on keskittynyt pitkälle vuorineuvos Vikströmille. Hän ja toimitusjohtaja Roine, 42 vetävät yritystä. Roine tuli taloon Teollisuuden verovaliokunnan sihteerin toimesta vuonna 1975. Oy Iskun Tehtaiden toimitusjohtaja hänestä tuli kaksi vuotta myöhemmin. Roine sanoo, ettei miesten välillä ole toimivaltaristiriitoja... (Vuonamo, Talouselämä 25/1984)

Ensimmäisessä tekstinäytteessä kyseiseen toimivaltaristiriitaan viitataan entisen johdon kärkkäällä puuttumisella päivittäiseen liiketoimintaan. Tässä yhteydessä toimivaltaristiriita yhdistyy perheyriitysten sukupolvenvaihdostilanteisiin, joissa omistavaa perhettä edustava toimitusjohtaja siirtyy hallituksen puheenjohtajaksi ja uusi, perheen ulkopuolinen toimitusjohtaja tulee yritykseen. Jälkimmäisessä tekstinäytteessä käsitys omistavia perheitä edustavien hallitusten puheenjohtajien ja perheen ulkopuolisten toimitusjohtajien välisestä toimivaltaristiriidoista on hahmotettavissa eksplisiittisesti, kun Oy Iskun Tehtaiden toimitusjohtaja kieltää kyseisten ristiriitojen esiintymisen omalla kohdallaan.

Myös perheyriitystutkimuksissa esiintyy viittauksia perheomistukseen yhdistetyistä toimivaltaristiriidoista. Tältä osin kyse on perheyriityksiin yhdistetystä organisaatorakenteiden epäselvyydestä, joka näyttäytyy niin auktoriteetin ja vastuunkannon jakoon liittyvänä yleisenä epäselvyytenä kuin organisaation päätöksentekohierarkian sivuuttamisena (ks. esim. Kets de Vries 1993, 315-316).

Huomion kohdistumista perheomistukseen yhdistettyihin toimivaltaristiriitoihin näyttäisi suurelta osin selittävän osakeyhtiömuotoisuuden syntyyn ja organisaatorakenteiden monimutkaistumiseen liitetty omistamisen ja johtami-

sen eriytyminen. Tämä eriytyminen on tulkittavissa näkyvällä tavalla myös suomalaisesta lainsäädännöstä. Vuoden 1980 alussa voimaan astunut osakeyhtiölaki (OYL, 734/1978) eriytti osakeyhtiön juoksevan hallinnon hallituksen sijaan nimenomaan yhtiön toimitusjohtajan vastuulle. Omistamisen ja johtamisen eriytyneisyys on tulkittavissa myös aina 1990-luvulle asti maamme elinkeinoelämässä vallinneesta toimivan johdon, ja erityisesti toimitusjohtajan valtaa korostaneesta organisaatiokulttuurista (Alasuutari 2004, 5-6; 12). Toisin sanoen, käsitys omistamisen ja johtamisen eriytyneisyydestä näyttää yleisesti mahdollistaneen huomion kiinnittymisen perheyriytyksissä esiintyviin toimivalta-asetelmiin.

Tutkimusaineistossani viitataan edellisten ohella myös varsin toistuvasti perheiden omistamiseen yhdistettyyn nepotismiin, eli sukulaisten suosimiseen. Itse nepotismin käsite esiintyy kuitenkin teksteissä vain harvoin. Muun muassa alla oleva tekstinäyte on siitä harvinainen, että siinä kielletään eksplisiittisesti Ahlströmin omistajasukua edustavan Krister Ahlströmin valinnan yhteys *nepotismiin*, eli *sukunimen perusteella* tapahtuneeseen valintaan:

Ei ollut nepotismia. Vuonna 1982 Krister Ahlströmillä oli takanaan komea karriereeri Wärtsilässä, kun Ahlströmin hallituksen silloinen pj. Börje Ahlström kutsui hänet sukuyhtiön pääjohtajaksi. Helsingin Sanomat äityi myöhemmin vinoilemaan, että Krister tekee hullun lailla töitä näyttääkseen, ettei häntä valittu sukunimen perusteella...(Mikkonen, Talouselämä 3/1989).

Useimmiten viittaus mahdolliseen nepotismiin on tulkittavissa Talouselämä-lehden teksteistä itse omistaviin perheisiin yhdistyvistä puheenvuoroista, joissa korostetaan omistajaperheen jäsenten kohdalla sovellettujen vaatimusten samankaltaisuutta perheen ulkopuolisiin sovellettujen vaatimusten kanssa:...Toisaalta Börje Ahlström korostaa, että perheen jäseniltä edellytetään tänään samaa mitä muiltakin...(Kunnas, Talouselämä 34/1978). Käsitys perheomistukseen yhdistetystä nepotismista on hahmotettavissa myös perheyriytystutkimuksista, joissa sillä viitataan ennen kaikkea kyvyiltään kyseenalaisten perheenjäsenten palkkaamiseen perheyriytyksen palvelukseen (ks. esim. Kets de Vries 1993, 316).

Edellä mainittujen toimivaltaristiriitojen tavoin myös käsityksen perheiden omistamiseen yhdistyvistä nepotismista voi tulkita mahdollistuneen omistamisen ja johtamisen eriytyneisyyden myötä. Näin siksi, että kyseisen eriytyneisyyden on perheyriytystutkijoiden toimesta todettu merkinneen jo lähtökohdasta oletusta perheyriytyksen johdossa olevien perheenjäsenten "epäammattimaisuudesta" (Hall & Nordqvist 2008).

Perheomistuksen diskurssi yhdistää aina 1980-luvun alkupuolelta lähtien perheiden omistamisen myös niin sanottuun kolmannen polven rappioon, millä viitataan perheyriytyksen elinkaareen päättymiseen kolmanteen omistajapolveen mennessä. Tutkimusajanjaksoni osalta ensimmäinen viittaus kolmannen polven rappioon on hahmotettavissa 1980-luvun alun asiantuntija-artikkelista. Kyseisessä artikkelissa professori Jorma Ahvenainen tarkastelee suomalaisen liikeporvariston kehitystä tukeutuen selvityksiin maamme 1800-luvun loppupuolella perustettujen yritysten myöhemmistä vaiheista: *Porvarisperheiden rappio*.

Kolmas sukupolvi tuhoaa sen, minkä ensimmäinen polvi on luonut ja toinen säilyttänyt. Tämän osoittaa suomalaisen liikeporvariston kehitys... (Ahvenainen, Talouselämä 37/1983).

Myöhemmissä Talouselämä-lehden teksteissä viittaus kolmannen polven rappioon toimii muun muassa yksittäisten perheyriytysten jatkuvuuden poikkeuksellisuuden rakentajana. Tästä esimerkkinä alla oleva tekstinäyte, jossa Bernerien perheyriytksen jatkuvuuden poikkeuksellisuus tulee rakennetuksi ilmaisulla: *ja vieläkin on firma pystyssä*. Kyseinen tekstinäyte ilmentää samalla omistavien perheiden positioitumista perheomistuksen diskurssissa myös nimenomaiseksi *perheeksi*:

Perhe on Bernereille paras. Hokeman mukaan ensimmäinen polvi rakentaa, toinen laajentaa ja kolmas rahastaa. Bernereillä on menossa jo neljäs polvi ja vieläkin on firma pystyssä... (Korhonen, Talouselämä 23/1993).

Käsitys perheiden omistamiseen liitetystä kolmannen polven rappiosta uusintaa varsin selkeästi taloushistoriallisen tutkimuksen parissa esiintyvää näkemystä niin sanotun "Buddenbrooks-vaikutuksen" olemassaolosta. "Buddenbrooks-vaikutus" on saanut nimensä saksalaisen Thomas Mannin kuuluisasta teoksesta (Buddenbrooks, 1901), jossa tämä luo kuvaa lyypekkiläisen kauppiasperheen noususta ja rappeutumisesta. Kyseiseen teokseen nojaten "Buddenbrooks-vaikutuksella" viitataan yleisesti perheiden vaikeuksiin hallita sukupolvesta toiseen yhä kasvavaa ja monimutkaistuvaa yritystoimintaa (ks. Colli 2003, 13). Perheyriytystutkimuksen parissa käsitys kolmanteen omistajapolveen päättyivistä perheyriytksistä ilmenee eritoten perheyriytysten selviytymiseen liittyvinä arvioina. Erään usein siteeratun arvion mukaan vain noin 30 prosenttia perheyriytksistä säilyy toiselle sukupolvelle ja vain noin 15 prosenttia kolmannelle sukupolvelle (Beckhard & Dyer 1983).

Käsitystä perheiden omistamiseen yhdistetystä kolmannen polven rappiosta on mahdollista osin selittää sillä, että kolmanteen omistajapolveen ehtineet perheyriytokset ovat jo sen verran suuria yrityksiä, että niiden kohtaloon kiinnitetään jo tästä syystä runsaasti huomiota. Kyseiseen selitykseen viitataan myös professori Jorma Ahvenaisen artikkelissa: *...Kolmanteen polveen ehtineet yritykset usein ovat kuitenkin ulkoisesti niin komeita, että niiden siirtyminen toisiin käsiin tai loppuminen herättää tavallista enemmän huomiota. (Ahvenainen, Talouselämä 37/1983).*

Edellä esiteltyjen, lähinnä negatiiviseksi luonnehdittavissa olevien merkityksenantojen joukkoon on lisättävissä myös käsitys perheiden omistamiseen liitetystä perheenjäsenten keskinäisistä valtataisteluista. Alla olevassa tekstinäytteessä on kyse Pukevan omistajaperheen veljesten välille rakentuvasta valtataistelusta, joka on hahmotettavissa myös veljesten omista puheenvuoroista (*Pari vuotta sitten oli sopeutumisvaikeuksia*):

Veljesten kilpailu. Veljesten valtataistelu on Pukevassa ollut viime vuodet melko avointa. Peittelemättä se on näkynyt niin tiedotustilaisuuksissa kuin nimitysuutisten venkslailussakin. "Oikeastaan kohisijat ovat ajastaan jäljessä. Pari vuotta sitten oli sopeutumisvaikeuksia, kun olin hiljattain tullut taloon", Ralph Jaari myöntää ja esittelee Ray Jaarin työhuoneenne seinälle raamitettua piirrosta, jossa kukkoilevat Taistelevat metsot. Veljekset saivat taulun,

jossa linnuille on piirretty poikien päät, pari vuotta takaperin lahjaksi henkilökunnalta... (Punkari, Talouselämä 20/1983).

Käsitys perheiden omistamiseen liitetyistä perheenjäsenten keskinäisistä valtataisteluista näyttäisi uusintavan jo perheyritystutkimuksen pioneerijulkaisuista hahmotettavissa olevaa näkemystä perheyrityksiin yhdistetystä perheenjäsenten keskinäisistä ristiriidoista (ks. esim. Levinson 1971). Merkityksenannon taustalla voi tulkita olevan varhaista johtamis- ja organisaatiotieteellistä ajattelua ilmentävä lähtökohtainen oletus perheeseen ja perhe-elämään yhdistettyjen tunteiden haitallisuudesta yritystoiminnalle (ks. esim. Donnelley 1964, 55). Huomion kiinnittymistä omistajaperheiden jäsenten keskinäisiin valtataisteluihin on mahdollista selittää oman tutkimusaineistoni osalta myös journalismin logiikkaan yleisesti liitetyllä ristiriitojen ja konfliktien rakentelulla (Luostarinen & Uskali 2004). Mahdollisiin valtataisteluihin tarttuminen tarjoaa talousjournalismin näkökulmasta käsin merkittävän mahdollisuuden herättää lukijoiden mielenkiinto.

Edellä esiteltyjen, lähinnä negatiivisten merkityksenantojen ohella perheomistuksen diskurssista on hahmotettavissa myös positiivisia merkityksenantoja. Näin eritoten 1980-luvulta alkaen perheiden omistamisen tullessa yhdistetyksi ensinnäkin päätöksenteon nopeuteen:

...Nopeat päätökset. Iskussa valta on keskittynyt pitkälti vuorineuvos Vikströmille...."On tiettyä etua siitä, että päätöksen teko ja omistaminen ovat keskittyneet samaan persoonaan, operatiivinen johto saa näin nopeita päätöksiä..." (Vuonamo, Talouselämä 25/1984)

Yllä olevassa tekstinäytteessä *nopeat päätökset* kiinnittyvät Iskun omistajaperhetä edustavaan vuorineuvos Vikströmiin liitettyyn *keskittyneeseen valtaan*, jolla tässä yhteydessä viitataan yrityksen toimintaa koskevaan *päätöksen tekoon*. Toisin sanoen, siinä missä omistajaperheisiin yhdistetty valta määrittyy niin toimivaltaristiriitojen kuin perheenjäsenten keskinäisten valtataisteluiden puitteissa lähinnä negatiivissävyiseksi, hahmottuu sama valta nopean päätöksenteon merkityksessä valtaosin positiivissävyiseksi. Tätä muutosta on mahdollista selittää 1980-luvun alkuun ajoitetulla ja yhä jatkuvaksi katsotulla globalisaation kolmannella aallolla (Kotilainen & Kaitila 2002, 103). Talouden globalisoitumisen voi ennen kaikkea yritysten toimintaympäristöön yhdistettyjen nopeiden, systemaattisten muutosten myötä tulkita mahdollistaneen huomion kiinnittymisen yritysten strategiseen ketteryuteen, eli kykyyn tehdä nopeita strategisia päätöksiä (Kosonen & Doz 2008, 16-19).

Käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä päätöksenteon nopeudesta on tuttu myös perheyritystutkimuksista. Vain muutamaan perheenjäsenen keskittyvän päätöksenteon katsotaan lisäävän perheyritysten joustavuutta, mikä edesauttaa niiden sopeutumista yritys ympäristössä tapahtuviin muutoksiin (Cromie, Stephenson & Monteith 1995; Tagiuri & Davis 1996).

Päätöksenteon nopeuden ohella positiivissävyisestä merkityksenannosta on kyse myös perheiden omistamisen yhdistymisessä pääoman kärsivällisyyteen:

...Jos Paulig ei olisi sukuyritys, sen mahdollisuudet ydintoiminnan verkkaiseen kehittämiseen olisivat rajalliset, minkä toimitusjohtaja Rauno Paajanen tietää. Hän kiittää vuosikertomuksessa Pauligin perheyrittäjyyskulttuuriin sisältyvää kärsivällisyyttä, joka saattaa ylittää markkinaehtoisten sijoittajien hyväksymät aikarajat... (Rajalahti, Talouselämä 27/1998)

Yllä olevassa tekstinäytteessä käsitys kärsivällisestä pääomasta on hahmotettavissa viittauksesta Pauligin *perheyrittäjyyskulttuuriin sisältyvään kärsivällisyyteen*. Perheomistuksen diskurssin taustalla oleva perheyrittäjien ja pörssiyritysten välinen vastakkainasetelma näyttäytyy kyseisen kärsivällisyyden suhteuttamisessa *markkinaehtoisten sijoittajien hyväksymiin aikarajoihin*. Toisin sanoen, perheyrittäjien omistajaperheet rakentuvat tämän myötä pörssiyritysten markkinaehtoisia sijoittajia kärsivällisemmiksi omistajiksi. Pääoman kärsivällisyys yhdistyy yllä olevassa tekstinäytteessä edelleen Pauligin *mahdollisuuteen kehittää ydintoimintojaan verkkaiseen tahtiin*.

Perheiden omistamiseen yhdistettyyn pääoman kärsivällisyyteen viitataan tutkimusaineistossani myös *kvartaali* -käsitteen avulla: *...(p)erheyrittäjien kvartaali on 25 vuotta eli yksi sukupolvi... (Vihma, Talouselämä 23/2005)*. Kyseisen käsitteen avulla mahdollistuu sellaisen vastakkainasettelun rakentaminen, jossa osapuolina ovat yhtäältä pörssiyrityksiin yhdistetty kolmen kuukauden tarkasteluper-spektiivi ja toisaalta taas perheyrittäjien yhdistetty kokonaisen sukupolven tarkasteluajanjakso.

Käsitys perheiden omistamiseen liitetystä kärsivällisestä pääomasta uusintaa perheyrittäjätutkimuksista hahmotettavissa olevaa näkemystä, jonka mukaan perheet sijoittavat pääomiaan yrityksiinsä pitkän tähtäimen tuottohorisontilla verrattuna pörssiyritysten sijoittajakuntaan, jonka katsotaan yleisesti arvioivan yrityksen tuloksenteekokykyä lyhyen tähtäimen tuotto-odotusten näkökulmasta käsin. Pitkän tähtäimen tuottohorisontin myötä perheyrittäjillä katsotaan olevan paremmat mahdollisuudet investoida pitkäjänteisesti tulevaisuuden kasvukykyä varmistaviin, innovatiivisiin strategioihin ilman pelkoa yritykseen sijoitetun pääoman likvidoinnista. (ks. esim. Reynolds 1992; Teece 1992; Aronoff & Ward 1995).

Kuva kärsivällistä pääomaa omaavista perheyrittäjistä ajoittuu 1990-luvun puolivälistä alkunsa saavalle aikakaudelle, jolloin maamme pörssiyritysten ulkomaalaisomistuksen on nähty kasvaneen perin merkittävässä määrin (ks. esim. Andersen, Kuosa & Riipinen 2005, 9). Erityisesti yhdysvaltalaisen sijoitusrahastojen merkittävän omistuosuuden kasvun myötä amerikkalainen sijoittajakulttuuri sai tuolloin jalansijan maamme taloudessa. Tämä johti taas muutoksiin yritystoiminnan tavoitteissa, sillä ulkomaista pääomaa saadakseen yritysten oli nostettava tärkeimmäksi tavoitteekseen omistajien saaman tuoton maksimoinnin. (Puttonen 2004, 16; Tainio 2000).

Lyhyen tähtäimen sijoitusajattelu on yhdistetty ennen kaikkea amerikkalaiseen institutionaaliseen sijoittajakulttuuriin. Kyseistä sijoittajakulttuuria kohtaan onkin esitetty jo 1990-luvulta lähtien kasvavaa kritiikkiä. Amerikkalaisen institutionaalisen sijoittajakulttuurin leviämisen myötä kokonaisten toimialojen on katsottu voivan jäädä vaille pitkän aikahorisontin taloudellista kasvua edistävää kärsivällistä pääomaa. (ks. esim. Porter 1992). Kyseisen, lyhyen tähtäimen

sijoittajakulttuurin maailmanlaajuisen leviämisen voi täten ymmärtää omalta osaltaan ohjanneen huomion perheyriyksen pääoman kärsivällisyyteen.

Positiivisiin merkityksenantoihin lukeutuu myös käsitys perheiden omistamiseen liitetystä perinnön velvoittavuudesta. Kyseinen merkityksenanto on tulkittavissa muun muassa Lindström-konsernin silloisen toimitusjohtajan, omistajaperhettä edustavan Jukka Roihan haastattelusitaatista: "*Perheyriyksen on lainassa kullakin sukupolvella, ja lainasta on pidettävä hyvää huolta.*" (Lilius, *Talouselämä* 39/2005). Käsitys perheyriyksestä kullakin sukupolvella lainassa olevana "kohteena" on ensinnäkin tulkittavissa perheyriyksen määrittämiseksi perheen hallussa olevaksi perinnöksi, jonka on tarkoitus siirtyä sukupolvelta toiselle. Kyseisen käsityksen yhteydessä viitattu hyvän huolenpidon vaatimus korostaa kullakin sukupolvella olevaa velvoitetta huolehtia perinnöstä. Perheiden omistamiseen yhdistetyn perinnön velvoittavuuden voi tulkita liittyvän suomalaisen elämää aina keskiajalta asti ohjanneeseen talonpoikaiseen perinteeseen. Jo varhaisen kirjallisuuden puitteissa niin maan, pellon ja talon omistaminen, niiden hyvä hoitaminen sekä säilyttäminen on näkyvällä tavalla määrittynyt suomalaisuuden ytimeksi. (Peltomäki 2002, 59; Lassila 2005, 88).

Käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä perinnön velvoittavuudesta on tuttu myös perheyriystudkimuksen parista. Perinnön velvoittavuuden on muun muassa hahmotettu olevan eräs perheyriyksen pitkäikäisyyden mahdollistava tekijä (ks. esim. O'Hara 2004).

Perheomistuksen diskurssi rakentaa myös nimenomaan 2000-luvulla hyvin näkyvällä tavalla käsitystä perheiden omistamisen yhteydestä työllistävyyteen. Viitataan tällä siihen, että kyseiseen merkityksenantoon viittaavia merkitysvihjeitä on hahmotettavissa useasta uuden vuosituhannen puolen tekstistä. Esimerkkinä alla oleva tekstinäyte, joka on poimittu silloisen hallituksen käynnistämään yrittäjyys Hankkeeseen liittyneestä uutisoinnista. Silloisen pääministerin, Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmassa esitellyn yrittäjyys Hankkeen eräänä tehtävänä oli selvittää mahdollisuudet edistää perheyriyksen sukupolvenvaihdoksia (Valtioneuvoston kanslia 1999):

*...Perheyriyksen Liiton varapuheenjohtaja, Alcolin pääomistaja ja toimitusjohtaja Magnus Bargum perustelee perintö- ja lahjaverotuksen helpottamista sillä, että nyt sukupolven vaihtuminen saattaa johtaa tilanteisiin, joissa verot heikentävät yrityksen taloutta ja sitä kautta työllistämiskykyä... (Lilius, *Talouselämä* 17/2000)*

Yllä olevassa tekstinäytteessä käsitys perheiden omistamiseen liitetystä työllistävyydestä on tulkittavissa Perheyriyksen liiton silloiseen varapuheenjohtajaan, Magnus Bargumiin yhdistyvistä näkemyksestä, jonka mukaan nykyinen perintö- ja lahjaverotus saattaa johtaa (perhe)yrityksen *työllistämiskyvyn* heikentymiseen. Perheiden omistamiseen yhdistetyn työllistävyyden ohella tekstinäyte ilmentää samalla kyseiseen merkityksenantoon tiukasti kiinnittyviä huojennusvaatimuksia, jotka kohdistuvat ensisijaisesti voimassa olevaan perintö- ja lahjaverotukseen (...*Magnus Bargum perustelee perintö- ja lahjaverotuksen helpottamista...*).

Käsitys perheiden omistamisen yhteydestä työllistävyyteen uusintaa perheyrittäjä tutkimuksen parissa jo 1990-luvun puolella yleistyneiden kontribuutiotutkimusten rakentamaa näkemystä perheyrittäjien merkittävästä kansantaloudellisesta merkityksestä eritoten työllistävyyden suhteen (ks. esim. Ast-rachan & Shanker 2003; IFERA 2003). Tämän myötä perheomistuksen diskurs-sin voi tulkita "kansantaloudellistuneen" siinä mielessä, että perheiden omista-misen merkityksellisuutta on ryhdytty yksittäisten yritysten toiminnan ohella tarkastelemaan kokonaisten kansantalouksien näkökulmasta käsin.

Kyseistä merkityksenantoa taustoittaa jo 1990-luvun alun maailmanlaajui-sen taantuman myötä esiin noussut yleiseurooppalainen huoli kansantalouksi-en työllisyys tilanteesta. Vuoteen 1994 mennessä lähes kaikki Euroopan maat kärsivät yhdysvaltalaisiin tilastoihin verrattuna korkeasta ja itsepintaisesta työt-tömyydestä. (Goul Andersen & Jensen 2002). Suomen osalta 1990-luvun alun niin sanotun suuren laman aikakaudella työttömyys nousi pahimmillaan jopa 20 prosenttiin (Kiander & Vartia 1998, 3). Näin ollen, kyseisen merkityksenan-non voi tulkita mahdollistuneen ennen kaikkea siksi, että työttömyydestä oli jo 1990-luvulta lähtien rakentunut merkittävä kansantaloudellinen ongelma.

Kyseisen merkityksenannon taustalla oleva perheyrittäjien ja pörssiyritys-ten välinen vastakkainasetelma on hahmotettavissa eritoten alla olevasta teksti-näytteestä, joka ajoittuu uuden vuosituhannen alkuvuosina koettuun maail-mantalouden taantumaa. Kyseisessä tekstinäytteessä SGN Groupin omistaja-perhettä edustavaan toimitusjohtajaan yhdistyvä haastattelusitaatti rakentaa kuvaa perheyrittäjien *pitkäjänteisestä* henkilöstöpolitiikasta verrattuna pörssi-yhtiöiden *äkkinäisiin henkilöstöpoliittisiin käännoiksiin*:

"Minulle työntekijän irtisanominen on henkilökohtainen tappio, jos se tapahtuu tuotannollis-in tai taloudellisin perustein", SGN Groupin pääomistaja ja toimitusjohtaja Sam Nieminen sanoo. Hän kummastelee pörssi-yhtiöiden äkkinäisiä käännoiksiä henkilöstöpolitiikassa. "Totta kai on selvää, että tilanne näytti kovimman nousuhuuman aikana erilaiselta, enkä halua arvostella muiden yritysten toimia. Meille viime vuosikymmenen lama osoitti, että yritys tarvitse pitkäjänteisyyttä omilla kasvuarvioissaan ja kasvuun liittyvässä henkilöstön palkkaamis-sessa. Yrityksen ja työntekijän suhde voi kestää vuosikymmeniä."... (Kankare, Talouselämä 40/2002)

Eurooppalaisia kansantalouksia vaivanneen työttömyyden ohella käsitystä perheiden omistamisen yhdistymisestä työllistävyyteen näyttäisi selittävän myös uuden vuosituhannen alkupuolella maassamme käynnistynyt verouudis-tus. Paavo Lipposen II-hallitus käynnisti vuonna 2001 kansainvälisen kehityk-sen vauhdittamana yritys- ja pääomaverouudistuksen, jonka tavoitteena oli säi-lyttää maamme yritys- ja pääomaverotuksen kilpailukykyisyys kiristyneessä kansainvälisessä verokilpailussa (Möttönen 2005, 32-34). Kyseinen uudistus näyttää selkeästi kytkeytyvän myös perheyrittäjien työllistävyyden korostumi-seen. Näin siksi, että kyseiseen merkityksenantoon oleellisesti liittyvä kritiikki voimassa olevaa verolainsäädäntöä kohtaan tulee perintö- ja lahjaverotuksen ohella yhdistetyksi myös tuolloin käynnissä olleeseen yritys- ja pääomaverouu-distukseen:

...”Siksi valtiovarainministeriön kaavailut osinkoverotuksen kiristämiseksi ovat uhka perheyrittäjien kyvylle työllistää. Tämä luo suuret paineet kahden seuraavan tilinpäätöksen pohjalta maksaa tavanomaisia suurempia osinkoja tulevien veronkorotusten varalta”, Perheyrittäjien Liiton pääsihteeri Anders Blom toteaa.... (Kankare, Talouselämä 40/2002)

Yllä olevassa tekstinäytteessä Perheyrittäjien liiton silloisen pääsihteerin, Anders Blomin haastattelusitaatista poimittavissa oleva viittaus *valtiovarainministeriön kaavailuihin osinkoverotuksen kiristämiseksi* on selkeästi yhdistettävissä tuoloin käynnissä olleeseen yritys- ja pääomaverouudistukseen. Kyseiset *kaavailut* yhdistyvät edelleen käsitykseen perheiden omistamiseen yhdistetystä työllistävyydestä nimenomaan siltä osin, että niiden katsotaan olevan *uhka perheyrittäjien kyvylle työllistää*.

Työllistävyyden merkityksenanto yhdistyy Talouselämä-lehden teksteissä useimmiten Perheyrittäjien liittoon ja sen voimassa olevaa verolainsäädäntöä koskeviin kannanottoihin. Tätä ilmentävät myös yllä esittelemäni tekstinäytteet. Näin ollen, kyseisen merkityksenannon rakentumisen voi tulkita olleen kiinteässä yhteydessä Perheyrittäjien liittoon ja sen kansalliseen edunvalvontatyöhön.

Vastakkainasetelmansa ja yksittäisten merkityksenantojensa myötä Talouselämä-lehden teksteistä hahmottamani perheomistuksen diskurssi näyttäisi pääosin uusintavan perheyrittäjätutkimuksen parista tulkitsemaani perheomistuksen näkökulmaa perheiden omistamiseen. Käytännössä tämän voi tulkita viittaavan siihen, että tiedemaailmalle ominainen tapa tarkastella perheiden ominaista on eritoten liiketaloustieteellisen koulutuksen myötä "sulautunut" osaksi omalle yhteiskunnallemme ominaisia tapoja hahmottaa omistavia perheitä ja heidän toimintaansa.

5.3 Keskittyneen omistuksen diskurssi

Keskittyneen omistuksen diskurssi on 1980-luvun teksteistä lähtien tutkimusaineistostani hahmottamani diskurssi, joka merkityksellistää perheiden omistamisen ennen kaikkea sijoittajien saamaan tuottoon vaikuttavaksi omistusmuodoksi, josta käytetään nyt nimenomaisen keskittyneen omistuksen käsitettä. Kyseinen käsite viittaa pörssilistattujen perheyrittäjien omistusrakenteeseen, jonka hahmotetaan olevan perheen(/suvun) suureen osakkeenomistukseen ja äänivaltaan viitaten keskittynyt suhteessa hajaomisteisiin pörssiyrityksiin, joissa osakkeenomistus ja äänivalta jakaantuu tasaisemmin eri osakkeenomistajatahoille:

...Osakkeen likviditeetti on kummallakin heikko, koska yhtiöt ovat pörssijättien keskellä pieniä ja niiden omistus on keskittynyt. Santasalo-JOT järjesti viime vuonna sekä tavallisen että suunnatun osakeannin. Niiden jälkeenkin Heikki Lehtonen, hänen isänsä Yrjö M. Lehtonen ja muu perhe omistavat kuutisenkymmentä prosenttia Santasalosta. Rauten viimevuotisessa listautumisannissa Mustakallion suku päästi käsistään 30 prosenttia yhtiön osakkeista mutta vain vajaan viisi prosenttia äänivallasta...(Malin, Talouselämä 33/1995)

Yllä olevassa tekstinäytteessä Santasalo-JOT:iin ja Rauteen yhdistyvä keskittynyt omistus viittaa omistajaperheiden hallussa olevaan osake-enemmistöön ja tähän kytkeytyvään äänivaltaan. Keskittyneen omistuksen diskurssin omaamaan sijoittajanäkökulmaan taas viittaa kyseisten perheyritysten keskittyneeseen omistukseen yhdistyvä osakkeen likviditeetin heikkous. Näin siksi, että osakkeen likviditeetti, eli vaihtuvuus on ennen kaikkea sijoittajien näkökulmasta käsin merkityksellinen tapa tarkastella pörssilistattujen perheyritysten osakkeiden omistamisesta saatavaa tuottoa. Perheomistuksen diskurssista poiketen keskittyneen omistuksen diskurssi rakentaa täten kuvaa perheiden omistamisesta ennen kaikkea pörssilistattujen perheyritysten kautta. Tämän myötä kyseinen diskurssi on siinä mielessä merkityksellinen, että se murtaa perheomistuksen diskurssin rakentaman käsityksen perheiden omistamisen kiinnittymisestä vain pörssilistaamattomiin yrityksiin.

Se, että keskittyneen omistuksen diskurssi on tulkittavissa tutkimusaineistostani vasta 1980-luvun teksteistä lähtien on selitettävissä maamme rahoitusmarkkinoiden 1980-luvulle ajoitetulla vilkastumisella. Aina 1930-luvulta lähtien perin tiukasti säänneltyjä rahoitusmarkkinoitamme (Kiander & Vartia 1998) ryhdyttiin vapauttamaan asteittain vasta 1980-luvulla muiden Pohjoismaiden esimerkkiä seuraten (Laakso 2004, 12). Kyseisen vapauttamisen myötä osakerahoituksen merkitys kasvoi, mikä samalla johti osakemarkkinoidemme vaihdon selvään vilkastumiseen (Hyytinen, Kuosa & Takalo 2003, 267-270).

Osakemarkkinoidemme vilkastumisen myötä myös kotimaisen talousjournalismin on katsottu keskittyneen entistä vahvemmin osakemarkkinoihin ja sen puitteissa toimiviin pörssinoteerattuihin yrityksiin (ks. esim. Aittapelto & Koljonen 2006, 89). Oman tutkimusaineistoni osalta kyseinen keskittyminen ilmenee muun muassa selkeästi sijoittajille suunnattuina osioina (esim. Sijoituslehti/Sijoituselämä). Keskittyneen omistuksen diskurssi onkin valtaosin hahmotettavissa juuri kyseisiin osioihin liittyvästä kirjoittelusta.

Itse omistavat perheet tulevat keskittyneen omistuksen diskurssissa positioituiksi käsitteillä, jotka korostavat heidän asemaansa yhtiön suurimpina osakkeenomistajina sekä heidän osakeomistustensa mukanaan tuomaa valtaa suhteessa sijoittajiin. Alla olevissa tekstinäytteissä pörssilistattujen perheyritysten omistajaperheet määrittyvät niin *suuromistajiksi*, *vahvoiksi sukuomistajiksi*, *selkeiksi omistajiksi* kuin *isoiksi omistajiksi*:

...Hallitus on pitänyt suvun tyytyväisenä runsaalla 4,2 prosentin osinkotuotolla. Piensijoittajan on ollut mukava matkustaa suuromistajien sivellä. Fiskarsiin osingonmaksukykyä pitävät yllä laajat osakesijoitukset ja metsätulokset... (Koskinen, Talouselämä 36/2001)

...Vahvojen sukuomistajien vaikutus näkyy anteliaasta osinkopolitiikasta. Osinkoa on maksettu huonoinakin vuosina, joten tälle vuodelle voi ennustaa jopa osingon nousua... (Hammarsten, Sijoituslehti, 33/1992)

...Sundholm sijoittaa yleensä Rauten ja Koneen kaltaisiin yhtiöihin, joilla on savupiippuja ja selkeä omistaja. Iso omistaja takaa, ettei yrityksen johto ala pelata vain omaan pussiinsa vastoin pitkäaikaisia sijoituksia tekevien omistajien etua. " Kun iso omistaja katsoo omiensa perään, hän valvoo myös sijoittajan etua... (Koskinen, Talouselämä 26/2002)

Näiden subjektipositioiden osalta on ensinnäkin huomionarvoista se, että ne rakentuvat tutkimusaineistossani vasta 1990-luvun ja 2000-luvun teksteissä. Toisekseen, kyseiset subjektipositiot esiintyvät lähinnä sellaisissa yhteyksissä, joissa korostetaan keskittyneen omistuksen sijoittajille tuomia etuja. Toisin sanoen, kyseiset subjektipositiot ajoittuvat vasta aikakaudelle, jolloin maamme osakemarkkinoilla vallinnut sijoittajansuoja oli jo siinä määrin kehittynyt, että se mahdollisti huomion kiinnittymisen keskittyneeseen omistukseen nimenomaan sijoittajien näkökulmasta käsin yhdistettävissä oleviin hyötyihin. Näin ollen, kyseiset subjektipositiot ovat tulkittavissa varsin positiivisävyisiksi huolimatta siitä, että ne korostavat omistavien perheiden valtaa suhteessa sijoittajiin.

Keskittyneen omistuksen diskurssin taustalta on hahmotettavissa keskittynyttä omistusta ilmentävien pörssilistattujen perheyritysten ja hajaomisteisten pörssiyritysten välinen vastakkainasetelma. Tämä vastakkainasetelma on tulkittavissa eritoten alla olevasta tekstinäytteestä. Siinä pörssilistattua perheyritystä edustavan Hackmanin osakesarjojen yhdistäminen tulee ymmärretyksi yrityksen muuttumiseksi *niin sanotuksi normaaliksi yritykseksi*. Niin sanotun normaalin yrityksen voi tässä tapauksessa tulkita viittaavan Hackmanin muuttumiseen keskittynyttä omistusta ilmentävästä pörssilistatusta perheyrityksestä hajaomisteiseksi pörssiyritykseksi:

Hackmanista tuli syyskuun viimeisenä maanantaina niin sanottu normaali yritys...Osakesarjojen yhdistäminen on tullut tutuksi suomalaisille pörssiyrityksille. (Puustinen, Talouselämä 33/2002).

Hajaomisteisen pörssiyrityksen määrittäminen *niin sanotuksi normaaliksi yritykseksi* viittaa käsitykseen hajaomisteisen pörssiyrityksen määrittämisestä modernin talouden normiksi (ks. esim. Craig 2006, 1). Hajaomisteinen pörssiyritys tulee näin ollen ymmärretyksi "normaaliudeksi", johon muita "epänormaaleja" omistusmuotoja, kuten tässä tapauksessa keskittynyttä omistusta edustavia pörssilistattuja perheyrityksiä verrataan.

Yksittäiset perheiden omistamiselle annetut merkitykset viittaavat keskittyneen omistuksen diskurssissa keskittynyttä omistusta koskeviin luonnehdintoihin. Kyse on täten kyseiseen omistusmuotoon yhdistetyistä, ja nyt nimenomaan sijoittajien näkökulmasta käsin merkityksellisistä piirteistä, jotka perheomistuksen diskurssissa rakentuvien merkitysten tavoin vaikuttavat perheyritystutkijan näkökulmasta käsin varsin tutuilta. Eritoten 1980-luvulla kyseiset piirteet viittaavat perheiden omistamiseen yhdistettyyn eturistiriidan riskiin. Kyseisellä riskillä viitataan omistavien perheiden ja perheen ulkopuolisten sijoittajien etujen mahdolliseen ristiriitaisuuteen:

...Piensijoittaja on kahden osakesarjan yhtiössä erityisen turvaton. Hän on rahoittaja vailla rahavaltaa. Samanlaisia osakeyhtiön äänettömiä yhtiömiehiä olivat äsken myös ne puolisen-toistatuhatta Marimekon omistajaa, jotka saivat kuulla Armi Ratian rintaperillisten vaihtaneen perintönsä rahaksi ja Amerin osakkeiksi...(Monto, Talouselämä 6/1985)

...Marimekon rahastoantia on ehditty arvostella sisäänpäin lämpiäväksi vedoksi. Yhtiön on arvioitu pitävän silmällä ennen muuta A-sarjalla runsaan 80 prosentin äänienemmistöä hal-

litsevan Ratian suvun etuja. Esiin ovat tulleet myös parin vuoden takainen Bökarsin kartanon osto Armi Ratian perikunnalta sekä viime maaliskuussa tapahtunut Decembre Oy:n osto Ristomatti Ratialta. Ratia sanoo kiusaantuneensa näistä arvioista, joita hän pitää harhaan osuneina. "Marimekko on ollut ja on hyvä sijoitus kaikille osakkeenomistajille. Suvulla ei ole mitään etuoikeuksia. Sekä kartanon että Decembren osto ovat olleet Marimekon kannalta mielekkäitä kauppvoja, jotka sekä yhtiön hallinto että tilintarkastajat ja verottaja ovat sellaisiksi havainneet."... (Olkinuora, Talouselämä 25/1983)

...Kaiken yllä leijuu kuitenkin iso riski...Riski on moniulotteinen. Herlinien A-osakesarja hallitsee äänivaltaa yhtymässä... Suvun ja B-osakkaan edut eivät välttämättä käy ollenkaan yksin. A-osakkeen verotusarvo määräytyy B-osakkeen kurssin mukaan, eikä korkea kurssi voi viehättää A-osakkaita muutoin kuin jos he valmistautuisivat myymään osakkeensa pois. Kaikki tärkeät päätökset tekevillä A-osakkailla ei myöskään liene suurta intoa jakaa tulosta yhtiöstä ulos. He eivät itse osinkoja tarvinne, kun taas tuloksen sijoittaminen yhtymään kasvattaa heidän hallitsemaansa omaisuutta...(Olkinuora, Talouselämä 3/1987)

Yllä olevista tekstinäytteistä nimenomaan ylimmässä käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä eturistiriidan riskistä rakentuu viittauksilla sijoittajiin nähden vallassa oleviin omistaviin perheisiin, jotka voivat myydä osakkeitaan kolmannelle taholla sijoittajien edusta piittaamatta. Sijoittajien "vallattomuutta" suhteessa omistaviin perheisiin rakentavat muun muassa heihin liitetyt käsitteet rahoittaja vailla rahavaltaa sekä osakeyhtiön äänettömät yhtiömiehet. Omistavien perheiden ja sijoittajien väliseen eturistiriidan riskiin viittaa taas piensijoittajiksi määritettyihin sijoittajiin yhdistetty turvattomuuden käsite.

Keskimmäisessä tekstinäytteessä eturistiriidan riski rakentuu niin Marimekkoa koskevaan rahastoantiin kuin yhtiön tekemiin kiinteistökauppoihin ja yritysostoihin viitaten, sillä yhtiön on arvioitu kyseisten toimien myötä pitävän silmällä ennen muuta A-sarjalla runsaan 80 prosentin äänenemmistöä hallitsevan Ratian suvun etuja. Alimmassa tekstinäytteessä kyseinen riski tulee kiinnitetyksi Herlinien A-osakesarjan mukanaan tuomaan äänivaltaan Koneessa. Riskillä viitataan niin yhtiön osakkeen kurssiin kuin osingonjakoon liittyvään *suvun ja B-osakkaiden* etujen mahdolliseen ristiriitaan. Rahoitustieteelliseen kirjallisuuteen viitaten kyseen voi tulkita olevan pörssilistattujen perheyriyten eri äänilajisista osakesarjoista, jotka hajaomisteisen pörssiyrityksen normiin yhdistyvistä ääni/osake -periaatteen ideaalista poikkeavana mahdollistavat kyseisten osapuolten välisen eturistiriidan näkökulman. Ääni/osake -periaate nojaa näkemykseen kaikille osakkeenomistajille yhteisestä, osakkeen arvon maksimoimiseen tähtäävästä päämäärästä. Tällöin osakkeenomistukseen liittyvien varallisuus- ja hallinnoimisoikeuksien tasapainon (ääni per osake) katsotaan johtavan kyseisen päämäärän toteutumiseen kaikkien osakkeenomistajien käyttäessä äänivaltaansa sen puolesta. (ks. esim. Easterbrook & Fischel 1983).

Yksi osake, yksi ääni -periaatteen ideaalista poiketen Suomen lainsäädäntö on vuoden 1978 uuden osakeyhtiölain (734/1978) myötä sallinut äänioikeuden porrastuksen siten, että äänimäärältään suurimmalla osakesarjalla saa olla maksimissaan 20 -kertainen äänimäärä muihin osakesarjoihin verrattuna. Kyseiseen lain suomaan mahdollisuuteen pohjaten maamme pörssiyritysten joukossa on muun muassa Ruotsin ja muutaman muun Euroopan maan tapaan (ks. esim.

Puttonen 2004, 43) yrityksiä, joissa kyseinen äänioikeuden porrastus on käytössä. Näihin yrityksiin lukeutuvat myös pörssilistatut perheytykset.

Rahoitustieteellinen tutkimus yhdistää eri äänilajisiin osakesarjoihin käsityksen vähemmistöomistajien hyvinvoinnin kustannuksella tapahtuvasta suuromistajan hyvinvoinnin maksimoinnista. Tällä viitataan muun muassa suuromistajan mahdollisuuteen huolehtia äänivaltansa turvin siitä, että osinkoja ei jaeta. Toisaalta suuromistajan katsotaan myös äänivaltansa turvin voivan tavoitella omia, tuottojen maksimoinnista poikkeavia päämääriä. (ks. esim. Shleifer & Vishny 1997; Morck, Stangeland & Yeung 2000). Tutkimusaineistostani hahmotettavissa oleva käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä eturistiriidan riskistä näyttääkin varsin selkeästi uusintavan rahoitustieteellistä näkemystä eri äänilajisiin osakesarjoihin yhdistetyistä riskeistä nimenomaan vähemmistöomistajia edustavien sijoittajien näkökulmasta käsin.

Mitä tulee eturistiriidan riskin rakentumiseen eritoten 1980-luvulla, niin kyseistä ajoittumista selittää maamme osakemarkkinoilla vallinneen sijoittajansuojan silloinen kehittymättömyys (ks. esim. Hyytinen, Kuosa & Takalo 2003b). Kehittymättömän sijoittajansuojan voi tulkita mahdollistaneen huomion kiinnittymisen omistavien perheiden eri äänilajisiin osakesarjoihin pohjaavaan äänivaltaan ja tähän yhdistettyyn eturistiriidan riskiin nimenomaan perheiden ulkopuolisten sijoittajien näkökulmasta käsin.

Käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä eturistiriidan riskistä näyttää ajoittuneen lähinnä 1980-luvulle, sillä siihen viittaavia merkitysvihjeitä ei ole enää juurikaan hahmotettavissa 1990- ja 2000-luvun Talouselämä-lehden teksteistä. Tätä on mahdollista selittää sillä, että maamme osakemarkkinoilla vallitsevaa sijoittajansuojaa ryhdyttiin kehittämään 1980- ja 1990-lukujen taitteesta alkaen. Osakemarkkinoidemme 1980-luvun loppupuolelle ajoittunut vilkastuminen loi tarpeen turvata osakemarkkinoidemme uskottavuus, tasapuolisuus ja luotettavuus. Tämä toteutui lainsäädännön tasolla vuonna 1989 voimaan tulleen arvopaperimarkkinalain (495/1989) myötä kyseisen lain parantaessa selkeästi erityisesti vähemmistöosakkaiden asemaa. (ks. esim. Kontkanen 2000, 10).

Osakemarkkinoidemme merkitys yritysten rahoituslähteenä voimistui 1990-luvun alun laman jälkeisinä vuosina. Tämän johdosta vähemmistöosakkaiden aseman parantamista jatkettiin erityisesti vuoden 1997 osakeyhtiölain (145/1997) merkittävän uudistuksen muodossa. Kyseisen uudistuksen myötä vuoden 1978 osakeyhtiölain (734/1978) sisältämän ääni/osake -periaatteen on katsottu tulleen ainakin jossain määrin yrityksiä sitovaksi käytännöksi lainuudistuksen määrätessä, että enemmistön tuki on pakollinen suuriin transaktioihin kuten fuusioihin liittyvissä päätöksissä. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kyseisten päätösten osalta äänestyksen tuli tapahtua osakelajikohtaisesti nimenomaan siten, ettei osakelajien sisällä saanut olla äänivaltaeroja. (Hyytinen, Kuosa & Takalo 2003a, 267, 270, 274; Hyytinen, Kuosa & Takalo 2003b, 154). Kaiken kaikkiaan osakemarkkinoillamme vallinneen sijoittajansuojan kehittämisen voi täten katsoa vieneen pohjaa käsitykseltä perheiden omistamiseen yhdistetystä eturistiriidan riskistä.

Eturistiriidan riskin sijaan perheiden omistaminen yhdistyy niin 1990-luvulla kuin 2000-luvulla osakkeiden likviditeetin heikkouteen, millä jo aiemmin mainitusti viitataan osakkeiden heikkoon vaihtuvuuteen. Kyseistä merkityksenantoa selitetään Talouselämä-lehden teksteissä useimmiten omistavien perheiden haluttomuudella vähentää hallussaan olevaa osakeomistusta sekä siihen kytkeytyvää äänivaltaa. Kyseinen haluttomuus rakentuu muun muassa alla olevissa tekstinäytteissä viittauksilla omistaviin perheisiin, jotka *päästivät käsistään 30 prosenttia yhtiön osakkeista mutta VAIN vajaan viisi prosenttia äänivallasta ja jotka pitävät SINNIKÄÄSTI kiinni omistusosuudestaan:*

Osakkeet seisovat...Osakkeen likviditeetti on kummallakin heikko, koska yhtiöt ovat pörssijätien keskellä pieniä ja niiden omistus on keskittynyt. Santasalo-JOT järjesti viime vuonna sekä tavallisen että suunnatun osakeannin. Niiden jälkeenkin Heikki Lehtonen, hänen isänsä Yrjö M. Lehtonen ja muu perhe omistavat kuutisenkymmentä prosenttia Santasalosta. Rauten viimevuotisessa listautumisannissa Mustakallion suku päästi käsistään 30 prosenttia yhtiön osakkeista mutta vain vajaan viisi prosenttia äänivallasta...(Malin, Talouselämä 33/1995)

...Esimerkiksi Scanfilin osakevaihto pysyy vaatimattomana, koska pääomistajat eli Takaset pitävät sinnikkäästi kiinni omistusosuudestaan...(Yrjölä, Talouselämä 8/2004).

Edellä esiteltujen, lähinnä negatiivisten merkityksenantojen ohella perheiden omistaminen yhdistyy keskittyneen omistuksen diskurssissa myös positiivisiin merkityksenantoihin. Näin etenkin 1990-luvun alusta alkaen, jolloin perheiden omistaminen tulee yhdistetyksi muun muassa anteliaaseen osinkopolitiikkaan. Kyseinen merkityksenanto näyttäisi uusintavan rahoitustieteellisistä tutkimuksista tuttua kuvaa keskittyneeseen omistukseen yhdistetystä suuromistajan vallasta vaatia tuottoa yhtiöön sijoitetulle pääomalle (Shleifer & Vishny 1997):

...Vahvat henkilö- ja sukuomistajat lisäävät usein yhtiön halukkuutta osinkojen maksuun. Osa suvusta voi saada toimeentulonsa osinkoina...(Koskinen, Talouselämä 41/2002)

Vahva omistus takaa osingot. Metra on vanhan Wärtsilän peruina varsin pienomistajapitoinen ; puolet sen osakkeista on yksityishenkilöillä. Tämä luku ei siis sisällä juurikaan Ehrnroothien omistusta, joka on järjestelty eri yhtiöiden kuten Agrofinin ja Fiskarsin kautta. Vahvojen sukuomistajien vaikutus näkyy anteliaasta osinkopolitiikasta. Osinkoa on maksettu huonoinakin vuosina, joten tälle vuodelle voi ennustaa jopa osingon nousua...(Hammarsten, Talouselämä 33/1992)

Ylemmässä tekstinäytteessä käsitys anteliaasta osinkopolitiikasta rakentuu omistaviin perheisiin viittaavan vahvojen henkilö- ja sukuomistajien tullessa yhdistetyksi yhtiön osinkojen maksua koskevan halukkuuden lisääntymiseen. Alemmassa tekstinäytteessä sama asia ilmaistaan eksplisiittisesti Ehrnroothin omistajasukuun viittaavan vahvojen sukuomistajien yhdistyessä Metran anteliaaseen osinkopolitiikkaan. Ylemmässä tekstinäytteessä tarjotaan myös selitystä anteliaalle osinkopolitiikalle, kun osan suvusta katsotaan voivan saada toimeentulonsa osinkoina. Käsitys perheiden omistamiseen yhdistyvistä anteliaasta osinkopolitiikasta on ilmeisessä ristiriidassa vielä 1980-luvun teksteissä rakentuneen eturistiriidan merkityksenannon kanssa. Näin siksi, että kyseinen

merkityksenanto piti sisällään muun muassa näkemyksen, jonka mukaan pörssilistatut perheyritykset eivät välttämättä jaa lainkaan osinkoa.

Yllä esiteltyjen tekstinäytteiden osalta nimenomaan alemman kohdalla on syytä kiinnittää huomiota anteliaan osinkopolitiikan yhdistymiseen myös *huonoinakin vuosina* maksettuihin osinkoihin. Tämän voi tulkita viittaavan yrityksen liiketoimintaan ja tulokseen nähden huonoihin aikakausiin ajoittuvaan osingonmaksuun. Huomionarvoista on myös tekstin ilmestymisen ajankohta, jolloin maassamme elettiin vielä lamakautta. Pörssilistattujen perheyritysten anteliasta osinkopolitiikkaa korostava "lama-ajan" kirjoittelu avaakin oivallisesti subjektiposition käsitteeseen sisältyvää diskurssien valtaa määrittää toimijoille tietyt paikat (Jokinen & Juhila 1999, 68). Keskittyneen omistuksen diskurssi näet positioi omistavat perheet omistajatahoiksi, joiden toimintaa arvioidaan ennen kaikkea sijoittajien näkökulmasta käsin. Tämän myötä heidän vaikutuksensa yhtiön anteliaaseen osinkopolitiikkaan määrittyy positiiviseksi asiantilaksi, sillä sijoittajien näkökulmasta käsin hyvät osingot myös *huonoinakin vuosina* ovat positiivinen asiantila.

Keskittyneen omistuksen diskurssista poiketen jo aiemmin esitelty perheomistuksen diskurssi taas tarkastelee omistavia perheitä omistajina, joiden toimintaa arvioidaan lähinnä yritystoiminnan hyvinvoinnin näkökulmasta käsin. Tästä näkökulmasta käsin omistavien perheiden vaikutus yhtiön anteliaaseen osinkopolitiikkaan näyttäytyy negatiivisena asiantilana eritoten yrityksen liiketoiminnan ja tuloksen suhteen huonoina aikakausina. Näin siksi, että keskittyneen omistuksen diskurssista poiketen antelias osinkopolitiikka yhdistyy perheomistuksen diskurssissa käytettävissä olevien rahoitusresurssien rajallisuuteen ja yhtiön "lypsämiseen".

Perheiden omistamisen yhdistymistä anteliaaseen osinkopolitiikkaan vasta 1990-luvun alun teksteistä lähtien on mahdollista osin selittää osakemarkkinoidemme sijoittajansuojan 1980- ja 1990-lukujen vaihteeseen ajoittuneella kehittymisellä. Näin siksi, että sijoittajansuojan kehittymisen voi tulkita mahdollistaneen sen, että aiemmin lähinnä negatiivisessa valossa näyttäytyntä omistavien perheiden äänivaltaa suhteessa sijoittajiin voidaan tarkastella myös positiivisessa valossa - ennen kaikkea hyvän omistajavalvonnan merkityksessä:

...Sundholm sijoittaa yleensä Rauten ja Koneen kaltaisiin yhtiöihin, joilla on savupiippuja ja selkeä omistaja. Iso omistaja takaa, ettei yrityksen johto ala pelata vain omaan pussiinsa vastoin pitkäaikaisia sijoituksia tekevien omistajien etua. "Kun iso omistaja katsoo omiensa perään, hän valvoo myös sijoittajan etua. Kun yritykseltä puuttuu selkeä omistaja, management alkaa pyörittää firmaa kuin omaansa. Siinä voi käydä huonosti niin kuin Amerikassa Enronissa ja Worldcomissa on käynyt", Sundholm pohdii... (Koskinen, Talouselämä 26/2002)

Yllä olevassa tekstinäytteessä käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä hyvästä omistajavalvonnasta on tulkittavissa ilmaisuista: *...Kun iso omistaja katsoo omiensa perään, hän valvoo myös sijoittajan etua/ Iso omistaja takaa, ettei yrityksen johto ala pelata vain omaan pussiinsa vastoin pitkäaikaisia sijoituksia tekevien omistajien etua.* Kyseiset ilmaisut kiinnittyvät nimenomaan perheiden omistamiseen viittauksilla yksittäisiin pörssilistattuihin perheyrityksiin (*Raute, Kone*). Jälkimmäisestä ilmaisusta on lisäksi selkeästi tulkittavissa agenttiteoriasta tuttu osak-

keenomistajat vs. yrityksen johto -konflikti. Käsitys perheiden omistamiseen yhdistetystä hyvästä omistajavalvonnasta uusintaa täten rahoitustieteellisistä tutkimuksista tuttua kuvaa keskittyneen omistuksen yhdistymisestä hyvään johdon valvontaan. Suuromistajilla on katsottu olevan vähemmistöomistajia paremmat kannusteet valvoa johtoa. Kyseisillä kannusteilla viitataan yleisesti vähemmistöomistajia selkeämpään kannusteeseen saada yhtiöön sijoitetulle pääomalle tuottoa. (Shleifer & Vishny 1997).

Käsitys perheiden omistamiseen yhdistyvistä hyvästä omistajavalvonnasta rakentuu yllä esitellyn tekstinäytteen tavoin tyypillisesti huonoa omistajavalvontaa ilmentävien ajankohtaisten tapausten käsittelyn yhteydessä. Yllä olevassa tekstinäytteessä viitataan muun muassa energiayhtiö Enroniin sekä teleyhtiö Worldcomiin. Enronin kohdalla yrityksen johto kirjasi suuria vastuita taseen ulkopuolelle. Kun yhtiön tulosta piti virheen paljastuttua alentaa yli 1,2 miljardia dollaria, yhtiö ajautui konkurssiin. Worldcomin tapauksessa yhtiön johto oli peukaloinut yhtiön tulosta 3,8 miljardilla dollarilla. (Mäkinen 2003, 118). Julki-suudessa esillä olleet esimerkit huonosta omistajavalvonnasta näyttävät täten mahdollistaneen perheiden omistamiseen yhdistetyn hyvän omistajavalvonnan näkyväksi tekemisen.

Perheomistuksen diskurssin tavoin myös keskittyneen omistuksen diskurssi näyttää valtaosin uusintavan perheyritystutkimuksen parista tulkitsemaani näkökulmaa perheiden omistamiseen, jolla tässä tapauksessa viitataan perheiden omistamisen tarkasteluun niin kutsuttuna keskittyneenä omistuksena. Tämä vahvistaa jo aiemmin esittämäni näkemystä tiedemaailmalle ominaisten käsitysten "sulautumisesta" osaksi omalle yhteiskunnallemme ominaisia tapoja tarkastella perheiden omistamista.

5.4 Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi

Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi on tutkimusaineistostani hahmottamistani diskursseista tuorein, sillä olen hahmottanut sen vasta 2000-luvun puolella julkaistuista Talouselämä-lehden teksteistä. Nimensä mukaisesti diskurssi merkityksellistää perheiden omistamisen *kasvolliseksi kotimaiseksi omistukseksi*:

Sukupuutto uhkaa. Kim Lindström haluaa veromuutoksia suomalaisten henkilöomistajien suojaksi. Vuonna 1969 Kristiina Halkola aukoi suomalaisten silmiä laulamalla 20 omistajaperheestä. Sijoittajakonkari Kim Lindström laskee, että lähinnä vain kaksi perheistä, Ehrnroothit ja Erkot, käyttää valtaa pörssi-yhtiöissä. Ahlströmin jälkeläisillä ja Rettigeillä on valtaa listaamattomissa yhtiöissä. "Muutos on ollut dramaattinen", Lindström korosti eilen Talouselämän järjestämässä Rahoitus 2005 -seminaarissa pitämässään esitelmässä. "Kasvollinen kotimainen omistus katoaa." ... (Rajalahti, Talouselämä, 35/2004)

Yllä esitellyssä tekstinäytteessä kasvollisella kotimaisella omistuksella viitataan suomalaisiin henkilöomistajiin, eli tässä tapauksessa kotimaisiin omistaviin perheisiin. Tämä on tulkittavissa tekstissä esiintyvistä viittauksesta yksityis-

omistuksen diskurssista tuttuun *lauluun 20 perheestä*. Tässä tapauksessa kyseinen viittaus ei yksityisomistuksen diskurssin tavoin rakenna kuvaa "työtätekevään kansaan" nähden taloudellista valtaa omaavista perheistä. Sen sijaan kyseinen viittaus näyttäisi toimivan nyt kotimaisen kasvollisen omistuksen *katoamisen* ilmentäjänä. Kyseisellä katoamisella viitataan omistavien perheiden vähentyneeseen päätösvaltaan niin pörssiyhtiöissä kuin listaamattomissa yhtiöissä. Perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen diskurssista poiketen kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi rakentaa täten kuvaa perheiden omistamisesta niin listaamattomiin kuin listattuihin perheyrytyksiin kiinnittyen.

Yllä oleva tekstinäyte havainnollistaa samalla kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin selkeää pyrkimystä vaikuttaa voimassa olevaan verolainsäädäntöön: *Kim Lindström haluaa veromuutoksia suomalaisten henkilöomistajien suojaksi*. Tältä osin diskurssi on yhtenevä 2000-luvun perheomistuksen diskurssin kanssa. Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa verolainsäädännön muutoksen tarpeellisuus rakentuu useimmiten ääri-ilmaisujen avulla. Yllä olevassa tekstinäytteessä viitataan muun muassa *sukupuuton uhkaan*, muutoksen *dramaattisuuteen* sekä kasvollisen kotimaisen omistuksen *katoamiseen*, jotka kaikki kiinnittyvät omistavien perheiden vähentyneeseen päätösvaltaan sekä pörssiyhtiöissä että listaamattomissa yhtiöissä.

Verolainsäädäntöön liittyvän muutostarpeen osalta kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin voi selkeästi tulkita tukevan 2000-luvun perheomistuksen diskurssia. Kyseiset diskurssit esiintyvätkin teksteissä alla olevan tekstinäytteen mukaisesti myös limittäin rakentaen kuvaa pääosin *suomalaisiksi sijoittajiksi* positioituviin omistaviin perheisiin sekä perheyrytyksiin kiinnittyvästä työllistävytydestä (*Perheyrytykset ovat Suomen suurin työnantaja...*):

...Hän (Philip Aminoff) muistuttaa, että samalla kun Suomea tehdään houkuttelevaksi ulkomaiselle pääomalle, on tarpeen ymmärtää myös suomalaisten sijoittajien merkitys. Perheyrytykset ovat Suomen suurin työnantaja: 80 prosenttia yrityksistä on perheyrytyksiä, ja niissä on melkein puolet yksityisen sektorin työpaikoista... (Vihma, Talouselämä 23/2005)

Perheomistuksen diskurssissa verolainsäädännön muutostarve yhdistyy suurelta osin perintö- ja lahjaveroon, mutta osin myös osinkoverotukseen. Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa verolainsäädännön muutostarve kohdistuu taas ennen kaikkea varallisuusveroon, mutta sen ohella myös perintöveroon ja tuoton verottamiseen:

...Eniten omistajia kummastuttaa hallituksen pääomatuloveron uudistuksen henki. Siinä voi melkein kuulla 1970-luvun taistolaislaulujen kaiun...Voipion mielestä omistajien kannalta ratkaisevia ovat veropäätökset: varallisuusvero, perintövero ja tuoton verottaminen... (Lilius, Talouselämä 25/2004)

Yllä olevassa tekstinäytteessä viitataan tuolloin ajankohtaiseen yritys- ja pääomaverouudistukseen todeten kyseisen *uudistuksen hengen* tuovan mieliin *1970-luvun taistolaislaulut*. Tämän voi tulkita tarkoittavan sitä, että kyseisen yritys- ja pääomaverouudistuksen katsotaan olevan omistavien perheiden ja heidän toi-

mintansa kannalta siinä määrin haitallinen, että se tietyin osin muistuttaa 1970-luvusta ja kyseiselle aikakaudelle ominaisesta yritys- ja omistajavastaisuudesta.

Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin taustalla voi tulkita olevan kasvollisten kotimaisten omistajien ja kasvottomien ulkomaisten omistajien välinen vastakkainasetelma, jossa jälkimmäisen osapuolen ei hahmoteta olevan kiinnostunut suomalaisesta hyvinvointivaltiosta tai talouspolitiikasta:

...Kun kasvoton ja etenkin ulkomainen omistus lisääntyy, pörssiyritysten sidos suomalaiseen yhteiskuntaan heikkenee. Pörssiyritysten ulkomaisia omistajia ei kiinnosta suomalainen hyvinvointivaltio tai talouspolitiikka, vaan yhtiön tulos... (Rajalahti, Talouselämä 35/2004).

Yllä esitellyssä tekstinäytteessä rakentuva vastakkainasetelma tarjoaa mahdollisuuden tehdä tulkinnan siitä, että kasvottomien ulkomaisten sijoittajien sijaan kasvollisiksi kotimaisiksi omistajiksi identifioituvat omistavat perheet ovat kiinnostuneita niin suomalaisesta hyvinvointivaltiosta kuin talouspolitiikasta. Tämä on edelleen tulkittavissa perheiden omistamisen merkityksellistymiseksi ennen kaikkea kansantalouden hyvinvoinnista huolehtivaksi kasvolliseksi kotimaiseksi omistukseksi. Toisin sanoen, perheomistuksen diskurssille ominaisen työllistäväyden merkityksenannon tavoin perheiden omistamista tarkastellaan myös kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa kansantalouden kontekstista käsin.

Jo aiemmin mainitun työllistäväyden ohella perheiden omistaminen yhdistyy kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa myös uskoon siitä, että Suomi tulee säilymään teollisuusmaana myös jatkossa:

Tehtaat rahasuville. Suomalaisia tehtaita menee kiinni ja tuotantoa siirtyy kaukomaille. Moni on menettänyt uskonsa Suomeen teollisuusmaana. Pessimistien kannattaa kuitenkin huomata, ketkä eivät ole menettäneet uskoaan. Perheyhtiö Berner osti tällä viikolla saappaisiaan ja tohveleistaan tunnetun Nokian Jalkineet, joka on ulkoistanut tuotantonsa kotimaisille mbo-yrittäjille. Monitoimiyrittäjä Ilkka Brotherus osti keväällä Suomen ja Pohjoismaiden suurimman valmistalojen tuottajan Finndomon. Panimoyhtiöstään luopuneet Hartwallit ryhtyivät viime vuonna parkettitehtailijoiksi hankkimalla Karelia-Yhtymän... (Malin, Talouselämä 26/2005)

Yllä olevassa tekstinäytteessä kyseisen merkityksenannon voi tulkita kiinnittävän omistaviin perheisiin jo itse otsikossa: *Tehtaat rahasuville*. Yksityisomistuksen diskurssiin viittaava *rahasukujen* subjektipositio on tässä yhteydessä tulkittavissa lähinnä viittaukseksi omistaviin perheisiin, joilla on siinä määrin vaurautta, että he voivat ostaa Suomessa toimivia teollisuusyrityksiä. Toisin sanoen, kyse ei ole yksityisomistuksen diskurssin tavoin sinänsä heidän vaurautensa korostamisesta. Kyseinen tekstinäyte rakentaa samalla kuvaa omistavista perheistä, joiden suomalaisen teollisuuden säilymistä koskeva usko on varsin poikkeuksellista (*Moni on menettänyt uskonsa Suomeen teollisuusmaana. Pessimistien kannattaa kuitenkin huomata, ketkä eivät ole menettäneet uskoaan...*).

Kyseisen merkityksenannon rakentumisen taustalla on kyseiselle aikakaudelle ominainen yleinen keskustelu talouden globalisaatiosta ja teollisen tuotannon siirtymisestä maamme rajojen ulkopuolelle. Maailmantalouden kansainvälistymisen 1990-luvun loppuun ajoitettu nopean kehityksen vaihe ilmeni

muun muassa siten, että eurooppalaiset yritykset siirsivät kustannussyihin vedoten toimintonsa kehittyviin maihin, kuten Kiinaan ja Intiaan. Tämä herätti laajalti uhkakuvia kyseisen kehityksen aiheuttamista negatiivisista vaikutuksista Euroopan talousalueelle. Myös Suomessa yritysten päätökset perustaa tuotantoyksiköitä ja siirtää toimintonsa maamme rajojen ulkopuolelle herättivät etenkin uuden vuosituhaten puolella kysymyksiä siitä, miten maamme teollisuuden työpaikoille käy ja millaista tuotantoa maahamme on mahdollista jäädä. (Ali-Yrkkö, Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2007, 2). Toisin sanoen, kyseiseen aikakauteen ajoittuneen yleisen keskustelun talouden globalisaatiosta voi tulkita mahdollistaneen omistavien perheiden nimenomaan kotimaisiin teollisiin yrityksiin kohdistuneiden yrityskauppojen merkityksellistymisen uskoksi suomalaisen teolliseen tuotantoon ja sen säilymiseen myös jatkossa.

Edellä esiteltyjen ohella perheiden omistaminen yhdistyy kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa myös tunteisiin. Tältä osin kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi näyttää siis muistuttavan perheomistuksen diskurssia. Kyseiset diskurssit kuitenkin eroavat tältä osin siinä, että perheomistuksen diskurssissa tunteet viittaavat lähinnä perheeseen ja perhe-elämään liittyviin tunteisiin. Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa tunteilla viitataan taas ennen kaikkea *isänmaallisuuteen*:

...Raha ratkaisee, mutta tunteillakin on osuutensa... Toukokuussa Brotheruksen perhe osti mikrokuituisia pölynimuripusseja valmistavan yrityksen Kesälahdelta... "Tämä tuntui oikealta ja hyvältä yritysostolta. En ajattele pelkästään laskukoneella, vaan myös sydämellä", (Ilkka) Brotherus sanoo... Berner tahtoo teettää valtaosan kumisaappaista Suomessa myös tulevaisuudessa. "On tässä mukana vähän isänmaallisuutta", (George) Berner sanoo... (Karttunen, Talouselämä 33/2005)

Yllä esitellyssä tekstinäytteessä kyse on jälleen kerran omistavien perheiden tekemistä yrityskaupoista. Tällä kertaa kyseiset yrityskaupat yhdistyvät yleisesti tunteisiin ja eritoten isänmaallisuuteen. Käsitys perheiden omistamisen yhdistymisestä isänmaallisuuteen on liitettävissä uuden vuosituhaten puolella käytyyn ulkomaalaisomistuskeskusteluun. Kyseisen keskustelun puitteissa epäiltiin muun muassa sitä, että ulkomaisen omistajan olisi helpompi sulkea suomalainen yksikkö kuin vastaava omassa kotimaassaan. Toisin sanoen, kyseiseen epäilyyn sisältyy oletus kotimaisen omistajan "pehmeämmästä" toiminnasta, jolla viitataan ennen kaikkea kotimaisen omistajan tyytymiseen ulkomaista omistajaa pienempään tuottoon. (ks. esim. Kiander 1999, 12).

Perheomistuksen diskurssille ominaisen työllistävyyden merkityksenannon tavoin myös kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin ajoittumista nimenomaan uudelle vuosituhaten puolelle voi osin selittää 2000-luvulle ajoittuneella verouudistuksella. Näin siksi, että voimassa olevaan verolainsäädäntöön liittyvän muutostarpeen osalta kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa viitataan eksplisiittisesti kesäkuussa 2004 eduskunnan hyväksynnän saaneeseen yritys- ja pääomaverouudistukseen. Kyseinen uudistus piti sisällään muun muassa varallisuusveroon kohdistuvia huojennuksia, mutta ei kuitenkaan koko varallisuusveron poistamista (Möttönen 2005).

Ajankohtaisen verouudistuksen ohella kasvullisen kotimaisen omistuksen diskurssin esiinnousun taustalla voi tulkita olevan jo 1990-luvun puolella merkittävässä määrin kasvanut ulkomaalaisomistus (ks. esim. Andersen, Kuosa & Riipinen 2005, 9-10), joka herätti maassamme vilkasta julkista keskustelua omistajuuden merkityksestä. Erityisen vilkasta sananvaihtoa yhteiskunnassamme käytiin muun muassa sen osalta, poikkeavatko ulkomaisten omistajien intressit kotimaisten omistajien vastaavista ja millaisia vaikutuksia ulkomaalaisomistuksen kasvulla on yritysten sijaintiin, investointeihin ja kansantalouden kasvuun. (Kiander 1999, 11-12; Ylä-Anttila 2006, 7). Toisin sanoen, yhteiskunnassamme jo edellisellä vuosikymmenellä käynnistynyt keskustelu kasvaneesta ulkomaalaisomistuksesta ja sen kansantaloudellisista vaikutuksista näyttää uuden vuosituhannen puolella tarjonneen jo vakiintuneet puitteet tarkastella myös perheiden omistamista.

5.5 Diskurssien rinnakkaiselosta, hierarkiasta ja seurauksista

Kautta koko tarkasteluajanjaksoni esiintyneiden diskurssien osalta "työn ja pääoman" välistä vastakkainasetelmaa uusintavan yksityisomistuksen diskurssin voi tulkita omanneen jossain määrin hegemonisen aseman 1970-luvun yhteiskunnassamme. Näin siitäkkin huolimatta, että yksityisomistuksen diskurssiin viittaavia merkitysvihjeitä esiintyy 1970-luvun *Talouselämä*-lehden teksteissä lukumääräisesti vähemmän kuin perheomistuksen diskurssiin viittaavia merkitysvihjeitä. Tulkintani yksityisomistuksen diskurssin hienoisesta hegemonisesta asemasta nojaa lukumääräisen esiintyvyyden sijaan diskurssin omaaman omistajakäsityksen itsestään selvään luonteeseen. Viittaaan kyseisellä itsestäänselvyydellä siihen, että käsitys omistavien perheiden omaamasta taloudellisesta vallasta pohjaa vasemmistolaisideologian luonnollistamaan ymmärrykseen tuotantovälineiden omistajien taloudellisesta vallasta. Tästä johtuen kyseiselle käsitykselle ei *Talouselämä*-lehden teksteissä tarjota perusteluja.

Yksityisomistuksen diskurssin hienoinen hegemoninen asema 1970-luvun yhteiskunnassamme on yhtäältä yhdistettävissä kyseisellä aikakaudella vallinneeseen poliittiseen ilmapiiriin, jota on kuvattu niin näkyvinä vastakkainasetteluina kuin vasemmistolaisideologian hallitsevuutena. Ulkopoliittisesti niin sanottu kylmä sota, jonka osapuolia olivat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto, kärjistyi entisestään Neuvostoliiton noustessa Yhdysvaltojen rinnalle maailman johtavaksi ydinasevallaksi. Sisäpolitiikan puolella vastakkain olivat oikeisto- ja vasemmistopuolueet. Yhteiskuntaluokkien tasolla vastakkainasettelun osapuolina olivat taas työntekijät ja tuotantovälineiden omistajat, "työ ja pääoma". Aikakauden julkista keskustelua näyttää leimanneen nimenomaan vasemmistolaisideologiaan pohjannut kielteinen käsitys niin yritystoiminnasta ja yritysten voitoista kuin itse omistajista. Tämän käsityksen on katsottu johtaneen myös siihen, että yritykset eivät olleet järin halukkaita tiedottamaan voitollisesta tuloksestaan. (Huovila 2003, 82, 99; Mikkonen 1998, 141).

Poliittisen ilmapiirin ohella yksityisomistuksen diskurssin 1970-luvulle ajoittuvaa hallitsevuutta on mahdollista selittää kyseisellä aikakaudella vallinneella politiikan ja työelämän keskinäisellä suhteella. Kyseistä suhdetta on kuvattu lähinnä politiikan yliotteeksi taloudesta talouselämän ollessa vielä kylmän sodan aikakaudella varsin tiukassa poliittisessa ohjauksessa ja sääntelyssä (Saukkonen 2008). Eritoten presidentillä on katsottu olleen silloisessa taloudessa vahva rooli liittyen muun muassa Neuvostoliittoon suuntautuneen kaupan merkittävään asemaan Suomen viennissä. Nimenomaan 1970-luvun idänkauppaamme hallitsivat valtiojohtoiset suurprojektit, joissa presidentin toimenkuvaan kuului sekä projektien johtaminen että koordinointi. Silloisen suomalaisen talouselämän riippuvaisuutta keskitetystä poliittisesta päätöksenteosta korosti se, että vastuu neuvotteluista kuului poliittiselle johdolle samalla kun itse kauppa perustui vapaan kilpailun sijaan valtioiden välisiin sopimuksiin. (Tiihonen 2003).

Niin aikakauden poliittisen ilmapiirin kuin politiikan ja talouden keskinäisen suhteen voi täten katsoa suurelta osin selittävän yksityisomistuksen diskurssin silloista hienoista valta-asemaa yhteiskunnassamme. Yhtäältä kuva taloudellista valtaa omaavista omistavista perheistä on selkeästi heijastanut 1970-luvun näkyvälle vasemmistolaisideologialle ominaista omistajakuvaa. Toisaalta, diskurssin hegemonisen aseman taustalla voi katsoa olleen myös aikakauden poliittisen elämän valta-asema suhteessa talouselämään. Merkityksenannoiltaan nimenomaan poliittiseen maailmaan kiinnittyneen luonteensa vuoksi yksityisomistuksen diskurssin voi katsoa yleisesti heijastelleen aikakautensa poliittisen elämän hallitsevuutta.

Mitä tulee 1970-luvun perheomistuksen diskurssin rinnakkaiseloon yksityisomistuksen diskurssin kanssa, niin tulkitsen kyseisten diskurssien eläneen keskenään suurelta osin harmonisessa suhteessa. Näin siksi, että niin yksityisomistuksen diskurssin kuin perheomistuksen diskurssin voi hahmottaa rakentaneen varsin negatiivissävyistä kuvaa perheiden omistamisesta. Siinä missä yksityisomistuksen diskurssi rakensi kuvaa "työtätekevään kansaan" nähden "liiallista" taloudellista valtaa omaavista omistavista perheistä, rakentui perheomistuksen diskurssissa kuva muun muassa rahoitusresursseiltaan rajallisista perheyrittäjästä. Silloisen yksityisomistuksen diskurssin ja perheomistuksen diskurssin voikin itse asiassa tulkita tukeneen toinen toistaan mahdollistaen sellaisen liiketoimintaympäristön, joka eritoten raskaaseen perintö- ja lahjaveeroon nojaten ei juuri tukenut perheyrittäjien syntymistä, saati niiden toimintaa (Ali-Yrkkö, Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2007, 8).

Yksityisomistuksen diskurssin ja perheomistuksen diskurssin keskinäisen suhteen voi kuitenkin tulkita muuttuneen 1970-luvun lopulta lähtien poliittisen vastakkainasettelun osoittaessa jo tuolloin lientymisen merkkejä (ks. esim. Alho 2009, 17) samalla kun elinkeinoelämän kilpailukykyvaatimusten voiman on katsottu hiljalleen vahvistuneen (ks. esim. Kettunen 2002). Aikakauden käännekohtana on pidetty vuodelle 1977 ajoittunutta Korpilammen konferenssia, johon Suomen taloudellinen ja poliittinen eliitti kokoontui silloisen pääministerin, Kalevi Sorsan johdolla. Kokoontumisen taustalla olivat niin taloutta kuin ylei-

sesti koko yhteiskuntaa koskettaneet epävakaudet, joiden ratkaisemiseksi Sor-san II hallitus (15.5.1977-26.5.1979) oli työstänyt Suomen historian ensimmäisen elvytyspaketin. Korpilammen konferenssin tavoitteena oli päästä laajapohjaiseen yhteisymmärrykseen harjoitetun talous- ja yhteiskuntapolitiikan suunnasta. Tuo tavoite myös saavutettiin ja niin kyseinen kokoontuminen on tullut määritetyksi suomalaisen konsensuksen käännekohtaksi. (Saari 2010).

Poliittisen vastakkainasettelun lientymisen ja elinkeinoelämän kilpailukykyvaatimusten voiman kasvun myötä nimenomaan poliittiseen vastakkainasetteluun ja näkyvään vasemmistolaisideologiaan kiinnittyneen yksityisomistuksen diskurssin hienoisen valta-aseman voi tulkita päättyneen. Tämä on tulkittavissa *Talouselämä*-lehden teksteistä muun muassa Lauluun 20 perheestä liittyvinä viittauksina: *...Laulu 20 perheestä ei enää helise yhtä remakkana kuin äsken...* (Monto, *Talouselämä* 1/1979). Kyseinen tekstinäyte kuvastaa 1970-luvun lopun muuttunutta poliittista ilmapiiriä vasemmistolaisideologian menettäessä tuolloin yhteiskunnallista näkyvyyttään ja voimaansa.

Yksityisomistuksen diskurssin valta-aseman päättymisen voi tulkita omalta osaltaan mahdollistaneen 1970-luvun lopulle ajoittuneet verolainsäädännölliset muutokset, jotka kohdistuivat kotimaisessa julkisessa keskustelussa ”ideologisen veron” leiman saaneeseen perintö- ja lahjaverolakiin (Kohonen 2007, 1). Perintö- ja lahjaverolakiin lisättiin sukupolvenvaihdostapauksissa sovellettavat huojennussäännökset vuonna 1979 voimaan tulleella perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta annetulla lailla (318/1979). Kyseisten muutosten tavoitteena oli turvata niin maatalouden kuin muun yritystoiminnan harjoittamisen jatkuvuus sukupolvenvaihdostilanteissa.

Elinkeinoelämän kilpailukykyvaatimusten voiman kasvun myötä merkityksenannoiltaan nimenomaan talouselämään kiinnittyneen perheomistuksen diskurssin voi tulkita nousseen valta-asemaan, josta käsin se näyttää hallinneen perheiden omistamista koskevan kuvan rakentumista aina tutkimusajanjaksoni loppuun asti. Diskurssin valta-asema on selkeästi tulkittavissa siihen liittyvien merkityksenantojen toistuessa *Talouselämä*-lehden teksteissä selkeästi muiden diskurssien merkityksenantoja useammin ja useammassa yhteydessä. Perheomistuksen diskurssin viimeisten vuosikymmenten aikaisen valta-aseman taustalta on hahmotettavissa 1970-luvun lopulle ajoitettu kilpailukykyvaatimusten voiman kasvu. Tähän liittyen yhteiskuntamme on katsottu muuntautuneen vielä 1970-lukuun yhdistetystä suunnittelutaloudesta ja -valtiosta globaaliksi kilpailukykytaloudeksi, yhteiskunnaksi ja -valtioksi (ks. esim. Paakkunainen 2009). Tämä muutos on eittämättä pitänyt yllä perheomistuksen diskurssin valta-asemaa eritoten suhteessa vielä 1970-luvulla jossain määrin hegemonisessa asemassa olleeseen yksityisomistuksen diskurssiin.

Valta-aseman ohella perheomistuksen diskurssin ja yksityisomistuksen diskurssin keskinäinen suhde näyttää muuttuneen myös siltä osin, että 1980-luvulta lähtien perheomistuksen diskurssin yksittäiset merkityksenannot eivät enää yksinomaan rakenna negatiivissävyistä kuvaa perheiden omistamisesta. Vielä edellisellä vuosikymmenellähän kyseisten diskurssien voi tulkita tuke-
neen toinen toistaan perheiden omistamista koskevan negatiivissävyisen kuvan

rakentumisen suhteen. Talouden globalisoitumisen kiihtymisen voi ennen kaikkea yritysten toimintaympäristöön yhdistettyjen nopeiden muutosten myötä tulkita mahdollistaneen huomion kiinnittymisen yritysten strategiseen ketteryyteen, eli kykyyn tehdä nopeita strategisia päätöksiä (Kosonen & Doz 2008, 16-19). Tämän pohjalta perheomistuksen diskurssissa näyttää mahdollistuneen perheiden omistamisen yhdistäminen aiempien, lähinnä negatiivissävyisten "piirteiden" ohella myös positiivisuonteiseen päätöksenteon nopeuteen.

Tosin yksityisomistuksen diskurssikaan ei näytä enää 1980-luvulta lähtien rakentavan lähinnä negatiivissävyistä kuvaa omistavista perheistä "työtätekevälle kansalle" kuuluvan taloudellisen vallan omaajina. Kyseistä vuosikymmentä edustavista Talouselämä-lehden teksteistä on sen sijaan hahmotettavissa osin positiivissävyisiksi tulkittavissa oleva kuva aineellista vaurautta omaavista omistavista perheistä. Perustelen tulkintaani muun muassa Ehrnroothin omistajasukuun keskittyneillä teksteillä, joista on "rivien välistä" aistittavissa osin ihailua ja tähän liittyvää kateuttakin ilmentävä kuva vauraasta omistajasuvusta:

...Moni haluaisi tietää, miten Suomessa on syntynyt Ehrnroothien näkyvä asema elinkeinoelämässä ja sen mukainen varallisuus. Vastaus kuuluu: he ovat tehneet hyviä kauppoja... Eri Ehrnroothit omistavat lukuisia kartanoita Etelä-Suomessa. Maaomaisuuden joukkuekilpailussa Ehrnroothit vievät Hannu Taanilan ja Esko Seppäsen mukaan ylivoimaisen voiton... Ehrnroothella on rahaa ja maata, maata ja rahaa...(Rantanen, Talouselämä 36+/1988)

Kyseistä, osin positiivissävyiseksi tulkittavissa olevaa kuvaa vauraista omistavista perheistä on mahdollista selittää yleisesti 1980-luvulle ajoitetulla kansakuntamme vaurastumisella ja eritoten kyseisen vuosikymmenen loppuun sijoitetulla "sijoitusbuumilla" (Heinonen 2000; Kuisma 2004; Kiander & Vartia 1998). Maamme silloisen vaurastumisen taustalla oli pitkä taloudellinen nousukausi, jonka merkittävyyttä kuvastaa muun muassa maamme työllisyysasteen nousu sellaiselle tasolle, että vielä laman allakin vuonna 1990 se oli runsaat 10 prosenttiyksikköä EU-maiden keskiarvoa korkeammalla. (Heinonen 2000).

Vuosikymmenelle ominainen pitkä nousukausi yhdessä rahoitusmarkkinoiden vapauttamisen kanssa taas kasvattivat nopeasti sekä luotonantoa että kulutusta. Mahdollisuus sijoittaa pankeilta lainattua halpaa, säännösteltyä rahaa kalliina markkinarahana oli avannut niin yrityksille kuin yksityisille kansalaisillekin tien nopeaan ja helppoon rikastumiseen. (Kuisma 2004, 368-373; Kiander & Vartia 1998, 2). Kansakuntamme yleisen vaurastumisen voi täten hahmottaa kaventaneen "työn ja pääoman" välille rakennettua varallisuuskultuuria siinä missä kyseisen "sijoitusbuumin" voi tulkita määrittämiseen vaurastumisen yleisesti hyväksytyksi ja jopa tavoitelluksi asiantilaksi. Tästä käsin osin ihailuakin ilmentävän omistavien perheiden aineellisen vaurauden korostuksen voi hahmottaa heijastelleen yleisesti kyseiselle aikakaudelle ominaista käsitystä vauraudesta ja sen hankkimisesta.

Yksityisomistuksen diskurssin ja perheomistuksen diskurssin rinnalle näyttää 1980-luvulla nousseen uusi perheiden omistamista merkityksellistävä diskurssi - keskittyneen omistuksen diskurssi. Kyseisen diskurssin 1980-luvulle ajoittunutta ilmaantumista on mahdollista selittää maamme osakemarkkinoiden silloisella vilkastumisella (Hyytinen, Kuosa & Takalo 2003, 267-270). Kysei-

nen vilkastuminen on yhdistetty eritoten vuoteen 1984, jolloin ulkomaisten sijoittajien kiinnostus suomalaisyrityksiä kohtaan näyttää selkeästi vahvistuneen. Tuolloin Helsingin pörssissä ryhdyttiin noteeraamaan suomalaisyritysten kansallisten omistusrajoitusten piirin kuulumattomia, niin sanottuja vapaita osakkeita. Suomalaisten yritysten alhaisten osakekurssien ja kohtuullisen suuren substanssiarvon välinen kuilu avasi monille kiinnostavia mahdollisuuksia rahan tekoon. Ulkomaisten sijoittajien piristämä kaupankäynti nosti osakekurssia ja innosti mukaan myös kotimaisia sijoittajia. Pörssikaupankäynti kiihtyi, kun yhä useampi halusi päästä kiinni kurssinousuun. (Kuisma 2004, 379; 407-408; Huovila 2003, 110).

Osakemarkkinoidemme vilkastuminen näyttää mahdollistaneen huomion kiinnittymisen myös pörssilistattuihin perheyrytyksiin nimenomaan keskittyneen omistuksen diskurssin puitteissa. Tämän myötä perheiden omistamista on ryhdytty aiempien diskurssien ohella tarkastelemaan myös sijoittajien näkökulmasta käsin ennen kaikkea sijoittajien saamaan tuottoon vaikuttavana keskittyneenä omistuksena.

Nimenomaan pörssilistattujen perheyrytysten kautta kuvaa perheiden omistamisesta rakentava keskittyneen omistuksen diskurssi on kuitenkin mielestäni tulkittavissa yksityisomistuksen diskurssiin ja perheomistuksen diskurssiin nähden lähinnä marginaaliseksi diskurssiksi. Näin siksi, että kyseisen diskurssin merkityksenantojen voi tulkita olevan tuttuja lähinnä tietyille talouselämän erityisryhmälle. Kyseisellä erityisryhmällä viitataan ensisijaisesti sijoittajiin ja muihin sijoitustoiminnasta kiinnostuneisiin ja sitä ymmärtäviin tahoihin. Diskurssin marginaalisuuteen nojaten pörssilistatut perheyrytykset eivät näytä saaneen yhteiskunnassamme siinä määrin näkyvyyttä kuin perheomistuksen diskurssin esiin nostamat listaamattomat perheyrytykset. Tähän viitataan myös itse *Talouselämä*-lehdessä...*Tuomiojan vertailu sisältää sen yleisen harhan, ettei perheyhtiötä mukamas olisi pörssissä...*(Monto, *Talouselämä* 27/1999).

Marginaalisuudestaan huolimatta keskittyneen omistuksen diskurssilla voi kuitenkin tulkita olleen oma vaikutuksensa maamme osakemarkkinoita koskettaneeseen lainsäädäntöön. Ennen kaikkea 1980-luvun keskittyneen omistuksen diskurssissa rakentuneen omistavien perheiden ja sijoittajien välisen eturistiriidan riskin merkityksenannon voi tulkita edesauttaneen huomion kiinnittymistä vielä tuolloin osakemarkkinoillamme vallinneen sijoittajansuojan suhteelliseen kehittämättömyyteen (ks. esim. Hyytinen, Kuosa & Takalo 2003).

Sijoittajansuojan kehittämispaineet liittyvät maamme osakemarkkinoiden silloiseen vilkastumiseen, joka loi tarpeen turvata arvopaperimarkkinoidemme uskottavuus, tasapuolisuus ja luotettavuus. Ensimmäinen askel tällä tiellä otettiin vuonna 1989 voimaan tulleen Arvopaperimarkkinalain (Arvopaperimarkkinalaki 495/89) myötä kyseisen lain sisältäessä määräyksiä muun muassa yhtiöiden ja osakkeenomistajien tiedonantovelvollisuudesta, arvopapereiden markkinoinnista, noteerattujen arvopapereiden kaupasta sekä sisäpiirin kaupankäynnistä. Vähemmistöosakkaiden asema otettiin kyseisessä laissa huomioon muun muassa enemmistöomistajan lunastusvelvollisuuden kautta. Lunastusvelvollisuuden mukaan osakkeenomistajan, jonka osuus kasvaa yli 2/3:aan

suomalaisen pörssiyhtiön yhteenlasketusta äänimäärästä, on tarjouduttava lunastamaan loput yhtiön liikkeeseen laskemista osakkeista, mikäli edellä mainittu osuus ylittyy sen jälkeen kun arvopaperi on otettu julkisen kaupankäynnin kohteeksi. (ks. esim. Kontkanen 2000, 10).

Eritoten Arvopaperimarkkinalakiin sisältyvä enemmistöomistajan lunastusvelvollisuus on selkeästi yhdistettävissä 1980-luvun keskittyneen omistuksen diskurssiin. Näin nimenomaan liittyen kyseisessä diskurssissa tuolloin rakentuneeseen kuvaan sijoittajiin nähden vallassa olevista omistavista perheistä, jotka voivat myydä osakkeitaan kolmannelle taholle sijoittajien edusta piittaamatta. Seuraavalle vuosikymmenelle, eli 1990-luvulle tultaessa eturistiriidan merkityksenantoon viittaavat merkitysvihjeet katoavat lähes tyystin Talouselämä-lehden teksteistä. Tätä on mahdollista selittää osakemarkkinoillamme vallinneen sijoittajansuojan kehittymisellä. Vuonna 1989 voimaan tullut Arvopaperimarkkinalaki ehkäisi lainsäädännön tasolla vielä edelliselle vuosikymmenelle mahdollisten eturistiriitatilanteiden kehittymisen pörssilistatuissa perheyrytyksissä.

Perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien 1990-luvun rinnakkaiseloja on mahdollista kuvata perheomistuksen diskurssin valta-aseman vahvistumisena suhteessa taka-alalle jääneeseen yksityisomistuksen diskurssiin ja marginaalisen roolinsa vakiinnuttaneeseen keskittyneen omistuksen diskurssiin. Vuosikymmenen alun niin kutsutun suuren laman (Kiander & Vartia 1998) aikakauden osalta on merkillepantavaa se, että yksityisomistuksen diskurssi näyttää Talouselämä-lehden teksteistä kyseisenä aikakautena tulkittavissa olevien merkitysvihjeiden vähyyden myötä hiipuneen perin näkymättömiin.

Yksityisomistuksen diskurssiin viittaavien merkitysvihjeiden vähyyttä 1990-luvun laman aikakaudella on mahdollista selittää sillä, että kyseinen lama oli historiallisen syvä ja kosketti poikkeuksellisen laajalti maamme taloutta ja sen toimijoita. Lama-Suomessa talous oli tyhjäkäynnillä. Bruttokansantuote oli laskussa, korot olivat korkeat, omaisuusarvot romahtivat entisistä arvoistaan, työttömyys nousi ennätyslukemiin ja tuhansissa laskettavat konkurssit ravistelivat maamme yrityskenttää (Kuisma 2004, 540). Laman koskettaessa myös perheyrytyksiä (ks. esim. Tourunen 2009) omistajaperheineen, ei ole yllättävää, että omistavien perheiden taloudellista valtaa ja aineellista vaurautta korostanut yksityisomistuksen diskurssi näyttää hiipuneen kyseisenä aikakautena taka-alalle.

Perheomistuksen diskurssin ja keskittyneen omistuksen diskurssin osalta 1990-luvun lamaan ajoittunut Talouselämä-lehden kirjoittelu toi taas näkyväksi kyseisten diskurssien osittaisen vastakohtaisuuden ennen kaikkea perheyrytysten osinkopolitiikkaan kytkeytyneen omistajakuvan suhteen. Keskittyneen omistuksen diskurssissa rakentunut käsitys perheiden omistamisen yhteydestä anteliaaseen osinkopolitiikkaan pohjasi diskurssin omaamaan näkemykseen suuromistajista sijoittajien saamaan hyötyyn vaikuttavina omistajatahoina. Tämän omistajakuvan pohjalta suuromistajia edustaneiden omistavien perheiden vaikutus pörssilistattujen perheyrytysten anteliaaseen osinkopolitiikkaan rakentui positiiviseksi asiantilaksi myös lama-ajan Talouselämä-lehden kirjoittelussa.

Keskittyneen omistuksen diskurssista poiketen perheomistuksen diskurssi taas määritteli eritoten lama-ajan perheyritysten "anteliaan osinkopolitiikan" muun muassa perheyrityksen "lypsämiseksi". Näin siksi, että kyseinen diskurssi nojasi käsitykseen omistajista yritysten hyvinvoinnin varmistajina ennen kaikkea yritystoiminnan rahoittamisen merkityksessä. Tästä näkökulmasta käsin omistavien perheiden vaikutus listaamattomien perheyritysten "anteliaaseen osinkopolitiikkaan" rakentui nimenomaan yrityksen liiketoiminnan ja tuloksen suhteen huonoina aikakausina varsin negatiiviseksi asiantilaksi.

Yleisesti ottaen 1990-luvun perheomistuksen diskurssille ja keskittyneen omistuksen diskurssille voi katsoa olleen yhteistä se, että ne näyttävät rakentaneen yhä positiivisävyisempää kuvaa perheiden omistamisesta. Siinä missä silloinen perheomistuksen diskurssi yhdisti perheiden omistamisen muun muassa listaamattomien perheyritysten kärsivälliseen pääomaan, rakensi keskittyneen omistuksen diskurssi taas kuvaa muun muassa hyvän omistajavalvonnan omaavista pörssilistatuista perheyrityksistä. Kyseisten merkityksenantojen taustalla voi tulkita olleen yhtäältä amerikkalaisen, lyhyen tähtäimen sijoittajakulttuurin maailmanlaajuinen leviäminen (ks. esim. Puttonen 2004; Tainio 2000) sekä toisaalta myös julkisuudessa esillä olleet yksittäistapaukset huonosta omistajavalvonnasta ja sen seurauksista.

Seuraava merkittävä muutos perheiden omistamisen merkityksellistymisessä ajoittuu 2000-luvun vaihteen tienoille, jolloin perheomistuksen diskurssin voi tulkita osin "kansantaloudellistuneen". Viitataan kyseisellä "kansantaloudellistumisella" perheiden omistamisen tuolloiseen yhdistymiseen kansantalouden kontekstissa merkitykselliseen työllistävyyteen. Tämän myötä jo ennestään hegemoniseksi diskurssiksi tulkittavissa olleen perheomistuksen diskurssin voi hahmottaa tulleen entistä hallitsevammaksi tavaksi tarkastella perheiden omistamista. Tämä on tulkittavissa yksittäisistä 2000-luvun Talouselämä-lehden teksteistä, joissa nimenomaan perheyritysten työllistävyyden korostus näyttää nousseen keskeiseksi kirjoittelun kohteeksi.

Vuosituhanneen vaihteeseen ajoittuvaa perheiden omistamisen yhdistymistä työllistävyyteen on mahdollista selittää jo 1990-luvun alun maailmanlaajuisen taantuman myötä merkittäväksi yleiseurooppalaiseksi huolenaiheeksi nousseella työttömyydellä. Vuoteen 1994 mennessä lähes kaikki Euroopan maat kärsivät yhdysvaltalaisiin tilastoihin verrattuna korkeasta ja itsepintaisesta työttömyydestä. Työttömyyden ongelmallisuutta lisäsi se, että kyse näytti olevan suhdanteista johtuvan suhdannetyöttömyyden sijaan ennen kaikkea talouden rakenteen muutoksista johtuvasta rakennetyöttömyydestä. (Goul Andersen & Jensen 2002). Suomen osalta 1990-luvun alun niin sanotun suuren laman aikakaudella työttömyys nousi pahimmillaan jopa 20 prosenttiin (Kiander & Vartia 1998, 3). Koko 1990-luvun kestänyt suurtyöttömyys merkitsi aiemmin Suomessa lähes tuntemattoman pitkäaikaistyöttömyyden kehittymistä mittavaksi kansantaloudelliseksi ongelmaksi (Kiander 2001, 5).

Työttömyyden nousu merkittäväksi, yleiseurooppalaiseksi huolenaiheeksi on eittämättä mahdollistanut huomion kohdistumisen myös omassa yhteiskunnassamme perheyritysten kansantaloudelliseen merkittävyyteen ennen kaikkea

työllistävyyden merkityksessä. Asiaan vaikutti myös jo 1990-luvun puolella maamme tiedeyhteisön keskuuteen rantautunut perheyrittäjä tutkimus, jonka puitteissa tehdyt tutkimukset perheyrittäjien kansantaloudellisesta kontribuutiosta rakensivat järjestelmällisesti kuvaa kyseisten yritysten merkittävästä kansantaloudellisesta vaikuttavuudesta (ks. esim. Shanker & Astrachan 1996). Perheiden omistamisen yhdistymistä työllistävyyteen taustoittaa osaltaan myös vuonna 1997 perustetun Perheyrittäjien liiton (ent. Family Business Network Finland) kansallinen edunvalvontatyö. Näin siksi, että perheyrittäjien työllistävyyden korostus yhdistyy Talouselämä-lehden teksteissä useimmiten Perheyrittäjien liittoon ja sen voimassa olevaa verolainsäädäntöä koskeviin kannanottoihin.

Perheyrittäjien työllistävyyden korostukseen liittyen perheomistuksen diskurssin voi tulkita mahdollistaneen uuden vuosituhannen puolelle ajoittuneet elinkeinopoliittiset toimet, joilla on pyritty turvaamaan perheyrittäjien sukupolvenvaihdosten onnistuminen. Kyseisillä toimilla viitataan niin yritysten sukupolvenvaihdoksiin kohdistuneisiin perintö- ja lahjaveron huojennuksiin kuin yleisesti sukupolvenvaihdosten edistämistä ajaneisiin julkisiin neuvonta-, kehittämis-, koulutus- sekä rahoituspalveluihin. Elinkeinopoliittisten toimien kohdistumista ensisijaisesti sukupolvenvaihdoksiin taustoittaa se, että eritoten pienten ja keski suurten yritysten liiketoimintojen siirtojen turvaaminen oli noussut jo 1990-luvun puolella keskeiseen rooliin eurooppalaisessa työllisyysstrategiassa.

Euroopan komissio antoi vuonna 1994 suosituksen toimista, joihin Euroopan unionin jäsenmaat voisivat ryhtyä helpottaakseen yritysten omistuksen siirtoja. Suosituksen taustalla olivat arviot Euroopan tasolla noin 6,3 miljoonan työpaikan jatkuvuuden uhanalaisuudesta yritysten perustajien päästessä eläkeikään ja pohtiessa yritysten siirtoa uusille jatkajille. Kyseisten siirtojen käsittäessä myös perheen tai suvun sisäiset sukupolvenvaihdokset, kiinnittyi huomio luonnollisesti tätä kautta perheyrittäjiin ja sukupolvenvaihdosten edistämiseen. Nimenomaan sukupolvenvaihdoksiin liittyen Euroopan komission suositus piti sisällään muun muassa verolainsäädäntöön, kuten perintöverotukseen liittyviä helpotuksia. (Anon 1994; Anon 1996). Tämän myötä perheyrittäjien sukupolvenvaihdokset näyttävät yleiseurooppalaisessa mittakaavassa merkityksellistyneen lähinnä yksittäisten perheyrittäjien elinikää lyhentävän "kolmannen polven rappion" sijaan julkisia tukitoimia vaativaksi kansantaloudelliseksi ongelmaksi.

Oman yhteiskuntamme osalta sukupolvenvaihdosten edistämistä ajaneiden julkisten tukitoimien mahdollistumista taustoittaa myös se, että perheomistuksen diskurssin rakentama kuva työllistävistä perheyrittäjistä oli ymmärrettävissä niin "työtä kuin pääomaa" yhdistäväksi yhteiseksi eduksi. Perheyrittäjien liiton ja Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestön (SAK) välisen vastakainasettelun lientymistä ilmentää syksyllä 2002 käynnistynyt SAK:n ja Perheyrittäjien liiton välinen vuoropuhelu. Tämän vuoropuhelun tuloksellisuutta kuvastaa SAK:n silloisen puheenjohtajan, Lauri Ihalaisen ilmaisema käsitys kyseisille osapuolille yhteisestä päämäärästä: "...sukupolvenvaihdosten onnistuminen

*niin, että turvataan sekä yritystoiminnan jatkuminen että henkilöstön työpai-
kat.*" (Perheyritysten liitto ry. 2004).

Uusi vuosituhat toi myös mukanaan uuden perheiden omistamista merkityksellistävän diskurssin. Lähinnä vuosien 2004 ja 2005 Talouselämä-lehden teksteistä hahmottamaani kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssia voi pitää ennen kaikkea perheomistuksen diskurssia tukevana diskurssina. Näin siksi, että kyseisen diskurssin rakentama kuva omistavista perheistä työllistävinä suomalaisina sijoittajina oli varsin yhtenevä "kansantaloudellistuneen" perheomistuksen diskurssin rakentaman työllistävien perheyritysten -käsityksen kanssa. Kyseisten diskurssien keskinäinen yhteistyö konkretisoitui myös yksittäisissä Talouselämä-lehden teksteissä niihin viittaavien merkitysvihjeiden selkeänä limittäisyytenä.

Muihin perheiden omistamista merkityksellistäviin diskursseihin nähden kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssia voi pitää siinä mielessä poikkeavana, että se rakentaa yksinomaan positiiviseksi luonnehdittavissa olevaa kuvaa perheiden omistamisesta. Myös tähän liittyen kyseisen diskurssin voi tulkita omanneen lähinnä "kansantaloudellistunutta" perheomistuksen diskurssia vahvistaneen roolin.

Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin 2000-luvulle ajoittunutta esiinnousua taustoittaa yhtäältä jo 1990-luvun puolella merkittävässä määrin kasvanut ulkomaalaisomistus. Ulkomaalaisomistuksen rajoitukset poistettiin lainsäädännöstämme kokonaan vuonna 1993 Suomen liittyessä Euroopan Talousalueeseen (ETA). Ulkomaalaisomistuksen rajoitusten poisto yhdessä maassamme toteutetuista devalvaatioista johtuneen kotimaisten yritysten osakkeiden edullisuuden kanssa johtivat suomalaisten pörssiyritysten ulkomaalaisomistuksen lähes räjähdysmäiseen kasvuun. Osaansa ulkomaalaisomistuksen lähes räjähdysmäisessä kasvussa näytteli myös se, että erityisesti 1990-luvulla maassamme perustettiin lukuisia korkean teknologian yrityksiä, joiden erikoistunut osaaminen houkutteli ulkomaisia sijoituksia ja yrityksiä. (Kuisma 2004, 567; Andersen, Kuosa & Riipinen 2005, 3, 9-10; Ylä-Anttila, Ali-Yrkkö & Nyberg 2005, 256).

Ulkomaalaisomistuksen raju kasvu herätti maassamme vilkasta julkista keskustelua omistajuuden merkityksestä. Erityisen vilkasta sananvaihtoa yhteiskunnassamme käytiin muun muassa sen osalta, poikkeavatko ulkomaisten omistajien intressit kotimaisten omistajien vastaavista ja millaisia vaikutuksia ulkomaalaisomistuksen kasvulla on yritysten sijaintiin, investointeihin ja kansantalouden kasvuun. (Kiander 1999, 11-12; Ylä-Anttila 2006, 7). Toisin sanoen, yhteiskunnassamme jo edellisellä vuosikymmenellä käynnistynyt keskustelu kasvaneesta ulkomaalaisomistuksesta ja sen kansantaloudellisista vaikutuksista näyttää uuden vuosituhatvuoden puolella tarjonneen jo vakiintuneet puitteet tarkastella myös perheiden omistamista.

Kasvaneen ulkomaalaisomistuksen herättämien huolien ohella kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi näyttää myös kiinnittyneen kyseiselle aikakaudelle ominaiseen yleiseen keskusteluun talouden globalisaatiosta ja teollisen tuotannon siirtymisestä maamme rajojen ulkopuolelle. Maailmantalouden kan-

sainvälistymisen 1990-luvun loppuun ajoitettu nopean kehityksen vaihe konkretisoitui muun muassa eurooppalaisten yritysten toteuttamina toimintojen siirtoina kehittyviin maihin, kuten Kiinaan ja Intiaan.

Talouden globalisaatio ja tähän yhdistetty yritysten toimintojen siirto halvempien tuotantokustannusten maihin herätti laajalti uhkakuvia kyseisen kehityksen aiheuttamista negatiivisista vaikutuksista Euroopan talousalueelle. Myös Suomessa yritysten päätökset perustaa tuotantoyksiköitä ja siirtää toimintojaan maamme rajojen ulkopuolelle herättivät etenkin uuden vuosituhatosen puolella kysymyksiä siitä, miten maamme teollisuuden työpaikoille käy ja millaista tuotantoa maahamme on mahdollista jäädä. (Ali-Yrkkö, Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2007, 2). Näihin huoliin näyttää osin kiinnittyneen myös kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi sen rakentaessa kuvaa uskonsa suomalaisen teollisuuteen säilyttäneistä omistavista perheistä.

Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin tarjoama tuki "kansantaloudellistuneelle" perheomistuksen diskurssille ilmenee myös molemmille diskurssille ominaisesta voimassa olevan verolainsäädännön kritisoinnista. Toisin sanoen, kummankin diskurssin voi tulkita pyrkineen aikaansaamaan muutoksia nimenomaan omistaviin perheisiin ja heidän toimintaansa kohdistuneeseen verotukseen. Siinä missä kyseiset muutospyrkimykset kohdistuvat perheomistuksen diskurssissa ensisijaisesti perintö- ja lahjaveroon, kiinnittyvät ne kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssissa taas ensisijaisesti varallisuusveroon. "Kansantaloudellistuneen" perheomistuksen diskurssin tavoin myös kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin voi tulkita olleen siinä määrin "tuloksellinen", että sen voi katsoa omalta osaltaan mahdollistaneen vuonna 2005 tehdyn päätöksen koko varallisuusveron lakkauttamisesta (Laki varallisuusverolain kumoamisesta 1141/2005).

Sukupolvenvaihdosten edistämistä ajaneiden julkisten tukitoimien tavoin myös varallisuusveron lakkauttamista koskevaa päätöstä taustoittaa Perheyrittäjien liiton ja SAK:n välisen vastakkainasettelun lientyminen. Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssin osalta kyseinen lientyminen liittyi omistavien perheiden positioitumiseen nimenomaan suomalaisiksi sijoittajiksi: "*Kasvollinen kotimainen omistaja, jolla on viime kädessä päätösvalta, on työntekijöiden kannalta turvallisempi neuvottelukumppani kuin kaukana Suomesta oleva vieras päättäjä.*" (Perheyrittäjien liitto ry. 2004).

"Työn ja pääoman" välisen vastakkainasettelman lientymiseen liittyen niin "kansantaloudellistunutta" perheomistuksen diskurssia kuin sitä tukenutta kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssia voi tarkastella yksityisomistuksen diskurssin vastadiskurseina. Uuden vuosituhatosen puolella nimenomaan "ideologisen veron" leiman saaneisiin perintö- ja lahjaveroon sekä varallisuusveroon (Kohonen 2007, 1) kohdistuneiden huojennusten voikin tulkita mahdollistuneen ennen kaikkea siksi, että yksityisomistuksen diskurssin voi hahmottaa tuolloin asemoituneen selkeään altavastaaaja-asemaan suhteessa "kansantaloudellistuneeseen" perheomistuksen diskurssiin ja sitä tukeneeseen kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssiin.

TAULUKKO 1 Yhteenveto diskurssien pääpiirteistä, rinnakkaiselosta, hierarkiasta sekä seurauksista

DISKURSSI	Yksityisomistuksen diskurssi	Perheomistuksen diskurssi
Esiintymisajankohta	1970-luvulta 2000-luvulle	1970-luvulta 2000-luvulle
Perheiden omistamisen merkityksellistyminen	Omistavien perheiden taloudellisen vallan ja aineellisen vaurauden lähdeksi edustava yksityisomistus	Yksittäisten yritysten toimintaan/yhteiskunnan hyvinvointiin vaikuttava perheomistus
Vastakkainasetelma	"Työ vs. pääoma"	Listamattomat perheyrietykset vs. hajaomisteiset pörssiyritykset
Omistaville perheille rakentuvat subjekti-positiot	Suurrikkaat, kapitalistit, riistokapitalistit, 20 perhettä, rikkaat, suurituloiset, rahasuvut	Perhe/suku, omistajaperhe/-suku
Yksittäiset merkityksenannot	Taloudellinen valta, aineellinen vauraus	Rahoitusresurssien rajallisuus, julkisuudesta vetäytyminen, toimivaltaristiriidat, nepotismi, kolmannen polven rappio, perheenjäsenten keskinäiset valtaistelut, päätöksenteon nopeus, pääoman kärsivällisyys, perinnön velvoittavuus, työllistävyyden väheneminen
Rinnakkaiselosta ja hierarkiasta	Vielä 1970-luvulla hienoisessa hegemonisessa asemassa suhteessa perheomistuksen diskurssiin, menettää hegemonisen asemansa 1970-luvun lopulla perheomistuksen diskurssille	"Tukee" vielä 1970-luvulla hienoisessa hegemonisessa asemassa ollutta yksityisomistuksen diskurssia, nousee 1970-luvun lopulla valtakurssiksi säilyttäen kyseisen, selkeän valta-asemansa aina tutkimusajanjaksoni loppuun asti, yksityisomistuksen diskurssin vastadiskurssi eritoten 2000-luvun osalta
Seurauksellisuudesta	Mahdollisesti "valtakaudestaan" raskaan perintö- ja lahjaveron, joka vaikutti haitallisesti perheyrietysten toimintaan	Mahdollisesti yhdessä yksityisomistuksen diskurssin kanssa vielä 1970-luvulla voimassa olleen raskaan perintö- ja lahjaveron, mahdollisesti eritoten uuden vuosituhatuuden puolelle ajoittuneet moninaiset elinkeinopoliittiset toimet, joilla on pyritty edistämään perheyrietysten sukupolvenvaihdoksia

(Taulukko 1 jatkuu.)

DISKURSSI	Keskittyneen omistuksen diskurssi	Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi
Esiintymisajankohta	1980-luvulta 2000-luvulle	2000-luku, lähinnä vuodet 2004 ja 2005
Perheiden omistamisen merkityksellistyminen	Sijoittajien saamaan tuottoon vaikuttava keskittynyt omistus	Yhteiskunnan hyvinvoinnista huolehtiva kasvollinen kotimainen omistus
Vastakkainasetelma	Pörssilistatut perheyrietykset vs. hajaomisteiset pörssiyritykset	Kasvolliset kotimaiset omistajat vs. kasvottomat ulkomaiset omistajat
Omistaville perheille rakentuvat subjekti-positiot	Suromistajat, vahvat sukuomistajat, selkeät omistajat, isot omistajat	Suomalaiset sijoittajat
Yksittäiset merkityksenannot	Eturistiriidan riski, huono likviditeetti, antelias osinkopoliittikka, hyvä omistajavalvonta	Isänmaallisuus, työllistävyys, usko Suomeen teollisuusmaana
Rinnakkaiselosta ja hierarkiasta	Marginaalinen diskurssi suhteessa muihin perheiden omistamista merkityksellistäviin diskursseihin	Tukee "kansantaloudellistunutta" perheomistuksen diskurssia, yksityisomistuksen diskurssin vastadiskurssi yhdessä "kansantaloudellistuneen" perheomistuksen diskurssin kanssa
Seurauksellisuudesta	Mahdollisti sijoittajansuojan turvaamiseen tähdänneet lainsäädännölliset toimet	Mahdollisti varallisuusveron lakkauttamisen

6 LOPUKSI

Tutkimustulosteni tullessa esitellyksi on aika pohtia tutkimukseni teoreettis-metodologista kontribuutiota. Tässä yhteydessä haluan samalla tuoda näkyväksi viimeaikaisen, perheyritystutkimuksen ja yrittäjyystutkimuksen keskinäistä yhteyttä kartoittavan tutkimussuuntauksen avaaman uuden näkökulman perheiden omistamisen tarkasteluun. Kyseinen, uusi näkökulma tarjoaisi mielestäni varteenotettavan vaihtoehdon laajentaa eritoten "kansantaloudellistuneeseen" perheomistuksen diskurssiin pohjaavaa käsitystämme omistavien perheiden ja heidän toimintansa kansantaloudellisesta merkityksellisyydestä. Näiden pohdintojen jälkeen tarkastelen tutkimukseni tieteellistä pätevyyttä nimenomaan laadullisille tutkimuksille kehitettyjen kriteerien pohjalta. Lopuksi tarjoan oman näkemykseni tutkimusprosessini aikana esiin nousseista potentiaalisista jatkotutkimusaiheista. Mutta ensiksi siis tutkimukseni teoreettis-metodologisen kontribuution pariin.

6.1 Konstruktionistinen tutkimus perheyritystutkimusta uudistavana lähestymistapana

Perheiden omistamisen merkityksellistymistä tarkastelevan väitöstutkimukseni myötä haluan liittyä siihen perheyritystutkijoiden joukkoon (ks. esim. Nordqvist, Hall & Melin 2009; Heinonen & Stenholm 2011), jolle konstruktionistinen tutkimus edustaa perheyritystutkimusta uudistavaa lähestymistapaa. Muun muassa ruotsalaistutkijat Mattias Nordqvist, Annika Hall ja Leif Melin (2009) viittaavat perheyritystutkimuksen metodologiaa luotaavassa artikkelissaan käsitteellä tulkinnallinen tutkimus nimenomaan sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaaviin tutkimuksiin, joissa todellisuuden hahmotetaan olevan sosiaalisesti rakentunut.

Konstruktionistiset perheyritystutkimukset ovat pääosin keskittyneet perheyritystoiminnassa mukana olevien yksilöiden keskinäisen, arkielämän vuorovaikutuksen tarkasteluun. Tavoitteena on tällöin ollut ymmärtää yksilöiden

tapaa tulkita ympäröivää todellisuutta lähinnä perheyriytyksen kontekstissa. (Nordqvist, Hall & Melin 2009). Tämä, ensisijaisesti yksilöiden tekemiin tulkitoihin kiinnittyvä lähestymistapa on hahmotettavissa muun muassa jo väitöstudkimukseni johdannossa lyhyesti esittelemistäni Susan Ainsworthin ja Julie Wolfram Coxin (2003) sekä Elanor Hamiltonin (2006) tutkimuksista. Konstruktionististen tutkimusten perheyritystutkimusta uudistava potentiaali on tämän pohjalta kiinnittynyt pääosin mahdollisuuteen ymmärtää aiempaa syvällisemmin perheyritysten omistamiseen, johtamiseen ja kehittymiseen liittyviä monimuotoisia ja ”näkyttömiä” ilmiöitä sekä prosesseja (Nordqvist, Hall & Melin 2009).

Tällä hetkellä vielä lukumääräisesti vähäisellä konstruktionistisella perheyritystutkimuksella voi hahmottaa olleen merkittävä rooli perheyriytyksiä ja niiden toimintaa koskevien, lähestulkoon itseäänselvyyksiksi rakentuneiden käsitystemme näkyväksi tekemisessä ja kyseenalaistamisessa. Muun muassa Ainsworthin ja Wolfram Coxin (2003) tutkimus on asettanut kyseenalaiseksi yleisen käsityksen perheyritysten organisaatiokulttuurin harmonisuudesta. Hamiltonin (2006) tutkimuksessa taas kyseenalaistuksen kohteeksi on asemoitunut oletus, jonka mukaan naiset tulevat patriarkaalista valtaa ilmentävien toimintamallien myötä väistämättä marginalisoiduiksi perheyriytyksissä.

Perheyritysten omistamiseen, johtamiseen ja kehittymiseen liittyvien ilmiöiden ja prosessien (Nordqvist, Hall & Melin 2009) tarkastelukulma on kuitenkin samalla tarkoittanut myös sitä, että perheiden omistamista koskevien käsitystemme taustalla olevat lähtöoletukset omistajista ja heidän toiminnastaan näyttävät jääneen myös konstruktionistisissa perheyritystutkimuksissa vaille huomiota. Olen omassa väitöstudkimuksessani kohdistanut tarkasteluni ennen kaikkea kyseisiin lähtöoletuksiin, jotta myös niiden perheyritystutkimusta ohjaava vaikutus tulisi näkyväksi. Tästä syystä katson väitöstudkimukseni tarjoavan uuden näkökulman sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaavien tutkimusten avaamiin mahdollisuuksiin uudistaa perheyritystutkimusta.

6.2 Perheyriytykskontekstiin kiinnittyneen yrityksen omistusmuodon näkökulman rajoittavuudesta

Tutkimukseni asemoinnin yhteydessä tekemäni katsaus valtavirran perheyritystutkimukseen on tuonut näkyväksi sen, että perheiden omistamista on kyseisen tutkimusalan parissa tarkasteltu pääosin yritysten toimintaan ja menestymiseen vaikuttavana omistusmuotona. Tarkemmin eriteltyinä valtavirran perheyritystutkimuksesta on ollut tulkittavissa itse asiassa kaksi, toisistaan jossain määrin poikkeavaa näkökulmaa perheiden omistamiseen. Nimenomaisella perheomistuksen näkökulmalla olen viitannut johtamis- ja organisaatiotieteelliseen lähestymistapaan, jossa perheiden omistamista määritetään listaamattoman perheyriytyksen ja pörssiyrityksen välisen vastakkainasetelman pohjalta. Tämä näkökulma edustaa perheyritystutkimuksen alkuperäistä ja yhä edelleen

hallitsevassa roolissa olevaa tarkastelukulmaa perheiden omistamiseen. Niin kutsutulla keskittyneen omistuksen näkökulmalla olen taas viitannut rahoitustieteelliseen lähestymistapaan, jossa kuva perheiden omistamisesta rakentuu lähinnä pörssilistatun perheyriytyksen ja hajaomisteisen pörssiyrityksen välisen vastakkainasettelun pohjalta. Kyseinen näkökulma on yleistynyt perheyriytystutkimuksissa vasta uuden vuosituhatosen puolella.

Valtavirran perheyriytystutkimuksesta tulkittavissa oleva omistusmuodon näkökulma on käytännössä tarkoittanut sitä, että omistavien perheiden ja heidän toimintansa tarkastelu on kyseisen tutkimusalan parissa rajautunut lähinnä perheyriytyskontekstiin. Perheomistuksen näkökulman osalta kyse on ollut ensisijaisesti listaamattoman perheyriytyksen kontekstista siinä missä keskittyneen omistuksen näkökulma on ohjannut perheiden omistamista koskevan tarkastelun pörssilistattuihin perheyriytyksiin. Kyseisten näkökulmien myötä omistavia perheitä ja heidän toimintaansa ei ole perheyriytystutkimuksessa tarkasteltu sinänsä, vaan ensisijaisesti tiettyyn etukäteen määriteltyyn ja rajattuun yrityskontekstiin kiinnittyen.

Perheiden omistamisen tarkastelun kiinnittyminen ensisijaisesti perheyriytystekstiin on jo lähtökohtaisesti rajoittanut sitä, millaiseen omistavien perheiden "harjoittamaan" toimintaan tutkijoiden on ollut mahdollista kohdistaa huomionsa. Muun muassa omalle yhteiskunnallemme ominainen yksityisomistuksen diskurssi on tuonut näkyväksi omistavien perheiden harjoittaman sijoitustoiminnan. Ensisijaisesti perheyriytystekstiin kiinnittyneen tarkastelun myötä omistavien perheiden harjoittama sijoitustoiminta on saanut valtavirran perheyriytystutkimuksen parissa varsin vähäistä huomiota.

Perheyriytystekstiin kiinnittynyt rajallinen käsitys omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan liittyy yrityksen omistusmuodon näkökulman tieteelliseen taustaan. Perheomistuksen näkökulma on rajannut perheiden omistamista koskevan kuvan rakentumista siltä osin, että omistavia perheitä ja heidän toimintaansa on tarkasteltu ja arvioitu ensisijaisesti johtamis- ja organisaatiotieteille ominaisen omistajakuvan pohjalta. Keskittyneen omistuksen näkökulman osalta kyse on taas ollut omistavien perheiden ja heidän toimintansa tarkastelusta ja arvioinnista lähinnä rahoitustieteelle ominaisen omistajakuvan opastamana.

Perheyriytystutkijat eivät ole juurikaan eksplisiittisesti pohtineet ylipäätään perheyriytystutkimuksen tieteellistä taustaa ja sen asettamia rajoituksia perheiden omistamista koskevan kuvan rakentumisen suhteen. Muun muassa Timothy Habbershon ja Joseph Pistru (2002) ovat varsin poikkeuksellisesti tarkastelleet aiempaa perheyriytystutkimusta pyrkien hahmottamaan syitä siihen, miksi omistavien perheiden "yrittäjämäisyys" (entrepreneurial potential) ei ole tullut kyseisen tutkimusalan parissa eksplisiittisesti tunnistetuksi. Habbershon ja Pistru yhdistävät omistavien perheiden "yrittäjämäisyyden" näkymättömyyden muun muassa perheyriytystutkimuksen taustalla vaikuttavaan systeemiteoreettiseen näkemykseen perheyriytyksestä ja sen toiminnasta. Kyseiset tutkijat eivät kuitenkaan jostain syystä ulota pohdintaansa perheyriytystutkimuksen kiinnittyneisyyteen niin johtamis- ja organisaatiotieteisiin kuin rahoitustieteeseen sekä

kyseisille tieteenoiloille ominaisiin käsityksiin omistajista ja heidän toiminnastaan.

Oma lähestymistapani perheiden omistamisen tarkasteluun tarjoaa perheyrittäjästudiomukselle mahdollisuutta uudistua. Näin ennen kaikkea siltä osin, että perheiden omistamisen hahmottaminen yrityksen omistusmuodon sijaan omistavien perheiden "harjoittamana" toimintana avaa tarkasteltavaksi aiempaa laajemmän ilmiön. Kyseinen lähestymistapa mahdollistaa samalla myös jo lähtökohtaisen irrottautumisen yrityksen omistusmuodon näkökulmalle ominaisesta johtamis- ja organisaatitieteellisestä/rahoitustieteellisestä omistajakuvas- ta.

6.3 Perheiden omistamista koskevan tarkastelun aika- ja paikkasidonaisuudesta

Perheyrittäjästudiomuksen kontekstiin kiinnittyneen yrityksen omistusmuodon näkökulman rajoittavuuden ohella tutkimukseni on tuonut näkyväksi perheiden omistamista koskevan tarkastelun aika- ja paikkasidonaisuuden. Aikasidonaisuuden osalta olen tuonut jo aiempaa perheyrittäjästudiomusta kartoittavassa luvussa esille muun muassa sen, että perheiden omistamista koskevat tieteelliset käsitykset näyttävät ajan saatossa muuntautuneen yhä positiivisemmiksi. Toisaalta, alun alkaen lähinnä listaamattomiin perheyrittäjästudiomuksiin kiinnittyneet käsitykset omistajaperheistä ja heidän toiminnastaan ovat vuosikymmenten saatossa saaneet rinnalleen ensisijaisesti pörssilistattuihin perheyrittäjästudiomuksiin kiinnittyneet näkemykset suuromistajia edustavista omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan.

Perheiden omistamista koskevan tarkastelun paikkasidonaisuus on taas tullut näkyväksi omistavien perheitä ja heidän toimintaansa koskevien tieteellisten ja arkisten käsitysten vertailun kautta. Kyseinen vertailu on osoittanut sen, että tieteelliset ja arkiset käsityksemme perheiden omistamisesta näyttävät omaavan tiettyjä yhtäläisyyksiä. Näin nimenomaan siltä osin, että valtaviiran perheyrittäjästudiomuksen taustalla vallitsevat perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen näkökulmat näyttävät olevan varsin pitkälti yhtenevät omalle yhteiskunnallemme ominaisten perheomistuksen ja keskittyneen omistuksen diskurssien kanssa.

Omalle yhteiskunnallemme ominaiset tavat tarkastella perheiden omistamista näyttävät kuitenkin olevan moninaisempia suhteessa tiedemaailman parissa vallitseviin tarkastelutapoihin. Viittaa tällä siihen, että valtaviiran perheyrittäjästudiomukselle ominaisten tarkastelutapojen ohella perheiden omistaminen näyttää merkityksellistyneen omassa yhteiskunnassamme myös niin kutsutuksi yksityisomistukseksi sekä kasvolliseksi kotimaiseksi omistukseksi. Yksityisomistuksen diskurssin kohdalla on kyse omistavien perheiden taloudellisen vallan ja aineellisen vaurauden korostuksesta vasemmistolaiseen ideologiaan sisältyvän "työn ja pääoman", "työtätekevän kansan" ja omistajien väliseen vastakkainasetelmaan nojaten. Kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi

taas yhdistää omistavat perheet yhteiskunnan hyvinvoinnista huolehtimiseen ennen kaikkea työllistyvyyden merkityksessä. Diskurssin taustalla on nimenomaan kotimaisten ja ulkomaisten omistajien välinen vastakkainasetelma.

Perheiden omistamista koskevien arkisten käsitystemme moninaisuus suhteessa tieteellisiin käsityksiin tarkoittaa sitä, että valtavirran perheyritystutkimus on osittain sokea omistavien perheiden "käytännön" toiminnan kannalta merkityksellisiä seurauksia tuottaville/tuottaneille perheiden omistamisen merkityksellistämistavoille. Toisin sanoen, valtavirran perheyritystutkimus on päässyt vain osittain tarttumaan siihen aikaan ja paikkaan sidoksissa olevaan sosiaaliseen todellisuuteen, jonka keskellä omistavat perheet eri yhteiskunnissa "käytännössä" toimivat. Kyseisen sosiaalisen todellisuuden "kokonaisvaltaisen" hahmottamisen sijaan perheyritystutkimuksen keskiössä näyttää olleen universaalien, ajasta ja paikasta riippumattoman perheyrityskuvan määrittäminen. Tämä on tulkittavissa eksplisiittisesti muun muassa aiempaa perheyritystutkimusta koskevista katsauksista, joissa perheyritystä koskevan tiedon kumuloidumisen edistämiseksi tutkijoita on ohjattu kiinnittämään tarkempaa huomiota itse tutkimusmetodologiaan (ks. esim. Sharma 2004).

Perheiden omistamisen tarkastelun aika- ja paikkasidonaisuus kyseenalaistaa jo lähtökohtaisesti universaalien perheyrityskuvan määrittämisen mielekkyyden. Itse omistavien perheiden ja heidän "käytännön" toimintansa kannalta olisi oman tulkintani mukaan mielekkäämpää suunnata huomio siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jonka keskellä omistavat perheet "käytännössä" toimivat. Tämä edellyttää jo lähtökohtaista perheiden omistamisen tarkastelun aika- ja paikkasidonaisuuden huomioimista.

6.4 Uuden, vaihtoehtoisen diskurssin tarpeesta

Sosiaaliseen konstruktionismiin sisältyvä lähtöolettaamus kielestä yhtäältä sosiaalisen todellisuuden heijastajana ja toisaalta myös kyseisen todellisuuden tuottajana (ks. esim. Suoninen 1992) mahdollistaa myös itse tutkijalle vaihtoehtoisten sosiaalisten todellisuuksien hahmottelun. Toisin sanoen, kieltä käyttämällä myös tutkijalla itsellään on mahdollisuus osallistua sosiaalisen todellisuuden tuottamiseen. Näin ennen kaikkea siinä tapauksessa, että diskurssien seurauksellisuuden pohdinta avaa tarpeen tarkastella asiaa uudesta näkökulmasta. Tähän on kuitenkin syytä ryhtyä varoen, sillä tutkijan on myös oltava tietoinen oman sosiaalisen todellisuuden version tuottamiseen liittyvästä seurauksellisuudesta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 44-45).

Mitä tulee perheiden omistamisen merkityksellistymiseen omassa yhteiskunnassamme, niin tutkimukseni on avannut näkymän varsin radikaalistikin viimeisten vuosikymmenten aikana muuttuneisiin käsityksiimme omistavista perheistä ja heidän toiminnastaan. Vielä 1970-luvulla perheiden omistaminen näyttäytyi lähes yksinomaan negatiivissävyisenä "ilmiönä". Yhtäältä perheiden omistaminen merkityksellistyi tuolloin lähinnä omistavien perheiden taloudellista valtaa nimenomaan negatiivisessa mielessä korostaneeksi yksityisomistuk-

seksi. Toisaalta perheiden omistaminen määrittyi vielä kyseisellä vuosikymmenellä pääosin haitallisella tavalla yritysten toimintaan vaikuttavaksi perheomistukseksi. Kolmea vuosikymmentä myöhemmin omistavat perheet ja heidän toimintansa tulivat kuitenkin yhdistetyksi yhteiskuntamme hyvinvoinnin edistämiseen. Näin nimenomaan siksi, että niin "kansantaloudellistunut" perheomistuksen diskurssi kuin sitä tukenut kasvollisen kotimaisen omistuksen diskurssi yhdistivät perheiden omistamisen ennen kaikkea työllistävyteen.

Perheiden omistamisen merkityksellistymisessä viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneilla muutoksilla voi hahmottaa olleen myös itse omistavien perheiden ja heidän toimintansa kannalta merkittäviä elinkeinopoliittisia seurauksia. Vielä 1970-luvulla vallinneen, pääosin negatiivissävyisen perheiden omistamista koskevan kuvan voi tulkita mahdollistaneen eritoten raskaaseen ja progressiiviseen perintö- ja lahjaveroon liittyen sellaisen toimintaympäristön, joka ei käytännössä tukenut perheyriyten syntymistä, saati niiden toimintaa (Ali-Yrkkö, Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2007, 8). Uuden vuosituhannen puolelle ajoittunut perheiden omistamisen positiivissävyinen yhdistyminen työllistävyteen oli taas omalta osaltaan mahdollistamassa sellaiset verolainsäädännölliset muutokset, jotka huojensivat perheiden omistamiseen kohdistuvaa verotusta. Perintö- ja lahjaveron suhteen tehtiin pariinkin otteeseen muutoksia, joiden tavoitteena oli edistää perheyriyten sukupolvenvaihdoksia. Tämän ohella myös varallisuusveron suhteen tehtiin siinä mielessä historiallinen päätös, että koko varallisuusvero sovittiin lakkautettavaksi vuoden 2006 alusta lähtien. Verolainsäädännöllisten muutosten ohella perheyriyten sukupolvenvaihdosten onnistuminen pyrittiin turvaamaan myös erilaisilla julkisilla neuvonta-, kehittämis- koulutus- sekä rahoituspalveluilla.

Päällisin puolin perheiden omistamisen merkityksellistymisessä viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunutta muutosta voi ennen kaikkea perheyriyten perheomisteisuuden jatkuvuuden turvaamisen suhteen pitää varsin positiivisluonteisena. Perheyriyten sukupolvenvaihdosten edistäminen näyttää nimenomaan uuden vuosituhannen puolella nousseen erääksi keskeiseksi elinkeinopoliittiseksi tavoitteeksi. Eritoten 2000-luvun selkeää valtakurssia edustavaa perheomistuksen diskurssia on kiittäminen siitä, että perheiden omistaminen on työllistävien perheyriyten merkityksessä noussut keskeiseen rooliin yhteiskuntamme hyvinvoinnin rakentamisessa.

Tutkimusajanjaksoni lopulla kansainvälisen perheyriytestutkimuksen parissa esiin nousseet puheenvuorot omistavien perheiden "yrittäjämäisyydestä" antavat kuitenkin ymmärtää, että ennen kaikkea perheomistuksen diskurssiin pohjaava käsityksemme perheiden omistamisen kansantaloudellisesta merkityksellisyydestä on varsin rajoittunut. Näin siksi, että omistavien perheiden "yrittäjämäisyyttä" koskevissa tarkasteluissa perheiden omistamisen kansantaloudellinen merkityksellisyys ei näytä rajoittuvan yksinomaan perheyriyksiin yhdistettyyn työllistävyteen. Avaan seuraavaksi tarkemmin omistavien perheiden "yrittäjämäisyyttä" koskevia tarkasteluja lähtien liikkeelle jo 1990-luvun puolella yleistyneestä, perheyriytestutkimuksen ja yrittäjyystutkimuksen keskinäistä yhteyttä kartoittavasta tutkimussuuntauksesta.

Perheyritystutkimuksen ja yrittäjyystutkimuksen keskinäistä yhteyttä kartoittava tutkimussuuntaus

Perheyritysten kansantaloudellista kontribuutiota kartoittavien tutkimusten ohella 1990-luvulla yleistyivät myös tutkimukset, joissa pyrittiin hahmottelemaan perheyritystutkimuksen ja yrittäjyystutkimuksen keskinäistä yhteyttä. Perheyritystutkimus ja yrittäjyystutkimus on ymmärretty jo alun alkaen toisistaan poikkeaviksi, erillisiksi tutkimusaloiksi, jotka joiltain osin kuitenkin omaavat keskinäisiä yhtymäkohtia (Dyer & Handler 1994; Hoy & Verser 1994). Tämän näkemyksen pohjalta yksittäiset perheyritystutkijat ovat pyrkineet hahmottelemaan kyseisille tutkimusaloille yhteisiä tutkimuskohteita ja -aiheita (Habbershon, Nordqvist & Zellweger 2010, 6). Nämä tutkimuskohteet ja -aiheet näyttävät kuitenkin käytännössä rajanneen yrittäjyyden tarkastelun suurelta osin perheyritystutkimukselle ominaiseen perheyrityksen kontekstiin (ks. esim. Kellermanns & Eddleston 2006; Salvato 2004; Zahra 2005; Zahra, Hayton & Salvato 2004). Näin ollen, kyse näyttää olleen lähinnä perheyrityskontekstiin sijoituvasta organisaatiotason yrittäjyyden tarkastelusta, jossa omistavia perheitä ja heidän toimintaansa on hahmotettu ensisijaisesti johtamis- ja organisaatiotieteellisen omistajakuvan valossa.

Perheyritystutkimuksen parissa on kuitenkin aina uuden vuosituhaten alkupuolelta lähtien esitetty muutamia yksittäisiä puheenvuoroja, joissa perheyritysten "yrittäjämäisen" toiminnan tarkastelu on pyritty kiinnittämään itse omistaviin perheisiin ja heidän toimintaansa. Muun muassa Habbershon ja Pistrui (2002) ovat tuoneet omassa puheenvuorossaan esille käsitteen yritteliäät perheet (enterprising families). Kyseisillä perheillä he viittasivat nimenomaan sellaisiin omistaviin perheisiin, jotka tähtäävät ylisukupolviseen yrittäjyyteen ja pitkän tähtäimen vaurauden luomiseen uusien liiketoimien, innovaatioiden ja strategisen uusiutumisen kautta. Koirasen ja Chiricon (2006) puheenvuorossa keskeinen huomio suunnattiin taas yli sukupolvien kestävään perheyritysten arvонуontiprosessiin. Perheyritysten ylisukupolvisen arvонуonnin katsotaan edellyttävän omistavilta perheiltä kautta sukupolvien kestävää tunneperäistä sitoutumista omaan perheyritykseen. Tämän tunneperäisen sitoutuneisuuden osalta Koirasen ja Chiricon puheenvuorossa on viitattu niin kutsuttuun psykologiseen omistajuuteen.

Ylisukupolvinen yrittäjyys

Habbershonin ja Pistruin (2002) esittelemä näkemys ylisukupolvisesta yrittäjyydestä tarkentui ja monipuolistui vuonna 2005 virallisesti käynnistyneen kansainvälisen tutkimusprojektin myötä. *The STEP (Successful Transgenerational Entrepreneurship Practices) Project* nimeä kantavan tutkimusprojektin tarkastelun kohteiksi määrittyivät sellaiset käytännöt, joiden kautta omistavat perheet käyttävät ja kehittävät yrittäjämäisiä ajattelutapoja ja perheeseen kytkeytyviä yrittäjämäisiä kyvykkyyksiä luodakseen yli sukupolvien kestävä yrittäjämäistä, taloudellista ja sosiaalista lisäarvoa. Yrittäjämäiset ajattelutavat viittaavat tässä

yhteydessä niihin asenteisiin, arvoihin ja uskomuksiin, jotka suuntaavat yksilön tai ryhmän yrittäjämäiseen toimintaan (Lumpkin & Dess 1996; Miller 1983). Perheisiin kytkeytyvät yrittäjämäiset kyvykkyudet taas viittaavat niihin resursseihin ja kyvykkyyksiin, joita perheet omaavat tai joihin he voivat päästä käsiksi ja jotka voivat edelleen joko edistää tai rajoittaa yrittäjämäistä toimintaa (Habbershon, Williams & MacMillan 2003; Sirmon & Hitt 2003).

Yllä esitellyn STEP-projektin myötä ymmärrys omistavien perheiden toiminnan vaikutuksellisuudesta laajeni käsittämään taloudellisesti mitattavissa olevan lisäarvon (esim. oman pääoman tuottoaste) ohella myös yrittäjämäisen ja sosiaalisen lisäarvon. Näistä yrittäjämäinen lisäarvo viittaa yritystoiminnan tasolla tapahtuvaan innovointiin, uusiutumiseen sekä uuteen liiketoimintaan. Sosiaalisella lisäarvolla taas viitataan itse omistaviin perheisiin yhdistyvän itsenäisyyden tai riippumattomuuden sekä arvovallan ohella myös muille sidosryhmille koituvaan lisäarvoon, josta esimerkkinä muun muassa perheomistuksen näkökulmasta tuttu työllistävyys. (Habbershon, Nordqvist & Zellweger 2010).

Yrittäjämäinen omistaminen

Tulkitsen itse omistaviin perheisiin kiinnittyvän ylisukupolvisen yrittäjyyden viittaavan perheiden omistamisen merkityksellistymiseen niin kutsutuksi yrittäjämäiseksi omistamiseksi. Käytän tässä yhteydessä mielelläni nimenomaan yrittäjämäisen omistamisen käsitettä korostaakseni sitä, että käsitys ylisukupolvisesta yrittäjyydestä yhdistää yrittäjyyden itse omistaviin perheisiin ja heidän toimintaansa.

Perheiden omistamisen merkityksellistymisen yrittäjämäiseksi omistamiseksi viittaa käytännössä jo lähtökohtaiseen irrottautumiseen valtavirran perheyrittäjätoimintakäytännöille ominaisesta perheyrittäjätoimintakontekstista ja sen rajoittavuudesta. Huomion kohdistuminen itse omistavien perheiden yrittäjämäisyyteen on mahdollistanut irrottautumisen niin johtamis- ja organisaatiotieteille kuin rahoitustieteelle ominaisesta omistajakuvasta. Yrittäjämäisen omistamisen tarkastelukulman puitteissa omistavia perheitä ja heidän toimintaansa tarkastellaan nyt ennen kaikkea yrittäjyydelle ominaisen omistajakuvan valossa.

Yrittäjyydelle ominaisen omistajakuvan johdosta yrittäjämäisen omistamisen tarkastelukulma mahdollistaa perheiden omistamisen mikro- ja makrotaloudellisen uudelleentulkinnan. Mikrotaloudelliseen uudelleentulkintaan liittyen yrittäjämäisen omistamisen tarkastelukulma mahdollistaa muun muassa aiemmasta poikkeavat käsitykset niin perheomistamisen yrityksen myynnistä perheen ulkopuolelle kuin perheomistamisen yrityksen pörssiilistaamisesta. Eritoten perheomistuksen näkökulma yhdistää kyseiset tapahtumat nimenomaisen perheomistamisen päättymiseen. Koska perheomistuksen näkökulman keskiössä on oletus nimenomaisen perheomistamisen jatkuvuudesta, määrittävät kyseiset tapahtumat jo lähtökohtaisesti negatiivisluonteisiksi.

Yrittäjämäisen omistamisen näkökulman puitteissa taas niin perheyrittäjätoimintakontekstista ulkopuolelle kuin perheyrittäjätoimintakontekstista ulkopuolelle on

mahdollista tulkita hyvinkin positiivisessa valossa. Esimerkiksi portfolioryttäjäjyyden käsite mahdollistaa yksittäisen, perheomisteiseen konserniin kuuluvan yrityksen myynnin tarkastelun koko perheomisteista konsernia kehittävänä tapahtumana. Näin siksi, että kyseisen yrityksen myynnistä saatuja tuloja voidaan käyttää muiden konserniin kuuluvien yritysten kehittämiseen tai vaihtoehtoisesti vasta perustettuun tai ostettuun, uuteen yritykseen (Habbershon, Nordqvist & Zellweger 2010, 9). Myös perheomisteisen yrityksen pörssilistautuminen on mahdollista tulkita yritystoiminnan kehittämiseksi. Pörssilistautuminen merkitsee yleensä yrityksen rahoitusresurssien laajentumista. Rahoitusresurssien laajentuminen tarkoittaa edelleen sitä, että yrityksellä on riittävästi varoja huolehtia lisäarvon tuottamisesta myös jatkossa. (Habbershon, Nordqvist & Zellweger 2010, 10).

Makrotaloudelliseen uudelleentulkintaan liittyen yrittäjämäisen omistamisen näkökulma mahdollistaa ennen kaikkea aiempaa kattavamman käsityksen perheiden omistamisen kansantaloudellisesta merkityksellisyydestä. Näin ennen kaikkea siksi, että yrittäjämäisen omistamisen tarkastelukulma mahdollistaa omistavien perheiden toiminnan tarkastelun irrottamisen nimenomaisten perheyriyten kontekstista. Yrittäjämäisen omistamisen näkökulmasta perheiden omistamisen kansantaloudellinen kontribuutio on perheomisteisten yritysten työllistävyiden ohella liitettävissä myös itse omistavien perheiden ja -sukujen rooliin ylipäätään uuden yritteliään toiminnan mahdollistajina ja kehittäjinä. (Habbershon, Nordqvist & Zellweger 2010, 10-11). Tutkimusten mukaan omistavat perheet ja -suvut näyttävät tarjoavan monenlaista tukea muun muassa uuden liiketoiminnan käynnistämiseen niin omille sukulaisilleen kuin myös ulkopuolisille tahoille esimerkiksi niin sanotun siemenrahan muodossa (Volery ja kumpp. 2007).

Mitä tulee omistavien perheiden rooliin ylipäätään uuden yritteliään toiminnan mahdollistajina ja kehittäjinä, niin omalle yhteiskunnallemme ominainen yksityisomistuksen diskurssi on tuonut näkyväksi omistavien perheiden ja -sukujen harjoittaman sijoitustoiminnan. Yksityisomistuksen diskurssista käsin kyseistä toimintaa toki tarkastellaan ensisijaisesti omistavien perheiden ja -sukujen oman vaurauden kasvattamisena. Sen sijaan yrittäjämäisen omistamisen näkökulma tarjoaisi mahdollisuuden tarkastella kyseistä toimintaa eritoten yritystoiminnan ja talouden kasvun kiihdyttämistä palvelevana pääomasijoittamisena.

Pääomasijoitustoiminnan tarkastelukulma mahdollistaisi samalla huomion kiinnittymisen niin omistavien perheiden omaamaan asiantuntemukseen kuin kontaktiverkoston. Pääomasijoitustoiminta kun pitää sisällään myös kohdeyrityksille tarjotun asiantuntija-avun sekä kontaktiverkoston (ks. esim. Hämäläinen 2001). Kotimaisten omistajaperheidemme pääomasijoitustoiminnan merkityksellisyyteen viittaa muun muassa se, että Ahlströmin omistajasuvun yksityinen pääomasijoitusyhtiö Ahlström Capital Oy kuuluu Suomen suurimpiin pääomasijoittajiin. Omistavien perheiden harjoittamaan pääomasijoitustoimintaan liittyen yrittäjämäisen omistamisen tarkastelukulma ohjaisi kiin-

nittämään huomiota ylipäätään suomalaisen pääomasijoitustoiminnan edistämiseen ja kehittämiseen.

6.5 Tutkimuksen arvioinnista

On aika tieteellisille tutkimuksille ominaisesti ottaa kantaa väitöstutkimukseni tieteelliseen pätevyYTEEN. Oman arviointini osalta tukeudun lähtökohtaisesti laadullisen tutkimuksen pätevyYTEEN liittyviin tarkasteluihin. Näin siksi, että diskurssiteoreettinen lähestymistapani on asemoitavissa ennen kaikkea laadullisen tutkimuksen laajan sateenvarjon alle.

Laadullista tutkimusotetta edustavia tutkimusraportteja lukiessa käy varsin nopeasti selväksi, että itse laadullisten tutkimusotteiden moninaisuuden ohella myös laadullisten tutkimusten arviointikriteerit ovat varsin moninaisia. Jokaisen tutkijan tehtävänä onkin rakentaa yleisesti laadullisten tutkimusten arviointiin kehitetyistä kriteereistä aina oma valikoimansa ottaen huomioon oman tutkimuksensa erityispiirteet.

Omalla kohdallani olen päätenyt tässä osiossa esittelemiini arviointikriteereihin nojaten pääosin Eskolan ja Suorannan (1998) näkemykseen laadullista tutkimusta ilmentävästä tutkijan avoimesta subjektiviteetista. Kyseiseen näkemykseen liittyy oleellisesti ymmärrys itse tutkijasta tutkimuksensa keskeisenä tutkimusvälineenä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tutkija itse ymmärtää tutkimuksensa luotettavuuden pääasiallisena kriteerinä, jolloin tutkimuksen pätevyYDEN arvioinnin tulisi kohdistua tiettyjen yksityiskohtien, kuten tutkimustulosten sijaan koko tutkimusprosessiin. (Eskola & Suoranta 1998, 211). Ymmärrän tämän siten, että oman väitöstutkimukseni pätevyYDEN arvioimiseksi minun on syytä tuoda näkyväksi tutkimusprosessini kuluessa tekemäni valinnat ja tulkinnat perusteluineen, jotta lukijoillani olisi mahdollisuus arvioida pätevyYTTÄNI tutkijana. Tähän liittyen käyn seuraavaksi läpi omaan tutkimusprosessiini oleellisesti liittyneet valinnat ja tulkinnat lähtien liikkeelle siitä, millaisia pyrkimyksiä minulla on ollut valitsemani tutkimuskohteen suhteen.

Mitä olen tavoitellut valitsemallani tutkimuskohteella?

Avaan omia, valitsemaani tutkimuskohteeseen liittyviä tavoitteitani ja pyrkimyksiäni ottamalla avuksi Jürgen Habermasin (1976) esittelemän tiedonintressiteorian. Kyseinen teoria lähtee liikkeelle siitä lähtöolettamuksesta, että ei ole olemassa tarkoitusperristä vapaata tietoa. Toisin sanoen, kaikilla tutkijoilla katsotaan tämän mukaan olevan jokin syy hankkia tietoa huolimatta siitä, julkilautaanako kyseinen syy vai ei.

Yllä esiteltyyn lähtöolettamukseen nojaten Habermas on jaotellut tiedonintressien jakautuvan seuraaviin luokkiin: tekninen intressi, praktinen intressi ja emansipatorinen intressi. Tekninen intressi viittaa pyrkimykseemme uusintaa oma fyysinen ja aineellinen olemassaolomme tuottamalla välineellisen toiminnan avulla luonnosta kaikkea, mitä tarvitsemme materiaalisen olemassaolomme

turvaamiseksi. Kyseinen intressi yhdistetään yleisesti empiiris-analyyttisiin tieteisiin, joiden puitteissa aistihavaintoihin nojaten pyritään tuottamaan tietoa ulkoisesta maailmasta voidaksemme manipuloida luonnonobjekteja aineellisen hyvinvointimme turvaamiseksi. Praktinen intressi taas viittaa pyrkimykseen materiaalisen olemassaolomme uusintamisen ohella myös symboliseen uusintamiseen ymmärtämällä ja siirtämällä perinnettä. Kyse on siis ennen kaikkea kulttuuristen symbolien tulkinnasta, joka tähtää jaetun perinteen puitteisiin orientoituvaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Kyseinen intressi yhdistetään yleisesti historiallis-hermeneuttisiin tieteisiin, joissa keskeisellä sijalla on kulttuuristen merkitysten ymmärtäminen. Emansipatorinen intressi viittaa jo sananmukaisesti vapauttamiseen ja Habermasin mukaan kyseinen vapauttaminen liittyy yleisesti ottaen ihmisen ajattelua ja olemista rajoittaviin ulkoihin ja sisäisiin pakkoihin, joista esimerkkinä praktiseen intressiin liittyvä perinne. Kyse on siis itsereflektion tavoitteesta, joka yhdistetään yleisesti nimenomaan kriittiseen tieteeseen. (Habermas 1976).

Edellä mainitun luokittelun osalta asemoin oman tiedonintressini sekä praktisen että emansipatorisen intressin puitteisiin. Tarkoitan tällä käytännössä sitä, että olen ensinnäkin pyrkinyt ymmärtämään omalle kulttuurillemme ominaista perinnettä perheiden omistamisen merkityksellistymisen osalta, jotta erilaiset tapamme ymmärtää perheiden omistamista tulisivat näkyväksi. Toisaalta tavoittelen myös osin "vapautumistamme" kyseisestä perinteestä tuomalla näkyväksi kielenkäyttöön sitoutuvan vallan määrittää perheiden omistamista. Kyseinen valta tarkoittaa käytännössä myös sitä, että kielenkäytön myötä minulla on tutkimukseni kautta mahdollisuus ottaa osaa sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Oman panokseni sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen olen kiteyttänyt ennen kaikkea ylisukupolvisen yrittäjyyden käsitteeseen pohjautvaan uuteen, vaihtoehtoiseen tapaan tarkastella perheiden omistamista. Kyse on tutkimukseni johtopäätöksissä hahmottelemastani yrittäjämäisen omistamisen näkökulmasta.

Analyysimenetelmästä

Mitä tulee itse analyysimenetelmäni arviointiin, niin nojaan sen osalta muun muassa Kakkuri-Knuutilan ja Ylikosken (2000, 30) esittämään näkemykseen tutkijan esiymmärryksen merkityksestä varsinaisessa tulkintaprosessissa. Kakkuri-Knuutila ja Ylikoski näet varoittavat siitä, että tutkijan omaama esiymmärrys voi sanella tutkimuksen lopputuloksen jo ennalta käsin, mikäli tutkija ei tutkimusprosessinsa aikana korjaa tutkimuskohdettaan koskevia ennakkokäsityksiään.

Ymmärrän Kakkuri-Knuutilan ja Ylikosken (2000) viittaavan varoituksellaan siihen, omaako tutkija jo tutkimusaineistonsa sukeltaessaan tutkimuskohteeseen liittyvän aiemman tieteellisen ymmärryksen. Kyseinen ymmärrys kun voi johtaa tutkijan kiinnittämään huomionsa lähinnä kyseiseen tieteelliseen ymmärrykseen liittyviin seikkoihin, jolloin uudenlaiset tulkinnat jäävät mahdollistumatta. Oman tutkimusprosessini osalta läpi tutkimusraporttini koros-

tamani aineistolähtöisyys on mielestäni mahdollistanut tieteellisen keskustelun puitteissa vallitsevan teoreettisen ymmärryksen ylittämisen tutkimusaineistoni tulkinnassa. Kuten jo aiemmin olen maininnut, käsitykseni perheyritystutkimuksen parissa vallitsevasta yrityksen omistusmuodon näkökulmasta on hahmottunut vasta tutkimusaineistoni tulkinnan myötä. Näin ymmärrän asian ainakin tietoisessa mielessä.

Tutkimukseni teoreettis-metodologisia lähtökohtia avaavassa luvussa olen määritellyt oman diskurssianalyysini Jokisen ja Juhilan (1999) esittelemien ulottuvuusparien osalta kontekstisidonnaiseksi, merkitysten rakentumisen sijaan itse merkityksiin keskittyväksi aineistolähtöiseksi diskurssianalyysiksi. Kyseisten määritteiden osalta ennen kaikkea tutkimukseni kontekstisidonnaisuus sekä keskittymiseni itse merkityksiin perustelevat varsin yksinkertaista käytännön tekstianalyysiäni. Myös tutkimusaineistoni laajuus on omiaan selittämään sitä, miksi olen tekstianalyysissäni tukeutunut lähinnä yksittäisiin sanoihin ja käsitteisiin viittaaviin merkitysvihjeisiin. Toisaalta taas luonnehdintani tutkimukseni aineistolähtöisyydestä antaisi aiheen esittää kritiikkiä näinkin yksinkertaisen analyysivälineistön käytön osalta. Oma näkemykseni on kuitenkin se, että lähinnä teksteissä esiintyviin yksittäisiin sanoihin ja käsitteisiin pohjaava diskurssianalyysini on ollut riittävä asettamaani tutkimustehtävään nähden.

Tutkimusaineiston valinnasta

Talouselämä-lehden valikoituminen tutkimusaineistokseni on ollut oma, aikaa vievä prosessinsa. Olen kuvannut kyseisen valintaprosessin mahdollisimman seikkaperäisesti jo aiemmin. Näin ollen, en tartu kyseiseen aiheeseen enää tässä yhteydessä.

Talouselämä-lehden valintaa koskevan prosessin uudelleenavaamisen sijaan katson olevani velvoitettu perustelevaan valitsemani tutkimusaineiston laajuutta. Mitä tulee tutkimusaineistoni laajuuden tarkasteluun, niin diskurssianalyysi noin ylipäätään soveltuu parhaiten ennen kaikkea suppeahkon tutkimusaineiston yksityiskohtaiseen analysointiin. Näin siksi, että sen käytännön toteutus on varsin hidasta ja työlästä. Loppujen lopuksi tutkimusaineiston laajuuden sanelee kuitenkin tutkimukselle asetettu tutkimustehtävä ja -asetelma. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 155; Taylor 2001, 38; Juhila & Suoninen 1999, 240–241).

Omaa tutkimusaineistoani voi tuskin luokitella suppeahkoksi sen koostuessa jo aiemmin mainitusti kaikkiaan 183:sta Talouselämä-lehden tekstistä, jotka laajuudeltaan ulottuvat muutamasta virkkeestä useamman sivun kattaviin reportaaseihin. Sanomattakin on selvää, että kyseisen laajuisen tutkimusaineiston analysointi diskurssiteoreettisella lähestymistavalla on vääjäämättä johtanut tutkimukseni analysointivaiheen aikataululliseen venymiseen ja vaikeutumiseen.

Kolmenkymmenen vuoden tarkasteluajanjakso perheiden omistamisen merkityksellistymisen osalta edellyttää kuitenkin jo itsessään keskimääräistä laajempaa tutkimusaineistoa, joten tältä osin tutkimusaineistoni laajuus on

omasta mielestäni perusteltua. Sitä paitsi, tutkimusaineistoni laajuus on linjassa laajempiin konteksteihin kiinnittyvän diskurssianalyysini kanssa.

Tutkimustuloksista

Laadullisten tutkimusten myötä tuotettujen tutkimustulosten luotettavuuden, pätevyyden arviointi kulminoituu ennen kaikkea valitusta tutkimusaineistosta tehtyjen tulkintojen perusteltavuuteen. Toisin sanoen, tutkijan on kyettävä vakuuttamaan lukijansa siitä, että hänen tulkintansa ovat mielivaltaisuuden sijaan selkeästi perusteltavissa. Tämä edellyttää käytännössä sitä, että tutkimusaineistosta tehtyihin tulkintoihin liittyvä tulkintaprosessi kirjoitetaan auki, jotta sen arviointi olisi ylipäättään mahdollista. (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 199-200; Juhila & Suoninen 1999, 251).

Tulkintaprosessin aukikirjoittamisen vaatimus on tutkimusraporttien lukijoiden näkökulmasta ymmärrettävää, mutta sen käytännön toteutus ei ole ongelmatonta. Niin kutsutun hermeneuttisen kehän kaltaisen tulkintaprosessin kuvaaminen on ongelmallista juuri siitä syystä, että kuvaamisen kohteena on tutkijan esiyymmärryksestä alkunsa saava tulkintaprosessi, jossa tehdyt tulkinat ja tutkijan esiyymmärrys syvenevät jatkuvan kehän kaltaisena prosessina (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35). Olen kuitenkin pyrkinyt mahdollisuuksieni mukaan kuvaamaan, ainakin olennaisin osin sen prosessin, jonka myötä olen päätynyt tässä tutkimusraportissa esittelemiini diskursseihin. Tämän ohella toivon yksittäisten diskurssien yhteydessä esiteltyjen tekstinäytteiden ja niiden tulkinnan avaavan omaa tapaani tehdä diskurssianalyttistä tutkimusta.

6.6 Potentiaalisista jatkotutkimusaiheista

Laadullista tutkimusta voidaan edellisessä osiossa soveltamani kriteerien ohella arvioida myös sen osalta, missä määrin tutkimus kykenee nostamaan esiin uusia jatkotutkimuksen arvoisia tutkimusongelmia (Eskola & Suoranta 1998, 223). Mitä tulee oman tutkimukseni esiin nostamiin potentiaalsiin jatkotutkimusaiheisiin, niin ensinnäkin käsitys perheiden omistamisesta merkityksellistämisen kohteena olevana toimintana avaa jo sinänsä jatkotutkimuksen paikkoja kyseisen merkityksellistämisen tarkastelulle eri aikoina ja eri kulttuureissa. Tämän myötä on mahdollista tuoda oman tutkimukseni tavoin näkyväksi se sosiaalinen todellisuus, jonka keskellä omistavat perheet eri aikoina ja eri paikoissa toimivat/ovat toimineet. Tämä todellisuus ei jo aiemmin mainitusti näytä tulevan paljastetuksi perinteisen perheyrittäjästudion keinoin.

Kielenkäytön seurauksellisuuteen liittyen olen omassa tutkimuksessani keskittynyt ensisijaisesti tarkastelemaan yhteiskuntamme suhtautumista perheiden omistamiseen. Käytännössä tämä on toteutunut siten, että olen pohtinut yksittäisten perheiden omistamista merkityksellistävien diskurssien yhteyttä tiettyihin omistavien perheiden toiminnan kannalta merkityksellisiin elinkeinopoliittisiin toimiin. Perheiden omistamisen merkityksellistämisen seurauksel-

lisuutta on kuitenkin mahdollista tarkastella myös siltä kannalta, miten yksittäisiin diskursseihin kiinnittyvien subjektipositioden omaksuminen vaikuttaa itse omistavien perheiden omaan toimintaan. Esimerkkinä tästä mainittakoon perheomistuksen diskurssi, jonka rakentama nimenomaisen omistajaperheen subjektipositio näyttäisi sulkevan omistavien perheiden toimintamahdollisuuksien ulkopuolelle esimerkiksi perheyriksen pörssiin viemisen. Näin ennen kaikkea siksi, että perheomistuksen diskurssi kiinnittää yrityksen perheomisteisuuden ja sen jatkumisen nimenomaan listaamattomiin perheyriksiin.

Ylisukupolvisen yrittäjyyden käsitteestä johtamani yrittäjämäisen omistamisen diskurssi avaa potentiaalisesti jatkotutkimusaiheeksi ennen kaikkea omistavien perheiden harjoittaman pääomasijoitustoiminnan tarkastelun. Kyseinen toiminta ja sen kansantaloudellinen merkityksellisyys on jäänyt lähes tyystin tarkastelun ulkopuolelle perinteisen perheyriystutkimuksen parissa. Huomion kiinnittyminen omistavien perheiden harjoittamaan pääomasijoitustoimintaan mahdollistaisi irrottautumisen lähinnä perheyriyskontekstiin kiinnittyneestä organisaatiotason yrittäjyyden tarkastelusta.

Lähinnä perheyriystutkimuksen pariin asemoituvien jatkotutkimusaiheiden ohella tutkimukseni on nostanut esiin myös naisyrittäjyystutkimukseen kiinnittyvän jatkotutkimusaiheen. Kyseinen tutkimusaihe liittyy tutkimukseni teoreettis-metodologiseen viitekehykseen ja sen yhteyteen konstruktionistisiin naisyrittäjyystutkimuksiin. Konstruktionistisissa naisyrittäjyystutkimuksissa on tuotu ansiokkaasti näkyväksi se, että naisyrittäjyyden erityisyys nimenomaisesti rakennetaan vertaamalla sitä miehiseen yrittäjyysideaaliin. Naisyrittäjyyden erityisyyden rakentumisen näkyväksi tekeminen kuitenkin samalla uusintaa jo olemassa olevaa naisyrittäjä vs. miesyrittäjä -vastakkainasettelua. Toisin sanoen, konstruktionistinen naisyrittäjyystutkimukseen ei näytä avaavan tältä osin uusia näköaloja naisten yrittämisen tarkasteluun.

Oma lähestymistapani perheiden omistamisen tarkasteluun näyttäisi tarjoavan myös naisyrittäjyystutkimukselle mahdollisuutta irrottautua naisyrittäjien sukupuoleen kiinnittyneestä tarkastelukulmasta. Siinä missä oma tutkimukseni kiinnittää perheiden omistamisen tarkastelun yleisesti omistamista koskeviin käsityksiimme, olisi myös naisten yrittämistä mahdollista tarkastella kiinnittymällä yleisesti yrittämistä koskeviin käsityksiimme. Kyseinen tarkastelukulma voisi avata naisyrittäjä vs. miesyrittäjä -vastakkainasettelusta poikkeavia uusia näköaloja naisten yrittämisen tarkasteluun.

SUMMARY

Family business studies usually see family ownership as a certain form of ownership that affects the performance of family firms. In most family business studies family ownership refers to the fact that the owners of these firms are families. However, in some of the most recent family business studies family ownership seems to also refer to the concentrated nature of the ownership structure of family firms.

As family ownership has usually been seen as a certain form of ownership that affects the performance on family firms, the focus of attention has mostly been directed towards the effects of family ownership on firm performance. Such a focus of attention has meant that family firms have been seen as having certain advantages and disadvantages compared to other forms of ownership. Family firms have, for example, been seen to benefit from the patient capital of their family proprietors. As families do not usually seek the quarterly return on investment, family firms are able to make investment decisions with a long-term view compared to public companies which are under constant pressure from shareholders to produce incremental quarterly gains. On the other hand, the limited capital resources of private family firms have been seen to restrict their growth, especially compared to the capital resources of public companies.

The study of mine takes a different view on family ownership. Drawing from social constructionism, family ownership is seen in this study as the everyday action of the business owning families. Instead of the effects of family ownership on firm performance, I have focused on the meanings attached to the everyday action of the business owning families.

One of the basic assumptions of social constructionism is that meaning making is contextual. In other words, the meanings we ascribe to family ownership depends on the culture and the time in history. Based on this assumption I have, first of all, chosen to study the meanings attached to family ownership in Finland. Second of all, I have chosen to study the cultural meanings of family ownership by focusing on the years 1976-2005. The years in question were selected based on the significant changes that have occurred in the Finnish society during the last decades. For example, the sharp political confrontation between the left and the right that was still going strong in the 1970s seems to be a distant memory in the 21st century. The economic growth of the 1980s raised the standard of living in Finland such a way that the prosperity of our country began to resemble that of other Nordic countries. The deep recession of the 1990s, on the other hand, turned unemployment into a major problem in Finland. These changes among others have raised my interest in studying their effects on our view on family ownership.

The study applies a discourse analytic approach that focuses attention on language use and its consequences. The empirical data consists of 183 texts that touch on family ownership published during 1976-2005 in *Talouselämä*, the largest financial weekly in the Nordic countries. Drawing from social

constructionism, these texts are assumed to reflect the cultural meanings attached to family ownership in Finland.

Discourse analytical studies usually pay particular attention to the construction of meanings. However, I have chosen to concentrate on the actual meanings themselves by using a fairly simple analytical tools in the actual textual analysis of the selected empirical data. By focusing on the actual meanings I have tried to bring forth their diversity. I have also paid special attention to the context by taking into account both the journalistic nature of *Talouselämä* and especially the political and economic climate in Finland during the selected years. By doing this I have tried to illustrate the contextual nature of meaning making in general.

Based on the textual analysis of the selected empirical data, I have identified four discourses that have given meaning to the everyday action of the business owning families during the selected years: 1) family ownership as private ownership, 2) family ownership as "family ownership", 3) family ownership as concentrated ownership, and 4) family ownership as domestic ownership. The first one of these is based on the confrontation between the workers and the owners that typifies the Marxist socialist ideology. Based on this confrontation, family ownership is mainly attached to the economic power and wealth of the business owning families. Family ownership as "family ownership", on the other hand, is based on the confrontation between private family firms and public companies. Based on this confrontation, family ownership is attached to such meanings as nepotism and patient capital. The third one of the discourses compares listed family firms to public companies. Based on this comparison, family ownership is attached to such meanings as low liquidity and improved control of management. Finally, family ownership as domestic ownership is based on the confrontation between domestic owners and foreign owners. Based on this confrontation, the business owning families are mainly seen as employers that enhance the well-being of the society. According to my interpretation, the aforementioned discourses have in turn enabled certain industrial policy measures that have either promoted or impeded the everyday action of the business owning families in Finland.

The study of mine has revealed that family business studies have only partially grasped the phenomenon of family ownership. This is due to the fact that family ownership is mainly studied in the family business context. By detaching from the context of the family business and by understanding family ownership as the everyday action of the business owning families, I have been able to bring forth the social reality in which business owning families have operated in Finland during the last decades. This social reality is somewhat different than the social reality that can be interpreted from family business studies. Based on this, family business studies would benefit from paying attention to the fact that our perceptions of family ownership depend on the culture and the time in history.

LÄHTEET

- Achtenhagen, L. & Welter, F. 2003. Female entrepreneurship as reflected in German media in the years 1995-2001. In J. Butler (ed.) *New Perspectives on Women Entrepreneurs*. Greenwich: Information Age Publishing, 71-100.
- Ahl, H. 2002. *The Making of the Female Entrepreneur: A Discourse Analysis of Research Texts on Women's Entrepreneurship*. Jönköping International Business School, Business Administration. Doctoral thesis.
- Ahtiainen, I. 2001. Tulosuutisen riippumattomuus. Nokia, Ericsson ja niiden tulevaisuus Kauppalehdessä ja Taloussanomissa 1999-2000. Tiedotusopin Pro gradu -tutkielma, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ainsworth, S. & Wolfram Cox, J. 2003. Families Divided: Culture and Control in Small Family Business, *Organization Studies*, 24, 1463-1485
- Aittapelto, A. & Koljonen, K. 2006. Vakiintumisen aika - Elcoteq ja talousjournalismin suhdanteet 2002-2005. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto.
- Alasuutari, P. 2004. Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Sitra. Helsinki, 1-47.
- Alho, A. 2009. *Kovan tuulen varoitus*. Helsinki: Like Kustannus Oy.
- Ali-Yrkkö, J., Pajarinen, M., Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. 2007. Family Businesses and globalization in Finland, Etna keskusteluaiheita - discussion papers, no. 1080.
- Andersen, A., Kuosa, I. & Riipinen, T. 2005. Ulkomaalaisomistus ja Suomi, LTT-Tutkimus.
- Anderson, R.C. & Reeb, D.M. 2003. Founding-Family Ownership and Firm Performance: Evidence from the S&P 500, *The Journal of Finance*, 58(3), 1301-1327.
- Anon 1994. European Commission's recommendations on the transfer of small and medium-sized enterprises, OJ L 385, 31.12.1994
http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/transfer_business/trans_rec.htm. Luettu 12.2.2006.
- Anon 1996. The executive summary of the Fourth Annual Report of The European Observatory for SMEs
http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/analysis/doc/eurob4en.pdf. Luettu 12.2.2006.
- Aronoff, C. E., & Ward, J. L. 1995. Family-owned businesses: A thing of the past or a model of the future? *Family Business Review*, 8(2), 121-130.
- Astrachan, J. & Shanker, M. 2003. Family businesses' contribution to the U.S. economy: A Closer look. *Family Business Review*, Vol. 16, No. 3, 211-219.
- Barca, F. 1995, *On corporate governance in Italy: Issues, facts, and agency*, Manuscript, Bank of Italy, Rome.

- Barnes, L.B. & Hershon, S.A. 1976. Transferring Power in the Family Business, *Harvard Business Review*, 54(4), 105-114.
- Barringer, B. R., & Bluedorn, A. C. 1999. The relationship between corporate entrepreneurship and strategic management. *Strategic Management Journal*, 20, 421-444.
- Beckhard, R. & Gibb Dyer, W. 1983. Managing Change in the Family Firm – Issues and Strategies, *Sloan Management Review*, 24(3), 59-65.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1966. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. Garden City (NY): Anchor Books.
- Berle, A.A. & Means, G.C. 1932. *The Modern Corporation and Private Property*, New York: Macmillan.
- Berry, B. 1975. The development of organization structure in the family firm, *Journal of General Management*, 3(1), 42-60.
- Bird, B., Welsch, H., Astrachan, J.H., & Pistrui, D. 2002. Family business research: The evolution of an academic field. *Family Business Review*, 15(4), 337-350.
- Burr, Vivien 2003. *Social Constructionism*. Second edition. London & New York: Routledge.
- Cabrera-Suárez, K., De Saá-Pérez, P. & García-Almeida, D. 2001. The Succession Process from a Resource- and Knowledge-Based View of the Family Firm, *Family Business Review*, 14(1), 37-48.
- Calder, G.H. 1961. The Peculiar Problems of a Family Business, *Business Horizons*, No. 4, 93-102.
- Chandler. A.D. Jr. 1981. *The visible hand: the managerial revolution in American business*. 6th ed.. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press.
- Chandler, A.D. Jr. 1990. *Scale and scope: the dynamics of industrial capitalism*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University.
- Chen, H.L. & Hsu, W.T. 2009. Family ownership, board independence, and R&D investment. *Family Business Review*, 22(4), 347-362.
- Chrisman, J., Chua, J., Sharma, P. 2003. Current trends and future directions in Family Business Management Studies: Toward a Theory of the Family Firm. Coleman White Paper series.
<http://www.usasbe.org/knowledge/whitepapers/index.asp>. Luetttu 15.2. 2007.
- Colli, A. 2003. *The history of family business, 1850-2000*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Colli, A. 2006. When the family is strong, when the family is weak: a critical evaluation of a century of Italian capitalism. Paper presented at the XIV International Economic History Conference, Helsinki, Finland, August 21-25, 2006.
- Covin, J. G., & Slevin, D. P. 1991. A conceptual model of entrepreneurship as firm behavior. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16, 7-25.

- Craig, B. 2006. Back to the future. The family firm in history and historiography. Paper presented at the XIV International Economic History Conference, Helsinki, Finland, August 21-25, 2006.
- Cromie, S., Stephenson, B. & Monteith D. 1995. The Management of the Family Firms: An Empirical Investigation, *International Small Business Journal*, Vol. 13, No. 4, 11-34.7
- Daily, C.M. & Thompson, S.S. 2004. Ownership Structure, Strategic Posture, and Firm Growth: An Empirical Examination, *Family Business Review*, 7(3), 237-249.
- Debicki, B., Matherne, C., Kellermanns, F.W. & Chrisman, J. 2009. Family business research in the new millennium: An overview of the who, the where, the what and the why, *Family Business Review*, 22(2): 151-166.
- Demsetz, H. & Lehn, K. 1985. The Structure of Corporate Ownership: Causes and Consequences. *Journal of Political Economy*, Vol. 93, 1155-1177.
- de Visscher, F. M., Aronoff, C. F., & Ward, J. L. 1995. Financing transitions: Managing capital and liquidity in the family business. *Family Business Leadership Series*. Marietta, GA: Business Owner Resources.
- Donnelley, R. 1964. "The Family Business", *Harvard Business Review*, No. 42, 93-105.
- Dunn, B. 1995. Success Themes in Scottish Family Enterprises: Philosophies and Practices Through The Generations, *Family Business Review*, 8(1), 17-28.
- Dyer, Jr. W.G. 1986. Cultural change in family firms: Anticipating and managing business and family transitions. San Francisco: Jossey-Bass.
- Dyer, W. & Handler, W. 1994, *Entrepreneurship and Family Business: Exploring the Connections*, *Entrepreneurship Theory and Practice*, Fall 1994, 71-83.
- Dyer Jr., W.G. & Sánchez, M. 1998. Current state of family business theory and practice as reflected in *Family Business Review* 1988-1997. *Family Business Review*, 11(4), 287-295.
- Easterbrook, F. & Fischel, D. 1983. Voting in Corporate Law, *Journal of Law and Economics*, 26, 395-427.
- Edwards, J. & Fischer, K. 1994, *Banks, Finance and Investment in West Germany Since 1970*. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- Eisenberg, M. 1976, *The Structure of the Corporation: A legal analysis*. Little, Brown and Co., Boston, MA.
- Emling, E. 2000. *Svenskt familjeföretagande*. EFI, Ekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm. Stockholm.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. & Wodak, R. 1997. Critical discourse analysis. In T.A. Van Dijk (ed.) *Discourse as social interaction*. *Discourse studies*. A multidisciplinary introduction volume 2. London: Sage, 258-284.

- Fletcher, D. 2002. A Network Perspective of Cultural Organising and 'Professional' Management in the Small, Family Business. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 9(4), 400-415.
- Galiano, A.M. & Vinturella, J.B. 1995. Implications of Gender Bias in the Family Business, *Family Business Review*, 8(3), 177-188.
- Gallo, M.A. & Pont, C.G. 1996. Important Factors in Family Business Internationalization, *Family Business Review*, 9(1), 45-59.
- Gartner, W.B. 1990. What are we talking about when we talk about entrepreneurship? *Journal of Business Venturing*, 5(1), 15-28.
- Gartner, W.B. 1993. Words lead to deeds: Towards an organizational emergence vocabulary. *Journal of Business Venturing*, 8(3), 231-239.
- Gersick, K. E., Davis, J. A., Hampton, M. M., & Lansberg, I. 1997. *Generation to generation: Life cycles of the family business*. Cambridge, MA: Harvard Business School Press.
- Goul Andersen, J. & Jensen, J. B. 2002. Employment and unemployment in Europe: overview and new trends. Teoksessa Goul-Andersen et al. (ed.) *Europe's new state of welfare. Unemployment, employment policies and citizenship*. Bristol: Policy Press, 21-57.
- Grossman, S. & Hart, O. 1980. Takeover bids, the free-rider problem, and the theory of the corporation, *Bell Journal of Economics* 11, 42-64.
- Grunebaum, J.O. 1987. *Private Ownership*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Haapala, P. 2005. Suomalaisen työväestön pitkä ja lyhyt historia. Teoksessa Hannikainen, M. (toim.) *Työväestön rajat*. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 9-23.
- Habakkuk, H.J. 1955. The historical experience on the basic conditions of economic progress. Teoksessa Dupriez, L.H. (toim.) *Economic progress: papers and proceedings of a round table held by the International Economic Association*. Louvain: Institut de recherches économiques et sociales, 149-169.
- Habermas, J. 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa R. Tuomela & I. Patoluoto (toim.) *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet*. Hämeenlinna: Gaudeamus, 118-141.
- Habbershon, T.G. & Williams, M.L. 1999, A Resource-Based Framework for Assessing the Strategic Advantages of Family Firms, *Family Business Review*, 12(1), 1-25.
- Habbershon, T.G. & Pistrui, J. 2002. Enterprising Families Domain: Family-Influenced Ownership Groups in Pursuit of Transgenerational Wealth, *Family business review*, XV(3), 223-238.
- Habbershon, T.G., Williams, M. & MacMillan, I. 2003. A Unified Systems Perspective of Family Firm Performance. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 451-465.
- Habbershon, T.G., Nordqvist, M. & Zellweger, T.M. 2010. *Transgenerational Entrepreneurship - Exploring Growth and Performance in Family Firms Across Generations*, Cheltenham UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

- Hall, A., & Nordqvist, M. 2008. Professional management in family businesses: Toward an extended understanding, *Family Business Review*, 21(1), 51-69.
- Handler, W.C. 1989. Methodological issues and considerations in studying family businesses. *Family Business Review*, 2(3), 257-276.
- Handler, W. & Kram, K. 1988. Succession in family firms: The problem of resistance, *Family Business Review*, 1(4), 361-381.
- Hannah, L. 1982 (ed.), *From Family Firm to Professional Management: Structure and Performance of business Enterprise*, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Hansmann, H. & Kraakman, R. 2000. The end of history for corporate law, Yale Law School, Program for studies in law, economics, and public policy, Law and economics WP no. 235.
- Hautamäki, T. 2002. *Tuberkuloosin ja aidsin kulttuuriset merkitykset*. Tampere: Tampere University Press.
- Heikkinen V. 1996. *Sininen viiva: Implisiittinen ideologisuus tekstien merkitystekijänä*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Lisensiaatintutkimus.
- Heinonen, V. 2000. Näin alkoi "kulutusjuhla". Suomalaisen kulutusyhteiskunnan rakenteistuminen. Teoksessa K. Hyvönen, A. Junto, P. Laaksonen & P. Timonen (toim.) *Hyvää elämää - 90 vuotta suomalaista kuluttajatutkimusta*. Helsinki: Yliopistopaino, 8-22.
- Henttula, J. 2005. *Varallisuuden arvostamisperusteesta perintöverotuksessa*. Finn Lectura.
- Hjerppe, R. 1990. *Kasvun vuosisata*. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Hjorth, D. & Steyaert, C. 2004. *Narrative and Discursive Approaches in Entrepreneurship*, Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.
- Hollander, B. & Elman, N. 1988. Family-owned business: An emerging field of inquiry, *Family Business Review*, 1(2), 145-164.
- Holmstrom, B. & Tirole, J. 1993. Market Liquidity and Performance Monitoring, *Journal of Political Economy* 101 (No. 4, Aug.), 678-709.
- Hoy, F. & Sharma, P. 2006. Navigating the family business education maze. Teoksessa P.Z. Poutziouris, K.X. Smyrnios & S.B. Klein (toim.) *Handbook of Research on Family Business*, UK: Edward Elgar, 11-24.
- Hoy, F. & Verser, T. 1994. Emerging Business, Emerging Field: Entrepreneurship and the Family Firm, *Entrepreneurship Theory and Practice* 19(1), 9-23.
- Huovila T. 2003. *Tiedolla korkoa: suomalaista talousjournalismia 1990-luvulla*. Helsinki: Inforviestintä.
- Hyytinen, A., Kuosa, I & Takalo, T 2003. Rahoitusmarkkinoiden kehitys Suomessa 1980-2002. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 99, 266-277.
- Hyytinen, A., Kuosa I. & Takalo T. 2003b. *Sijoittajansuojan kehitys Suomessa 1980-2000*", *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 1/2003, 148-164.
- Hämäläinen, K. 2001. *Pääomasijoittaminen on finanssisektorin kasvuala*. *Arvopaperi* 5/2001, 40-43.

- IFERA (The International Family Enterprise Academy) 2003. Family Businesses Dominate. *Family Business Review*, Vol. 16, No. 4, 235-250.
- Jensen, M.C. & Meckling, W.H. 1976. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, *Journal of Financial Economics* 3, 305-360.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993a. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993b. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17-47.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 75-108.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54-97.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233-253.
- Juppi, P. 2004. Keitä me olemme? Mitä me haluamme? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylän yliopisto, journalistiikka. Väitöskirja.
- Kakkuri-Knuuttila, M-L. & Ylikoski, P. 2000. Merkitys ja tulkinta. Teoksessa: Kakkuri-Knuuttila, M-L. (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Kolmas painos. Gaudeamus Kirja. Tammer-Paino Oy, Tampere, 24-33.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö 2005. Perheyrittäjäyys. Perheyrietykset jatkuvuuden, uusiutumisen ja kasvuhakuisuuden moottorina. KTM Julkaisuja 16/2005. Helsinki.
- Kaye, K. 1992. The Kid Brother, *Family Business Review*, 5(3), 237-256.
- Kellermanns, F. W. & Eddleston, K. 2006. Corporate venturing in family firms: Does the family matter? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(6), 837-854.
- Keski-Luopa L. 2009. Kohti kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä, *Psykoterapia*, 28(4), 277-298.
- Kets de Vries, M. F. R. 1993. The dynamics of family controlled firms: The good news and the bad news. *Organizational Dynamics*, 21, 59-71.
- Kets de Fries, M. F.R. 1996. Family Business. Human Dilemmas in the Family Firm. Cornwall: TJ Press.

- Kettunen P. 2002. Työväenkysymyksestä henkilöstöpolitiikkaan. Teoksessa: Kuusterä, A. (toim.) Suuryritys ja sen muodonmuutos. Partekin satavuotinen historia. Helsinki: Partek, 265-380.
- Kiander, J. 1999. Nurinkurinen huoli ulkomaalaisomistuksesta. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1/1999, 11-13.
- Kiander, J. 2001. Laman opetukset: Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. *VATT-julkaisuja* 27:5. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Kiander J. & Vartia, P. 1998. *Suuri Lama*, Helsinki: Taloustieto Oy.
- Kleinsorge, I.K. 1994. Financial and Efficiency Differences in Family-Owned and Non-Family-Owned Nursing Homes: An Oregon Study, *Family Business Review*, 7(1), 73-86.
- Kohonen, A. 2007. Perintö- ja lahjaverotus. Näkökulmia talousteoriasta, maailmalta ja Suomesta. VATT-keskustelualoitteita, nro 411. Helsinki: Oy Nord Print Ab.
- Koiranen, M. & Chirico, F. (toim.) 2006. Family Firms as Arenas for Trans-Generational Value Creation: a Qualitative and Computational Approach. University of Jyväskylä, Reports from the School of Business and Economics 34.
- Koistinen, M. 1998. Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 40-63.
- Koljonen, K. & Heikkilä, H. 2002. Taru yritysten herrasta. Elcoteq ja talousjulkisuuden suhdanteet vuosina 1997-2001, Tampere: Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikkö.
- Kontkanen, E. 2000. I Rahoitusmarkkinoiden lainsäädäntö ja valvonta. *Pankkitoiminta Suomessa, syksy 2000*.
<http://www.pankkiyhdistys.fi/sisalto/upload/pdf/kontkanen2000.pdf>.
Luettu 20.4.2006.
- Kosonen, M. & Doz, Y. 2008. *Nopea Strategia*. Helsinki: Talentum.
- Kotilainen, M. & Kaitila, V. 2002. Economic Globalisation in Developing Countries -The Cases of Nepal and Tanzania. ETLA B 191.
- Kuisma, M. 2004. Kahlittu raha, kansallinen kapitalismi: Kansallis-Osake-Pankki 1940-1995. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laakso, J. 2004. Rahoitusmarkkinoiden vapautuminen 1980-luvulla. Teoksessa Suomen pankkiyhdistyksen erikoisnumero - Pankkikatsaus.
http://www.pankkiyhdistys.fi/sisalto/upload/pdf/pk_juhla2004.pdf.
Luettu 13.5.2005.
- Lamberg, J-A. & Ojala, J. 2001. Samankaltaisia - mutta erilaisia: metsäyhtiöiden ajallinen ajallinen pitkittäisvertailu. Teoksessa J. Näsi, J-A. Lamberg, J. Ojala & P. Sajasalo (toim.) *Metsäteollisuusyritysten strategiset kehityspolut: Kilpailu, keskittyminen ja kasvu pitkällä aikavälillä*. Helsinki: Tekes, 133-151.

- Langowitz, N. & Morgan, C. 2003. Women entrepreneurs: breaking through the glass barrier. Teoksessa Butler, J. (toim.) *New Perspectives on Women Entrepreneurs*. Greenwich, CT: Information Age Publishing, 101-119.
- Lansberg, I., Perrow, E. L., & Rogolsky, S. 1988. Family business as an emerging field, *Family Business Review*, 1(1), 1-8.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F. & Shleifer, A. 1999, Corporate Ownership Around the World, *Journal of Finance*, vol. 54, no. 2, 471-517.
- Lassila, H. 2005. Matkailutilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Lehtonen, M. 1996/1998. Merkitysten maailma: kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Levinson, H. 1971. Conflict That Plague Family Businesses. In Aronoff, C. Astrachan, J. and Ward, John (Eds.), *The Family Business Sourcebook II*, Georgia: Business Owners Resources.
- Litz, R.A. 1997. The family firm's exclusion from business school research: explaining the void; addressing the opportunity, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 21, 55-72.
- Luostarinen, H. & Väliaverronen, E. 1991. *Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Tampere: Vastapaino.
- Luostarinen, H. 2002. Moneksi muuttuva journalismi. Teoksessa Perko, T, Salokangas, R. & Luostarinen, H. (toim.): *Median varjossa*. Jyväskylän yliopisto, Mediainstituutti, 22-29.
- Luostarinen, H. & Uskali, T. 2004. Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos 1980-2000. Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Sitra. Helsinki.
- Lämsä, A-M. & Tiensuu, T. 2000. Diskurssianalyysi naisjohtajan kuvan rakentumisesta liike-elämän ammattilehtien artikkeleissa. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, WP 213/2000.
- McGoldrick, M. & Troast Jr., J.G. 1993. Ethnicity, Families and Family Business: Implications for Practitioners, *Family Business Review*, 6(3), 283-300.
- Mikkonen, A. 1998. Rahavallan rakkikoirat. Tositarinoita talousjournalismista. Helsinki: WSOY.
- Morck, R., Shleifer, A. & Vishny, R. 1988, Management ownership and market valuation: An empirical analysis, *Journal of Financial Economics* 20, 293-315.
- Morck, R.K., Stangeland, D.A., and Yeung, B. 2000. Inherited Wealth, Corporate Control and Economic Growth: the Canadian Disease?. In R.K. Morck (ed.) *Concentrated Corporate Ownership*. Chicago: University of Chicago Press, 319-369.
- Mustakallio, M. A. 2002. Contractual and Relational Governance in Family Firms: Effects on Strategic Decision-Making Quality and Performance. Doctoral Dissertation. Espoo: Helsinki University of Technology, Institute of Strategy and Business, 239 s.

- Mustakallio, M.A., Autio, E. & Zahra, S.A. 2002. Relational and Contractual Governance in Family Firms: Effects of Strategic Decision Making, *Family Business Review*, 15(3), 205-222.
- Mäkinen, M. 2003. Yritysskandaalit käynnistivät amerikkalaisen corporate governance -järjestelmän uudistukset. *Suhdanne* 1, 118-121.
- Möttönen, T. 2005. Talouspoliittisen päätöksenteon tietoperustat. ETLA -keskusteluaiheita, No. 974.
- Niiniluoto, I. 1999. *Critical Scientific Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Niiniluoto, I. 2003. Totuuden rakastaminen. *Tieteenfilosofisia esseitä*. Keuruu: Otava.
- Nordqvist, M., Hall, A. & Melin, F. 2008. *Methodology and Family Business Studies: The Interpretive Approach*. CeFEO Working Paper 2008:2. Jönköping International Business School.
- Nordqvist, M., Hall, A. & Melin, F. 2009. Qualitative research on family businesses: The relevance and usefulness of the interpretive approach, *Journal of Management and Organization*, 15(3), 294-308.
- O'Hara, W. T. 2004. *Centuries of Success*. Avon: Adams Media.
- Ojala, J. & Karonen, P. 2006. Business: rooted in social capital over the centuries. In J. Ojala, J. Eloranta & J. Jalava (eds.) *The road to prosperity - an economic history of Finland*. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 92-125.
- Paakkunainen, K. 2009. Suomen (ulko)politiikan ja kilpailutalouden kansainvälisen kytkennän, laman ja uuden julkishallinnon murrokset suomalaisessa politiikassa ja hallintatavassa 1980-luvun jälkeen. Verkko-oppikirjassa "Suomen poliittinen järjestelmä ja EU" (toim. Saukkonen, P.) <http://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/valtiooppi/kilpailuvaltio301009.pdf>. Luettu 11.11.2010.
- Pajarinen, M., Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. 1998. *Small Country Strategies in Global Competition - Benchmarking the Finnish Case*. ETLA B 144. Sitra. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Parsons, T. 1960. *Structure and process in modern societies*. Glencoe, IL: The Free Press. Artikkelin viitattu artikkelissa: Litz, R.A. 1997. The Family Firm's Exclusion From Business School Research: Explaining the Void; Addressing the Opportunity, *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 21(3), 55-71.
- Peltomäki, M. 2002. Maan keskellä mammonan vuori. Suomalaisen yrittämisen henki. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 58.
- Perheyritysten liitto ry. 2004. Vastuullisen omistajuuden tunnusmerkeistä ja tehtävistä. Perheyritysten liiton julkaisu. http://perheyritystenliitto.demo.emedia.fi/easydata/customers/perheyritys/files/Julkaisut/fbnpylff_omistajuus_web.pdf. Luettu 15.5.2007.

- Pietiläinen, T. 2001. Gender and female entrepreneurship in a pro-entrepreneurship magazine. Swedish School of Economics and Business Administration, WP 458.
- Pietiläinen, T. 2002. Moninainen yrittäminen: sukupuoli ja yrittäjänäisten toimintatila tietoteollisuudessa. Helsinki School of Economics, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-207, Väitöskirja.
- Pihlanto, P. 2002. Rationaalisen toimijan myynti taloustieteissä, yritysmaailmassa ja yhteiskuntapolitiikassa. Niin & Näin 2/2002.
- Pistru, D., Welsch, H.P., Wintermantel, O., Liao J. & Pohl, H.J. 2000. Entrepreneurial Orientation and Family Forces in the New Germany: Similarities and Differences Between East and West German Entrepreneurs, *Family Business Review*, 13(3), 251-264.
- Plihon, D., Ponssard, J-P. & Zarlowski, P. 2005. Towards a convergence of the shareholder and stakeholder models, *Corporate Ownership and Control*, 2(3), 11-18.
- Porter, M. E. 1992. Capital disadvantage: America's failing capital investment system. *Harvard Business Review*, 70(5), 65-82.
- Poutziouris, P. 2004. The Structure and Performance of the UK Family Business PLC Economy. Teoksessa Poutziouris, P., Smyrnios, K. & Klein, s. (toim.) *Handbook of Research on Family Business*. Edward Elgar. Cheltenham, UK. Northampton, MA, USA.
- Puttonen, V. 2004. Onko omistamisella väliä. EVA-raportti. Helsinki.
- Reynolds, L. 1992. Changing mind-sets: Taking the long view of investment planning. *Management Review*, 81(12), 31-33.
- Römer-Paakkanen, T. 2002. Family Entrepreneurship in a Retail Chain: The Grocer's Household-Enterprise Complex, Doctoral Dissertation. Helsinki: University of Helsinki, 205 s.
- Saari, J. 2010. Suomalainen konsensus - Korpilammen konferenssi (1977) käännekohtana. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2010): 5, 469-487.
- Saarnio, A., Puttonen, V. & Eronen, A. 2000. Omistajalähtöinen johtaminen yritysjohto markkinoiden ristitulessa. Helsinki: WSOY.
- Sajasalo, P. 2001. Suomalaisen metsäteollisuuden aikakaudet - suuria linjoja ja yhtiöiden kehityksen vertailua. Teoksessa J. Näsi, J-A Lamberg, J. Ojala & P. Sajasalo (toim.) *Metsäteollisuusyritysten strategiset kehityspotut: kilpailu, keskittyminen ja kasvu pitkällä aikavälillä*. Helsinki: Tekes, 113-132.
- Salvato, C. 2004. Predictors of entrepreneurship in family firms. *Journal of Private Equity*, 7(3), 68-76.
- Saukkonen, P. 2008. 2.3 Markkinavoimat. Suomen poliittinen järjestelmä - verkkokirja. Helsingin yliopisto. <http://blogs.helsinki.fi/vol-spj/markkinavoimat/>. Luettu 24.8.2010.
- Schleifer, Andrei & Vishny, Robert 1997. A Survey of Corporate Governance. *Journal of Finance*, Vol. 52, 737-783.
- Seppänen, E. 1987. Suomi, itä ja villi länsi eli mitä Tallinnassa tulisi tietää Suomesta. Jyväskylä/Hki: Gummerus.

- Seppänen, E. 1984. *Likksaa ja luksusta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Seppänen, E. & Taanila, H. 1983. *Ken on maassa rikkahin*. Jyväskylä: Gummerus.
- Sharma, P. 2004. An Overview of the Field of Family Business Studies: Current Status and Directions for the Future. *Family Business Review*, Vol. 17(1), 1-36.
- Sharma, P., Chrisman, J.J., & Chua, J.H. 1996. *A review and annotated bibliography of family business studies*. MA: Kluwer Academic Publishers.
- Shleifer A. & Vishny, R.W. 1997. A Survey of Corporate Governance, *The Journal of Finance*, 52(2) 737-783.
- Steier, L. 2001. Family Firms, Plural Forms of Governance, and the Evolving Role of Trust, *Family Business Review*, 14(4), 353-368.
- Street, J. 2001. *Mass Media, Politics and Democracy*. New York: Palgrave.
- Suoninen, E. 1992. Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia, sarja A, nro 24.
- Suoninen, E. 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17-36.
- Suoninen, E. 2002. Vuorovaikutus, kokemus ja merkitys. Diskurssiivisen sosiaalipsykologian mahdollisuudet kokemuksen tulkinnassa. *Psykologia* 05/02, 372-38
- Swartz, S. 1989. The Challenges of Multidisciplinary Consulting to Family-Owned Businesses, *Family Business Review*, 2(4), 329-331.
- Tagiuri, R. and Davis, J. 1996. Bivalent Attributes of the Family Firm, *Family Business Review*, 9(2), 199-208.
- Tainio, R. 2000. Omistus- ja johtamisstrategiat tulevaisuuden Euroopassa. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 1/2000, 158-172.
- Tainio, R. 2004. Suomen yrityssektorin rakenteellinen ja kulttuurinen muutos. Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Sitra. Helsinki, 1-59.
- Teece, D.J. 1992. Foreign investment and technological development in Silicon Valley. *California Management Review*, 34(2), 88-106.
- Todd, G. 1932. Some Aspects of Joint Stock Companies, 1844-1900. *The Economic History Review*, 4(1), 46-71.
- Tourunen, K. 2009. Perheyrietykset kansantalouden resurssina. Keskisuurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000-2005. Väitöskirja, Jyväskylä Studies in Business and Economics 71, 174 s. Jyväskylä 2009.
- Vago, M. 1995. Why Fish Must Learn to See the Water They Swim In, *Family Business Review*, 8(4), 313-325.
- Valtioneuvoston kanslia 1999. Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 15.4.1999.

- <http://www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponenII/fi.jsp>.
Luettu 15.8. 2006.
- Van Dijk, T.A. 1997. The study of discourse. In T.A. van Dijk (ed.) *Discourse as structure and process. Discourse studies: a multidisciplinary introduction*, vol. 1. London: Sage, 1-34.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vehkaperä, M. 2002. Sydämen ääni hiipii ahneuden valtakuntaan: yritysetiikka ja yrityksen yhteiskunnallinen vastuu *Talouselämä-lehdessä* 1990-luvulla. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, johtaminen. Pro gradu -työ.
- Veranen, J. 1996. *Tuottoa vaativat omistajat*. Helsinki: WSOY.
- Volery, T., Bergmann, H, Gruber, M., Haour, G & Leleux, B. 2007. *Global Entrepreneurship Monitor, Bericht 2007 zum unternehmertum in der schweiz und weltweit*. St Gallen: KMU- HSG.
- Väliaverron, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliaverron (toim.) *Media-analyysi*. Helsingin yliopiston lahden koulutuskeskus, Helsinki, 13-39.
- Ward, J. 1997. Growing the family business: Special challenges and best practices, *Family Business Review*, 10(4), 323-337.
- Whiteside, M.F. & Brown, F.H. 1991. Drawbacks of a dual-system approach to family firms: can we expand our thinking? *Family business review*, 4(4), 383-395.
- Wodak, R. 2001. What CDA is about: A Summary of its History, Important Concepts and its Developments. In R. Wodak & M. Meyer (eds.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 1-13.
- Wortman, Jr., M.S. 1994. Theoretical foundations for family-owned businesses: A conceptual and research based paradigm. *Family Business Review*, 7(1), 3-27.
- Ylä-Anttila, P. 2006. Globalisaatio, omistajuus ja yritysten menestyminen. Teoksessa J. Kettunen, L. Kivikko & P. Pesonen (toim.) *Luova tuho – omistajan mahdollisuus. Omistus- ja hallintoarkkitehtuurin vaikutus yrityksen uudistumiskykyyn*. Teknologia katsaus 190/2006. Tekes, 7-14.
- Zahra, S. A. 2005. Entrepreneurial risk taking in family firms. *Family Business Review*, 18(1), 23-40.
- Zahra, S. A., Hayton, J. C, & Salvato, C. 2004. Entrepreneurship in family vs. nonfamily firms: A resource-based analysis of the effect of organizational culture. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 28(4), 363-381.
- Zahra, S. & Sharma, P. 2004. Family business research; a strategic reflection, *Family Business Review*, 17(4), 331-346.
- Zellweger, T. 2007. Time Horizon, Costs of Equity Capital, and Generic Investment Strategies of Firms, *Family Business Review*, 20(1), 1-15.

AINEISTOLÄHTEET

- Ahvenainen, Jorma: "Porvarisperheiden rappio" *Talouselämä* 37/1983: 74-76.
- Hallman, Kristiina: "Pörssin porhot ja pelurit" *Talouselämä* 22/1988: 70-74.
- Hammarsten, Heidi: "Metra peruuttaa ja nousee" *Talouselämä* 33/1992: 46-47.
- Holtari, Seija: "Mattopesula kohti Eurooppaa" 41/1999: 52-55.
- Hyvönen, Pia: "Suku on paras" *Talouselämä* 9/1989: 32-35.
- Kankare, Matti: " Perheet pitävät huolta" *Talouselämä* 40/2002: 20-29.
- Karttunen, Anu: "Sinivalkoisia järkiostoksia" *Talouselämä* 33/2005: 42-48.
- Korhonen, Riitta: "Patricia Seppälä, kaukana nukesta" *Talouselämä* 41/1992: 40-41.
- Korhonen, Riitta: "Perhe on Bernereille paras" *Talouselämä* 23/1993: 36-37.
- Korhonen, Riitta: "Ankkalinnan prinsessa" *Talouselämä* 10/1996: 34-37.
- Koskinen, Petri: "Fiskarsin hallitus kaipaa kiertoa" *Talouselämä* 36/2001: 54.
- Koskinen, Petri: " Sijoittaja, peesaa yrittäjää" *Talouselämä* 26/2002: 42-43.
- Koskinen, Petri: "Katse jakokelpoisiin pääomiin" *Talouselämä* 41/2002: 67.
- Kunnas, Hilikka: "Hartwall hakee katetta, ei vain markkinaosuuksia" *Talouselämä* 19/1976: 20-28.
- Kunnas, Hilikka: "Ahlström jatkaa investointivauhtiaan" *Talouselämä* 34/1978: 60-71.
- Lilius, Anna-Liisa: "Sukupolvenvaihdosten avain verotuksessa" *Talouselämä* 17/2000: 11.
- Lilius, Anna-Liisa: "Pelastakaa suomalainen omistus" *Talouselämä* 25/2004: 34-43.
- Lilius, Anna-Liisa: "Lindström pesee haalarit ja epäilijät" *Talouselämä* 39/2005: 38-42.
- Malin, Risto: "Tilintarkastajat huolestuivat Huberista" *Talouselämä* 15/1993: 47.
- Malin, Risto: "Sijoittajat hylkivät Rautea ja Santasaloa" *Talouselämä* 33/1995: 46-47.
- Malin, Risto: "Palkkajohtajan komentoon" *Talouselämä* 14/2005: 62.
- Malin, Risto: "Tehtaat rahasuvuille" *Talouselämä* 26/2005: 3.
- Mikkonen, Antti: "Me oksalla ylimmällä" *Talouselämä* 3/1989: 22-28.
- Monto, Pertti: "Omistamisen autuutta" *Talouselämä* 1/1979: 60-61.
- Monto, Pertti: "Perheellinen ei enää yritä" *Talouselämä* 4/1980: 56-57.
- Monto, Pertti: "Yksi johtaa, toinen valvoo, mutta kenellä on valta" *Talouselämä* 31/1980: 88-89.
- Monto, Pertti: "Kapitalismia" *Talouselämä* 6/1985: XX
- Monto, Pertti: "Julkisuuden kirous" *Talouselämä* 5/1988: 71.
- Monto, Pertti: "Välikäsisuomi haparoi" *Talouselämä* 1/1990: 82.
- Monto, Pertti: "Hallitus suojelee perheyrittämistä" *Talouselämä* 27/1999: 70.
- Olkinuora, Hilikka: "Marimekko muotoili oman pörssidesignin" *Talouselämä* 25/1983: 10-11.
- Olkinuora, Hilikka: " Hissillä ylös" *Talouselämä* 3/1987: 42.

- Poikolainen, Kirsi: "Onninen yksillä, mutta kuinka kauan" Talouselämä 36/1984: 28-31.
- Punkari, Leena: "Toimitusjohtaja ja isäntien äänet" Talouselämä 20/1983: 20-23.
- Puustinen, Terho: "Yksi Hackman, yksi ääni" Talouselämä 33/2002: 28-29.
- Rajalahti, Hanna: "Vuosaaren grynderi veti porot kurkkuun" Talouselämä 27/1998: 57.
- Rajalahti, Hanna: "Sukupuutto uhkaa" Talouselämä 35/2004: 85.
- Rantanen, Esko: "Ken on maassa rikkahin" Talouselämä 35/1983: 44.
- Rantanen, Esko: "Tässä merkissä olet voittava" Talouselämä 36+/1988: 108-114.
- Ruohonen, Anna: "Kuka pelkää julkisuutta?" Talouselämä 36/2002: 36-39.
- Salo, Irmeli: "Sanoma-WSOY:n tuntemattomat miljonäärit" Talouselämä 19/1998: 6-7.
- Vihma, Päivi: "Pelastakaa perheyritys" Talouselämä 23/2005: 34-37.
- Vuonamo, Heikki: "Iskun linja - kannolta kalusteisiin" Talouselämä 25/1984: 26-29.

- 1 LAINE, JUHANI, Toimialareseptin ja yritysparadigman muutos sekä sen vaikutus strategiseen muutokseen. Laadullinen ja historiallinen case-tutkimus perheyriksen siirtymisestä monialayhtymän osaksi. - Change in industry recipe and company paradigm and its impact on strategic change. A qualitative and longitudinal case study on a one-family owned company which moved into the context of a multi-business company. 252 p. Summary 12 p. 2000.
- 2 WAHLGRÉN, ASTA, Mastery and slavery. Triangulatory views on owner-managers' managerial work. - Isäntä ja renki. Trianguloituja näkökulmia omistajaohjattujen johtamistyöhön. 138 p. Yhteenveto 4 p. 2000.
- 3 SEPPÄ, MARKO, Strategy logic of the venture capitalist. Understanding venture capitalism - the businesses within - by exploring linkages between ownership and strategy of venture capital companies, over time, in America and Europe. 321 p. Yhteenveto 9 p. 2000.
- 4 PEKKALA, SARI, Regional convergence and migration in Finland, 1960-95. 121 p. Yhteenveto 1 p. 2000.
- 5 KORHONEN, JOUNI, Industrial ecosystem. Using the material and energy flow model of an ecosystem in an industrial system. - Teollinen ekosysteemi - Ekosysteemin materiaali- ja energiavirtamallin soveltaminen teollisessa systeemissä. 131 p. Tiivistelmä 1 p. 2000.
- 6 KARVONEN, MINNA-MAARI, An industry in transition. Environmental significance of strategic reaction and proaction mechanisms of the Finnish pulp and paper industry. 146 p. Yhteenveto 2 p. 2000.
- 7 RITSILÄ, JARI, Studies on the spatial concentration of human capital. 140 p. Yhteenveto 1 p. 2001.
- 8 LITTUNEN, HANNU, The birth and success of new firms in a changing environment. 261 p. Yhteenveto 2 p. 2001.
- 9 MATTILA, MINNA, Essays on customers in the dawn of interactive banking. - Asiakkaat interaktiivisen pankkiliiketoiminnan aamunkoitossa. 154 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 10 HYRSKY, KIMMO, Reflections on the advent of a more enterprising culture in Finland: an exploratory study. 244 p. Tiivistelmä 4 p. 2001.
- 11 KUJALA, JOHANNA, Liiketoiminnan moraalista etsimässä. Suomalaisten teollisuusjohtajien sidosryhmänäkemykset ja moraalinen päätöksenteko. - Searching for business morality. Finnish industrial managers' stakeholder perceptions and moral decision-making. 217 p. Summary 4 p. 2001.
- 12 LÄMSÄ, ANNA-MAIJA, Organizational downsizing and the Finnish manager from an ethical perspective. - Organisaation kutistaminen ja suomalainen liikkeenjohto eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna 61 p. (115 p.) Summary 5 p. 2001.
- 13 GRONOW, TITO, Material flow models in environmental policy planning. Case: pulp and paper industry. - Materiaalivirtamallit ympäristöpolitiikan ja -toimintatapojen suunnittelussa. Case: Massa- ja paperiteollisuus. 103 p. (144 p.) Yhteenveto 1 p. 2001.
- 14 MOILANEN, RAILI, A learning organization: machine or human? - Oppiva organisaatio: kone vai oppivien ihmisten yhteisö? 55 p. (162 p.) Yhteenveto 7 p. 2001.
- 15 HOKKANEN, SIMO, Innovatiivisen oppimisyhteisön profiili. Ammattikorkeakoulujen tekniikan ja liikenteen koulutusalan näkökulmasta tarkasteltuna. - The factors contributing to the profile of an innovative learning community. 242 p. Summary 10 p. 2001.
- 16 PAAJANEN, PEKKA, Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. - An entrepreneurship educator. Teachers' views of themselves and their work as an entrepreneurship educator at the polytechnic level, in the field of business and administration. 276 p. Summary 9 p. 2001.
- 17 MANGELOJA, ESA, Nordic stock market integration. - Pohjoismaisten osakemarkkinoiden integraatio. 164 p. Yhteenveto 2 p. 2001.
- 18 KARJALUOTO, HEIKKI, Electronic banking in Finland. Consumer beliefs, attitudes, intentions, and behaviors. - Elektroninen pankkitoiminta Suomessa. Kuluttajien uskomukset, asenteet, aikomukset ja käyttäytyminen. 195 p. Yhteenveto 3 p. 2002.
- 19 VIRTANEN, AILA, Laskentatoimi ja moraalit. Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitoavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastavasta. 184 p. Summary 4 p. 2002.
- 20 TENHUNEN, MARJA-LIISA, The professional growth of an accounting agency entrepreneur. - Tilitoimistoyrittäjän ammatillinen kasvu. 121 p. (359) Yhteenveto 7 p. 2002.
- 21 ALANKO, JUHA, Siipien alla ilmaa. Liikenneilmailun lentotoiminnan johtaminen liikennelentäjien miehistönkäytön tehokkuudella ja kustannuksilla mitattu. Empiirisenä kohteena Finnair Oy 1980- ja 1990-luvuilla. - Air under wings. 240 p. Summary 2 p. 2002.
- 22 NIEMELÄ, TARJA, Inter-Firm Co-operation Capability. - A Processual Empirical Study on Networking Family Firms. 204 p. Yhteenveto 1 p. 2003.
- 23 SAJASALO, PASI, Strategies in transition - the internationalization of Finnish forest industry companies. 223 p. Yhteenveto 8 p. 2003.
- 24 NEVANPERÄ, ERKKI, Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. Tutkimus Suupohjan seudun nuorisosaasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemuksista sekä yrittäjyysopetuksen opetussuunnitelman kehittämissyönteistä. - How the young residents in Suupohja region see entrepreneurship: study of students' opinions

- about entrepreneurship in juvenile degree schools and the efforts in developing the curriculum of entrepreneurship education. 210 p. Summary 2 p. 2003.
- 25 JOUTSEN-ONNELA, MERJA, Turvallisuuutta ja sopusointua vai jännitystä ja valtaa. Tutkimus sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden yrittäjyys- ja muista arvoista. - Security and harmony or thrills power. 229 p. Summary 3 p. 2003.
- 26 RAJOTTE, ALAIN, Knowledge and decisions in environmental contexts. A case study of the pulp and paper industry. 190 p. 2003.
- 27 HAAPANEN, MIKA, Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour. 127 p. Yhteenveto 1 p. 2003.
- 28 SUORANTA, MARI, Adoption of mobile banking in Finland. - Mobiilipankkipalveluiden adoptio Suomessa. 79 p. (167 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.
- 29 MATTILA, ANSSI, Understanding seamless mobile service interface between customer and technology: An empirical study 62 p. (170 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.
- 30 HALTTUNEN, JUSSI, Teollisten perheyriyten kasvudynamiikan systeemiteoreettinen tarkastelu. - The growth dynamics of industrial family-owned firms - a systems theory approach. 302 p. Summary 8 p. 2004.
- 31 MADUREIRA, RICARDO, The role of personal contacts of foreign subsidiary managers in the coordination of industrial multinationals: the case of Finnish subsidiaries in Portugal. 186 p. - Ulkomaisten tytäryhtiöiden johtajien henkilökohtaisten kontaktien rooli koordinoinnissa monikansallisissa teollisuusyrityksissä. Case: Suomalaiset tytäryhtiöt Portugalissa. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 32 KOIVUNEN, MAURI, Osaamisperustaisen kilpailukyvyn ja yrittäjyyden edistäminen. Tutkimustapauksena Raahan tietotekniikan muun- tokoulutusohjelma insinööreille. - Enhancing competence-based competitiveness and entrepreneurship. Research case: Professional degree upgrading in information technology for engineers in Raaha. 216 p. Summary 3 p. 2004.
- 33 KANSIKAS, JUHA, Myyjiä, tuotekehittäjiä ja tuotejohtajia. Tuotepäälliköiden tehtävä- rakenteen heijastuminen tuotekehitys- projektissa sisäiseen yrittäjyyteen ja intuitiivi- seen päätöksentekotyylisiin kuuluviin tekijöi- hin. - Sales people, product developers and product champions - product managers' responsibilities and job roles in a product development project and their reflection to intrapreneurship and intuitive decision making style. 258 p. Summary 6 p. 2004.
- 34 MUNNUKKA, JUHA, Perception-based pricing strategies for mobile services in customer marketing context. 65 p. (151 p.) Yhteenveto 1 p. 2004.
- 35 PALOVIITA, ARI, Matrix Sustainability: Applying input-output analysis to environmental and economic sustainability indicators. Case: Finnish forest sector. - Matriisikestävyys: Panos-tuotosanalyysin soveltaminen ekologisen ja taloudellisen kestävyuden indikaattoreihin. Case: Suomen metsäsektori. 216 p. Yhteenveto 2 p. 2004.
- 36 HANZELKOVA, ALENA, Re-establishing traditional Czech family businesses. A multiple case study on the present challenges. 306 p. Tiivistelmä 1 p. 2004.
- 37 TUUNANEN, MIKA, Essays on franchising in Finland - Empirical findings on franchisors and franchisees, and their relationships. 143 p. (252 p.) 2005.
- 38 AHLFORS, ULLA, Successful interactive business: Integration of strategy and IT. - Menestykselli- nen vuorovaikutteinen e-liiketoiminta: Strate- gian ja informaatioteknologian integrointia. 353 p. Yhteenveto 2 p. 2005.
- 39 NIEMI, LIISA, The father, the son and the refreshed spirit. Strategic renewal after family business succession in the context of the textile, clothing, leather and footwear industry. - Isä, poika ja yritys yhä hengissä. Perheyriyksen strateginen uudistuminen sukupolvenvaihdoksen jälkeen - tapaus- tutkimus tekstiili-, vaatetus, nahka- ja kenkä- teollisuudessa. 219 p. Summary 2 p. 2005.
- 40 LASSILA, HILKKA, Matkailutilan sukupolven- vaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. - Traditional values affecting succession in farm tourism businesses. 206 p. Summary 12 p. 2005.
- 41 TURJANMAA, PIRKKO, Laadun oppiminen pienissä yrityksissä. Mallin konstruointi ja kehittäminen. - Learning of quality in small companies. Construction and Development of a model. 204 p. Summary 6 p. 2005.
- 42 YLÄOUTINEN, SAMI, Development and functioning of fiscal frameworks in the Central and Eastern European countries. - Finassipolitiikan kehikkojen kehittyminen ja toiminta Keski- ja Itä-Euroopan maissa. 220 p. Yhteenveto 4 p. 2005.
- 43 TÖRMÄKANGAS, RAILI, Perheyriittäjyyden arjen kulttuuri. Kolmen sukupolven sahatoimintaa. - The everyday culture of entrepreneurship over three generations in a saw mill. 203 p. Summary 3 p. 2005.
- 44 TUNKKARI-ESKELINEN, MINNA, Mentored to feel free. Exploring family business next generation members' experiences of non- family mentoring. - Mentoroinnilla vapauden- tunteeseen: Kartoittava tutkimus perheyriyten seuraajasukupolven mentoroinnista saamistaan kokemuksista. 233 p. Yhteenveto 3 p. 2005.

- 45 LINTULA, PAAVO, Maakuntalehden toimittajan toimintatila teknis-rationaalisessa ajassa. - The action scope of a journalist in a regional newspaper under pressure of a technical-rational discourse. 321 p. Summary 3 p. 2005.
- 46 HEIKKILÄ, MAURI, Minäkäsitys, itsetunto ja elämänhallinnan tunne sisäisen yrittäjyyden determinanteina. - The self-concept, the self-esteem and the sense of life control as the determinants of the intrapreneurship. 209 p. Summary 5p. 2006.
- 47 SYRJÄLÄ, JARI, Valoon piirrettyjä kuvia. Tarinoita ja tulkintoja sähköalan murroksesta hyvinvoinnin ja henkilöstöstrategian näkökulmasta. - Pictures in Light. Narratives and interpretations of changes in the energy sector from the point of view of welfare and personnel strategy. 333 p. 2006.
- 48 NIEMELÄ, MARGIT, Pitkäikäisten perheyritysten arvoprofiili. Pitkäikäisten perheyritysten arvojen ja jatkuvuuden kuvaus Bronfenbrennerin ekologisen teorian avulla. - The value profile of long-lived family firms. The description of the values and the continuity of long-lived family firms as seen through Bronfenbrenner's ecological theory. 187 p. Summary 2 p. 2006.
- 49 KAKKONEN, MARJA-LIISA, Intuition and entrepreneurs. A Phenomenological Study of managerial intuition of Finnish family entrepreneurs. 176 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 50 LAHTONEN, JUUKA, Matching heterogeneous job seekers and vacancies. Empirical studies using Finnish data. 110. p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 51 OLLIKAINEN, VIRVE, Gender Differences in Unemployment in Finland. 157. p. Yhteenveto 1 p. 2006.
- 52 PURONAHO, KARI, Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi - Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessista, resursseista ja kustannuksista. - Sport marketing by sport clubs for children and youngsters - Exploring the production process, resources and costs of children's and youngsters' sport activities. 236 p. Summary 3 p. 2006.
- 53 POIKKIMÄKI, SANNA, Look closer to see further. Exploring definitions, goals and activities of environmental life cycle management 153. p. Yhteenveto 1 p. 2006.
- 54 SILJANEN, TUULA, Narratives of expatriates in the Middle East. Adaptation, identity and learning in non-profit organizations. 250 p. Tiivistelmä 2p. 2007.
- 55 WESTERHOLM, HELY, Tutkimusmatka pienyrittäjän työvalmiuksien ytimeen. Kirjallisuuteen ja DACUM-analyysiin perustuva kartoitus. - A journey into the core of the occupational competence and attitudes of small business entrepreneurs. 221 p. Summary 5 p. 2007.
- 56 HYNINEN, SANNA-MARI, Matching in local labour markets: Empirical studies from Finland. 100 p. Summary 2 p. 2007.
- 57 TOHMO, TIMO, Regional economic structures in Finland: Analyses of location and regional economic impact. 53 p. (273 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 58 HIIRONEN, MARJA-LIISA, Hoivayritykset kotona asuvien ikääntyvien toimintakyvyn tukena. Ikääntyvien, kuntapäätäjien ja hoivayrittäjien näkökulma. - Care enterprises and the functionality of elderly people living at home. The perspectives of aging people, municipal decision-makers and care entrepreneurs. 153 p. Summary 2 p. 2007.
- 59 ARHIO, KAIJA, Luova laatu ja arvoinnovaatiot oppivan verkoston tuottamina. Tapaustutkimus rakennuspuutuoteollisuuden verkostosta. - Creative quality and value innovations created by a learning network. Case-study within a building components manufacturing network. 191 p. Summary 10 p. 2007.
- 60 HEIKKINEN, EILA, Yrittäjän persoonallisuus ja sen yhteys yrityksen kasvuun BigFive-teorian mukaan tarkasteltuna. - An entrepreneur's personality and its impact on the firm's growth: An analysis through the Big Five Theory. 139 p. Summary 5 p. 2007.
- 61 ELO-PÄRSSINEN, KRISTA, Arvot ja yhteiskunta-vastuullinen toiminta suurissa suomalaisissa perheyrityksissä. Omistajan näkökulma. - Values and corporate social performance in large Finnish family firms. Owners view. 188 p. Summary 2 p. 2007.
- 62 NYSSÖLÄ, HANNU, Omistajaohjaus, sisäinen yrittäjyys ja tuloksellisuus ammattikorkeakouluissa. - Corporate governance, intrapreneurship and effectiveness in the Universities of Applied Sciences. 361 p. Summary 9 p. 2008.
- 63 KAUKO-VALLI, SOFIA, Subjective well-being as an individually constructed phenomenon. 179 p. Summary 1 p. 2008.
- 64 SINTONEN, TEPPO, Diversiteetti ja narratiivisuus. Tutkielmia diskursiivisesta organisaatiotodellisuudesta. - Diversity and Narrative. Discursive approaches to organizational reality. 59 p (123 p.) Summary 2 p. 2008.
- 65 KOOSKORA, MARI, Understanding corporate moral development in the context of rapid and radical changes. The case of Estonia. 105 p. (198 p.) Tiivistelmä 9 p. 2008.
- 66 TAKANEN-KÖRPERICH, PIIRJO, Sama koulutus - eri urat. Tutkimus Mainzin yliopistossa soveltaa kielitiedettä vuosina 1965-2001 opiskelleiden suomalaisten urakehityksestä palkkatyöhön, freelancereiksi ja yrittäjiksi. - Same Education - Different Careers. The study of the Finnish nationals who have studied applied linguistics in the University of Mainz, Germany, during the years 1965-

- 2001, and their working development as employees, freelancers and entrepreneurs. 203 p. Summary 2 p. Zusammenfassung 3 p. 2008.
- 67 RANKINEN, ARJA, Kulttuurinen osaaminen Etelä- ja Itä-Kiinassa toimittaessa. Illustraationa eräs tulkinta suomalaisjohtajien Kiina-kokemuksista. - Cultural competence when operating in Southern and Eastern China. An interpretation of some Finnish business managers' experiences in China as an illustration. 294 p. Summary 4 p. 2008.
- 68 KOTAJA, SARI MAARIT SUSANNA, Keskipohjalaisyriykset toimintaympäristönsä ja sen hyvinvoinnin rakentajina. Diskurssianalyttinen näkökulma. - Central Ostrobothnian SMEs as constructors of their operating environment and regional welfare. Discourse analytic research. 209 p. Summary 3 p. 2008.
- 69 TEITTINEN, HENRI, Näkymätön ERP. Taloudellisen toiminnanohjauksen rakentuminen. - Invisible ERP. Construction of enterprise resource planning. 206 p. Summary 2 p. 2008.
- 70 LUOTO, JANI, Bayesian applications in dynamic econometric models. - Bayesilaisia sovelluksia dynaamisissa ekonometrisissa malleissa. 148 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 71 TOURUNEN, KALEVI, Perheyriykset kansantalouden resurssina. Keski suurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000–2005. - Family businesses as an economic resource. Ownership, scale and profitability of middle-sized and large-sized businesses in Finland in 2000–2005. 174 p. Summary 3 p. 2009.
- 72 NIEMELÄ-NYRHINEN, JENNI, Factors affecting acceptance of mobile content services among mature consumers. - Mobiilien sisältöpalveluiden omaksumiseen vaikuttavat tekijät ikääntyvien kuluttajien keskuudessa. 148 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 73 LAURONEN, MIRJA, Yrittäjämäinen elinkeinopolitiikka. Kolmevaiheinen, diskurssianalyttinen tarkastelu kunnan elinkeinopolitiikan roolista ja tehtävistä. - Entrepreneurial economic policy. A three-phase discourse-analytical study of the roles and functions of municipal economic policy. 193 p. Summary 4 p. 2009.
- 74 KOSKINEN, MARKETTA, Omistajuus erilaisten yrittäjien käsityksinä ja tulkintoina. Fenomenografinen tutkimus. - Ownership as understood and interpreted by various entrepreneur types. A phenomenographic study. 227 p. Summary 2 p. 2009.
- 75 FRANTSI, TAPANI, Ikääntyvä johtaja tienhaaras. Ikääntyvien johtajien kertomukset johtajuuden ja identiteetin rakentajana. - Stories as identity construction of ageing leaders at the career crossroads. 247 p. 2009.
- 76 ONKILA, TIINA, Environmental rhetoric in Finnish business. Environmental values and stakeholder relations in the corporate argumentation of acceptable environmental management. 200 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 77 HARTIKAINEN, PERTTI, "Tätä peliä ei hävitä" Abduktiivinen tutkimus Halton-konsernin oppimishistoriasta 1968–2006. - "We won't lose this game." Abductive research on learning history of Halton Group 1968–2006. 190 p. Summary 4 p. 2009.
- 78 KERTTULA, KARI, Valta ja muutos. Ylimmän johdon tulkinta vallan ilmenemisestä organisaation strategisessa muutosprosessissa. - Power and change. Interpretation of the top management about the power arising from a strategic change process: qualitative case study within a forest industry organization. 206 p. Summary 3 p. 2009.
- 79 ANTTONEN, RITVA, »Manne takaraivossa». Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniyrittäjien kokemana. Fenomenografinen tutkimus. - Experiences of prejudice and discrimination of Roma entrepreneurs in Finland. A phenomenographic study. 199 p. Summary 3 p. 2009.
- 80 SALVADOR, PABLO F., Labour market dynamics in the Nordic countries according to the chain reaction theory. 148 p. 2009.
- 81 PELLINEN, ANTTI, Sijoitusrahastoasiakkaiden taloudellinen kyvykkyys ja tulevat lisäsijoituspäätökset. - Financial capability of mutual fund clients and additional investment decisions. 196 p. 2009.
- 82 KALLIOMAA, SAMI, Sisäinen markkinointi johtamisena. Tapaustutkimus konepajateollisuuden projektiorganisaatiosta. - Internal marketing as management – case study: project organisation within the engineering industry. 232 p. Summary 8 p. 2009.
- 83 VON BONSDORFF, MONIKA E., Intentions of early retirement and continuing to work among middle-aged and older employees. - Keski-ikäisten ja ikääntyneiden työntekijöiden eläke- ja työssä jatkamisaikheet. 86 p. (194 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 84 LAAKKONEN, HELINÄ, Essays on the asymmetric news effects on exchange rate volatility. - Esseitä makrotalouden uutisten vaikutuksista valuuttakurssien volatilitettiin. 124 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 85 LAPPALAINEN, MINNA, Entrepreneurial orientation at the level of dyad relationships in supply chains and networks. 138 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 86 SILTAOJA, MARJO, Discarding the mirror - The importance of intangible social resources to responsibility in business in a Finnish context. - Peiliä hylkäämässä. Aineettomien sosiaalisten resurssien merkitys liiketoiminnan vastuille. 204 p. Yhteenveto 3 p. 2010.

- 87 OVASKAINEN, MARKO, Qualification requirements of SMEs in Internet-based electronic commerce. - Findings from Finland. - Pk-yritysten kvalifikaatiovaatimukset Internet-pohjaisessa elektronisessa kaupankäynnissä – löydöksiä Suomesta. 273 p. Yhteenveto 6 p. 2010.
- 88 KUIVANIEMI, LENI, Evaluation and reasoning in the entrepreneurial opportunity process: Narratives from sex industry entrepreneurs. - Arviointi ja päättely liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisprosessissa. Yrittäjien tarinoita seksiteollisuudesta. 216 p. 2010.
- 89 STORHAMMAR, ESA, Toimintaympäristö ja PK-yritykset. Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä. - Local environment and the small and medium sized enterprises. Observations of the factors which affect the operations of firms. 188 p. Summary 3 p. 2010.
- 90 KOSKINEN, HANNU, Studies on money and labour market dynamics and goods market imperfections. - Tutkimuksia raha- ja työmarkkinadynamiikasta ja hyödyke-markkinoiden epätäydellisyyksistä. 106 p. Yhteenveto 2 p. 2010.
- 91 HÄMÄLÄINEN, ILKKA, Suunnittelijat innovaatio-toiminnan ja kasvun ytimessä. - Architects and consulting engineers in the core of innovation and growth. 270 p. Summary 2 p. 2010.
- 92 KETOLA, HANNU U., Tulokkaasta tuottavaksi asiantuntijaksi. Perehdyttäminen kehittämisen välineenä eräissä suomalaisissa tietualan yrityksissä. - Transformation from a recruit (newcomer) into a productive expert. The job orientation process as a tool for personnel development in Finnish ICT companies. 212 p. 2010.
- 93 RAUTIAINEN, ANTTI, Conflicting legitimations and pressures in performance measurement adoption, use and change in Finnish municipalities. - Ristiriitaiset legitimaatiot ja paineet suoritustietämyksen käyttöönotossa, käytössä ja muutoksessa Suomen kunnissa. 52 p. (109 p.) Summary 4p. 2010.
- 94 JAUHIAINEN, SIGNE, Studies on human capital flows and spatial labour markets. - Tutkimuksia inhimillisen pääoman virroista ja alueellisista työmarkkinoista Suomessa. 98 p. Summary 1p. 2010.
- 95 KORSUNOVA, ANGELINA, Encouraging energy conservation with 'no hard feelings': a two-part analysis of communication between energy companies and Finnish households. 213 p. 2010.
- 96 NOKSO-KOIVISTO, PEKKA, Verkostoaktivaattorien roolit yritysten verkostoituessa. - Roles of Network Activators in Business Networking Process. 262 p. Summary 6 p. 2010.
- 97 AALTONEN, HELI, Co-creation of value in advertising. An interpretive study from the consumers' perspective. - Yhteinen arvonluonti mainonnassa. Kuluttajakeskainen tulkitseva tutkimus. 186 p. Yhteenveto 2 p. 2010.
- 98 YLINEN, AULIS, Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiudet Etelä-Pohjanmaan lukioissa. - Teachers' readiness for entrepreneurship education at Southern Ostrobothnia upper secondary schools. 221 p. Summary 8 p. 2011.
- 99 MUKKALA, KIRSI, Essays on regional development and labor mobility in a knowledge-based economy. - Alueellinen kehitys ja työvoiman liikkuvuus maantieteellisen keskittymisen ja osaamisintensiivisten alojen näkökulmasta. 127 p. Yhteenveto 2 p. 2011.
- 100 KONTINEN, TANJA, Internationalization pathways of family SMEs. - PK-perheyrittäjien kansainvälistymispolkuja. 98 p. (243 p.) Yhteenveto 1 p. 2011.
- 101 ESKOLA, ANNE, Good learning in accounting. Phenomenographic study on experiences of Finnish higher education students. - Hyvä oppiminen laskentatoimessa. Fenomenografinen tutkimus suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden kokemuksista 191 p. Yhteenveto 5 p. 2011.
- 102 TURUNEN, TERO, Yrittäjyys - mitä se merkitsee? Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa 1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun. - Entrepreneurship - What does it mean? The applications of entrepreneurship and its kindred concepts in education, research and policy from the end of the 20th century until the beginning of the 21st century. 238 p. 2011.
- 103 PATJA, PÄIVI, Perheiden omistamisen muuttuvat merkitykset. Diskurssianalyttinen tutkimus perheiden omistamisen merkityksellistymisestä Suomessa vuosina 1976-2005. - The Changing Meanings of Family Ownership. 122 p. Summary 2 p. 2011.